

NÜDEM

Kovara hunerî, edebî û çandî

Xwedî û berpirsiyarê giştî

Chief Editor

Firat Cewerî

Hejmar 28, sal 7

Zivistan: 1998

Şerdên abonetiye (salek)

Swêd: 240 Sek

Skandinaviya: 280 Sek

Ewrûpa: 80 DM

Amerîka, Austaralia,

Kanada: 50 \$

Institution: 290 Sek

Postgiro: 636 36 25-2

ISSN: 1103-1964

Wêneya bergê: Bişar İsa

Çapa bergê:

Jakobsbergs Tryckeri

Pergala bergê û rûpelan:

Nüdem

Adres:

NÜDEM, Box: 177

177 23 Järfälla-Sweden

Tel û Fax: 8-580 131 62

8-583 564 68

NAVEROK

- 4 Sebrî Botanî ji çû ◆ **FIRAT CEWERÎ**
- 7 Peyman ◆ **SEBRÎ BOTANÎ**
- 8 Term ◆ **FERHAD SHAKELY** Werger: Elişer
- 23 Çarîn çarenûsek ◆ **H. KOVAN BAQÎ**
- 24 Şîretên Ahiqar ◆ Werger: **HEMÎD KILIÇASLAN**
- 37 Tol ◆ **ALAN OSMAN**
- 38 Biranînên min (2) ◆ **REFÎQ HILMÎ** Werger: **ZIYA AVCI**
- 52 Bigirî hibira pêûsa min ◆ **RÊNAS JIYAN**
- 53 Hevind ◆ **CELADET ALÎ BEDİR-XAN**
- 71 Name ◆ **ARJEN ARÎ**
- 72 Felsefe û edebiyat ◆ **N. ZAXURANÎ**
- 80 Xumam ◆ **CEMÎL DENLÎ**
- 81 Olof Palme (3) ◆ **MIHEMED DEHSIWAR**
- 86 Ma dibêjin mirî ◆ **EDIP CANSEVER** Werger: **ABIDÎN**
- 90 Sîwan ◆ **GUY de MAUPASSANT** Werger: **SERDAR ROŞAN**
- 98 Şîroveya Dîwana Melayê Cizirî ◆ **MELE EHMEDÊ ZIVINGÎ**
Werger: **EMÎN NAROZÎ**
- 105 Di romanê de xeyal û taswîr ◆ **DILBIXWÎN DARA**
- 109 **XELATA NOBEL YA EDEBIYATÊ**
- 110 Sê şev û sê roj ◆ **LALEŞ QASO**
- 116 Mênxasiya Mûso ◆ **ŞEREFXAN CIZIRÎ**
- 130 Şerefnameya bi kurmançî û bîra millî ◆ **ROJEN BARNAS**
- 135 **DANASÎNA KITÊBAN**

SEBRÎ BOTANÎ JÎ ÇÛ

FIRAT CEWERÎ

*Şer dikim, şer naxwazim
Welatê xwe dixwazim*

Sebrî Botanî

Min hê di salên xwe yê nortaniyê de navê Sebrî Botanî bihîstibû, lê min tiştêkî wî nexwendibû. Min bihîstibû ku ew li başûrê welêt dijî û şîrên xweş dinivîsîne, lê min şîrên wî nedîtibûn. Sal di ser hev re buhurîn û ez li Swêdê bi cih bûm. Min li Swêdê hê bêtir navê Sebrî

Botanî bihîst. Lê min îcar berhemên wî jî peyda kirin û xwendin. Piştî ku min dest bi weşandina kovara Nûdemê kir, rojekê telefonêk ji min re hat. Dengê di telefonê de xwe bi "Sebrî Botanî" da naskirin û dixwest were sere-dana min. Ji kêfan dilê min di sînga min de hilnedihat. Ez çûm pêşiya wî û min ew anî malê. Ew hefteyekê mêvanê min ma. Hefteyekê peyivî; behsa kurdan, behsa zimanê wan, behsa edebiyata wan kir; behsa serîhildan û serokên kurdan kir; behsa şexsiyetên kurdan kir. Digooût û digot. Carinan ji nişkê ve radiwestiya, çavên xwe berdidan xaleke nediyar, xayiz dibû lê dîsan dihat ser hişê xwe û dewam dikir. Heta tu bibêjî ew kurd bû, kurdîtiya wî ya pak di her gotin û tevgera wî de diyar dibû. Wî gelekî kêfa xwe ji xebatên me re dianî, xwe dilşa hîs dikir û carinan di nav re digot: "Ez bi şans im, va ye min evqas berhemên bi kurdî dîtî, lê ev yeka ha xewna Celadet bû, wî dixwest van xebatan bi çavên xwe bibîne."

Sebrî Botanî xwe dida ber hevdemên xwe û xwe ji wan bişanstir didît. Lê li ber wan diket, li ber şîret û daxwazên wan diket, li ber armanc û hêviyên wan yên pêşerojê diket, li ber tehb û keda wan diket û digot: "Ez hê jî fêhm nakim bê çima kurd bi zimanê xwe naxwînin û nanivîsînin, çima xortên kurdan mîrasa rewşenbîrên xwe nadomînin, bi zimanê serdestên xwe dipeyivin û nikarin xwe ji çand û toriya serdestên xwe rizgar bikin?" Wî ev yeka ha dişiband vîrusekê û ji bo kuştina wê vîrusê jî hewcedarî bi pispor û operatorên baş didît.

Apê Sebrî kalekî xortane, xortekî xwedî tecrube, tecrubeyên bi dîrokeke nenivîsandî ve xemilandî bû. Ew gurekî xwendinê bû. Rahiştî kîjan kitêbê heta ku xelas nekira dev jê bernedida. Gava mêvanê min bû me nivînê wî li kitêbxaneyê danî bû. Ez û ew li kitêbxaneyê rûdiniştin û me carinan heta destê sibehê sohbet û devjenkî dikir. Ger em êvarî li ser kitêbekê bipeyiviyana û em wê şevê hebekî zû razana, dotira rojê sibehê zû apê Sebrî ew kitêb xelas kiribû û bi min re li ser naveroka wê dipeyivî. Ger ji kitêbê û zimanê wê hez kiriba, di nava her sohbetê de behsa xweşiya wê kitêbê dikir; na, heger jê hez nekiriba, ew dida ber pêla rexneyan.

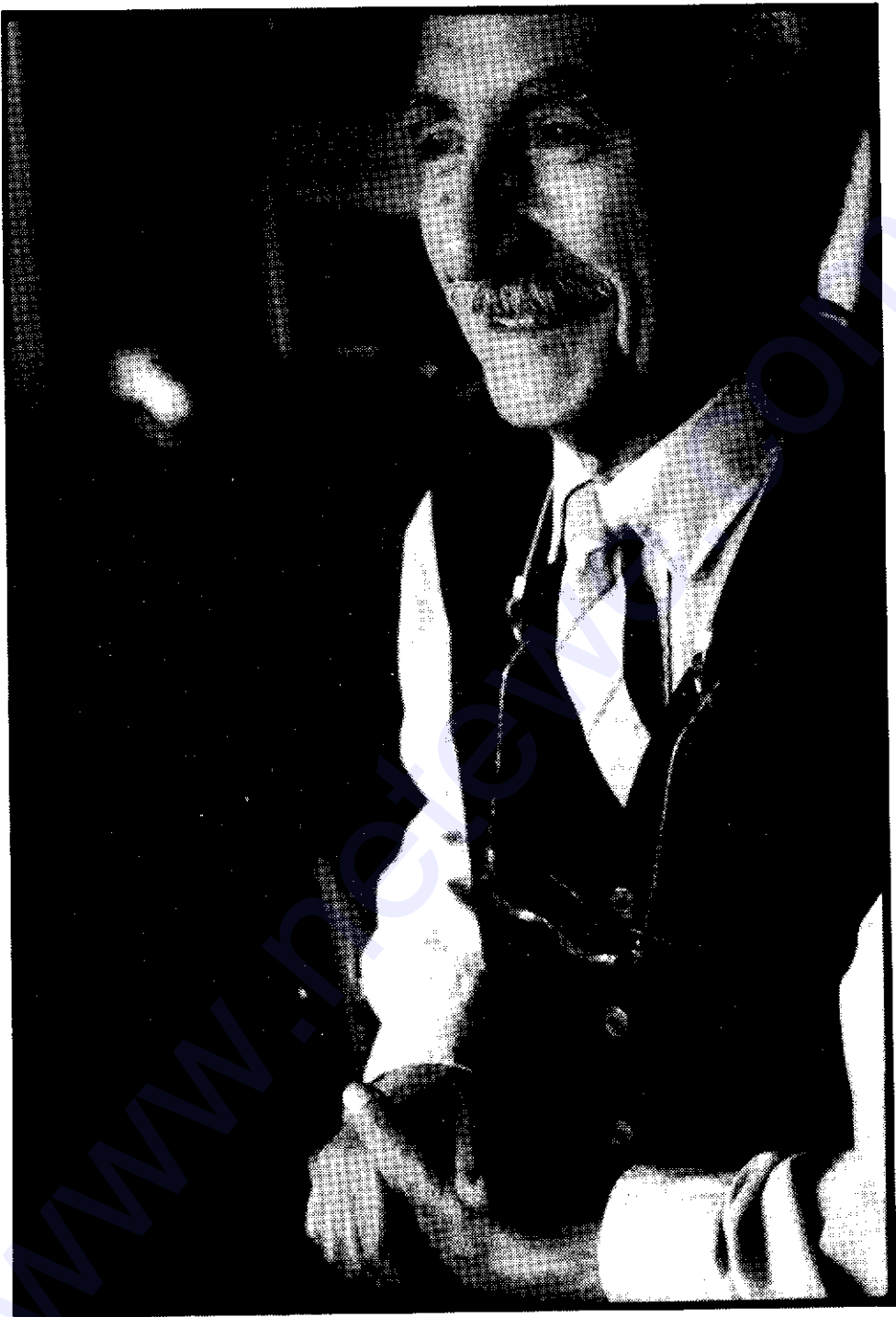
Ew derwêşekî ziman û edebiyata kurdî bû. Li derekê çîrûskek pêketa, ew çîrûsk di dilê wî de dibû tîrêjên xurt û pê giyanê wî şa û geş dikir. Wî her rêzeke bi kurdî mîna rêzên Quranê pîroz didît, her kitêbeke bi kurdî li ba wî mîna Quranekê bû. Li gora gotina wî ew ji sala 1944an ve di nava çalakiya nivîsandinê de bû û ji wê salê ve şîr jî bûbû şîrikê jiyana wî.

Ji xwe jiyana wî bi xwe bûbû şîr, bûbû roman; lê şîr û romanên bi trajediyan ve mişt... Ew ketibû şeran, di serîhildanan de cih girtibû, derketibû serê çîyan, hatibû girtin, îşkence dîtibû, birçî mabû; lê tu tişt bi qasî jiyana biyanîstanê bi wî zehmet nehatibû, tu tiştî bi qasî jiyana koçberiyê ew neşandibû. Loma ew pir diltenik bûbû. Dilê wî yê tenik hew li ber xwe da û wî mîna bi sedan rewşenbîrên kurdan, ji welatê xwe dûr, li biyanîstanê serê xwe danî.

Mîna ku wî bi vê yekê dizanibû, loma gava ew mêvanê min bû, wî xwe dixist şûna Celadet Bedir-Xan, Memduh Selîm, Kamran Bedir-Xan, Îhsan Nûrî, Cegerxwîn, Nûredîn Zaza û gelek rewşenbîrên din û gava trajediya wan bi bîr dianî, gava behsa wan dikir, xwe nedigirt, girî diket qirîkê û mîna zarokekî dikir îşkînî.

Niha, gava ez Sebrî Botanî bi bîr tînim, gava behsa wî dibe, ez xwe nagirim, girî dikeve qirîka min.

Bi hêviya ku wê sala nû me ji girî, trajedî û koçberiyê û rizgar bike, ez nûsala we ji dil pîroz dikim... 🍀

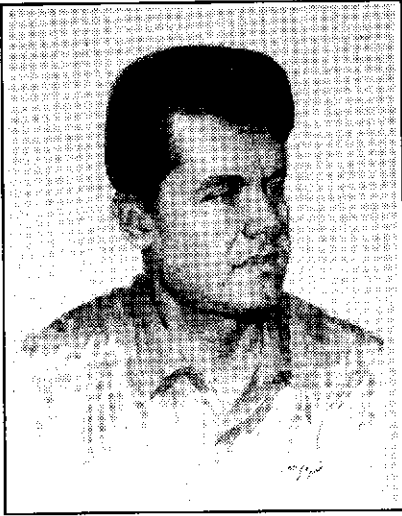
SEBRÍ BOTANÍ (1927-1988)

PEYMAN

Soz bit sozê naşkênim
Her bîmînim rastperwer
Ger laşê min seranser
Pirt pirt bikin bi xencer
Evîndarê Gulê me
Bi can û bîr û bawer
Jana evîna Gulê
Girtiye can û ceger
Şox û şepalê dilber
Destê çepel maye li ser
Pir fihêt e ji bo min
Ger nestînim Gula zer.

SEBRÎ BOTANÎ

TERM

FERHAD SHAKELY

*Ji zîndana tenhayiyê beta îşareta çav
Deşta bêkenar ya bédengiyê
Befr girtiye.
Bi vê şevîniyê
Hawarek weke loriyan deng dide
Hawara bendiyekî tik û tenê ye.*

Ew çend rojên destpêkî baştir bû, lê ji serê vê sibê pê ve termê bavê min bihn girtiye. Gelek nexweş e, gelek zehmet e ez bi vî awayî behsa bavê xwe bikim, behsa termê wî bikim, lê ez çi bikim, wiha ye. Niha ew termek e bihn jî girtiye. Bihna wî ne ji wan e mirov xwe lê neban bike û guhê xwe nedê, bihneke tûj û giran e, ez wisan hîs dikim genî bûye, di nav demar, rah û masûlkeyên min de jî belav dibe. Ez bawer dikim ji kesekî din re ev bihna han gelek girantir e, gelek nexweştir e. Ji bo ku termê bavê min e, ez nikarim, ez newêrim, ji dil

bêjim, bihna wî wiha ye. Ji biltî vê jî ez naçar im bi vê bihnê re, bi vî termê re bijîm, lê kesekî din, dikare jê dûr bikeve û xwe jê rizgar bike. Kesek nayê xwe bi zorî bi bihneke wiha gêj û mêj bike.

Di destpêkê de her tenê termek bû, termekî hişk û req, ku çiqas diçû girantir dibû û hilgirtina wî zehmet dibû. Wî ez gelek aciz kirim, mirina min hat ber çavê min, lê çi hal be min ew gihand vir, min ew gihand vî ciyê han. Êê ji niha şûn ve ez ê çi bikim. Çi li wî bikim û çi li xwe bikim!!

Ew êvara em ketin rê, bavê min xurt û sax bû. Qer nîşana nexweşiyekê û aciziyekê pê ve diyar nebû. Bi xwe hîs bi tişteki ne dikir û min jî tişteki jê derne-xist. Ez nizanim ji bo çi pê xweş bû ji êvarê ve bikeve rê. Min hez dikir em beyaneke zû derkevin û em roja xwe ya yekê dirêj bikin û em çend qonaxan bi-

meşin. Wî bi awakî din lê nêribû. Plana xwe bi awakî din çêkiribû. Wî dixwest em roja yekê zêde aciz nebin. Em êvarekê bikevin rê û piştî şeş-heft seetan bigihîjin şikevtê. Ew şeva xwe li wir derbas bikin. Wî vê roja yekê ji bo xwe lê xweş kirin, ji bo xweamadekirinê danîbû, ji bo ku ling û piyên me nerm bin û di hemû warekî de em xwe ji bo wê riya dûr û dirêj amade bikin. Vêca bi rastî baş jî hesêb kiribû, çunkî eger me wiha nekiribûya, eger me wekî min lê binêribûya, me wisan bikiribûya, em difewitîn. Hê roja yekê em ê bi temamî aciz bûyina û dê wê riyê çavê me bitirsandiya. Lê nêrîna wî ew bû, ku em roja yekê xwe bi tu awayî nêzîkî acizî û zehmetiyê nakin, em li dijî wê riya dirêj û zehmet ranebin, tenê em ê xwe biceribînin û çav, dest, pê û piştî xwe, hemû ruhê xwe hîn bikin û em ê xwe ji bo roja pişt re û ji bo rojên bê n re amade bikin.

Ev jî, ev fikrên han jî feyde nedan me, em cardin tê de çûn. Cardin hemû tiştên me xera bû. Di rastiya xwe de ew bi xwe tê de çû, ne ez. Ew yeka nediket û nehatibû bîra yek ji me, qewimî. Min bîra hemû tiştî kiribûya lê bîra mirinê, mirina bavê xwe, nekiribû. Ez dibêjim ew tê de çû, lê bi rastî yê tê de çûyî ez im, ne ew e. Ew mir û rizgar bû, lê yê çiqas barê giran ê vê dinê heye li ser milan e, ez im. Ew ez im ku serê dinê lê hatiye hev û ez nizanim ez ê çi bikim. Cihêtiyeke şiklî ew e ku ew miriyê û ez

sax im, lê sed xwezî bi wî, sed xwezî bi hemû miriyan, qet nebe carek e, dimirin û temam. Ez jî nebixêra ruhê xwe sax im û dijîm, lê tu hêviyek di dilê me de tune, ez tu ronahiyê ji tu milekî ve nabînim û nayê dîtin.

Bavê min gelek zû mir. Min bawer nedikir her wiha zû mirin bîhnê lê biçîkîne Ez behsa temenê wî nakim. Ez behsa wê dikim ku gelek zû ji taqet û qudûm ket û temam bû. Ji temen têra xwe xwedî temen bû. Ew di ser şeştî re bû. Germî û sermiya jiyane gelek dîtîbû. Vê carê gelekî li ber xwe neda. Roja me ya pêncan bû. Bi şev bavê min mir. Eger ew şev bimaya û bigihîştîya sibê, me pê diavêt roja şeşan, lê ew wê şevê temam bû. Mirina wî ji nişka ve bû. Rojên destpêkî gelek baş bû, gelek jî gurr bû. Tenê roja dawiyê, roja pêncan, westiyayî dixuya. Min hîs kir wekî beriyê gav navêje û pêş nakeve. Car caran radiwesta û bîhneke baş dida û vêca dikeve rê. Ez jî ji ber dilê wî pêş nedike-tim, min nedixwest hîs bike ku ez pê hesiyame ew betiliye. Min jî xwe paş dixist û gavên xwe girantir dikirin. Êvareke dereng bû me da newaleke kûr. Sorayî di asoyê rojavayê de nemabû. Êdî dibû em rawestin, dibû em çavê xwe li ciyekî wisan bigerînin ku em bikarin şeva xwe tê de bibin serî. Roja borî jî her me wisan kiribû. Ew êvar bavê min ne wek carên din bû, rengê wî tîk çûbû. Dema ku em li ber kendalekî rûniştin nefeseke kûr kêşa û tişteke negot, min

dizanîbû jan û xemeke zêde û mezin di dil û hinavê wî de peng xwariye, lê ew ji wan nebû zebûnê û bêdesthilatî bi rûçikê xwe bide xuyakirin. Ez gelek pê ketim ku pariyek nan bixwe, qemçek av vexwe. Tiştêk nexwest. Ji min re got, tu nanê xwe bixwe, ez niha tiştêkî naxwim. Negihîşt sibê. Her eynê wê şevê û eynî li wî ciyî mir. Mirina wî jî gelek ecêb bû. Min kesekî nedîtibû wiha bimre.

Ev çar roj in ku ez bi termê bavê xwe re dijîm. Îro, vê êvara han, ev şeva han çar rojên temam e. Lê her tenê Xwedê pê dizane ew çi çar roj bûn. Ya hatiye serê min ne ji wan e mirov bikare neqil bike û ne ji wan e behsa wê bê kirin.

Eger min bizanibûya dê ev yek bê serê me û ez ê van rojan bibînim, min ev rê ne dida ber xwe û min ne xwe û ne jî bavê xwe tûşî van hemû bedbextî û malwêraniyê nedikir. Êê dê min çawan zanibûya, ez ne falavêj im û ne jî xeybzana im. Min digot ku dê deh—panzdeh roj bikêşe û em ê bi xweşî bigihîjin qonaxa xwe. Bi rastî bavê min ji min zêdetir hez dikir. Her bi xwe vê riyê helbijart. Ez bi fermanderiya bavê xwe perwerde bûbûm. Ez ji gotinên wî derne diketim, ji min re bigotiya here ser wê bilindahiyê xwe bavêje xwarê, min xwe diavêt. Eger min hez ji vê hatinê nekiribûya, min dikarîbû ez wî bi awakî tê bigihînim, lê li min xweş hatibû, ji ber vê min tu gotin di pêşberî gotinên bavê xwe nekirin.

Her şeva yekê dema ku me berê xwe da şikevtê, min hîs kir ku rewşa bavê min ne wek berê ye, dev û zimanê wî guherîne û bi awakî din bi min re diaxivê. Berî niha em tenê kur û bav bûn, kur û bavêkî ku her çend em gelek nêzîk hevûdu jî bûn, lê cardin sînorek di navbera me de dima, sînorek ku ne min dikarîbû ez jê derbas bibim û ne wî dixwest jê bibore. Niha, wekî mirov bêje bavê min guh nedida wî sînorî. Min wekî dostekî dihesiband û pirs jê dikir. Min yekser wisan hesiband ku dixwaze bi min bide fehm kirin ku niha êdî em du hevalên seferî ne. Em du rêwî ne û dibê em xweşî û nexweşiyên xwe li hev parve bikin. Ay bavo can! Bila em ne pênc rojan, bila pênc salan bi hev re di rêwîtiyê de bûna. Bila çi zehmet û serêşî hene para min biketina tenê tu nemiribûya. Niha xemên min ne yek didu ne, li milekî derdê herî giran ê mirina bavê min, li milekî din jî bavê min, termê bavê min, bûye barekî giran û ketiye ser milê min. Rizgariya min jî jê tune. Ez ê çi lê bikim, ma qet dibe ez her wiha wî di vê çolê de di cih de bihêlim, ez ê ji kê re di cih de bihêlim û piştî çi?! Êdî rewş ne welê ye ku bi poşmanbûnê ji vî derdî re çareyek bê dîtin. Eger roja rêwîtiya me ya yekê, min bizanibûya dê ev yek bê serê me, em ê gelek bi hêsanî vegeriyana, ji ber ku em hê nêzîk bûn û dûr neketibûn.

Lê niha vaye em neh roj in di rê de ne û em gelek dûr ketine. Em neh roj

in di rê de ne! Belê rast e, neh roj in, lê ne riya neh qonax rê ye, çunkî tenê ew pênc rojên em bi hev re bûn, hemû rojê, em riya qonaxek rê dimeşyan. Em ewqas rê dimeşyan, ku mirovekî dikaribû rojekê bimeşe. Lê ji wê roja bavê min miriye heta niha min nekaribû ez ewqas bimeşim. Dema ku em bi hev re bûn, em baş dimeşyan û rê li ber me diçû, lê niha ew tenê bi min nabe, çunkî ez tenê me. Eger em bêjin ez ji ber tenêtiya xwe nikarim baş bimeşim, îhtîmal e ew ne rast be; li milekî, dema ku mirov bi tenê be, zilamekî tenê bi serê xwe be, siviktir e û dibê baştir bimeşe û paş de nemîne, li milekî din jî ez ne tenê me. Niha jî ez û bavê xwe bi hev re ne, her wekê roja yekê û ew pênc rojên em bi hev re dimeşyan, lê niha êdî bavê min ne xwe bi xwe ye, belko termê wî ye, termekî ku bîhn girtiye û dibê ez wî hilgirim heta em bigihîjin şûnewarekî, ciyekî. Vaye çar roj in ez û ev termê han di rê de ne, lê ew riya em van çar rojan meşyane, ne riya çar qonax rê ye. Îhtîmal e em tev bi ser hev riya qonaxek rê meşyabin. Na. Yê ku dimeşe ez im, ne bavê min e. Ew êdî termeke e û nikare bimeşe. Termek e û bîhn jî girtiye. Lê dibê hem ez bi xwe bimeşim, û hem termê bavê xwe jî hilgirim û gav bi gav ji vî cihî veguhêzim cihekî din.

Roja yekê hindik mabû ku ez bêhêvî bim û teslîm bim, ez gelek westiyabûm, ez nizamim çawan bû ez bi ser ketim! Ez wa bizanim her evîna û siyaneta min a ji

bavê min re hat hawara min, hekene ez ketibûm, lê çi heye ez rojên pişt re baştir bûm. Ew şeva bavê min mir, li serê sibê serê dinya min li min hat hev. Ez bi şev raneketibûm, yek saniye xew çiyê neketibû çavên min. Ez li pêşmiqabilê termê bavê xwe bûbûm reben û pepûk. Ez nav û navan re digiriyam û hinek car jî min dixwest serê min rehet bibe ku ez bikaribim bifikirim. Ne dibû. Min nedikariya ez tiştê bikim. Ez bê hîs û kerr bibûm. Ez perîşan bibûm. Min nedikarî ez bîra raketinê jî bikim, xewa çi. Min çawan dikaribû ez di wê newal û kendalê de, di wê çolê de, li teniştê termekî, ew jî termê bavê min, xewa min bê. Ez çaverê bûm roj derkeve. Min digot ku eger roj derkeve, dê êdî hemû tişt hêsantir be. Min wisan dizanibû her ew roj tenê ye û bes. Ez dikarim bi rojekê xwe bigihînim ciyekî, yan bavê xwe bigihînim ciyekî û bi awakî çareseriyekê jê re bibînim, ji termê re.

Min wê şevê bi hezar halan derxist sibê, şeveke dûr û dirêj, şeveke tarî, şeveke tijî xem, rûndik û girîn. Hinek car min wisan dizanî agir ketiye dilê min, hinavê min, qirika min. Car caran ez bi kul û dil digiriyam. Ez ji bavê xwe re digiriyam. Li ser termê wî digiriyam. Girîna min ne tenê ji ber ku ew bavê min bû, ji cih û awayê mirina wî re bû. Îhtîmal e eger li mal bimiriya, li ser ciyê xwe, li ser nivînê xwe bimiriya, bi vî awayî eziyet nedida min. Ku di wê çolê de û di wê şeva tarî de, min bavê xwe bi

bîr dianî, min termê wî bi bîr dianî, min bêkesî û bedbextiyê bi bîr dianî, kiziniya janeke germ û tûj ji hinavê min dihat xwarê. Hawar ji min bilind dibû û ez bi kul digiriyam. Ez demek baş digiriyam. Pişt re hêdî hêdî girîna min di-sekinî û ez hêmin dibûm. Wî wextî min dixwest ez bifikirim, min dixwest ez bifikirim ka ez ê sibê çi bikim, min nedikarî, nedibû. Sibe hat. Ew sibeya ez bêsebir li hêviyê bûm û min dizanîbû her bi hatina wê dê deriyek li min vebe, hat. Lê gelek dereng hat.

Taze şefeqê avêtibû, berê hilatina rojê, min li rûyê bavê xwe nêrî, min niha êdî baştir û zelaltir ew didît. Kizîna ji cergê min hat, careke din girîna serê dilê min girt, girîneke ji carên din kûrtir, ji carên din germtir, gelek germtir. Rûyê wî ji zebûniyê, ji bêpariyê û ji bêdesthilatiyê tijî bû. Ji wî jî bê desthilattir, ji wê jî zebûntir ez bi xwe bûm. Em herdu jî bêkes û bêdesthilat bûn. Her wisan ez nû têgihîştibûm ku mirina bavê min çi li min dike; liser rojên min ên niha û li ser dahatiya min jî. Min ew şeva xwe ya dirêj li pêşberî û li pêşberî term bir serî, bêyî bi wî awayî bîr lê bikim. Min dizanîbû bavê min miriye, lê cardin wisan dihat pêş çavên min, wekî bêjîn tiştêkî wisan neguherîbe. Ew her li ciyê xwe bû, ew ciyê êvarê ku me şeva xwe tê de derbas kir. Ew êvarê ji bo bîhvedanê li wir rûniştibû, ji bo şeva xwe bibe serî, niha jî her li wî ciyê, di şûna xwe de, raketibû. Lê niha bi awakî

din bû. Min dizanî êdî bûye roj û dibê em biçin, dibê ez termê bavê xwe hilgirim, bibim û em biçin ciyekî din.

Dema ku êvarê me berê xwe da vî ciyê, min dizanî ew gelek westiyaye. Her bi zû ji bo raketinê ciyê xwe xweş kir. Ji raketinê re! Mimkun e ji bo mirinê ciyê xwe xweş kiribû. Mimkun e pekiya bû dilê wî û wî jî xwe ji mirinê re amade kiribe. Min hez dikir ew biaxive, lê min dizanî ji ber westandinê lê xweş e bîhna xwe vede. Yek û dû caran serê xwe li vî milî û li wî milî zivirand. Gelek rehet nefes distand, gelek li ser xwe bû, gelek bêdeng bû. Carekê bangî min kir, bi navê min bangî min kir:

– Belê, bavo can.

– Tu çi dikî...?!

Min dikir ku ez bersîva wî bidim, min hala xwe dayê ew destê ku di dema pirsê xwe de hinek bilind kiribû, nizm bû û ket tenîsta wî. Ez ber bi wî ve çûm. Min baş bala xwe da ser û çavên wî, min li singê wî nêrî ka gelo di dema nefes sitadinê de radibe û rûdine yan na?! Bavê min miribû. Bê hîs, bê deng û bê hereket. Mimkun e eger yekî din di ciyê min de bûya, bawer nedikir, nedixwest bawer bike, lê ez yekser tê gihîştim, her yekser min zanîbû ku ew miriye. Bi hemû tiştî ve diyar bû ku miriye. Ew ji wê nebû ku ez ber bi şaşiyê ve bibim, yan şikek ji min re çêke.

Ji wê rojê, ji wê seetê şûn de tiştêk di dilê min de bû girê; gotina wî ya dawiyê ku guhê min lê bû, ji pirsê dawiyê,

mebesta wî çî bû? Gelo wî dipirsî, di dema pîrsa xwe de, ez bi çî ve mijûl bûm û min çî dikir, an mebesta wî ew bû ji wir şûn de, ji bo dahatî û ji bo pêşerojê, ez çî bikim û niyeta min ew e ez çî bikim!!

Bavê min bi vî awayî bû. Berî jî wisan bû. Gelek car gotinek digot, min nedizani mebesta wî çî ye. Gotin bi awakî wisan digot ku mirov dikarî bi çend awayan tehlîl bike. Pişt re qasek şûn de, yan ez hêdî hêdî bi mebesta gotina wî digihîştim, an bi xwe cardin bi gotineke din û bi awakî din ez tê digihandim, lê ev car êdî ne wisan e. Êdî ew tune ku min têbigihîne. Ez jî heta roja bimrim, ez ê di dilê xwe de hibim û bînim û bi hemû awayî tehlîl bikim. Feydeya wê jî tune. Eger ez rast jî tehlîl bikim, êdî ew nemaye ku heta dilê min xweş bike ku ez baş tê gihîştme yan na.

Bêyî ez bifikirim, her eynê wê beyanê, min biryar da ez bimeşim; termê bavê xwe hilgirim û bimeşim. Min dixwest herçî hê zû ye ez ji wê newal û kendalê derkevîm û bikevîm ser riya xwe û bimeşim. Min destê xwe avêt termê bavê xwe û ew hilgirt, min ew bi himbêzkî hilgirt. Gelek giran nebû. Ez hêdî hêdî bi çêle û çepên newalêkê ve derketim jorê. Li jorê deşteke fireh, hişk û rast û rewan hebû, riyeke pahn a ax li rexê newalê re derbas dibû. Min bi yek bîhnî term hilgirt û heta ez negihîştim ser rê min ew danenî erdê. Lê nefes li min çikiyabû. Min termê bavê xwe li

wir hêdî hêdî danî ser wê erda hişk û ez bi xwe jî li teniştê wî rûniştim. Ez di dilê xwe de ketim fikra hezar û yek bîran. Baş e ez ê niha berê xwe bidim ku, ez ber bi kîjan riya ve biçim. Di destpêkî de em ber bi kîjan riya ve diçûn, niha jî her cardin ez ber bi wê riya ve bimeşim an ez di paş de vegerim? Gelek li min ecêb bû ku berî, beriya ez term hilgirim û ji kendêl derkevîm çawan ez nefikirîbûm. Bêyî ez bizanim ez her bi ku ve diçim, min ew term ji bo çî hilgirtibû.

Min nedizani ez berê xwe bidim kîjan milî, ez vegerim, ew riya ku em pê de hatine, ez di paş de vegerim, an ez her dewam bikim û bimeşim. Di destpêkî de dema ku me dest bi meşa xwe kir, em ber bi vî milî ve diçûn. Lê wî wextî ez û bavê xwe bi hev re bûn. Wî ev rê hilbijartibû. Bi xwe gotibû em ê ber bi vî milî ve bimeşin. Niha bavê min miribû, nedikarî riyeke dayne ber min, ne dikarî bêje dê tu wiha bikî. Niha dibû ez bi xwe biryar bidim. Biryara yekê ya piştî mirina bavê xwe bidim û wî bi cih bikim. Ev ji min re ne hêsan bû, ez ku bi fermanên bavê xwe perwerde bûbûm, êdî ji nişka ve kesek tunebû ez guhê xwe bidimê û bi gotina wî bikim. Êdî dibû ez bi xwe biryar bidim û bi xwe jî bi cih bikim. Êdî ji nişka ve dibû ez bi xwe rê bibînim. Ez fikirîm ku di paş de vegerim, her bi eynê riya re ku em hatibûn, bi wî awayî jî ez paş de vegerim, em vegerin; ez û bavê xwe çawan hatibûn, bi wî awayî jî vegeriyana,

her eynê bi wê riyê re, lê vê carê dibû tenê ez rê bibirim, çunkî bavê min miribû, êdî niha termek bû, dibû bê hilgirtin û ciyê wî bê guhertin. Min dizanî eger ez bi wê riyê re vegerim, pênc roj rê li pêşiya min e. Lê ew pênc rojên ku em herdu meşiyabûn, ez û bavê xwe, em meşiyabûn, niha dibû, ez termê bavê xwe jî hilgirim. Ne tenê pênc roj, ez panzdeh rojan jî nedigihîştim ew ciyê ku em jê hatibûn. Vêca çima ez ê vegerim?! Bavê min bi xwe ev riya han hilbijartibû, bi xwe dixwest em bi vê riyê re bimeşin, niha jî dibê ez li gor wî bikim. Ez ê her bimeşim. Ez nizamim divê ez çiqas bimeşim, dê ji min re û ji me re çiqas bidomîne. Min nedizani em ê bigihîjin ku, divê em bigihîjin ku; lê dibû em bimeşin, ji vir dûr bikevin, dibû ez bigihîjim ciyekî, bavê xwe, termê bavê xwe, bigihînim ciyekî.

Min termê xwe hilgirt û ez ketim rê. Cardin min himbêzkî hilgirtibû. Min herdu destên xwe li navtenga wî alandibû, ser û milê bavê min diket ser milê min ê rastê. Bi vî awayî meş rehet nebû. Gelek car bêyî ez ber pê xwe bibînim ez dimeşiyam. Baş bû ku rê rast bû, tîrsa min a ketinê tunebû. Min nedikarî ez bi vî awayî bidomînim. Bavê min zêde giran nebû, termê bavê min ewqas giran nebû, lê cardin ez diwestiyam, dibû ez wî car caran daynim erdê û bîhneke baş bidim, pişt re ji nû ve hilgirim û bikevim rê. Heta nivroyê û heta qasek piştî nivroyê jî bi vî awayî ez di rê de

bûm, ez qasek dimeşiyam û pişt re min termê bavê xwe didanî erdê û bîhneke baş dida. Min dixwest bi van bihînedanan hêz û taqetek bê ber min û cardin bikevim rê... Lê piştî nivroyê, êdî taqeta min nemabû; bêxewiya şeva borî, birçîtî, girîn û xem û hilgirtina termekî, termê bavê xwe. Min dizanî ku ez dikim êdî ji çeng û baskan bikevim, ji herdu ejniyên çokên min ji ber arhanê jê tîr dibarîn. Ez gêj dibûm û car caran ku piştî bîhnedanê min dixwest ez rabim piyan, çavên min reş dibûn. Di dema meşê de jî hinek caran ez nivruht dibûm. Min dizanî nabe ez bi vî awayî bidomînim, ez nikarim bi vî awayî bidomînim, dibê ez li ciyekî rawestim û ji vê zêdetir neçim. Dibû ez rakevim û bîhneke baş bidim, ji bo ku ez xwe ji rojên bîhne re amade bikim. Ne dibû ez hema bi yekcarî rawestim û term daynim erdê, dibû ez bigihîjim ciyekî, penayek, bikarim şeva xwe lê derbas bikim. Li wan nêzîkahyan ne newal û ne jî kendalek hebû. Tenê li dûr, girek, girekî biçûk dihat dîtin. Dibû ez bigihîjim wir, termê bavê xwe bigihînim wir û vê şeva xwe li wir derbas bikim. Lê heta ez gihîştim wir û heta ez hilatim jorê, ruhê min ji pozê min hat xwarê û min hezar car daxwaz û xweziya mirinê kir. Min hêzir dikir ku ez ê zû bigihîjim wir û pişt re ez ê baş bîhna xwe vedim; lê çi heye ez êvareke dereng gihîştim ber pêşkên wî girî, serkevîna wê ji tevan zêdetir ez westandim. Gir ewqas bilind

nebû, lê bi termekî ve min nedikarî ez bi ser bikevim. Dibû ez bi awakî din wî hilgirim. Ji beyana sibê ve bû ku ez ketibûm rê û min term bi himbêzkî hilgirtibû. Niha ku min dixwest ez derkevim jorê, giraniya termê bi awakî wisan diket ser milê min ku ber bi jêr, ji jêr ve min pal dida ber. Eger min zêde hewil nadeya min dikariya ez bikevim xwarê. Min vê carê ew pişt kir. Di temamê jiyana xwe de cara yekê bû ez bavê xwe li pišta xwe dikim. Gelekî nexweş bû, gelekî zehmet bû. Nayê bîra min ku min bavê xwe di saxiya wî de pişt kiribe. Ez dizanim, min kal û pîr û zarokên biçûk, ji bo derbaskirina ji av û çeman li pišta xwe kiribûn. Ev li ba min ecêb û zehmet nebû, lê çi heye niha hilgirtina termê bavê min li min gelek giran dihat. Xwezî min bavê xwe bi salan bi zindî bidaya pišta xwe. Lê ez naçar nebûma di vê kurteriya han de termê wî bi vi awayî hilgirim.

Li serê gir, yek-du komên ji keviran hebûn, kevirên biçûk û mezin komê serhev kiribûn û teniştê wan çal bû, erd bi awayî goreke teng, wekî sengerekê hatibû kûr kirin. Li gor min ew ji bo çeberan bi xwe hatibûn çêkirin, lê ne çeperên şer, çeperên nêçîrê, bi vi awayî ku nêçîrwan di wê çalê de xwe biveşêre û lûleya tivinga xwe têke nav keviran, an deyne ser keviran, nêçîrê bike. Bêyî ez bifikirim min termê bavê xwe danî nav çalekê. Mîmkun e ji ber ew çal wekî goran hatibû kolandin, gor dianî bîra

mirov. Min nedikarî ez li rexê termê bavê xwe rakevim. Gelek xewa min dihat, ez gelek westiyabûm. Min dizanî dibê ez baş rakevim, toleya bexewiya şeva borî û aciziya îro vekim. Ez rabûm û çûm û min xwe li rexê koma keviran berda erdê. Min hîs dikir ku min bavê xwe tenê hiştiye. Min wisan dizanî ku ew koma keviran sînorek e ketiye navbera nin û bavê min. Li gor min wisan bû ku bi vê dûrketinê ew rêz û evîna min a li hemberî bavê min kêr bûye. Lê dibû ez rakevim, dibû ez baş rakevim, ji bo ku ez sibê baş bimeşim, ji bo ku rojekê zûtir termê bavê xwe bigihînim ciyekî.

Dema ku beyana sibê ez ji xew hişyar bûm, tirseke ecêb ez girtim, tirseke bê mîsal, temamê bedena min dileriziya. Min çawan karîbû, min çawan wêriyabû wî termî, termê bavê xwe, wisan bi tenê, di wê çolê de, di cih de bihêlim? Çawan dilê min razî bûbû?! Wisan dixuyê ji ber westandinê min melheza tiştê nekiribû, baş e eger dirindek, canawarek, termê wî bixwariya, yan perçek jê vekiriya, dê niha min çi bikiriya! Wê çaxê dibû heta mirinê min li xwe loman bikiriya; lomên kêmhîşiyê û kêmjîriya xwe bikim. Tiştêk bi termê bavê min nehatibû, lê bi bîranîn, bibîranîna wê ku ihtîmal bû tiştêk lê bihatiya, ji serî heta piyên min ez dilerizandim. Hinek mûrî (mûristang) li ser term bûn, li ser kincê bavê min diçûn û dihatin, ew gelek bi hişyarî diçûn, car caran jî diseki-

nîn, wekî tu bêjî bîhna xwe vedidan û pişt re cardin dikerin rê. Min li rûyê bavê xwe nêrî, min guherînek tê de nedît. Li gor min hinek, gelek kêr, ji berê mortir dihat xuyakirin.

Wê rojê ez qederekî meşiyam. Ez nizanim ez çend seet û çend qonaxan meşiyam. Lê ji bo ku ez newestiyabûm û şeva beriyê ez baş raketibûm û min bihneke baş dabû, ez rehattir dimeşiyam û term hêsantir dihat hilgirtin. Diyar e ez seranserê wê rojê wisan nebûm; ez tenê danê sibê gurtir bûm û pêwistiya min zêde bi rûniştinê û bîhnvedanê tunebû. Piştî nîvrojê min hîs kir ku navmilên min û baskên destê min diêşin, piştî min, piştî maziya min ezîyetê didin min. Lê cardin ez nesekinîm, heta dereng, heta êvareke dereng di rê de bûm. Diyar bû ku ez ji ciyê xwe yê do gelek dûr ketibûm, çunkî ev ciyê han bi dar û av bû, hêştintir bû. Giya, tewrî û deviyên biçûk li herdu milên rê hebûn û çiqas diçû zêdetir jî dibûn. Bi eksê do, îro qet bîhna min jî teng nebû. Do car caran min xwe bi xwe fikra bavê xwe dikir û li jiyana, li bêçaretiya û bêkesiya bavê xwe dikir, kelên girînê dihatin min û rûndik jî çavên min dihatin xwarê, lê çi heye wisan dixuya ku îro ew hemû ji bîra min çûbûn; ne girîna min dihat, ne gunehê min bi min û ne jî bi bavê min dihat û ne dilê min tijî dibû. Heta min hîs dikir ku ew tirs û sewma termê bavê min a do hebû, îro nemaye... Dema ku ez ji bo bêhnvedanê rûdiniştim min

term bê xem didanî erdê, bêyî wekî do, gelek lê hişyar bim û guh lê bim ez çawan wî didanim erdê.

Roja sisiyan min bêyî gotin, biryar da ku êdî ez wî hilnegirim. Şev sar bû. Ez çend car ji ber sermayê hişyar bûm. Min xwe baş pêça bû, lê cardin jî ez dicemidîm. Serê sibê hemû bedena min diêşiya. Min dizanî ku êdî ez nikarim termê bavê xwe hilgirim. Dibû ez riyê ke dîn bibînim. Dibû bi çi awayî dibe bila bibe gerek e ez wî bigihînim ciyekî, ciyekî dûr, ciyekî ku ji vir gelek dûr be. Yekser min melheze kir ku dibê ez bi çi awayî be tişteki peyda bikim, tişteki durust bikim, vî termê daynim ser; darbestek, kaşedarek û bi wî awayî ez dikarim wî di pê xwe de kaş bikim. Min dizanî ku eger ez wiha nekim ez ê li ser destan bimînim û ez nagihim tu ciyî.

Li van nêzikahiyên tiştekan nedihat dîtin ku bi kêr bê ez tişteki jê çêkim. Lê do serê êvarê, berî ez bigihîjim vir, ez li nava qamîş û daristanekê re derbas bûm. Ew tiştên ji min re lazim in li wir bi dest dikevin, dibê li wir bi dest bikevin. Min nedizanî ez ê çi ji termî bikim. Ji xwe nedibû ez wî ji nû ve hilgirim û riya du seetan paş de vegerim. Eger min bixwestiya jî min nedikarî ez wî li seranserê wê riyê hilgirim. Dibû ez wî di cih de bihêlim. Her eynî li wê çolê, heta ez vegerim di cih de bihêlim. Min nedizanî dê çiqas bikêşe. Qet nebe dê şeş-heft seet lê biçê. Dibû ez van şeş-heft seetan term li wê çolê di cih de

bihêlim. Ez gelekî ditirsiyam tiştekek bê serî. Çima dibê tiştekek bê serî? Ji xwe do êvarê jî ji bo raketinê ez gelek jê dûr ketibûm. Ew jî her di cih de hiştin bû. Heta beyana sibê ne min serek lê da û ne jî agahê min lê hebû.

Min ew di cih de hişt û ez çûm. Ez danê nivroyê vegeyriyam û min darên darbestê bi xwe re anîn. Darên darbesta çî, du darên bi girê yên qahîm û hatibûn rastkirin, li herdu seran û naverasta wê, li çar-pênc ciyan meliyên qamişan ser hatibûn raxistin û bi şivên nerm pê ve hatibûn girêdan. Dişibiya merdiwennan. Merdiwenek ku lingên wê qasek ji hev dûr bin. Min piştîniya bavê xwe jî piştî wî vekir, feyda wê hebû. Min paltoyê wî derxist û term danî ser darbestê. Min palto bi awakî wisan li ser raxist ku ser, çav û rûyê wî bigre, pişt re min bi piştîniyê baş bi darbestê ve girê da û îşk jî da. Min ewqas îşk dabû, term bi darê ve bûbû yek perçe. Êdî ez dilgerm bûm ku ez ê bikarim di pê xwe de kaş bikim. Min tenê dikarî ez serê darên darbestê bigrim, ji erdê bilind bikim û kaş bikim. Serê bavê min li aliyê serê merdiwenê bû, herdu piyên wî jî li aliyê herdu piyên merdiwenê bûn. Eger min bi vî awayî di pê xwe de kaş bikiriya, tenê herdu piyên darbestê bi erdê re kaş dibûn. Piştî bihînedaneke baş ez ketim rê û min term û darbest bi hev re di pê xwe de kaş kirin. Dema ku herdu lingên darbestê bi erdê re kaş dibûn dengê gelek nexweş jê dihat. Lê çî dibe

bila bibe jî term hilgirtinê gelek xweştir bû, jî ber ku siviktir bû, gelek siviktir jî bû. Hêdî hêdî ez hînê deng û xîşîniya daran jî bûm. Car caran ew destê min ê diqerimî, min ew diguherand, bi destê din dikêşa.

Bi vî awayî ez du seetan meşiyam, lê min hîs kir ku nava lepên min digizgizînin. Min term danî erdê, li nava destê xwe nêrî, berboq dabûn. Berboqeke mezin. Min dizanî dê ew min aciz bike. Beriyê hatibû serê min. Dest ku berboq da, bi taybetî eger nava lepên te be, dibê tu karekî pê nekî, hekene giranî dikeve ser û ew diteqîne. Berboq eger beriya gihîştinê biteqe êşeke wisan dide dilê mirov te'rifê wê ne mimkun e, bi taybetî eger hewa sar lê bide, êdî wekî dil û milakê te wekî bi kêrê bê rewatin bi wî awayî lê tê. Tu çareya min tunebû. Demekê tenê min bi destê çepê kêşa, lê çî heye ew gelek zû qerimî. Min dît ku ew wiha nabe, ez gelek betilîm. Min dest bi fikra çareseriyêke din kir. Dastmaleke min a mezin hebû. Min anî her serek wê bi serê darekî darbestê ve girê da. Vêca min serê xwe tê re kir. Niha ew destmal diket ser singê min. Vê carê di ciyê destan de min darbest bi singê xwe dikêşa. Ev baştir bû. Ji bi destkêşanê baştir bû, ger çend giraniyêke zêde dixist ser singê min û car caran serê daran jî li navmilê min diketin. Qasekê jî ez bi vî awayî meşiyam. Nefesa min çikiya bû. Min gelek zêde xwîdan dabû. Min êdî nedikarî ez jî vê zê-

detir biçim. Nêzikî avabûna rojê jî bû. Ez sf-çil gavan ji rê dûr ketim û min li ber palekê darbest danî erdê û ez rûniştim. Ez ewqas betilî bûm, bi rûniştinê re xewê ez girtim. Min melheza termî kir, termê bavê min, ez ji darbestê vekim û deynim ser erdê?! Ez ji ber çi jê vekim, ew ne sax e heta ez bêjim dê şev bihna xwe vede. Her bi darê ve bimîne baştîre, ji ber ku bi vî awayî ji sibê re hazir e, pêwîst nake ez careke din bi girêdan û qahîmkirina wî ve mijûl bim. Ez dikarim yekser wî rakêşim û bikevim rê. Min term li wir di cih de hişt û hinekî ji wir wê ve min xwe berda erdê û ez raketim. Min serê sibê hêdî hêdî xwe da hev û xwe hazir kir ku ez termê bavê xwe hilgirim û bikevim rê, lê ez bizdiyam. Du-sê gav mabûn ku ez bigihim ba term, min bihnek seh kir, bihneke tûj û giran. Min wisan hîs kir ku sing û gewriya min ji bîna genî tijî bûye. Termê bavê min bihn girtibû. Gelek nexweş bû, gelek giran bû, ku ez bawer bikim termê bavê min bihn girtiye. Bihneke wisan jê dihat min nekarî ez heta ew ciyê ku ez hatibûm pê ve pêş ve biçim, bihneke wisan nebû ku mirov bikare xwe li ber ragire. Serê min gêj bûbû. Ev çi roj bû ez ketibûmê? Çima dibû ev hemû tişt bîn serê min! Ji ber çi min di serî de fikra van tiştan nekiribû? Her eynê ew roja, ew şeva ku bavê min mir, ji ber çi min fikra wê nekir ku ev term e îro be sibê be her dê bihn bikevê? Term, nabe demeke dirêj li derve

bimîne, bi taybetî di vê çolê de û di vê riya dûr û dirêj de ku min dabû ber xwe. Min melheze kiribû, lê nedibû ez termê bavê xwe li vê deşt û çola xalî bihêlim, dibû ez bigihim ciyekî û bigihim avahiyekê. Niha jî li min xerab qewimî bû; beriya ez bigihim ciyekî, beriya ez bigihim avahiyekê, termê bavê min bihn girtibû. Cardin nabe ez wî li vir di cih de bihêlim û biçim. Dê ez ê çi bikim, ez ê çi bi vî termî bikim! Çi bi vî termî bikim ku bihn jî girtiye! Taze nabe ez wî wekî do û pêr hilgirim û bikêşim. Lê ji bo çi armancê? Ez ê ku ve biçim, bibim ku! Ez ê heta ku di pê xwe de bikêşim, ez ê heta ku bikarim di pê xwe de bikêşim!

Çiqas diçû bihna term girantir dibû. Armanca min çi dibe bila bibe, dibê carekê ez xwe li ber vê bihna han ragirim, ez xwe li hemberî vê bihnê ragirim, hekene ez nikarim tu karê bikim. Dibê ez bikarim xwe lê nêzik bikim, heta ku ez bikarim çareyekê lê bikim. Min piştîniya xwe ji piştî xwe vekir û serekê wê bi darbestê ve girê da. Ev êdî çareserîya dawiyê bû. Min dest bi kêşanê kir, lê min çiqas dikarî ez jê dûr disekinîm. Min dizanî ev bi ser nakeve, çunkî eger ez bi vî awayî bikêşim, dê hemû darbest li ser erdê, li ser rê re kaş bibe. Wêca ew dikare çiqas li ber xwe bide, ez nizanîm. Lê min baş dizanî ku bi kêşanê, dê darbest biderize, ji hev û du bikeve û xir-duxaşt be. Careke din jî tunebû, dibû ez wiha bikim, heta ez bigihim ciyekî

baştir, ciyekî ji vir baştir û musaîtir be.

Ez ketim rê û min term û darbest di pê xwe de kêşa. Bi saya piştîniyê ez pênc-şeş gavan jê dûr bûm, feyda vê jî hebû, bîhn her dihat, lê hinek kêmtir bû. Term, îro ji do girantir bû, ihtîmal e ku hemû bi erdê re kaş dibû ji ber wê ye. Deng jî guherî bû, do wextî min dikêşa xişexîş jê dihat, dengê îro wekî tep-tepê bû.

Min nêzikî du seetan bi vî awayî dewam kir, min hîs kir ku dengê kêşandinê jî guherî ye; xirexirek jê dihat. Min ji dûr ve li term nêrî, ji ber bîhnê min nedikarî ez nêzik bibim. Min tiştê fehm nekir. Cardin ez ketim rê. Ez qasekî çûm, ew deng hê jê dihat. Ez sekinîm. Min serê piştîniyê danî erdê û ez ji dûr ve li çarmedorê termî zivirîm; yek ji wan çewên xwarê ku min pê meliyên qamîşê bi darên darbestê ve girê dabû, qetiyabû. Niha herdu piyên bavê min, lib lib, bi erdê re kaş dibûn. Li ser erdê û bi ser rê re, hem şûna serê herdu daran û hem jî herdu piyên bavê min dixuyan. Ev herdu serên vî milî û wî milî yên darên darbestê bûn, yên ortê jî yên piyên bavê min bûn. Min li bavê xwe nêrî, min dît ku tenê ferek sol di piyan de bû, fera din ketibû. Gelo dibû li ku ketibe! Mimkun e hê di destpêkî de, ku xişexîşê dest pê kir, ew ketibe. Li ku dibela bibe, ez ê êdî taze çî lê bikim; nexo ji vir şûn ve ez ê biçim li pê ferek sol bigerim. Min di dilê xwe de hîs dikir ku ev li hemberî bavê min sivikiye-

ke, ku bi vî awayî piyên wî yên rût ji derve, bi erdê re kaş dibe. Cardin min serê piştîniyê girt destê xwe û milê riyaxwe girt. Pişt re, dema ku ez ji bo bîhnvedanê sekinîm, min dît ku fera solê din jî ketiye. Niha herdu lingên bavê min li ser erdê rût wekî du silqesorên bi herî bûn.

Ji avabûna rojê re gelek nemabû, roj nêzikî çiyê bûbû, ku darbest ji hevûdu ket. Hemû şax, qamîş û giyayên li ser perçe perçe bûn. Piştîni, piştîniya bavê min ku min pê term bi daran ve girê dabû, sist bûbû. Termê bavê min ketibû erdê. Ev hemû bi carekê li ser hev qewimîn. Êdî ez bi temamî ji hêz û raqet ketim. Min êdî nedikarî ez ji vê zêde biçim, min êdî nedikarî ez term bikêşim, ji ber bîhna wî min nedikarî ez xwe nêzik bikim. Li milekî ez gelek betilî bûm, min nedikarî ez bifikirim jî. Ez çûm, bîst gav li milê din rê rûniştim. Min nedizanî ez ê çî bikim, ez şeva xwe li vir derbas bikim an qasekî din jî biçim! Ez çawan biçim! Gelo term li ber xwe dide ez wî bê darbest bi pê xwe ve bikêşim! Ev ciyê han ji bo derbaskirina şevê ne musaît bû. Dibû bi çî awayî be, ez qasekî din jî biçim û ji vir dûr bikevim. Qet nebe ez term bigihînim beste-ciyekî û ji naverasta vê riyê dûr bixim. Lê ya ez ji hemû tiştî zêdetir jê dirisiyam ev bû; çawan, ez ê ciyê vî termê çawan biguherînim?! Ez wî çawan ji vir dûr bixim?! Ez wî çawan bikêşim?! Min dizanî tu çara wê tune, dibê ez mil bi-

dim ber, karekî giran bikim. Ez li hêviya çi bûm?! Ez hêdî hêdî ber bi termê ve çûm û nêzikî wî bûm. Dibû ez bihna xwe bigrim û pozê xwe hişk bişidînim. Eger ez hê ji dûr ve bihna xwe bigrim ez pê re nagihim bi bihnekê xwe bigihînim term û dar û qamişan jê vekim û cardin jê dûr bikevim. Dibû ez hewil bidim çend caran biçim û bêm. Pênc-şeş gav mabûn ez bigihmê, min hişk pozê xwe girt û ber bi wî ve çûm. Cara yekê min destê xwe gihand darekî. Ew gelek rehet hat ber destê min û min ew ji piştîniyê, qamişê û şivên daran kêşa û ez dûr ketim. Dema ku min destê xwe ji pozê xwe da alîkî û nefes sitand, gewriya min tijî bihn bû, bi bihna termê. Gelek ecêb e. Bihn ne tişteki wisan e bê dîtin. Mîmkun e dema ku mirov barek ar hilgire, ser û milên mirov di ar de bimîne û ar binîşe nav cil bergê mirov. Min wisan hîs dikir ku bihn niştiye nav cil û bergên min û hemû ruhê min bihn girtiye. Min liba darê din jî eynî bi wî awayî derxist. Tenê ma ku ez bikarim piştîniyê jî jê vekim. Qamiş û şaxên daran rehet bûn, bi xwe ji hevûdu ketibûn. Bi sê-çar caran çûn û hatinê min girêkên piştîniyê jî vekirin. Ez ji ber bihnê gêj û şaş bûbûm, dilê min serûbinî bûbû. Min dikir ez vereşim. Dibû ez dûr bikevim û bihnvedim. Dema ku min ji dûr ve jî nefes distand, min dizanî ku ew hewayê paqij jî bihn girtiye. Min di dema bihnvedanê de melheze dikir, niha vê carê ez ê çi bikim; bi piş-

tîniyê qahîm girê bidim û di pê xwe ve bikêşim, an dev jê berdim her di ciyê xwe de bimîne heta ez çarekê jê re bibînim?! Dema ku ez rabûm piyan min rast milê rê girt. Min got ka ez carekê herim van derûdorên biceribînim, ez bizanim ka ciyekî baştir bi dest nakeve. Ez demeke baş meşiyam. Nîv seet zêdetir bû. Ev meşa han li min gelek xweş hat. Rê nerm bû. Niha ku min term jî nedikêşa, min hîs dikir ku ez virtî-vala dimeşim. Feyde tunebû; çunkî ciyekî baştir li ber çavên min neket. Dibû ez vegerim, biçim ba termê. Dinê bi temamî tarî bûbû, eger ez rê bi rê neçûbûma ez bawer nakim ku min bikaribûya ez bêm ba termê bavê xwe. Ez nizanim çiqas mabû ez bigihîjim balê, min hîs kir bihna termê tê pozê min, ba ew dianî. Dema ku ez lê nêzik bûm, êdî ku bi çav jî ferq dikir, min xwe ji ser rê da alîkî, sî-çil gav ji wê wêdetir ez rûniştim. Min nedizanî ez li hêviya çi me û ez ê çi bikim. Di vê tariya han de tişteki nedihat kirin. Êvarê min dixwest ez term qasekê ji rê dûr bixim, lê niha min dev ji wê jî berda. Bila her li wê be, heta bibe roj, wê çaxê dibê ez zêdetir bikarim li ser tişteki bifikirim. Xewa min nedihat, xewa min revî bû. Min dizanî şeveke dûr û dirêj li pêşiya min e. Ez naçar bûm, dudilî bûm, pest bûm, têkilî reşayiya vê tarîşevê bûbûm.

Tu dibêji ev tarîşeva han perjînek bû li çarmedorê daristana mirinê hatiye kêşan; aliyekî li devê rê û rêbaran vekiriye,

wekî çar çiqên darê, wekî devê gorrê û wekî serê rimê, li jor ve jî te digot gidî-şên reş in xwe li giyayên reş û tarî rapêçane. Ez li kîjan milî dinêrim tarî ye ku, pêl li ser pêlê, serî heta biniya erdê di nav xuma bêagahî û nezanîne de reş dibê. Min dixwest ez vê perdeya sitûr a şevîniyê hildim û serê xwe bikêşim nav razxaneyê reng a rojan. Min dixwest ez bi destê xwe li ser nexşeya dahatî ya ne diyar nîgara rêçeriyekê bikêşim ji serê tilyên piyên min dest pê bike û serê wê yê din, wekê nîlûferê, xwe heta serê çima herî bilind a xeyalê bialîne. Ya min didît heykela bîranîne bû di tabûta bêdengiyê de çavê xwe kiribû pençeyê stêrkan ê pîr nazik ên ku jiyana sirişt a nazik dilorandin. Xeyal rayeleke şîn a hevrişm bû, herdû serên zamanê bi hev ve girê dida û li ber çavên me li damena kirasê şevê dialî. Xeyal termê pîremêrekî bû li rexê riyekê ax, di çolevaniya şevê de, bê naz, ketibû; termekî bihîngirtî, bi şinebayekî têkelî nava bîhna xweş a şev û şevboyê dibû.

Termê bavê min hê di ciyê xwe de bû, ji vir ve wekî topeke reş û xumam dihat dîtîn, lê car caran bîhna wî digihîşt pozê min. Hemû bi ser hev neh roj beriya niha bû ku em ketibûn rê, em ji bo armanca sefereke dûr û dirêj ketibûn rê. Wê çaxê bavê min bi rêk û pêk bû, gelek gûrr û geş bû, gelek jî dilgerm bû, lê çi heye niha termekî hişk û req bû. Termekî bihîngirtî bû. Niha ya ji bavê min mayî ew topa reş bû ku ketiye rexê

rê û van deveran tîjî bîhn kiriye. Bîhneke tûj û giran, ez wisan hîs dikim ku qirika min xitimandiyê û belavî nava demar û masûlkên min bûye. Ew kesî li ser wê riyê ye ne bavê min e, termê bavê min e, termekî bihîngirtî ye. Nabe ez bêjim ew bavê min e. Bavê min mirovekî bi rêk û pêk bû û zindî bû, lê ew niha termek e, termekî bihîngirtî. Ez niha naçar im biçim. Dibê ez wî li vir li vê çola han bihêlim. Dibê ez biçim û bigihîjim ciyekî, bigihîjim avahiyekê. Axir heta dinê ava ye ez li muqabilê termê destê min li ber rûyê min rûnanim. Eger feyda wê hebûya dê min bikiriya, lê ez dizanim bêfejde ye. Ez dizanim ez nikarim wî bigihînim tu ciyekî, dibê ez biçim û wî di cih de bihêlim, qet nebe nûçeya mirina wî bigihînim ciyekî. Gava ez li herdu seriyên vê rê difikirim, dibînim ku agahê kesekî, ji tu milekî ve bi me tune, ne ji min û ne ji bavê min. Me nû ew serî terk kiriye, lê em hê negihîştine serê din. Tenê riyek li ber min maye; dibê ez biçim, dibê ez bigihim ciyekî, bigihim avahiyekê. Gelo niha ferqa min û bavê min çi ye? Tu ferqek me tune. Rast e ew miriye û ez sax im, lê agahê kesekî bi me herdukan jî tune. Heta ez negihim ciyekî ne mirina wî û ne mayina min tiştekî îfade nakin. Niha tenê ez dizanim ku ew miriye, lê kî dizane ku ez sax im! □

Ji stirmeha 1996an heta 06/01/1997an.

Ji sorani: 'Elişer

ÇARÎN ÇARENÛSEK

Zîn

Yezdana bihuşta Xanî

lîloza lénûseke devdirûti

li eywana du ling

ez,

setrenc û mîr

dî ferek sol de,

Beko,

pace, du çavên te û xencera pozxerdel di ya din,

hespa min a kumêt,

li pişta keleha şikestî kaban davêje

bi wezîrê bindeman re -xwedanê çarenûsa min-

û pîra du diran, ji serdeman re

çîroka heza min û te dixwîne.

Mirîşka me li rezê Xanî diçêriya -her êvar-

û yek rojê lingsikestî venegeriya,

lê lîlozê

hingê bazikên rezê Xanî hate şikandin

li beyaniyek xiniz

çarînçarenûsek li ber lingê Dicle

dî zîkê royê de temirî.

H. KOVAN BAQÎ

ŞÎRETÊN AHÎQAR

Wergera ji tirkî: HEMÎD KILIÇASLAN

Ev in şîretên Ahîqar, yên ji bo perwerdekirina xwarziyê xwe Nadan gotine.

Ez, Ahîqar bi zanebûn û şîretên min, baweriya min ew bû ku Nadan ê şûna min bigire û di xizmeta qirêl de be. Lê belê guhê xwe neda peyvên min, di ser guhê xwe re avêtin û digel vê jî xerabî bi derûdora min re kir. Bê dil şewatî, li mirovên mezin, jîr û zana da, manegiyên min û hêstirên min yên baş dikuşt, wenda dikir. Dema min dît kurê min Nadan dev ji van karan bernade, min jê re got;

"Kurê min Nadan, êdî nêzikî malê min mebe." Min çiroka; çav dilovaniyê ji qezence ku dest pê ne westiya be, nakin, jê re got û qiralê min Senharîb, gava peyvên ku min gotin, bihîst ferman kir: "Heta ku Ahîqar sax be kes nikare dest bide ser malê wî." Gava Nadan ev peyvên min bihîstin, ji kumreşiya li mala min mayîna birayê xwe Nabuzerdan, dest bi paşgotîniya min kir: "Bavê min Ahîqar pîr bûye, li ser piyê qebrê ye, xurufî ye, peyvên wî yên hêja nemane. Belkî jî, malê xwe bide Nebuzerdan û min ji mala xwe derxîne."

Ez, Ahîqar, gava min ev gotinên han bihîstin, min got; heyfa hozaniya min ku lawê min Nadan ew wergerandin xerabiyê. Gava Nadan gotinên min bihîstin, qehêrî, çû huzûra qirêl û derhaqê min de bi xerabî fikirî, ji dijminê mîrê min Senharîb re du name nivîsandin:

Yek ji qiralê Aylam û Farisan, Ahî yê kurê Hameslim re:

"Silav ji Ahîqar, katîb û mohrdarê qiralê Asûrê.

Gava ev nameya ket destê te, xwe kar bike û were Asûrê. Ez ê te derbasî Asûrê bikim. Tu yê welêt bê şer bistîni."

Nameya din; "Ji mîrê Misrê, Fir`ewn re:

"Silav ji Ahîqar, katib û mohrdarê qiralê Asûr û Nînowayê.

Roja 25ê meha tebaxê were başûr, deşta Nisrînê, ez ê te bê şer derbasî Nînowayê bikim û tu yê welêt bistîne."

Nivîs, li gor destnivîsa min nivîstîn û mohr kir, li koşkê danî. Nameyek, wek ku ji hêla mîrê min Senharîb hatibe nivîsandin, ji min re nivîsî:

"Ji Qiral Senharîb:

Silav li katib û mohrdarê min Ahîqar.

Gava ev nameya gihîşte te, leşker kom bike û were çiyayê Sîsê. 25ê meha tebaxê, ji wir ber bi başûr ve li Deşta Nisrînê, were pêrgî min. Dema te dît ku ez nêzikî te bûm, leşker bixe rewşa şer da ku nimînendeyên qiralê Misrê, Fir`ewn, hêbeta leşkerên me bibînin."

Ev nameya han, Nadan bi du eskera ji min re şand. Û her du nameyên din, wek ku lê rast hatibe û dîtibe, girt û bir li huzûra qirêl xwend. Gava qiral guh li xwendina wan bû, bi qêrîn got:

"Ya Xwedayê min, çi xerabiya min gihîştibû Ahîqar ku weha li min bike." Nadan ji qirêl re got: "Xema mexwe. Roja di nameyê de bi nav bûye, em ê herin Deşta Nisrînê. Eger rast be, tu çi bêje, wek emrê te dibe."

Kurê min Nadan, bi qiralê hêja re li Deşta Nisrînê, hatin ba min. Dîtin ku min leşkerekî giran daye hev. Dema min qiral dît, her wekî di nameyê de hatibû nivîsandin, min leşker li hemberî wî rêz kir. Gava qiral çav li vê rewşê ket, gelekî tirsîya. Kurê min Nadan jê re got: "Tu bi selametî vegere serayê, ez ê Ahîqar bînim huzûra te." Piştî qiral çû mala xwe, Nadan hate ba min: "Her tişt bi rêk û pêk bû, qirêl pirr pesnê te da û ferman kir: bila îzna leşker bide, herkes here cihê xwe û (tu), bi tenê were ba min."

Li ser fermana qirêl, ez çûm huzûra wî; Gava çav li min ket, berê xwe da min û got: "Ey nivîskarê min Ahîqarê ku tore û perwerdebûna Asûr û Nînowayê girtiye. Ma weha ye? Min, tu ji kerametê re veqetand. Belê te bi dijminê min re li hev kir." Nameyên li ser navê min hatine nivîsandin û bi mohra min mohrkirî, dane min.

Gava min name xwendin, zimanê min li hev geriya, hestiyên min jan dan. Min xwest ez peyvîn bi hozanî bibêjim. Bi min re derneket. Bi ser de, kurê min Nadan; "Pîrê nezan! Destên wî girê bidin, lingên wî di qeydê xîn û ji huzûra qirêl bibin." Gava weha got, qirêl berê xwe guhert û ji hevalê xwe Yebûsmek Meskîn re got: "Ahîqar bibe bikuje. Serê wî sed erînî ji cendekê wî bi dûrxîne." Dema weha got, min ruyê xwe bi erdê xist û ji qirêl re: "Herûher hebe qiralê min. Ez zanim min tu xerabî bi te nekiriye. Belê te kuştina min ferman kir. Bila fermana te bi cî bê. Bi tenê ferman bike, min li ber deriyê mala min bikujin û cendekê min veşêrin." Dostê min qiral ji Yebûsmek Meskîn re got: "Here Ahîqar li ber deriyê wî bikuje û cendekê wî bide gorkirin."

Wê gavê min, Ahîqar, xeber da jina xwe Îşfegnî, da ku ji êla min 1000 qîzên reşgirêdayî (cilên şînê lixwekirî), vehewîne û bîne pêrgî min. Beriya ku ez bimrim, li pêş çavê min bila li ser min ax û fîganê bikin, şîna min bigerînin. Ji hevalê min Yebûsmek û Feratîyan re xwarin û vexwarinê hazir bike. Gava hatin, were ber derî û wan dawetî malê bike, ez jî, ez ê wek mêvan werim mala xwe."

Kebaniya min Îşfegnî, ji ber gelekî têgihîştî bû, her tiştê min gotibû, pêkanî. Hat pêşiya me, em vexwendin malê û bi xwe xizmeta me kir. (Mêvanan) xwarin, vexwarin, serxweş bûn, li erdê di xew re çûn. Wê gavê ez, Ahîqar, çûm ba Yebûsmek Meskîn û min jê re got: "Li a Xwedê binêre bira, dostaniya me bîne bîra xwe bila destê te li kuştina min negere. Bavê Senharîb, Serhaddûn, tu jî, ji bo kuştinê teslîmî min kiribû. Belê min tu nekuşt. Lewra tu sûcê te tunebû. Heta ku qiral li te geriya, min tu veşart. Gava min tu bir huzûra wî, gelek xelat dane min. Tu jî min bi saxî veşêre û bi qencyê were min. Ji bona ziyana qirêl negihêje te, bila saxmayîna min belav nebe. Di zîndana min de yekî mustehaqê kuştinê ku navê wî Manzîfen e, heye. Cilê min lê ke, Feratîyan li dijî wî hişyar bike da wî bikujin. Ji ber ez bêguneh im, bila ez neyê kuştin.

Gava min ev tiştên ha gotin, dilê hevalê min Yebûsmek, bi min şewitî. Cil û bergê min, li wî qûlê di zindanê de bû, kirin, Feratîyên ku serxweş bûbûn, hişyar kirin û ew kuştin. Serê wî 100 erînî ji cendekê wî bidûrxistin û cendekê wî binax kirin. Di pişt re, li Nînowayê, bi jina min, Îşfegnî re, di bin sivdera xaniyê min de, bi fireya 3 erînan û bi dirêjaya 5 erînan, cihêkî veşartinê ji min re çêkirin. Nan û av danîn ber min û çûn xeber dane qiral Senharîb, gotin katib Ahîqar hate kuştin. Dost û meri-

vên min, gava mirina min bihîstin, giriyan, jinan ruyên xwe qelaştin. "Heyfa te Ahîqarê katib û hakim, heta dunya hebe, kî yê wekî te sincê dora gêdûkê welatê me be." Wê demê Senharîb ji kurê min Nadan re got: "Here di şîna bavê xwe Ahîqar de rûnê, di pê re were ba min." Kurê min Nadan gava hat, ne xema min xwar, ne jî ez anîm bîra xwe. Bes, hinek merivên tiral û sergerde vehewandin, bi kêfxweşî xwarin li ser sifra min da wan. Xulamên min yên hêja û cariyeyên min tazî kirin û îşkence li wan kir. Bê şerm, xwest bi jina min Îşfegnî re karê jin û mêran bike. Min jî di jêr de, guhdariya fixanên nanpêj û avkêşên xwe dikir.

Çend rojan di pê re, hevalê min, Yebûsmek Meskîn rêya xwe bi min xist. Nan û av ji min re anî û li ber dilê min da. Gava ew ê ji ba min bi rê ketu, min ji wî re: "Min li huzûra Xwedê bîne bîra xwe û ji min re dua bike. (û bêje) Ya Xwedayê rast û dadmend û her qencî ji dest derdikeve, dengê qûlê Xwe, Ahîqar bibihîze! Dema gayên dermale wek berxên bermakê, ji te re dikirin qurban, bila bê bîra Te. Avêtîne bîreke tarî. Li ber Te digere, (lê were rehmê) wî xelas bike Xwedêyo."

Qiralê Misrê, Fir`ewn, bi kuştina min, Ahîqar, şa bû û nameyek weha ji Senharîb re şand:

"Qiralê Misrê.

Slav li Senharîb, qiralê Asûr û Nînowayê!

Dixwazim koşkekê li navbera erd û ezmên ava bikim. Li muhendizekî ku bersiva her gotinên min bide, bigere, bibîne û bişîne. Eger tu merivekî werengî ji min re bişîne, ez ê (bac) cizya sê salan ya Misrê bidim hev û ji te re bişînim, ger tu merivê ku bersiva her pirsên min bide, neşîne, bi şandiyarê min re cizya sê salan ya Asûr û Nînowayê bide hev û ji min re bişîne."

Gava ev nameya li huzûra qirêl hate xwendin, (qirêl) bangî şahyar û giregirên welêt kir û ji wan re got: "Kî yê ji we here Misrê û bersiva her pirsên qirêl bide, koşka ku dixwaze jê re ava bike û cizya sê salan ya Misrê bîne?" Gava Şahyaran ev bihîstin, bersiva qirêl dan: "Qiralê Hêja. Tu zanî, ne bi tenê di dema te de, di dema bavê te Serhaddûn de jî, girêkên weha ancax Ahîqarê katib dikarîbû vekira. A vaye kurê wî ku weke wî fêrî zanîne bûye û hozan e." Gava Nadan guhdariya wan kir, li ber qirêl, bi qêrîn: "Ji bilî (xeyrî) însanan, Xwedê jî nikare vana pêk bîne!" Li ser vê, bêhna Qirêl gelekî teng bû, ji kursiya xwe daket, bi xemgîniyê mezîn: "Heyfa te,

Ahîqarê hakim. Bi gotina zarokan, min tu wenda kir. Ax!.. nuha, hina te ji min re bianiya, min ê ew berberî zêran bikirana.”

Gava hevalê min, Yebûsmek Meskîn ev bihîstin, li ber qirêl xwe tewand û got: ”Qiralê Hêja, Kesên fermana qirêl bişkîne, malê mirinê ye. Ez li dijî emrê dewletê meşiyam. Serê min li ber şûrê te ye, lewra, Ahîqarê ku te, fermana kuştina wî dabû, nuha dijî.” Dema guh li van bû, kêfa Qirêl hat: ”Yebûsmek were, bipeyive. Bipeyive Yebûsmek, camêrê jîr ku bîra xerabiyê nabe. Eger rastî wek ku tu dibêji be û tu Ahîqar bi saxî ji min re bînî; ez ê 100 talantê zîv, 50 talantê erxuwan diyarî bidim te.” Li ser vê Yebûsmek ji qirêl re: ” Qiralê Hêja, ez bextê te dixwazim, di huzûra te de tu gunehê min î din tunebe, vê ya li min neke bar.” Di cî de qirêl destê xwe da yê û li ereba xwe siwar bû hat ba min. Gava ciyê ez tê de veşartî vekir, porê min dabû ser milên min û rîha min gihîştibû nava min, laşê min tev di nav axê de, nenûkê min wek yên qertelan, ez li huzûra qirêl tewiyam. Qirêl gava ez (di wî half de) dîtîm, giriya û bi xemgînî ji min re got: ”Ahîqar, ne min bi te kir, lawê te, bi te kir, sûcê wî ye. Wê gavê min bersiva wî da û min got: ”Piştî ku çav li ruyê te ketim, ez, wek ku tu xerabî nebûye qebûl dikim.” Qirêl, ji min re got: ”Here mala xwe, porê xwe kur bike, xwe bişo, veşo, 40 rojî îstîreherê bike û paşê were ba min.” Ez çûm mala xwe. 30 rojî derneketim derve. Piştî bêhna min hate ber min, ez çûm huzûra qirêl. Qiral ji min re: ”Tebihîstiyê ku qiralê Misrê çî ji min re nivîsiyê?” Bi bersivê: ” Ji wî alî de xema mexwe. Ez ê herim Misrê, koşka wî ava bikim, bersiva pirsên wî bidim, cizya Misrê ya 3 salan bînim.” Qiral, bi van bersivan kêfxweş bû, ziyafetek mezin da. Gelek qurban da şerjêkirin, xilat bela kir. Cî, di ser mêvanan re, da hevalê min Yebûsmek Meskîn. Piştî vê, (min) nameyek ji jina xwe, Îşfegnî re şand: ”Gava ev nameya kete destê te, bila nêçîrvanên min du (çêlikên) qertelan bigrin. Li ba yên ketenê dihûnin, her tayek, bi qandî tiliya qeraqûçkê qalind û hezar erînî dirêj sênexan (ben) ji min re bihûnin. Bila xerat, ji her du çêlikên qertelan re 2 qefesan çêbikin. Du zarokên hê devê wan nagerin, bispêre Ûbail Tûbaşliima, bila wan fêrî <kilsê, heriyê, kevira, qermîta bidin muhendizên vala> bike.”

Min (ji qirêl re) got: ”Ferman bike da ez herim Misrê” Gava emir kir, min leşker bi xwe re hilanî, ez çûm. Gava em gihîştin qonaxa pêşî, min her du çêlikên qertelan derxistin, sênex bi piyên wan ve girêdan. Zarok li wan siwar kir û bi hewa xist. Zarokan wek ku fêr bûbûn, bang dikirin: <kilsê, heriyê, kevira, qermîtan bidin muhendizên vala>. Di pê re , min ew daxistin.

Gava em, gihîştin Misrê, em çûn ber deriyê qirêl. Şahyarên qirêl, xeber danê: "Va ye, merivê ku qiralê Asûrê şandiye hat." Qirêl ferman kir ku koşkekê bidin min. Roja din, ez çûm huzûra wî. Qirêl, berê xwe da min: Gava pirsî; "Navê te çi ye?" Min got: "Navê min Abîkom e, ez ji gêrikên welatê xwe, yê herî kêr im" qirêl, ji min re: "Min xwe kêr kir ku Mîrê te merivekî kêr ji min re şand. Xem nake Abîkom, here qonaxa xwe û sibê were ba min." Û ji şahyarên xwe re got: "Sibê sor li xwe bikin." (Roja din, qirêl) Ketenê tenik li xwe kir û ferman kir ku ez werim huzûra wî: "Abîkom, ez dirûvê çi didim û şahyarên min dişibihin kê?" Min bersiv da: "Qiralê hêja, tu dişibihî Bîl û wezîrên te jî dişibihin kahînan." Dîsa ji min re got: "Here qonaxa xwe, sibê were ba min." Û ji şahyarên xwe re got: "Sibê ketenê sipî li xwe kin." Wî jî kincên sipî li xwe kir û li ser textê xwe rûnişt. Ferman kir da ez herim huzûra Wî. Ji min pirsî: "Abîkom, Ez dirûvê çi didim û wezîrên min dişibihin kê?" Min bersiv da: "Qiralê hêja, tu dişibihî rojê û şahyarên te wek tîrêjên wê ne." Dîsa ji min re got: "Here qonaxa xwe, sibê were ba min." Û ji şahyarên xwe re got: "Sibê kincên reş li xwe bikin û wî jî xwe, mor girêda, li gora fermana wî, gava ez hatim huzûra wî, ji min pirsî: "Abîkom, Ez dirûvê çi didim û şahyarên min dişibihin kê?" Min bersiv da: "Qiralê hêja, tu dirûvê heyvê û wezîrên te, dirûvên stêrkan didin." Dîsa ji min re got: "Here qonaxa xwe, sibê were ba min." Û ji şahyarên xwe re ferman kir û got: "Sibê kincên rengareng, li xwe bikin dergehên perestgehan bi perdeyên sor binuxêmin. Wî jî qedîfe li xwe kir. Û cardin li gora fermanê, gava ez çûm huzûra wî: "Abîkom, Ez dirûvê çi didim û wezîrên min dişibihin kê?" Min bersiv da: "Qiralê hêja, tu dişibihî nîsanê û wezîrên te jî dişibihin kulîlkên wê" Di dû re, qirêl ji min re got: "Cara yekê, te ez şibandim Bîl û şahyarên min şibandin kahînan. Cara dua Ez bûm roj û şahyarên min tîrêjên wê, cara sisiyan, ez bûm heyv û şahyarên min stêrik. Ka nuha ji min re bibêje Abîkom, mezinê te, Senharîb dişibihe çi?" Bi bersiva xwe: Qiralê Hêja, Tu li cihê xwe rûniştî, (li mala xwe), behsa mezinê min Senharîb li te nake. Mîrê min Senharîb, dişibihe ewrê reş û wezîrên wî, wek brûskên wan ewran in. Gava bixwazin ji baran û aviyê terezê çêdikin, gava biqeherin, nahêlin roj hilê û tîrêjên wê digrin. Dikarin nehêlin Bîl derkeve kolanê û kahînen wî bigerin, heyv ji hilatinê û stêrikan ji çirûsandinê vedike." Gava qirêl ev tişt bihîstin, aciz bû û berê xwe da min: "Tu bi serê mezinê xwe kî, ji min bêje, navê te çi ye?" Min bersiva Wî da; "ez mohrdar û katibê Senharîb, qiralê Asûr û Nînowayê, Ahîqar im. Qirêl, ji min re: "Min bihîst ku mîrê te, tu kuştiye." Min jê re: "Ez dijîm, qiralê hêja, Xwedê, ez, ji tiştên ku ji destên min derneketine, xelas kirim." Qirêl, ji min re: "Here mala xwe, Ahîqar. Ji şahyarekî min, gotinek ku neha-

tiye bihîstin, ji min re bibêje." Wê gavê ez rûniştim, fikirim û min nameyek weha nivîst:

"Ji qiralê Misrê Fir'awn, Slav li qiralê Asûrê, Senharîb.

Qiral hewcedarî qiralan, bira hewcedarî birê dibin. Vê demê, ji ber pereyên gencîneyên min kêmbûne, diyariyên min jî hindik in. Ji kerema xwe re, ji gencîneyên xwe, 900 talant ziv ji min re bişîne. Ez ê di pê re li te vegerînim." Min ew nameya pêça û xiste destê xwe, dema qirêl ferman kir, ez derketim huzûra wî û min got: "Belkî di vê nameyê de, tiştêkî ku te nebihîstiye, hebe." Gava min li huzûra şahyarên wî xwend, li gor fermana qirêl, (teva bi hev re) bi dengê bilind gotin: "Me teva ev bihîstiye." Min jî ji wan re: "A va ye, Misir 900 talantî deyndarê Asûrê ye." Qirêl, peyv guhert, ji min re got: "Ez dixwazim, di navbera erd û ezmên de, ji erdê 1000 erînî li jor, koşkekê ava bikim." Min, derhal çêlikên qertelan derxist, (piştî) ben bi nigên wan ve girêda, zarok li pişt wan siwar kir û bi hewa xist. Zarokan: <kilsê, heriyê, keviran, qermîtan bidin muhendizên vala>.

...Min rahişt darekî li şahyarên qirêl da, ta ku ji hev bela bûn. Gava qiral çav lê ket, bi bêhtengî ji min re got: "Tu dîn buyî Ahîqar! Kes nikare tiştêkî ji van re derxîne." Min got: "behsa mîrê min Senharîb nekin, eger li vir ba ya, karîbû di rojekê de du koşk ava bikira." Qirêl, ji min re (got): "Ahîqar, dev ji koşkê berde, sibê were ba min." Siba din, gava ez çûm huzûra wî, (gote min): "Ahîqar, ka ji min re bibêje; hespê mîrê te li Ninowayê şihîya, mihînen me li vir, ji ber dengê wî, beravêtin, tê çi maneyê." Ez wê gavê ji huzûra qirêl derketim. Min ferman li xulamên xwe kir ku pisîkekî ji min re bigirin. Li kolanên bajêr, min bi daran lê xist. Gava misrî çav li min ketin, gîhandin qirêl, gotin: "Ahîqar kêmaniyê tîne ser welatê me, lewra pisîkek girtiye û li kolanê welatê me bi qarmeçiya lê dide." Qiral li min geriya, gava , ez çûm huzûra wî, ji min re got: "bi çi rûyî, tu haqaretê li me dikî?" Min got: "Vî pisîkê we, ziyaneke mezin daye min. Mîrê min dîkek dabû min. Dengê wî gelekî xweş bû. Gava bang dida, min zanibû ku Mîrê min li min digere, ez diçûm dergehê wî. Şevê din, ev pisîka çûbû Asûrê, serê dîkê min jêkir û vegeriya." Qirêl, ji min re: "Li gora min, tu zû pîr bûye û xurufî ye. Ji vir heta Asûrê 360 fersah rê ye. Di şevêkê de wê çawa ev pisîk here, serê dîkê te jêbike û vegere?" Min got: Ji Misrê heta bi Asûrê ku 360 fersah rê be, çawa, li vir mihînen we, ji şihîna hespê Mîrê min berdiavêjin?" Qirêl ku evana bihîstin, li ber xwe ket, lê peyv guherî, ji min re got: "Ahîqar, ka ji min re bibêje; li serê sutûnekê, duwanzde darên çamê hene. Her da-

reke çamê, sî toterîk (tekerlek) û her toterîkek benekî sipî û yekî reş pê ve, çî ye?" Min lê vegerand: "Sutûna tu dibêje, sal e. Duwanzde darên çamê, 12 mehên salê ne. Sî toterîk, nîşana 30 rojên mehan in. Benê sipî û yê reş jî, şev û roj in." Qirêl got: "Ji toza qiraxa çem, pênc bena ji min re birêse." Min gotê: "Fermanê bide, ji gencîneya xwe, bila benekî ji tozê, ji min re bînin da ez, benekî wek wî çêbikim." Qirêl ji min re got: "Eger te, ev çênekirin, ez cizya Misrê nadim te." Di pê re qiral ji serayê derket û çû. Min jî, di dîwarê rojhilat de 5 qul vekirin. Gava tîrêjên rojê, di wan qulikan re kete hundur, min toz tevrakir. Tîrêjên rojê di qulikan re dihate hindur, bi tozê ve dibûn wek ben bêne ristin. Min ji qirêl re got: "Mîrê min, ferman bike da van bena bidin hev, ji bo ez yê nuh li şûna wan birêsim." Qiral û şahyarên wî gava gotinên min bihîstin, matmayî man. Carek din qirêl, ferê berdê êş yê ser da anîn û ji min re got: "Ahîqar, vî berdê şkestî ji bo min pev bidrû." Min, wê gavê berdê binî da anîn û li ber qirêl danî. Min got: "Qiralê hêja, ji ber ez xerîb im û alavên min ne bi min re ne, ferman bike da kevnîroş werin. Ji vî kevirê ku wek yê din e, bila ta bibirin, da ez jî derhal bidrûm." Qiral kenîya û got: "Roja Ahîqar hate dinyê, li huzûra Xwedê, pîroz bel! ji bo ku min tu sax dît, ez ê şayîyeke mezin çêbikim."

Piştî vê, cizya sê salan ya Misrê da min, ez di cî de vegeyîyam ba Mîrê xwe Senharîb. Hat pêşiya min, şayîyeke mezin lidarxist û ez di ser lawên xwe re girtim. (Ji min re) Got: "Tu çî ji min dixwazî, bixwaze Ahîqar." Min xwe tewand û ji qirêl re got: "Qiralê hêja, daxwaza min ev e; hevalê min Yebûsmek Meskîn û kurê min î min şîretên delal lê kiribûn, ferman bike, da teslîmî min bikin. Ji ber ku Yebûsmek Meskîn heyata min xelas kir û kurê min Nadan jî perwerdekirina min ji bîr kir." Qirêl bi fermana teslîmkirina kurê min Nadan re, got: "Here Ahîqar. Tu çî bi kurê xwe Nadan dikî, bike. Kes nikare wî ji nav destê te derxîne." Min wê gavê kurê xwe Nadan anî, bi zincîrek 20 talantî giran ve, girêda û mohrkir. Min ew sinê kir. Hezar dar li piştî wî û hezar dar jî li ser milê wî xistin, ew li ber deriyê hewşê danî û ji xulamê xwe Nabû re got ku bi pîvan, nan û avê bidêye û baş lê miqate be. (Min got) Di ketin û derketina min de, her tiştê ji devê min derket binivîsîne.

A van e peyvê min yê dawî ku min ji kurê xwe Nadan re gotin:

1- Kurê min, kesên ku ji guhên xwe nebihîzin, wê ji pişt serê wî de, pê bidin bihîstin.

- Kurê min Nadan, zîvirî, ji min re got: "Bîna te çawa ji lawê te teng dibe?" Min got:
- 2- Kurê min, min tu li ser kursiya kerametê da rûniştandin, lê te ez ji kursiya min avêtim. Bes, paqijiya min ez xelas kirim.
 - 3- Kurê min, tu bû wek dûpişkê bi tahtê vede. Te bi dilê min î tije veda.
 - 4- Kurê min, tu bû wek bizina dara simaqê dixwar. Dara simaqê ji bizinê re got: "Tu çima min dixwî, (ma ne) bi koka min, iyarê te debax dikin." Bizinê lê vege-
rand: "Ez, di jiyana xwe de, te dixwim, piştî ez mirim, bila te ji kokê de hilkin."
 - 5- Kurê min, tu bû wek yê kevira davêje ezmên. Ma te ji xerabîya xwe şerm nekir?
Min elb bi elbê da. Ez ê çawa bîjîm?
 - 6- Kurê min, tu bû wek yê ku didît hevalê wî ji serma dilerizî û wî ji kunê avê bera
ser serê wî dida.
 - 7- Kurê min, xwezî gava ez bimrama, te şûna min bigirta. Lê tu zanibe; ger dêla
berêz 7 erîn be, nabe manegî (hespa kihêl). Û pirça wî wek livê be, bi laşê miro-
vên paqij ve na nûse.
 - 8- Kurê min, te hizir kir ku tu li şûna min be, tu yê bibî xwediyê xanî û malê min,
mîratxurê min. Lê te, destê xwe ji Xwedê kir. Ji ber vê, guh neda dengê te.
 - 9- Kurê min, tu bû wek şêrê ku serê sibê li kerê rast hat û got: "Tu bi xêr hat Korîs
beg." Kerê ji lê vegeand, got: "Ev bixêrhatina ku te da min, bila li wî yê ku êvarî
pêwend bi piyên min ve girêda, re be, da min rûyê wî nedîtibaya."
 - 10- Kurê min, feqek li ser sergo hatibû vedan. Gava serçe çav lê ket, jê pirsî:
- Feqîk, tu li vir çî dikî?
Feqê: Ez dua ji Xwedê re dikim.
- Ew çî di devê te de ye?
Feqê: Nanê mêvana ye.
Gava serçe nêzîkî lê kir, bi stuyê wê girt. Bi perepitandina xwe re, (serçe):
"Eger nanê mêvanê te ev be, dengê te neçe wî xwedayê tu jê re dua dikî."

- 11-Kurê min, tu bû wek gayê bi şêr vê girêdayi, ku şêr lê vegeriya, ew xwar.
- 12-Kurê min, tu wek sipiya genim e. Bi min, ne tişteq e, lê embarê qirala xera dike.
- 13-Kurê min, tu bû wek beroşa ku ji teniyê binê wê xuya neke, lê çemilên zêrîn jê re hatibe çêkirin.
- 14-Kurê min, tu bû wek erdê bîst elb ceh lê hatibe çandin û li bênderê bîst elb ceh jê hatibe hilanîn û wek cotkarê ku çî çandibe, wî hilîne, li te hat. Cotkar, ji zeviyê re: "Ma te ji xerabîya xwe şerm nekir, (xerabîya te, bi te ma) elbê, elb da, ez ê çawa bijîm?"
- 15-Kurê min, bi min, tu bû wek kewê di ber xwe dida, da ku ji mirinê xelas bibe û bi dengê xwe, hevalê xwe têwerdike.
- 16-Kurê min, tu bû wek cunegayê ku nikaribe xwe xelas bike û hevalê xwe diajo selexanê.
- 17-Kurê min, tu bû wek kûçikê di kûreya camkiran keve, germ bibe û bi wan de bireyi.
- 18.Kurê min, tu bû wek berazê here hemamê û gava kortalek çiravê bibîne, ji hevalên xwe re bibêje: "Werin, em avjeniyê bikin."
- 19-Kurê min, min (bi) tiliya xwe xiste devê te, te tiliya xwe xist çavê min. Ez ê çima te xwedî bikim.
- 20-Kurê min, kûçikê nêçîra xwe bixwe, dibe xureka guran. Destê kar neke, ji enîçkê tê jêkirin, çavê nabîne, qiralk derdixin. Te çî qencî kir ku dilê min ji te re bixwaze û razî be.
- 21-Kurê min, ...
- 22-Kurê min, min rûyê qirêl rê te da, tu gîhand kerametê. Lê te xwest xerabiyê bi min bike.

- 23-Kurê min, tu bû wek dara ku bêje; "(Doxa) Bivirên we ne ji min baya, hûn nediketin ser dilê min."
- 24-Kurê min, tu bû wek çêlikên dûvmeqeska (hehecîka), ji hêlîna xwe bikevin û li pisîkê rast bèn ku ji wan re bibêje: "Ne ji min baya, hûn ê li belayeke mezin rastbihatana." Û (çêlik) bizîvirin jê re bibêjin: "Na xwe ji ber vê, te em xistine devê xwe."
- 25-Kurê min, tu bû wek pisîka ku jê re bibêjin: "Dev ji dizîya xwe berde û bi dilê xwe di mala qirêl keve" Pisîk li wan bizîvire: "ger çav û guhên min ji zîv bin jî, ez dev ji dizîya xwe bernadim."
- 26-Kurê min, tu bû wek marê di nav avê de, li dêr siwar be. Çaxê gur çav lê ket, got: "Xerab li xerêb siwar bûye, lê belê, yê ji herduwa xerabtir, wan diajo." Mar lê vegerand: "Eger tu bihata vir, tu yê gunchê bizinên ku te xwarine, bidaya."
- 27-Kurê min, min, bizîna ji bo serjêkirinê birin selexanê dît. Ji ber roja wê nehati-bû, bi saxî vegeriya, zarok û neviyên xwe dît.
- 28-Kurê min, min, dahşikên ku dayika xwe kuştine dîtin.
- 29-Kurê min, min her tiştên şêrîn bi te da xwarin, te têr nexwar. Belê te, nanê min tevli axê bi min da xwarin.
- 30-Kurê min, min gulyaxên bêhnxweş di (laşê) te dan, lê te, çermê min bi axê gerand.
- 31-Kurê min, min tu wek dara çamê xwedî kir, te bi xerabîya xwe jiyana min xwar kir, ez serxweş kirim.
- 32-Kurê min, min tu wek bircekê ji xwe re mezin kir, ku li hemberî neyaran, min xwe tê de biparazta. Lê tu, gava te dijminê min dît, te, ez şikenandim.
- 33-Kurê min, tu bû wek koremişkê ji bo rojê bibîne, derkeve ser ruyê erdê û qertel çav lê bikevin dadine, bibin.

Nadan li min zîvirî, got: "Bavê min, Ahîqar, tu ji van tiştan dûr î, ez xwe dispêrim dilovaniya te, Xwedê jî di gunehên însanan dibuhure. Ez ê seyistiya manegiyên te bikim, bibim şivanê berazên te, bila navê min bi xerabî bê gotin, min bibexşîne. Ez, zîvirîm ser (wî):

34-Kurê min, te dara xurmê ya li rexê avê anî bîra min. Gava xwedî hat wê bibire, (got): bela xwe ji min veke, ez ê saleke din sêvan (bigrim) bidim te." Xwediyê wê jê re got: "tu di fêkiyên xwe de bi ser neket, di tiştên ne yên te bin, tu ê çawa bi ser bikevî?"

35-Kurê min, gava ji gur re gotin, "tu çima li dû kerîyan diherî?" got: "Toza wan dermanê çavê min e." Û dema gur şandin dibistanê, her mamoste jê re digot: "Bibêje A,B." Gur digotê "Berx, kar."

36-Kurê min, min tu perwerdeyî hebûna Xwedê kir, lê tu li hemberî qûlên wî rabû û li wan da. Çawa ji ber paqîjîya min ez sax kirim, ew ê te jî wenda bike.

37-Kurê min, serê kerê di sêniyê de anîn ser sifrê, bi xwe gindirî ket nav axê. Dibêji ku keramet qebûl nekiriye, ew ji xwe, di enir e.

38-Kurê min, te çîroka, (jê ket û pê ket) ji ya jê zaye re, dibê "kuro" û ji yê ew afirandiye re dibê "qûlo", tamam kir.

39-Kurê min, meseleya ku dibêjin, "bi çepelê xwarziyan bigrin û li kevir xin" rast e. Xwedayê ez sax kirim, Ew ê doza navbera me jî hel bike.

Di cynî demê de Nadan, wek meşkê nepixî, teqîya û mir.

40-Kurê min, yê qenciye bike, xêrê dibîne. Yê xerabiyê bike, cezayê wê dibîne. Yê çalê ji hevalê xwe re bikole, bi bejna xwe dadigire. □

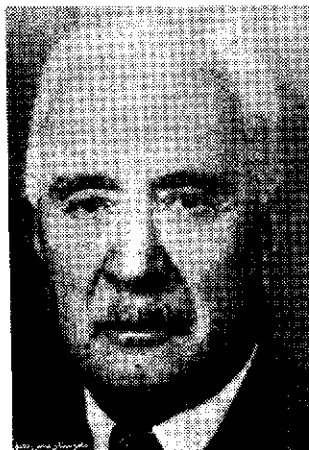
Not: Me di hejmeta Nûdemê ya 27an de beşê pêşî ji "Şîretên Ahîqar" weşandibû, lê me bi navê "Hayqar" weşandibû. Li gora agahdariya şarezayên asûriyan, divê "Ahîqar" be û ne "Hayqar" be. Em rast dikin û ji xwendevanên xwe lêborîne dixwazin.

TOL

Xwînên nivîsokan
meyandî ne, çîqa sar in
dengên kurdên xiniz
di kewarên kurtêlan de
benckirî ne, pir xewar in
Û rûpelên ruwê te spî ne
sîng vekirî, bendewar in
û ruwê te, striyekî zixtok e
li nav kavilê gewdê min
seyrançî ne, gerok e
û ruwê te
xwîn ji min miçiqand
tîf ji dijmin miçiqand
tîfê xwîn biriqand
û coka xwînê
coka tîfê xeniqand
gola cokan bû xelekek
û gewdê min
bo ruwê te
bo razên evîna me
bû kelek
û ruwê te ma ola min
ma armanca tola min.

ALAN OSMAN

BÎRANÎNÊN MIN (2)

REFÎQ HILMÎ

Jiyana Şêx Mehmûd. Şêx Mehmûd, kurê Şêx Se'îd ê Hefîd ê (Xwedê jê razî be) kurê Kak Ehmedî Şêx e. Dîroka vê xanedana han nêzîkî 150 sal berê niha dest pê dike, ku bi taybetî teqabulê dewra hukûmeta "Bebe" dike. Kak Ehmedî Şêx kurê Şêx Marufê Nûdî ye. Ev zatê han murşîd û mezinê Terîqeta Qadirî bû. Bi Xwedanasî, Xwedaperestî û başiyê hatibû naskirin. Ji ber vê, xelkê Kurdistanê bi çavekî hurmet û prestîj lê dinêrî û gelekî jî jê hez dikirin. Bi dereceyek wisan ku gelek ji wan, bi taybetî xelkê gundan û eşîretan, bi "keşf û keramet"ên wî ve hatibûn girêdan û bi serê wî sond dixwarin. Merqeda Şêx Ehmed a bajarê Silêmaniyê bûbû ziyaretgaha pîraniya xelkê. Ji ber vê, nesla Kak Ehmed (Hilmî) ji meqamê dînî yê bab û bapêrên xwe parek mezin wergirtibû û di rêza nesleke pîroz de dihat hesabandin. Ji bo vê, li Kurdistanê xwediyê nav û şohreteke mezin bû... Ev xoşewîstî û prestîja han ji Kak Ehmedî Şêx re ji kur û neviyên wî re, bi taybetî ji Şêx Mistefayê Neqîb û Şêx Se'îdê babê Şêx Mehmûd Se'îd re mabû. Jîrî û hêjatiya Şêx Mehmûd her di piçûktiya wî de hatibû dîtin û nav û dengê wî di nav gund û eşîretên Kurdistanê de belav bûbû. Ji bo ku ji bîngê de bi rehim û şewqet û azayetî navê wî belav bûbû û sohreta bab û bapêrên wî û nifûza xanedana wî ya dînî gelek kêrê wî hatibû û gihîş-

tibû dereceya herî bilind. Ji ber van sebebên êdî ew jî gav bi gav pêş ket û heta di cîhana siyasetê de jî kêr û zêde wekî navekî naskirî ket ser ziman. Hê lawekî nû yê têgihîştî bû ku carekê li dijî Eşîreta Cafan a mezin û carek din jî li dijî eşîreta dirr û aza Hemewend sekinî bû.

Bi kurtî çî di hêla azayetî û leşkerî de û çî di hêla ji ber sebebê nifûza dînî ya bab û bapîrên xwe, nifûza Şêx Mehmûd a dînî û dinyayî çiqas diçû ber bi geşbûnê ve diçû û stêrka bextê wî jî roj bi roj bilind dibû.

Ji bilî vê, Sultan Ebdulhemîdê duyem ê Osmanî li gor rê û siyaseta dabû ber xwe û li ser dimeşîya, Şêx Se'îd ê Hefîd ê Kak Ehmed dawetê Stenbolê kir, Şêx Se'îd jî derveyê hinek xizm û kesên derûdorên xwe, Şêx Mehmûd ê kurê xwe jî bi xwe re biribû. Bi vî awayî Şêx Mehmûd di temenê xwe yê zarokiyê de demekê jî bûbû mêvanê padîşahê Osmanî û koşk û seraya saltanatê.

Wî çavê xwe di jiyaneke bilind a aristokratî û gelek debdebe de vekiribû.

Sultan Ebdulhemîd her wekî ku ji dûr ve nav û deng û şohreta Kak Ehmed baş shekiribû, wisan dixuya ku bi çûna Şêx Se'îdê Hefîd ya Stenbolê, xwe nêzîkkirina vê xanedana han hê zêdetir kiribû serê xwe. Ji ber vê, herî ku ew vegehin Silêmaniyê her yek ji wan kesên derûdorên Şêx Se'îd bi berat û beşîş perrû kiribû. Ji derveyê vê jî şîfa muxaberata dizî dabû Şêx Se'îd, ku di wextê tengî û pêwistiyê de bikare bi telgrafê pê re muxaberatê bike. Ev mezintirîn perrû bû ku sultanekî Osmanî yê wekî Ebdulhemîd dabû re'yetekî xwe. Her wekî jî aliyê padîşahê de dayîna vê, belgeyek mezin jî bû ji çî û meqamê bilind ê Hefîdê Kak Ehmed re. Ji ber vê, ew muteserrif û serokleşkerên ku li Silêmaniyê bûn an dişandin wir, bêguman xwe ji xezeb û xeyda Şêx Se'îd diparastin û diketin bin nifûza wî. Hinek ji van diketin nav rewşek wisan ku bê pirs û raya Hefîd pê xwe nediyavêtin avahiyên xwe.

Vêca tu şik di vê de tune ku memûrên biçûk bûbûn leyîstika şexan û beşek bêqîmet ên ji xelkê ji bo qazanc û merama karên xwe bi bê berat û bê beşîş diketin nav rêzên nukeran. Lê tucar û axa dijminê vê xanedana han bûn û di bin re şûrê xwe ji wan re tûj dikirin.

Çiraya kê heta hetayî vêkerî maye? Her wekî ku çawan ew çî û meqamê bilind heta hetayî ji Ebdulhemîd re nema, bi wî re çirîskên bextê vê xanedana han jî ber bi jariyê ve çûn. Dema ku li Tirkiyê Şoreşa 1908an qewimî, leşkerên Mehmûd Şewket Paşa ji Selanîkê meşîyan ser Sultan Ebdulhemîd û Stenbol girtin. Ebdulhemîd jî ser textê padîşahiye rakirin û şandin Selanîkê. Vêca Komeleya Yekîti û Pêşkevîtin (Itîhad û Terakkî Cem'iyetî) hat ser kar û hukum kir destê xwe. Piştî vê ji bo qahîmkirina ciyê piyê xwe, li seranserê welatê Osmanî, bi taybetî ew kesên ji

xelkê yê dijaminê derûdora Ebdulhemîd bûn, berhev kirin û bi wan şubeyên (li-qên) Ittîhad û Terakkîyê dan avakirin. Tu şik tê de nîn e ku avakirina van şubeyên Ittîhad û Terakkîyê di welatên dût de, bêhêzkerin û nehîştina wan kesan bû ku meydardarê Ebdulhemîd bûn.

Şubeya Ittîhad û Terakkîyê ya Silêmaniyê jî, ku bi taybetî ji nexwazên xanedana Şêx Se'îd, yanî bi destê hinek tucar û zabîtên ku nû ji dibistana herbiyê derketibûn hatibû avakirin, meyla azadî û dijîtiya kesên xwedî nifûz dikirin. Ji ber vê, bi ceb-heya şêxan re ketin dijaminatiyê û dest avêtin hukûmetê li dijî wan han dan. Vêca gelek bi ser de derbas nebû, bi riya şube û karbidestên wê re, ku endamê komeleyê bûn, bahane derxistin û Şêx Se'îdê Hefîd û hinek kes û derûdora wî bi Şêx Meh-mûdê qehremanê vê behsa han, di bin çavdêriya hêzeke mezin a hukûmetê de anîn Mûsilê.

Li Mûsilê heta demekê wextê xwe rehet derbas kirin. Her dem li hêviya wê bûn ku dewr biguhere û vegerin Silêmaniyê. Wan nedizanî ku ji bo rojên bên bext û talihekî tarîtir ji wan re hatiye amadekirin û gelek bûyerên din li pêşiya rojên wan ên mayî de hene.

Karbidestên Ittîhad û Terakkîyê yê Mûsilê, li firsetekê digeriyan ku ji kuştina Şêx Se'îd re bikin bahane. Ji ber vê, di destpêkê de hewil didan û dixebitîn ku berê xelkê Mûsilê ji wan veqetînin, wekî dihat gotin, gelek tiştên nerewa û derew bi wan ve girê didan û di nav xelkê de belav dikirin. Şûmî û siya rojên bedbextiyê li wan nêzîktir kirin. Gelek bi ser de derbas nebû, bajarê Mûsilê di derheqê van xerîb û lêqewimiyên de agirê fitneke mezin hilkirin...

Kuştina Şêx Se'îd ê Hefîd û Şêx Ehmedê kurê wî

Di sala 1326ê hicrî de (destpêka sala 1908ê mîladî) roja duyem ê Cejna Qurbanê⁽¹⁾, Şêx Meh-mûd, Şêx Ehmedê birayê wî û Baha Efendî⁽²⁾ yê hevalê wan, li mala Mustefa Beg ê qaymeqamê eskerî mêvan bûn. Mala Mustefa Beg li ser Meydana Babu'l-Tuwab bû, ku wê çaxê ciyê seyran û civînan bû.

Dema ku ew ji mala Mustefa Beg derdiketin ji meydanê derbas dibûn, li gor gotinan, Baha Efendî serxweş dibe û li jîneke nav temaşevanan dabanceyê dikişîne. Lê jînik dest bi qêjî û hawarê dike. Li ser vê hinek ji temaşevan ên ji xelkê Mûsilê digihîjin hawara jînikê. Bi Baha re dest bi şer dikin û dixwazin wî bikujin. Vêca Şêx Ehmed û hevriyên wî jî dikevin nav şer û şer diçe digihîje kêşana xencer û dabançan. Di vê navê de çend kes birîndar dibin. Li ser vê, xelkê Mûsilê hêdî hêdî

kom dibin û dest ji kar û barên xwe berdidin. Heşameteke gelek zêde li derûdora Şêx Ehmed û hevriyên wî berhev dibin û wan dixin tengiyê. Wê navê re ku hinek cendirmeyên kurd li wir hazir bûne, alîkariya wan dikin. Dewriyên siwarî (siwarê devan) yên ku gelek ji wan kurd bûne, bi ser vê bûyerê de tîn. Şer giran dibe û ji herdu milan jî hinek kes tîn kuştin û birîndar kirin. Li ser vê, hejmara xelkê berhevbiyê hê zêdetir dibe û beşê piraniya xelkê dest diavêjin çekan û derûdora cendirman digrin. Dema ku şev bi ser de tê, cendirme xwe digihînin qonaxa hukûmetê. Roja din sibê xelkê cardin nasekinin, bi çek dimeşin ser qonaxa hukûmetê û ji bo toleya xwe vekin daxwaza cendirman ji walî dikin. Walî cendirman nade destê wan. Vêca daxwaza Şêx Ehmed û hevriyên wî jê dikin. Wê wextê walî⁽³⁾ di ciyê ku redbîreke ji tefandina vî agirî re bibîne, ji xelkê re dibêje: "ew li vir nîn in, herin û bi xwe wan bibînin". Vêca ev heşameta han davêje ser mala Şêx Se'îd⁽⁴⁾ û derûdora wê digrin. Walî vê navê re careke din bi benzîne diçe ser agir. Di ciyê redbîrekê bistîne û vê heşameta han belav bike û agirê fitne û fesadiyê bifetîne, sê kesên bi nav û deng ên ji xelkê Mûsilê dibijêre⁽⁵⁾ û wan dişîne pê Şêx Se'îd û bi navê parastina wî li "ciyek" bangî ba xwe dike. Şêx Se'îd jî baweriya xwe pê tîne û bi wan re berê xwe dide qonaxa hukûmetê.

Di vê navê re bi navê parêzgeriyê gurubek esker jî didin balê. Lê li gel vê jî, dema ku digihîn ber deriyê qonaxa hukûmetê bi emrê Tabur Axasî⁽⁶⁾ deriyê qonaxa hukûmetê tê girtin û Şêx Se'îd ji der ve dimîne. Tam vî navî re mirovek ji navê heşameta han kevirekî mezin li serê Şêx Se'îd dixê û dikuje.

Piştî vê bûyerê çend kesên din jî êrişê dibin ser wî kesî ku tenê bi serê xwe bi Şêx re bûye û bi xencer wî jî dikujin. Bi vê jî ev agir nayê tefandin. Ev heşameta han vêca berê xwe dide mala Şêx Se'îd. Ew kesên di hindurê xanî de wekî şêran li hember vê êrişê han a dirinde û weşane disekin. Lê di nêçeyê de Şêx Ehmed jî dikujin. Piştî re berê xwe didin ew xaniyê ku mirovên Şêx Se'îd li wir in. Deriyê xênî dişkînin û dikevin hindur û çî kesên li wir dibînin, dikujin. Baha Efendî, ji ber agirê vê fitne û fesadiyê hê roja ewil xwe diveşêre û rizgar dibe.

Lê, li vir noqteya herî girîng a hewceyê îzahetê ye behsa tunebûna Şêx Mehmûd e. Di nav van hemû bûyeran de çawan navê wî tune? Min bi xwe jê seh kiriye ku ew di nav van bûyeran de nebûye. Lê çawan û ji ber çî? Mamoste Xulamî li El-Duhaya de dibêje ku, Şêx Mehmûd jî li mala Mustefa Beg bû. Lê piştî vê ne di bûyera Babu'l-Tuwap û ya li ber deriyê qonaxa hukûmetê, ku babê wî tê de hat kuştin û ne jî wextê êrişanîna heşameta xelkê ser mala Şêx Se'îd û kuştina Şêx Ehmedê birayê wî, navê Şêx Mehmûd derbas dibe. Ev yek jî me digihîne vê qeneetê ku we-

kî min bi xwe jê seh kiriye, ew di vê bûyera han de tunebûye. Xwediyê Muqedderatu'l-Iraqû'l-Siyasiyye, ku wisan dixuyê gelek kîna wî ji şêxan re hebûye û bi taybetî di derheqê Şêx Mehmûd de nekariye xwe ji zimandîrêjîyê biparêze. Ev herzekariya ku ji Baha li hemberf jinekê qewimiye, îzafeyê Şêx Mehmûd dike.

Lê diyar e ku karekî bi vî awayî zarokî ji însanekî bêemsal û hêja yê yekî wekî Şêx Mehmûd gelek dûr e û Şêx Mehmûd kesekî wisan bû ku hê di zaroktiya xwe de çavê xwe berdabû mezintî û seroktiyê. Em vê jî deynin milekî; em çawan dikarin bawer bikin ku ew bi xwe bibe sebebê fitneyek wiha û pişt re bab û birayê xwe di nav wî agirî de bihêle û xwe veşêre? Belê wekî Mamoste Xulamî dibêje: mimkûn e ku Şêx Mehmûd berî vê bûyera han ji mal derketibe û çûbe mala Xidir Hemewendî⁽⁷⁾ û di wextê bûyerê de nekaribe yan wî nehîştibe vegere ha birayê xwe. Lê tu carê û tu wextê nayê hîra kesekî ku qehremanekî wekî Şêx Mehmûd, di esnaye vê bûyerê de ji bo xelasiya serê xwe çûbe mala Mehmûd Xidir û xwe veşartibe⁽⁸⁾. Çunkî Şêx Mehmûd, di hemû qonexek jiyana xwe de bi azayetî navê wî derbas bûye û di meydana hemû bûyer û serpehatiyan de bi camêrî, netirsî û nebezî hatiye naskirin.

Lê rastî çi dibe bila bibe, bi vî awayê hovîtiyê, piştî qewimandina vê bûyera han a xwînavî, di dîroka bajarê bi nav û deng, Mûsilê de rûpeleke reş a herf qirêj hat nivîsandin ku tu carî neyê jibîrkin...

Vegera Şêx Mehmûd ya Silêmaniyê

Dengê kuştina Şêx Se'îdê Hefîd û Şêx Ehmedê kurê wî ya li Mûsilê, li hemû milekî Iraqê û herha li seranserê axa Osmanî, tesîreke gelek giran û mezin kir ser xelkê, bi taybetî ser xelkê Silêmaniyê, Kerkûk û bajarê din ên Kurdistanê.

Ji ber vê, tirs ket dilê hukûmeta Mûsilê û Şêx Mehmûd û darûdestên wî ragirtin û nehîştin ji Mûsilê derkevin. Dema ku eşîret bi vê bûyerê hesiyan, xwestin pêşî hukûmet hêmin bibe û pişt re bi riya mezinên Kerkûkê daxwaza Şêx Mehmûd û birayên wî bikin. Wan ev daxwazî gîhandin hukûmetê û gotin ku, eger ew neyên berdan û ew venegerin Silêmaniyê, dê eşîret bimeşin ser Mûsilê û tola Şêx Se'îd û Şêx Ehmed ji xelkê wî bistînin. Li ser vê, wilayetê biryara berdêna Şêx Mehmûd û birayên wî û şandina wan da. Wan rojan kelîneke mezin ket nav ehlê bajarê Hewlêrê û Kerkûkê. Eşîretên derûdora Kerkûk û Silêmaniyê ketibûn nav nerehetiyek bêbinî. Jin, mêr, mezin û biçûk vê bûyera han diaxiftin. Tu behs û meselek din nemabû.

Li her ciyê dengbêjan bi kurdî, tirkî û farisî kilamên şîn û girînê yên gelek bi kul û derd distran û xwenda û zarokan jî ev ji ber kiribûn û bi dilûcan ji hev re dixwendin. Eşayîr û ahalfî mijulê xweamadekirinê bûn ku li pê Şêx Mehmûd biçin. Bi rastî bûyera Kerbelayê nû bûbû. Xelkê Mûsilê bûbûn zindîq. Dema ku xeberê nêzîkbûna şêxan li Kerkûkê belav bû, wê şevê heta beyanî xew neket çavê gelek kesan. Eşîretên derûdora Kerkûkê jî hişk bûbûn û mabûn. Jin, mêr, kur, keç, mezin û biçûk, efendî, mela, şêxên terîqetê, derwêş, kesên nav bazaran, memûrên hukûmetê ref bi ref di hatin û çûnê de bûn. Bi hezaran filama û def amade kiribûn. Ez bi xwe di wan rojan de li Kerkûkê xwendewanekî Hucreya Mele Teqî bûm. Min pê danîbû salên xwe ya dehan. Mamostê me şair bû. Marşeke gelek dirêj bi me dabû jiber kirin. Berê gihîştina şêxan min ji ew kesên berhevbiyî yên hejmara wan bi hezaran re xwend. Ew roja Şêx Mehmûd gihîşt Kerkûkê temamê xelkê û piraniya eşîretan ji serê beyana sibê bi piyan û siwarî ketin rê û qasê çend saetan ber bi pêşwaziya wî ve çûn. Dengê Allahuekber û gurmîna çepik û defan têkilî nav girîn û şînê bûbû.

Bi rastî dêmena wê deştê ya wê rojê wêneyek ji meşerê bû. Tekya Şêx Eliyê Talebanî û ya Seyîd Ehmed van mêvanan di navbera xwe de parve kirin. Şêx Mehmûd çû tekyayê û Şêx Qadirê birayê wî li xaneqayê ma. Dema ku Şêx Mehmûd gihîşte Kerkûkê hejmara eşîretan du carî zêdetir bû û fikra berpakirina şoreşekê kirin serê xwe. Di vî halî de Reşîd Paşa kirin waliyê Mûsilê. Tenê rojekê li wir ma û pişt re xwe gîhande Kerkûkê. Dilê Şêx Mehmûd xweş kir û bi hêzeke mezin ve bi xwe re bir Silêmaniyê.

Di rojek wiha de hatina Reşîd Paşa feydek mezin bû. Lê li gel vê jî, dema ew vegeriya Mûsilê dest avêt girtina wan kesan ku tiliya wan di kuştina Şêx Se'îd de hebû û gelek ji wan bi kuştin an xeniqandinê tawanbar kir.⁽⁹⁾ Pişt re jî cardin di nav re gelek bûyerên biçûk û mezin qewimîn û Kerkûk û Silêmanî her ji wan rojan şûn de ji têkelhevî û şoreşê rizgar nebûn...

Piştî vegera Şêx Mehmûd ya Silêmaniyê

Muddetek piştî ku şêx vegeriyan Silêmaniyê, li Kîfrê babê Baha Efendî hat kuştin. Qewitiya vê kuştina han dikirin ser Şêx Mehmûd. Li ser vê hukmê sê sal ceza jê re hat dan. Lê Şêx Mehmûd xwe neda dest û li derûdora Silêmaniyê û li gundan dima. Hukûmet jî bi rastî nediket pê û çavê xwe ji vê veşartinê û nehatina wî ya bajêr digirt û lê nedigeriya. Li gel vê jî nîfûza Şêx Mehmûd roj bi roj ber bi xurtbû-

nê ve diçû û stêrka bextê wî ji nû ve ber bi serkevtin û ronahiyê ve diçû. Ji ber vê, hukûmet hêdî hêdî jê ket şikê û tirsê wê yekê jê dikir ku ew dê bi riya eşîretan re muqawemetekê pêk bîne û tola bûyera Mûsilê bistîne...

Şerê Cihanê Yê Yekem û Şêx Mehmûd

Wekî tê zanîn, Şerê Cihanê yê Yekem di rûyê welêhdê Awusturya û Macarîstanê de hilket. Ev welêhdê han, ku bi xwe û jina xwe ve ji bo ziyaretê çûbûn Sirbîstanê (Yugoslavya) li wir ji aliyê wan kesan ve hat kuştin ku dijminê Awusturya û Macarîstanê bûn û li Sirbîstanê rêveberiya siyaseta wan dewletan dikir.

Vêca ji ber kuştina welêhd, hukûmeta Awusturya û Macarîstanê bi Sirbîstanê re ketin şer (1914) û ev şerê han hêdî hêdî fireh bû û nêzîkî hemû dinyayê da ber xwe. Dema ku hukûmeta Osmanî têkelî vî şerî bû, ji bo ku ew beşek ji welatê Osmanî bû şer ket Iraqê jî. Îngilîzan ji Besrayê dest pê kirin û di pê yekûdu de 'Omare, Kut û Bexdayê girtin û di sala 1918an de gihîştin Kerkûkê. Lê berî ku bigihîjin sînorê lîwaya Kutê, siwarên eşîretên kurdan û ereban li Şu'eybe şerek û du şer bi ingilîzan re kirin. Şêx Mehmûd bi xwe û bi leşkerêkî ji hezar siwarên kurd pêkhatî, alîkariya leşkerên tirkan kirin. Reşîd Paşa yê xelkê Silêmaniyê û muteserrifê kevin ê mintiqê û çend mirovên kurd ên bi nav û deng di vî şerî de hatin kuştin. Çi di van şeran de û çi jî di şerê hêzên tirk ê li dora Pencuyîn bi rûsan re, Şêx Mehmûd mêranî û azayetiya xwe dabû nîşan û rûs ji sînorê Iraqê dûr xistibû û kiribû milê din yê Îranê. Bi vî awayî piştî Şerê Cihanê yê Yekem, nav û dengê Şêx Mehmûd gelek belav bû û ji aliyê gelek kesan ve dihat naskirin. Lê di şerê tirkan û rûsan de, careke din tirkan Şêx Mehmûd qehirandin. Serleşkerê tirk, piştî ku di şer de bi alîkariya Şêx Mehmûd û hêzên eşîretên kurdan biserketin û rûs şikandin û heta nav axa Îranê birin, kurdan bi tuhmata talanê tawanbar kirin û çend serokeşîretan dan ber şuştiran. Li ser vê bûyerê, Şêx Mehmûd li dijî serokleşkerê tirkan rabû û bi xwe û bi leşkerên kurdan ve vegeheriya nav sînorê Silêmaniyê. Piştî vê, tirk carek din tûştî erîşa rûsan bûn û vê carê nekarîn xwe li ber wan ragirin. Êdî ji wir şûn de sînorê Iraqê bê parastin ma û Şêx Mehmûd jî vegeheriya ser sînor û êdî paşde nevegeheriya Silêmaniyê û li gundê xwe li derveyê bajêr bicibû. Vê bûyerê tirk xistin nav endîşe û tengiyê. Lê wan rojan gelek bêhêz bûbûn û nedixwestin deriyekî din ê serêşiyê li ber wan vebe. Ji derveyê vê jî di 7ê nîsana sala 1918an de di bin serokatiya General Marchal de hêzeke ingilîzan gihîşt Kerkûkê. Şêx Mehmûd bi tirkan re bi tevayî têk çûbû û tu hêviyek wî ji wan nemabû. Ji ber vê, Şêx Mehmûd xwest ku berî gihîştî-

na ingilîzan li Silêmaniyê, ji wext û firsetê îstîfade bike. Pêştî, bi mirovên bi nav û deng ên wê rojê yê Silêmaniyê re lihev kir û namek bi dizî ji Nilson û mezinên hêza ingilîzan re şand Kerkûkê. Di vê nameya xwe de daxwaz ji wan kir ku, di navçeya Silêmaniyê de bi hinek îmtiyazan ve bîryara damezirandina hukûmeteke kurdî bidin. Bi xwe jî (yanî Şêx Mehmûd) bîryar da ku li ser navê ingilîzan û di bin çavdêriya wan de serokatiya vê hukûmetê bike.

Wilson, bersîva Şêx Mehmûd dide û dixwaze di vî warî de beyanekê belav bike.⁽¹⁰⁾ Di vî halê han de û piştî bicîhîştina Kerkûkê çend rojan, leşkerê tirkan vedigerin Kerkûkê. Behsa nameya Şêx Mehmûd, bi riya yek ji wan mezinê xelkê Kerkûkê re digihîje serleşkerê tirkan. Li ser vê, tirk qewîtiyê li Mustefa Begê qaymeqamê eskerî û serokleşkerê tirk yê li Silêmaniyê dikin ku li hemberî Şêx Mehmûd kompoyekê amade bike. Mustefa Beg, bi fêl û fendan û bi bahana hinek mesele û redbîran Şêx Mehmûd bangî ba xwe dike û piştî re wî digre û di bin çavdêriya hêzeke mezin de dişîne Kerkûkê. Şêx Mehmûd li wir dikin hepisxanê û piştî dadgeheke şiklî ya eskerî û li ser qewîtiya taybetî ya serleşkerê giştî yê hemû hêzên dewleta Osmanî ya Iraqê, bi cezayê îdamê tawanbar dikin. Lê vê carê jî ji mirinê rizgar dibe. Çunkî tirk berî her tiştî di îdamkirina Şêx Mehmûd de dudil bûn. Mulaheza rojên bînan, rojên teng û reş dikirin. Wan sebebê vekişîna leşkerên ingilîzan ji Kerkûkê didan ba leşkerên sondxwaran a li cepa Franseyê û bi hêvî bûn ku leşkerên ingilîzan hêdî hêdî, ne tenê ji Kerkûkê, belkê ji hemû Iraqê paş de bikişin. Wan ev yeka han jî xeyal dikirin û dixwestin ku hemû ciyên ji destê wan derketî yê berê cardin têxin destê xwe. Ew ji wê ditirsan ku çerx ber bi barek din ve vegere, ew (yanî tirk) careke din jî û bêyî êdî ji Iraqê derkevin, tê de bicî bibin. Vêca di rojek wiha reş de, dûr nebû ku bi bahana tolesitandina îdama Şêx Mehmûd, eşîretên kurdan pê leşkerên şikestî yê tirkan bikevin û wan şerpeze bikin. Li gel vê jî, gelek ji tirkan dûr nebû ku piştî hinek ih û mih û anîn û li ha û li wir, ji nişkave Şêx Mehmûd îdam bikin. Lê bextê wî alîkariya wî kir, 'Elî Ihsan Paşa ku nû hatibû ciyê Xelîl Paşa û bûbû serleşkerê Ordiya Şeşan li Iraqê, fikir kir ku di rojek wiha de ji Şêx Mehmûd îstîfade bike. Çunkî ev 'Elî Ihsan Paşayê han, yek ji wan serleşkerê mezin û yê herî bi nav û deng ê tirk bû ku li Îranê li hemberî rûsan çend şerên gelek azayane kiribûn û di dema jarî, şikestî û bêhêziya leşkerên tirk de jî şandibûn Iraqê. Li ser pêwîst bû bi hiş û bi siyaset hereket bike, ji ber vê jî Mûsilê Şêx Mehmûd bangî ba xwe kir.

Li wir dilê wî vekirî û wî aş kir. Armanca wî ew bû ku di wan rojan de, heta bi xwe bi leşkerê xwe ve li hemberî ingilîzan mijûl bibe, Şêx Mehmûd di herêma Si-

lêmaniyê de bi eşfretên kurdan ve teniştê rojhilata hêzên tirkan biparêze û Silêmaniyê nede dest û heta di wextê pêwîstiyê de jî bikare bi xwe û bi eşfretên kurdan ve alîkariya leşkerê tirkan bike. Ji ber vê, piştî mêvandariyeke baş û bi gelek xelat û be-ratan ve, ew kir serleşkerê milîsan û bi qewîtî û talîmateke pêwîst şand Silêmaniyê. Ji bo wî karîbû û rêxistina hêzên eşfretan, bêşeke 5000 lîreyê zêr a Osmanî pêkhatî jî dayê. Ji derveyê vê, 'Elî Ihsan emir da serleşkerê tirk ê li Silêmaniyê ku çî çek û sîlehên bikare pêwîstê Şêx Mehmûd be bidê. Vêca piştî hemû van bûyeran, li ser qewl û biryaran bi 'Elî Ihsan Paşa re, Şêx Mehmûd di çirya paşîya sala 1918 an de vegeyriya Silêmaniyê û dest bi çibicîkirina ew karên jê re hatibûn sipartin kir...

Vegera ingilîzan ya Kerkûkê

Cara yekem dema ku ingilîz hatin Kerkûkê û girtin, qet neketibû bîra Şêx Mehmûd ku dê careke din tirk vegeyriya û Kerkûkê bigrin. Ji ber vê, wekî me li jorê got, namek ji Wilson re şandibû. Di vê nameyê de ji bilî ew tiştên ku me behs kirin, ev yek jî gotibû: kurd gelek bi serkevtina Inilîzan xweş in û hêviya wan ev e ku ji bin hukmê tirkan rizgar bibin û bi saya hukûmeta ingilîz dilxweş bibin û ew jî wekî ereban bikevin nav xweşiyê. Ev rîcaya han jî ji wî kiriye ku êdî bi tu awayî rê nedin tirkan ku ew careke din vegeyriya wî welatê. Eynî wan rojan reîsên Hemewend jî namek ji ingilîzan re nivîsandibûn û tê de gotibûn ku bi pêşkêşkirina heywan û dexil ew amadene alîkariya leşkerên ingilîzan bikin. Çûnkî wê çaxê, bi rastî goşt û nan baştirîn diyarî bûn ji ihtiyacıyan re. Lê vegera tirkan li Kerkûkê bû sebebê têkçûna hemû tiştî. Şêx Mehmûd wekî ku me got, li Silêmaniyê girtin û şandin Kerkûkê. Gelek ji wan ku bi şandina nameya berê re hemfikir bûn, avêtin bendixanan an tawanbar kirin. Hinekên jî bazdan û Silêmanî terk kirin. Hemewendî jî dev ji ingilîzan berdand û dijminatîya wan kirin. Bi wî awayî piştî girtina Kerkûkê çend rojan vegera ingilîzan û paşdekêşana leşkerên wan ji wir, ji xelkê li wir re bû sebebê gelek xerabiyên. Bi taybetî Şêx Mehmûd û kurd, bi vê yekê ketibûn davikeke mezin.

Çi nav û deng û şohretek ingilîzan hebû, bi vê paşdekêşanê re wenda kirin, wekî Hemewendan gelek kesên din piştî xwe dan wan. Gotinek din jî dihat gotin ku, di cepheyên din ên şer de, bi taybetî li Fransayê leşkerên sondxwaran li hemberî Alman an xerab şikestine û paşde kêşane. Ji ber vê, wisan dihat hêzîrkirin ku dê leşkerên ingilîz jî ji Iraqê paşde bikişin û biçe cepheyek din. Ji ingilîzan re eşkere bû ku bi vê paşdekêşanê navê wan xera bû û li Kurdistanê û li Iraqê qîmetek wan nema. Ji vê yekê ketin tirsê ku ji hemû milan ve berê xwe bidin wan û li hemberî wan

şoreş û rêkelheviyek mezin a gelemperî rakin. Ji ber vê, bîryar dan ku xwe hazir bikin û ji bo paşde sitandina îtîbara xwe, bi çî awayî dibe bila bibe Kerkûkê bistînin. Vêca tam van rojan de bû ku dewletên sondxwar mutarekek belav kirin û şer dan sekinandin. Lê dema ku di cebheyên din de şer sekinî, êdî tîrsa hêzên inglîzîzan nema û di cepha Iraqê de xwestin ji zeman îstîfade bikin û di hengama muzakereyên aştiyê de leşkerên xwe di cebheyên şer de -bi taybetî li Wilayeta Mûsilê - gavek zêdetir pêş de anîn. Ji ber vê, êrîş anîn ser Kerkûk û Hewlêrê û bê şer girtin. Piştî vê di cî de dest avêtin anîna ew dexil, dan, pez û dewarên ku leşkerên tirkan berhev kiribûn û lê pêra negihîştibûn ku bigihin ser û bixwin. Dema ku 'Elî Ihsan Paşa ji nişkave xeberên mutarekeyê seh kirin, nehatibû bîrê û fewcek (boluk) eskerê xwe li Silêmaniyê hiştibû û nekêşabû Mûsilê. Wî wisan hêzîr dikir ku ev fewca eskerî ji wir dûr ketiye. Çunkî ew di wê baweriyê de nebû ku bi awakî zû inglîz veşerin Kerkûkê û wê bigrin. Di milekî din de jî li hêviya Şêx Mehmûd bû ku ji milê rojhilat ve, yanî ji milê Silêmaniyê ve û bi hêzên eşîretan ve êrîşê bîne ser hêzên inglîzîzan û fîret nede wan bên pêş ve. Eger vê jî nekare yan mecal nekevê, bila tenê rabe û vê tenîştî wî bipolarêze û Silêmaniyê nede dest. Bi vî awayî dixwest ku heta netîceyek bê sitandin, cî di pê cîyan de bên terkkirin û Kerkûk di destê hêzên tirk û inglîzîzan de bimîne. Piştî re jî dê rewş li ser qerarekê bisekine û bi milekî re li hev dike, herêma Silêmaniyê di destê tirkan de bimîne û nekeve destê inglîzîzan. Eynî van rojan bû ku bi hêviya nûkirina dostayetiye bi Şêx Mehmûd re unvana "Neqîb" tiyê danê û navê Şêx Mehmûd bû Şêx Mehmûd Neqîb.

Lê wekî me di pêş de got, ji nişkave di 31ê çirya pêşî ya sala 1918an de mutareke hat imzakirin. Êdî tu çara 'Elî Ihsan Paşa nema û bi telgrafê emir da muteserrîfê Silêmaniyê ku îdareya lîwayê bide destê Şêx Mehmûd û bi xwe jî bê Mûsilê.

Şêx Mehmûd bi vî awayî bû muteserrîfê Silêmaniyê û bi navê hukûmeta Osmanî îdareyê girt destê xwe. Muteserrîfê tirkan yê wan rojan ê Silêmaniyê 'Elî Rîza Begê xelkê Konyayê bû. Bi wî re, mirovên dewletê yên tirk û xeyrê kurd Silêmaniyê terk kirin û çûn Mûsilê. Fewceke eskerên tirk û hinek cendirmeyên di bin fermanbertiya Salih Begê tabur axasî de, hê li Silêmaniyê bûn. Lê dema ku rewş gihîşt vê dereccyê, Şêx Mehmûd careke din destê xwe ji tirkan şûst û hêviya wî ya veşera wan nema. Ji ber vê, dev ji rêxistina wê hêzê (hêza milîs) berda û veşerîya ser sewda berê. Vê carê jî fikirî ku di muqabilê hinek qewl û îmtiyazan, Silêmaniyê teslîmê inglîzîzan bike. Lê nameya vê carê bi Izzet Topçî (Izzet Fate) û Ehmed Faîq (Fayîq Tapo) re, raste rast şand Kîfrê. Di muqabilê ew îmtiyazên ku ji bo xwe û kurdan şert danîbûn, inglîzîzan ew dawetî Silêmaniyê kirin. Îngilîz ku ji tertîbata 'Elî Ihsan

Paşa ya bi Şêx Mehmûd re agahdar bûn, bi xwe re ne didîtin û nedixwestin ku he-
ta dema wê neyê biçin Silêmaniyê. Ji ber vê, bi vê nameya Şêx Mehmûd gelek
kêfxweş bûn û ji Wilson re şandin. Bi xwe jî bersîva "belêti"yê nedanê û jê daxwaz
kirin ku çaveriya emrê Wilson ê hakimê 'am be...

Hatina Major Noel ya Silêmaniyê

Nameya Şêx Mehmûd ya vê carê ji aliyê ingilîzên Kîfrê ve, ji Wilsonê hakimê 'am
ê Iraqê (nûnerê dewleta Bîrîtanya li Iraqê) re hat şandin. Ji ber vê, Wilson şand pê
Major Noel ê ku yek ji wan zabitên ingilîzan ê şarezayê herêma Kurdistanê bû.
Wilson, ew li ser navê xwe û bi qewîtiyên taybetî ve şand Silêmaniyê. Noel, bi he-
yeteke biçûk⁽¹²⁾ û di riya çiyayê navbera Kîfrê û Çemçemalê re berê xwe da Dara-
kelê.⁽¹³⁾ Dema ku behsa çûna Noel ya Darakelê, li Silêmaniyê belav bû, ew fewca
eskerî ya tirkan ku li Silêmaniyê mabû, çî kurdên tê de bûn fewcê terk kirin û
kincên kurdî li xwe kirin. Hinekên din jî ji tirsan xwe veşartin. Yê tirk û xeyrê
kurd jî bûn ketin tirsê û nedizanîn ka dê çî bikin.

Şêx Mehmûd, bi temamê mirovên maqûl ên naskirî yê cure cure yê wê dewrê
yê Silêmaniyê re, di mala xwe de civînek çêkir û ew têgîhandin ku heyeteke ingilî-
zan bi rê de ye û tê Silêmaniyê. Ji wan daxwaz kir ku di nav xwe de çend mirovan
bijêrin û ji bo pêşwaziya wan bişînin. Piştî munaqêşe û raberizîneke kurt, heyetek
rê xistin û çûn pêşwaziya ingilîzan. Ingilîzan di destpêkê de nexwestin bên nav Silê-
maniyê. Tirsan wan ji wê fewca eskerî ya tirk ya Silêmaniyê hebû. Çunkî wan tu hê-
zek bi xwe re neanîbûn. Hêvî bûn ku Şêx Mehmûd li Darakelê bibînin. Lê dema
ku Şêx Mehmûd heyet şand, ew îkna bûn û hatin Silêmaniyê...

Hukumdarê Kurdistanê

Dema ku M. Noel bi vî awayî bi hêsanî û bêdeng û asteng hat Silêmaniyê, di cî de
bi alîkariya Şêx Mehmûd, dest pê kir eskerên tirk şand Mûsilê ba 'Elî Ihsan Paşa.
Piştî vê, M. Noel li gor wê qewîtiya ji Wilson sitandibû, di roja yekem a çirya paşî
ya sala 1918an de, li ber deriyê qonaxa hukûmetê (Dergayê Seray) civînek mezin çê-
kir û xelk, eşraf, mezin, tucar, serokên eşretan û ji hemû sinif û tebeqeyên xelkê tê
de beşdarbûn. Bi navê nûnerê dewleta Bîrîtanyayê li Iraqê (yanî bi navê hakimê
'am) bi farişî gotarêke dûr û dirêj xwend⁽¹⁴⁾ û di vê gotara xwe de îlan kir ku Şêx
Mehmûd ji aliyê nûnerê dewleta Bîrîtanya yê Iraqê ve Hukumdarê Kurdistanê ha-
tiye naskirin.

Noel û Wilson dixwestin ji nifûza Şêx Mehmûd îstîfade bikin, di vê herêmê de bê hêzeke eskerî nifûza îngilîzan rûne û bi saya Şêx Mehmûd siyaseta hukûmeta Bîrîtanyayê îdare bikin...

Her eynî êvara wê rojê ahali û mezinên bajêr li mala Şêx Mehmûd berhev bûn û hukumdar hat pîroz kirin. Ez bi xwe (nivîskarê vê bîranînê) bi Ehmed Axayê Kerkûkîzade re di vê pîrozkirina han de hazir bûm. Ji bilî vê, bîryar hat dan ku Noel di bajarên Kurdistanê yên din de jî (Kurdîstana Iraqê) dest bi avakirina teşkilatên bike û ji bo rêxistinî û îdareya van bajaran jî Kurdîstana nû re çî pêwîst be bike. Mehê 15.000 rupiye maaş ji hukumdar re hat respît kirin.⁽⁴⁴⁾ Bîryar hat dan ku li Silêmaniyê teşkilateke wekî teşkilata berê ya lîwayî damezrîn. Seyîd Omer ê mamê Şêx Mehmûd bikin muteserrîf, mamê wî yê din Hacî Seyîd Hesen jî bû hakim an bi gotinek din "Reîsê Şer'î" Şêx Qadirê birayê wî jî bû serfermanderê leşker. Seyîd 'Elî (Bismillah) jî nehatibû bêpar kirin, ew jî bû komîser. Bi vî awayî, beşê piraniya xizim, kes û mirovên hukumdar û derûdora şexan, her yek bi awayekî li gor rewşa wan, karek an maaşek ji wan re hatin dayîn.

M. Noel, navê "Hakimê Siyasî" li xwe kir. Di avahiya mekteba 'îdadî ya zemanê tirkan de rûdinişt. Ji sînorê der helîm, selîm, hêmin û şarezayê orf û adetên xelkê kurd bû. Bêsinor hurmeta hukumdar digirt, ji xwe re katibekî biçûk an xizmetkarekî jî bê emir û rizayê Şêx Mehmûd tayîn nedikir. Wan deman Silêmanî jî boşahiya xelkê bûbû wekî mehşerê. Hejmareke gelek zêde ji suwarên eşîretan, gelek gundî û xelkê derûdora Silêmaniyê û gundiyên Şêx Mehmûd, rêz bi rêz û ji her milî de berê xwe didan vî bajarê han ê biçûk. Kulan, çayxane, bazar, malê mezin û dewlemendên Silêmaniyê ber bi boşahiya xelkê ketibûn. Birinc û genimên enbarên dewletê, ku ji tirkan mabûn, hemû zexîreyê ku di enbarên Şêx Mehmûd de hebûn, dikirin xwarin û zat û bi riya aşxîxana hukumdar li xelkê dihat belav kirin. Ji milekî din jî, M. Noel mijûlê çareserkirina giranî û birçîtiyê bû. Hêdî hêdî ji Kerkûkê û ji Bexdayê şekir, çay û arvan digîhand Silêmaniyê û belaş li feqîr, hejar û memûran belav dikir. Ev tiştên han ên xwarinê, wê çaxê li Silêmaniyê qit bûn û bi dest nediketin. Ji ber vê, her çî tiştên ku ji feqîr, hejar û memûran paş de dima, bi riya belediyea bajêr dikirin nav bazarê û bi bahayekî kêr ji xelkê din ên mayî re dihat dan. Bi vî awayî xelkê bajêr û gundan, feqîr, hejar û lêqewimî ketin di nav xweşî û jiyanê hinek baş. Noel bi vê tenê nema. Ji ber ku hinek rupiye, banqinot û qederek zêde lîfeyê tirk ê zêr jî rijand nav Silêmaniyê û bi bê destlerzîn bi ser serokeşîretan û derûdora hukumdar de belav kir. Vêca qet nepirse; xulaman, xizmetkaran û karke- ran, dayîkan, maman û xidaman serê xwe bilind kirin û ji xwe re pê kêf kirin. Her

yek bi navê tişteki maaş, berat û pêwîstiyên wan hatin tespît kirin. Xulam bi xence-
ran ve, dayik û xidam bi germiya xişrên xwe ve ketin nav pozbilindiyê. Şarwal û
miradxanî, poşî û egalên bi sûrme, hevrişmên şexan û derûdora wan, dêmenek din
dabûn Silêmaniyê. Piştî dewrek rût, tazî û birçîtiyek mirinî, jiyanêke wiha têr û tijî
û dêmenên têr û tesel, xweşî û şahî -her çendin jê bexilî kirin jî tê de hebû- lê car-
din ciyê sipasê bû. Çunkî, qet nebe, bîranîna hejarî, rûtî, birçîtî û kesên xwîn ji
wan zûwabiyan, termên hêşînbûyî yên miriyên nav mizgeftan, kaviil û wêranîyên
do ji bîra wan dibir û hêviyên jiyana wan nû dikir. Lê wekî kurd dibêjin: derûdora
nefam ber bi xeyîdiyê ve çûn û ji heddê xwe derketin. Hukumdarê Kurdistanê jî li
gor wê hewayê dimeşiya. Bi roj bi revdên xulaman û derûdora xwe re berê xwe di-
da deşta Kanêskan û bi seyran, henek û kêf rojên xwe derbas dikir. Bi hêvî bû ku
dê ev dem heta hetayê bi vî awayî bimeşe. Xwedê bi qudreta xwe dê Kurdistana
mezin jê re çêke û ew jî taca hukumdartiyê têxe serê xwe!!

Şêx Mehmûd û Konferansa Aştiyê

Şêx Mehmûd tenê tişteki baş ji Kurdistanê re kir, ew jî ew bû ku mezbeteyek bi
xelkê û eşîretên vê herêmê da îmtiza kirin û Şerîf Paşayê kurd ji bo doza hiqûqê kur-
dan di nezdê Konferansa Aştî ya Parîsê de berpirsiyarê kurdan da xuyakirin. Nivî-
sandin û rêxistina mezmetê li mala hukumdar pêk hat. Ji bilî hukumdar, çend se-
rokeşîretên bi nav û deng, hinek ji xwendevanên têgihîştî û M. Noel û ingilîzêkî
din jî li wir bûn. Lê gelek mixabin min navê wî nenivîsandiyê û nayê bîra min. Ez
bi xwe, nivîskarê mezbetê û ya nameya taybetî bûm ku ji Şerîf Paşa re dê bihatiya
şandin. Ew dê ji Parîsê re bi Reşîd Kaban⁽¹⁵⁾ û Seyîd Ehmedê Berzencî⁽¹⁶⁾ re bihati-
ya şandin. Ev, ji bo kurd û Kurdistanê di nezdê Konferansa Aştiyê de karekî siyasî
yê Şêx Mehmûd bû. Lê gelek mixabin, ku em ê di dawiyê de behs bikin, vê jî ciyê
xwe negirt û netîcek neda. Çunkî ev heyeta han nikarîbû biçe Parîsê û name û
mezbete negihîştin destê Şerîf Paşa...

Ji soranî: ZIYA AVCI

(1) Li gor gotina mamoste Ebdulne'îm el-Elamî ku di El-Dihaya el-Silas de dibêje: bi xwe di nêz de şahidê vê bû-
yerê bûye û ev hedîsa han di roja duyem a Cejna Qurbanê de qewimîye û du roj domandiyê. Tahir el-'Eme-
rî di Muqqederatu'l-Iraq el-Siyasiyye de dibêje: vê hedîsa han di roja yekem a Cejna Qurbanê de dest pê kiri-
ye û sê şev û sê rojan ajotiyê.

- (2) Baha Efendî wê navê re li Mûsilê başkaribê Rejî bûye. Kurê Ebdullah Efendiyê Hacı İbrahim Efendî yê xelkê Kîfrê ye.
- (3) Waliyê Mûsilê yê wê çaxê Fertî Paşa yê xelkê Helebê bû ku bi xwe jî endamê Partiya İttihad û Terakkîyê bû.
- (4) Şêx Se'îd û kurên xwe li xaniyê Mehmed Paşayê Sabuncî yê li ser Caddeya Serayê û li hemberî mekteba 'edadiya kevin ku niha kirine Saneyê Şerqîyye, bûne. Lê kesên derûdora wan li xaniyekî nêzîkî xaniyê Şêx Se'îd bûne ku ew xanî bi xwe jî yê Mehmed Paşa bûye.
- (5) Ew sê kesên han ev bûne: Reşîd Efendiyê Omerî, Şêx İbrahim Rûmî û 'Eli Efendî yê İmamê Mizgefta Nebî Şîh.
- (6) Wê demê jî fermandarê taburê re, yanî jî amir fewca cendirman re "tabur axasî" digotin.
- (7) Ev, Xîdir Hemewendê ku mamoste Mu'im behsa wî dike, Mehud Xîdir ê Hemewendî ye, wê çaxê ew li Mûsilê bînbashiye cendirman bû.
- (8) Li gor gotina mamoste 'Ebdul-Mu'im el-Elamî, Şêx Mehmed di dema êrşantîna xelkê ya ser mala Şêx Se'îd û kuştîna birayê wî, ew li mala Xîdir Hemewendî bûye. Piştî êrşker jî wir diçin mala Hacı Mehmed Çîlçadir, ew jî mala ku li wir in xwe diçihînin qonaxa hukûmetê.
- (9) Ji bo dîr û dirêj behsa kirinê Reşîd Paşa û navên wan kesên hatine girtin û bi destê xwe tawanê İdamkirinê daye wan û encamên wê bûyera han, binêre: kitêba El-Dihaya el-Selas ya mamoste 'Ebdulne'îm el-Xulamî.
- (10) *Loyalities Meopotamia Volume II, 1919-1920 A personal Historical Record.* By Sir Arnold T. Wilson, M. P.
- (11) Qasê ku ez dizanim, ev heyeta han jî Major Noel, du doktor, muhendîsek û jî çend nefeşên inglîzîzan pêk hatibûn û aşçiyek û çend xizmetkar jî bi wan re bûn. Lê tê gotin ku Major Danîs jî bi wan re bûye.
- (12) Gundekî Şêx Mehmed e, riya nîv seer jî Taslûce yê dîr e û dikeve ser riya Çemçemal û Silêmaniyê.
- (13) Major Noel gelek baş farîs û fransîzî dizanî. Li Îranê gelek mabû. Wilson jî nav bi hezaran zabitan ku di warê siyasetê de xizmeta Britanya Mezin kiribûn, jî Lichmen, Soane û Noel gelek razî bû û gelek methê wan dikir. Ew dibêje ku çitokên serpehatiyên Noel dikarin bi cildan kitêb tijî bikin û gotina xwe bi wî awayê didomîne: xwezî rojekê jî rojan wan binivîsanda. Li gor Wilson; mêranî, zîrekî û karzanîna van hersê zabitên han çiyê sipas û methê ne. Şarezatîya Lichmen di nav welatên ereban de li ser Iraqê, yê Soane li ser Kurdistanê û yê Noel jî li ser erdê Îranê, jî Britanya Mezin re gelek bi feyde û bi qîmet bûn.
- (14) Li gor gotina hinek inglîzîzan, Şêx Mehmed kiribûn nûnerê hêzên Britanyayê yê li Kurdistanê.
- (15) Reşîd Zekî Kaban, xelkê Silêmaniyê bû. Di dema Osmanîyan de yuzbaşî û di Mekteba Ruşîyye ya Eskerî de mamosteyê me yê matematîkê bû. Demên dawiyê de ez jî bi mamoste Reşîd Zekî re li 'Edadiyeyî Mulkiye de mamosteyê fransîzyê bûm.
- (16) Seyîd Ehmedê Berzencî jî berê di Mekteba 'Edadiyeyê de mamoste bû. Wê dewrê bûbû katibê taybetî yê Şêx Mehmed. Di dewra hukûmdariya duyem a Şêx Mehmed de bû mudîrê Parastîna Giştî (emna giştî), piştî wê di hukûmeta Iraqê de bû mudîr, piştî re jî bû qaymeqam û piştî re jî kar û barên hukûmetê derket û kirin nasîbê Silêmaniyê.

BIGIRÎ HIBIRA PÊNÛSA MIN

Kişfa hêmayên esil ji
ne bes e êdî ji bo bextewariyê
spîçolkî, bê ekî û eşqiya eşq
di lîwanên rîya kadîzan de dixurice, dixurife
û xwe li biyanistanan digire
her spêd
ez qam dikim xwîna qeşagirtî
bigirî hibira pênuşa min, bigirî

çêja baranên çelesrîn
di devê min
lîtav
minminikên pola
daqûl tîn li ser lêvên min ên qeşa
ji çiçekên hoste
kedî dikim janên bêterbiye

remildaran peyitandin
divê dê gelek bîn kuştin li Kurdistanan
ka xencera xwe bîne celat
li min biceribîne hezar carî
bigirî hibira pênuşa min, nagirî

kesa bengî wê bûm
di kevalan de; mercan, lal disûtîne canan
dengê mirinê ji bédengiya min tê
aya tu li ser min distirêyî operayên malwêran

di bin desthilatdariya împatoriyan xezepêrest de
ez nuxuriyê dîroka jinbî
bigirî hibira pênuşa min, digirî

RÊNAS JIYAN

HEVIND

CELADET ALÎ BEDIR-XAN

Temaşa (1) Perde

SERWER BEG	Ji torinên Serhedan
LEWEND AXA	Serekê eşîrekê
XURŞÎD AXA	Serekê eşîrekê
BIJÛKek	Pisaxakî Madenê
GURGÎN	Pisaxayek
FELEMÊZ	Birayê wî
QEŞEM	Destgirtiya GURGÎN
MENÎJE	Destgirtiya FELEMÊZ
QUBAD	Xulamê SERWER BEGê
HEVIND	Sêwiyekî diwanzde sali

Qasidek, zar û zêç, kalek, pîrejinek, birîndarin, Segman û xelk

[*Di vebûna perdeyê de pehnava [navsera] çiyakî Kurdistanê xuya dibe. Dûre devî û zinar in. Cih cih şikêr û ferş, di alîkî de holîkek, di ser holîkê re aleke Kurdî li pêl dibe. Ji aliyê rojavayî şiverêyek dirêj dibe û pehnavê digihîne newalê. Ji dûr ve serên çiya yên bi berf diyar in. Di ber devê holîkê de QEŞEM û MENÎJE (Menîce) rûniştîne dibênîjin.*]

Civanok – 1

QEŞEM, MENÎJE

QEŞEM – (*Di xwe ditîne der û ji MENÎJE re*) Xwehê dinivî?

MENÎJE – (*Bi hilfîrînekê çavên xwe vedike*) No, lê nizanîm çî li min qewimiye.

Serê min giran bû, dilê min borî.

QEŞEM – *(Dikene)* Ji xwe xew çî ye?

MENÎJE – Ne xwehê, xew li ku, ma divê demê de ez çawan binivim. Birîndarên me çawan in?

QEŞEM – Dengê wan nayê. Bawer ke rahat in. Ê sêvanok şikestî heta sibehê dina-lî û ji pesnan xeber dida. Çî xoretekî delal e, dibêjin ew çend jî mêr e. Birî-nên wî xedar in. Ne yek ne dido. Heft heştek in.

MENÎJE – Ji xwe berê sibehê de, tu ne li hir bûyî, birîndarinin din dianîn û dibir-in şikeftê. BIJÏJK bi wan re bû. Kete holikê lê nihêrt, serê xwe hejand û ji min re got: Bê fêde ye halê wî ne tu hal e, gelek namîne.

[Ji dûr ve dengên wek guregura ezmanan têne bihîstin.]

QEŞEM – Guh bide, top dîsan dest pê kirine. Mala minê yên me, hesin û agir dî-san dê bibarin ser serê wan. Topên me jî hebuwana ne xem bû. Dudo ji dij-min standibûn lê gule nemane. Mîtralyozên me hene lê çî fêde, şûna topê nagirin.

[Ji holikê nalînek têt, keçik dibezin û dikevinê. Paş gavekê nalîn nizim dibe û li şûna wê xirexirek tete bihîstin, pêleke din ne nalîn e ne xirexir e. Keçik ji ho-lîkê derdikevin, çavên wan hêstir dikin.]

MENÎJE – Çû, reben çû. Me nizanibû jî ku ye, jî kîjan eşîrê ye. Tenê digotin xelkê Dêrsimê ye. Dêrsim li ku, Serhedan ku. Reben hatibû mirina xwe.

QEŞEM – Ne xwehê hatibû şerê welatê xwe.

MENÎJE – Belê şerê welatê xwe, rizgariya welatê xwe. Welato! Welato!

Welatê xopan, neyarên te zehf, dostên te kê m in. Dostên te tenê em in, keç û kurên te. Em jî qels bêçek, bê tu tişt. Çarmedora me girtî; ji heralî rêya me birî, ji hermilî dijmin. Çarnîkar neyar, neyarê xurt, herkes yarê neyar, dostê zexm. Belê MENÎJE welê. Me çî digot reben çû, gelo di dilê wî de çî hebû. Ma tişteki wî nîn bû ko bibêje.

QEŞEM – Hebû, di dema paşîn de, wekî ketibû cankêşiyê, tişteki digot.

MENÎJE – Belê dil dikir ko bibêje, lê nikaribû lêvên wî nedigihan hev. Navek di ser lêvên wî re digeriya, lê ne dihate der.

QEŞEM – Bawer bike navê keçikekê bû.

MENÎJE – Bi min digot Zîzê.

QEŞEM – Bi min Zîzê.

MENÎJE – Navê destgirtiya xwe digot. Kî zane destgirtiya wî jî çî keçikeke delal û çeleng e. Ax dinya, hêj serê xwe nekiribûn balgehekî. Herê herhal delal e.

Ma nabêjin keçên Dêrsimî gellek sipehî ne, kej in, çavbelek in. Ax heke yên me jî di vê dem û saetê de...

QEŞEM – MENÎJE çire holê dibêjî, Xwedê mekit.

MENÎJE – Ma Xwedê mekit jî heye. Tu nabînî gule ji xwe re kiriye adet hima xort û zava û destgirtiyên dibijêre. Li xwe danayine dest bide pîr û kokiman.

QEŞEM – Te xêr e MENÎJE, çire îro holê bêmade yî û tiştinî ne qenc û ne bixêr dibêjî?

MENÎJE – Tu dixwazî ji te re rastiye bibêjim, lê nizanîm çawan bêjim te. Dilê min de tiştek heye. Belê tiştek ji min re dibêje...

QEŞEM – Ax li min...

MENÎJE – Ax...

[*Keçik dikevin hembêza hev û bi deng digirîn. Demekê di hembêza hev de dimînin. QEŞEM xwe ji hembêza MENÎJEyê vedike hêstiran ji ruyê xwe dimale. MENÎJE ecêbmayî lê dinihêre.*]

QEŞEM – Megrî xwehê megrî. Ji me re şerm e ko em ji yên xwe re bigrîn. Herçî ko di şerî de ne tevda birayên me, mêrên me ne. Hemî yên me ne. Girî hebe divê em ji bona hemiyên bigrîn. Liberketin hebe divê em li ber wan bikevin ko di mêranyê de ji ên dîtir kêmtir bûn. Belê li ber wan bikevin ko di cihê xwe de xwe nedane kuştin, ji mirinê revîn, ruyên xwe reş kirin û sax man. Yên me di pêşya hemiyên de diçin. Ji mirinê narevin. Heger heta niho sax mane û sax in jî, ne ji wê ye ko xwe nedane kuştin, lê mirinê nediwêrî dest bide wan.

Civanok - 2

Ên berê û HEVIND

HEVIND – (*Ji şeverê li wan derdibe. Li dora xwe dinihêre, dikeve holikê, derdikeve, ji keçikan re*) Keçinon penbû li ku ye? Ka çend pakêtan bidin min.

QEŞEM – Nik me nema. Here şikeftê, li wê heye. [*HEVIND bazdide ber bi şikeftê diçe.*]

Civanok - 3

QEŞEM, MENÎJE

MENÎJE – Belê, belê xebera te ye QEŞEM. Xwedê meke, yên me nemerdî bikin, ji xwe kê kiriye, ma nayê bîra te di şerê Zerketê de topa di nav neqebê kê sitandibûn. Ne herdu biran, ne yên me, GURGÎN û FELEMÊZ.

QEŞEM – Çawan nayê bîra min. Ma tenê hingê, di herşerî, di herderavê teng de xwe bi mêraniya xwe nedane naskirin
[*Dengê topan xurtir dibin*]

MENÎJE – Guh bide QEŞEM, dengê topan nêzing dibe.

QEŞEM – Top di cihê xwe de ne, ba guhêriye, ji lewra.

MENÎJE – Heke hêj nebûye jî dê bibit. QEŞEM ez welê dibînim ko di van çiyayan de ava me nemaye. Ma tu nabînî tenê di rojên paşîn de balafirên dijminan ji deh caran bêtir li me firiyân û guleyên xwe avêtine heta pehna me. Ma nexuyaye, vê carê fikra wan xirab e. Bîne bîra xwe. Ev bûne çar sal em di van çiyayan de asê ne. Belê hergav teq û req e şer e. Lê ne holê, çend roj şer, paşê çend rojên din jî rahatî. Vê carê ji çar mehan bêtir e êrîşa dijminan dest pê kiriye weqt nizane bisekine. Berê şer di quntarên çiyê de dibû. Dijmin hêdî hêdî hilkişiya û xwe gihandiye bilindcihan. Ma berî deh rojan berikên dijminan qet li pehna me diketin. Lê niho pehna me ji çeperê xerabtir bûye. Ji aliyê din mezinan digotin zad ji xwe yekcar nemaye, berikên segmanên me jî ne gelek in. Hero kê m dibin.

Civanok – 4

Ên berê, HEVIND

HEVIND – (*Di destê wî de çend pakêt penbû dikeve diyarê. Li keçikan dinihêre, bi ken dibêje wan*) Keçinon we xêr e, ez dibînim hûn herdu jî madekirî ne. Bawer bike tirs gelek gihaye we. Metirsin, ez kekê we me.

MENÎJE – Dê, tu jî biqêş...

[*HEVIND di şevê de winda dibe.*]

Civanok – 5

Ên berê, ji HEVIND pê ve

QEŞEM – Çire dixeyidî MENÎJE, bi Xwedê zarokekî delal e.

MENÎJE – Belê, ez jî dizanim, ma dema yariya ye.

[*Ji dûr ve guregura balefiran tete bihîstin*]

QEŞEM – Eve dîsan Dêwên Guhderzî û balafir, herwekî di çîrokan de digotin.

MENÎJE – Fedikre [fedikre] QEŞEM, rast bi rast bi ser me de tîn.

[*Keçik li ez mên dinihêrin, balafir nêzing dibin, li dorê gule dikevin. Paş bîste-*

kê li pehnavê jî. QEŞEM û MENÎJE xwe li erdê dirêj dikin. Sê çar bombe ser hev dikevin holikê. Dinya toz û tarî ye. Çav çavan nabîne. Balafir heta qedandina bombeyê xwe di ser pehnavê re digerin. Gaveke din vedigerin qerargeha xwe. Dinya hêdî hêdî vedibe, holik hilweşiyaye, di cihê wê de çalîn xuyane. Ji birîndaran yek jî nemaye. Di nav şikêr û zinaran de hin serî, mil û hesî têne dîtîn. Ji newalê ve dengê tevingan. Desterêjêke xurt. Ji şeverê çend peya derdikevin, di nav şikêran de disekinin, GURGÎN û FELEMÊZ di nav wan de ne]

Civanok - 6

QEŞEM, GURGÎN, FELEMÊZ, çend segman û esker

QEŞEM – *(Ji cihê xwe)* GURGÎN tu yî, FELEMÊZ.

GURGÎN – Qet melive, cihê xwe de bimîne.

FELEMÊZ – MENÎJE li ku ye?

QEŞEM – Ew jî li hir e di nav keviran de

GURGÎN – Xwe dirêj bike *(ji hevalên xwe re)* kanî esker, dabûn pey me

FELEMÊZ – Ev e tên.

[Ji şeverê qederê deh panzdeh eskerê reş derdikevin, segmanên Kurdan û esker dikevin bêdarê hev. Li hev dixin. Ji eskeran sê çarek têne kuştin. Eskerên din jî tên. Herdu alî xwe ditelînin, şer e. Paş pêlekê piştmerên Kurdan e.]

Yekî ji piştmeran – Hey guhpehninon min hesp bere ser mêlaka dêya we da o!...

[Çend desterêjên din, esker direvin, segmanên Kurdan didin pey. Dengê tivîngan hêdî hêdî dâr dikeve. Diyar vala dimîne. Cendekê Kurdan û eskeran tevî hev li erdê ne]

Civanok - 7

QEŞEM paşê MENÎJE

QEŞEM – *(Ji cihê xwe serê xwe hildide û ban dîke)* MENÎJE, MENÎJE *(ji xîrexcira miriyan pê ve tu deng lê venagerîne. Careke din ban dîke)* MENÎJE, MENÎJE, keçê *(xwe bi xwe)* mala minê çi lê qewimîye, mebe ko. . . *(dikeve nav cendekan lê digere. MENÎJE di nav keviran de deverû vezeliyaye. QEŞEM wê dibîne. Xwe lê ditewîne û dikişîne hembêza xwe. Ruyê MENÎJE bi xwîn e. QEŞEM ruyê wê dişot. MENÎJE hêdî hêdî xwe dilivîne. Birîna wê sivik e. MENÎJE radibe ser xwe.)* Ax keçê dijminan tu nekuştî te ez kuştim. Hindik mabû ez dîn dibûm. Bê te min ê çi bikira, ax keçê ax. . .

MENÎJE – Dilê xwe runîne, tu tiştê min nîne, birîneke sivik. Lê min ji te re nego-

tibû halê me ne tu hal e. Tu nabînî dijmin xwe gihandiyê heta pahnava me. Ma ji hir wê ve çi heyê? Em ê herin ku. Çar sal tivav. Ew çend şer û xebat ew çend xwîn. Jin, mêt, pîr, zar û hewqas kuştî û mirî. Ma hemî ji bona vê paşiyê. Ji bona ko em pehnava xwe berdî destê dijminan. Ji xwe destê me de ev gir, ev gir maye. Geliyê Zilan û Tendûrek ketine destê dijminan. Di nav Kurdistanê de tenê ev gir maye ko di serê wê de em di dora wê de dijmin têne kuştin.

QEŞEM – Hêj rastir di destê me de tenê ev der maye ko em dikujin û lê têne kuştin. Di derên din de Kurd nayêne kuştin. Lê wek pez û dewaran têne şerjêkirin

Civanok – 8

Ên pêşin, HEVIND

HEVIND – (*Ji şeverê dertê*) Bûkinon, ji we re kefaret be (*ji Menîjê re*) mala minê birîndar î (*madê wî diguhêre*) birîna te ne xedar e?

MENÎJE – Tişteki sivik

HEVIND – (*Li dora xwe dinihêre*) Ka ala me xuya nake, çû ku? [tevda li alê digerin, ji nav kevîran derdixînin; diedilînin û ji nû ve dadîçikînin serê şikêrekê]

HEVIND – Bi vê bimbardumanê dijmin em gelek êşandin, min digot qê tenê di çeperan de, lê dibînim ev der jî. Divêt ez herim nik **QUBAD** (*xwe dide şeverê*)

Civanok – 9

QEŞEM, MENÎJE

QEŞEM – Belê me çi digot.

MENÎJE – Min ê bigota, ji xwe naye bîra te, berî çend rojan ew xortê bi cilên teng ko dibêjin li Ewrûpayê xwendiyê, rojnameke dijminan dixwend û ji dora xwe re digot: "Belê xebera wan e. Ev şerê ha, şerê me digel wan ne wek şerên zemanê berê ye. Berê, me li ser qemçûr an mîriyê şer dikir. Carin hebûn ji bona xwîniyekî jî. Lê îro ji bona welêt û heyina xwe şer dikin, diqewimînin. Belê ev şerên ha ko çend sal in di welatê me de dibin şerînan bi armanc in. Ew xistine serê xwe mala me ji destê me bibin. Ew mala ko ji mêj ve ji pênchezar sal ve em tê de ne. Ew mala ko gelek neyar û dijmin hewandine, lê tu car nehiştiye ko ew tê de cih bibin û warên me ji me bistînin. Bi-

yanî, wekî dihatin welatê me vedigirtin me xwe dida çîyan. Û ji jor ve li çûn û hatina wan dinihêrt. Lê îro ne welê ye. Hildikişin çiyayên me jî, nahêlin em di ser wan de jî bisekinin. Ji lewra, ji bona me du rê ninin. Rêyek heye. Divêt em dijminê xwe ji mala xwe derînin û xweyîyê mala xwe bibin”

QEŞEM – Belê MENÎJE welê digot. Xebera wî ye jî. Qesta wan qelandina me ye. Dilê wan heye navê me ji dinyayê rakin.

[*Ji şeverê pêjna lingan têt. Keçikan xwe ker dikin û ber bi pêjnê ve diçin. Birek birîndar xuya dibin. Hin di dar û bestan de hinin din di piştta mêran de hilgirtî. Dar û bestan pêşî didênin erdê, keçik diçin ser. Li birîndarî dimihêrin û wek mihînên veciniqî xwe didin paşî*]

Civanok – 10

Ên pêşîn, SERWER BEG, du segman û peyayên din

Herdu keçik bi hev re – Ax, ew e, xortê cilteng.

(*Birîndarên din dibin şikefî û cendekan ji diyarî kaş dikin*)

Segmanê pêşîn – SERWER BEG bi xwe ye.

Segmanê duwem – Qurbana mêraniya xwe ye.

Segmanê pêşîn – Berberê hezar mêrî bû.

Segmanê duwem – Serek bû, serekan re serî bû.

Segmanê pêşîn – Xwenda bû, zana bû.

Segmanê duwem – Bi her awayî hêja bû.

Segmanê pêşîn – Xelk pê disekinîn.

Segmanê duwem – dijmin jê dilerizîn.

Segmanê pêşîn – Ruhniya çavên Kurdistanê bû.

Segmanê duwem – Ne mêrê gornistanê bû.

Segmanê pêşîn – Ji bona mêraniyê ji bona qewmandinê ji dêya xwe bûbû.

[*Di wê demê de peyayek dikeve diyarê, bi destê xwe re dûrebîn û şaşderba SERWER BEGê digire, xwe digihîne dar û bestê û ser ejnuyên xwe disekine.*]

Civanok – 11

Ên berê, QUBAD, paşî HEVIND

QUBAD – (*Bi dengêkî bi girîn*) Ax ez benî, ez gorî min digot xwe ew çend mede pêş. Ma em seyên te nizanîm ji bo çî bûn. Te keriyê xwe çawan bê serî hişt. Ez gorî min digot ez goriya serê te bibim, te ez kirim kêla gorna xwe. Bego! Bego! Begê zirav mirin ji bo te hêj gelek zû ye. Dinya din rahetî ye. Tu ne

mêrê rahetiyê yî. Tu mêrê şer û qewimandinê yî. Ev çiya gir û gaz tenê bi deng û navtêdana te şên û ser xwe ne. Bê te çiya nizim, rûbar zuwa, ezman bê roj û tav e. Tu bi mirina xwe gelek tiştan ji me dibî ko îro ji her demê bêtir ji me re gerek in. Tu qîma xwe bi mirinê ditîni lê em nayînin. Tu ne yê xwe yî tu yê me yî. Mirovên wek te ne qesr in, karwanseray in. Heqê rûniştina herkesê lê heye. Bego! Bego! te hertişt, dê û bav zar û zêç ji bona welatê xwe hiştin. Niho welatê xwe ji bona çî û kê dihêlî? Ma naye bîra te wekî em bi rêdîketin, dotmama te ji te re çî digot: "Tu min ji bona welatê xwe dihêlî û diçî, ma ez te ji bona kê bihêlim û herim ku? Welatê min jî tu yî, berde ez jî herim welatê xwe, ez jî bi te re bêm"

HEVIND – *(HEVIND dikeve diyarê, li dora xwe dinihêre, li ber dar û bestê ser ejnuyan dîsekine, herdu destên SERWER BEGê maçê dike û bi dengêkî zîz)* Ax min nizanîbû ko mirov dikare du caran jî sêwî bimîne.

QUBAD – Ax ez çî dibêjim. Ma zanim çî dibêjim. Bego! Bego! Begê zirav rabe serê xwe hilde.

SERWER BEG – *(Çavên xwe niv bell dike, li dora xwe dinihêre, çavê wî li QUBADê dikeve. Bi dengêkî nizim)* QUBAD tu li hir î?

QUBAD – Belê ez benî, ji bê fihêtiya xwe hêj heme û li hir im. Hêj nemirime

SERWER BEG – Memire jî. Da ko kirasê min ê bi xwîn bibî mal, bidî dotmama min, kurê min tê de bi xwedî bikin, zû bigihînin û bêxin xizmeta milletî. Millet nikare gelek li hêviyê bimîne. Jê re canfeda û canbêzarî divêtin. Ji diya wî re holê bêje.

QUBAD – Ma çîre ez benî, Xwedê hez bike tu bi xwe kurê xwe bi xwedî bikî û bigihîni. Birînen te ne xedar in
[Ji devê SERWER BEGê xwîn têt û dîsan ji ber ve diçî]

QUBAD – Xwezî min ev negotana, xwezî min ev dem nedîtana, ditirsim pê dilê xwe xira kiriye

SERWER BEG – *(Dîsan çavê xwe vedike û li HEVINDê)* HEVIND kurê min tu jî li hir î?

HEVIND – Belê ez benî li hir im. Emrekî te heye.

SERWER BEG – Ne kurê min, lê herwekî min ji te re berê jî gotibû, serê xwe ji çeperê gelek dermexîne, te seh kir?

HEVIND - Belê ez benî dernaêxînim.

Civanok - 12

Ën berê, LEWEND AXA, BIJÛK û çend peyayên din

LEWEND AXA – Beg çawan e?

QUBAD – (Bê hemdê xwe) Rahet e.

SERWER BEG – Hûn bi xêr hatine axanon. Segmanên şikeftê çawan bûne? Ditirsim dijmin li wan hatiye hev, dîl ketine.

LEWEND AXA – Belê ez benî dijmin li wan hatibû hev, lê dîl neketine. Ji xwe di şikeftê de bîst û pênc peya hebûn. Qederê dused eskerê dijminan bi ser wan de girtibûn. Yê me vê paşiyê du mitralyozên dijminan xistibûn destê xwe. Bi êrîşkê li dijminan bûne der. Ji du saetan bêtir bi hev çûn, dawî dijmin şikiya û xwe da paş. Segmanên me xwe gihandine çeperên me. Vêca dijminan dîsa berê xwe dan şikeftê. Lê şikeftê êdî li wan ranedibû. Hatin û ketinê. Şikeft û hijde cendek ketine destê wan.

SERWER BEG – Di newalê de.

LEWEND AXA – Dijminan eskerê xwe bi şûnde kişandin. Newal weke berê ye. Tu deng û pêjn jê nayê. Sih miriyên me û qederê sed cendekên dijminan lê miqate ne. Di Girê Şêran de ji ber ko tu sîngên segmanên me nemane, dijmin gule û berikên xwe davêje ruyê ax û keviran. Me serê kaniyê ji destê dijminan derxistibû. Vê paşiyê dîsan ji me zemt kirine. Lê me ew çend cendekên wan xistine navê ko devê kaniyê ritimiye av sor diherike. . .

SERWER BEG – Di herderî de mêranî, di herderî de kurdanî. Lê dijmin serdest, em di herderî de qels û bêkeys, ji lewra di herderî de bindest. Belê mêranî qenc e, di hertiştî, nemaze di şerî de mêranî şertê pêşîn e. Belê mêranî giyan e. Lê ji bona ko giyan bilive, tev bigere jê re dest û ling û ji wan destan re şûr û rim divêtin. Ne peya ne ne çek. Çar meh di vî girî de dorgirtî, hero peya û çek kêmbibin. Li şanû [şûna] wan tu nayê. Ava ko serê xwe nedaye kaniyekê, rojekê dê biçike. (*Dengê wî diguhêre, bi vîn û hişkî*) Axano! Qerara we çi ye? Êdî dem e, divê hûn qerareke xwe bidin.

LEWEND AXA – Beg esil tu yî. Heke qerar divêt, dîsan tu zanî. Te çawan emir kir em ê welê bikin. Ma kengê me bêemriya te kiriye.

SERWER BEG – Lê heye ko ez nemam.

[*Hemîyan xwe ker dikin, deng ji tu keşî nayê. BIJÛK dikeve nêzîngê SERWER BEGê, zenda wî dibe destê xwe. BIJÛK bêmad e*]

LEWEND AXA – Belê Beg tu çi emir dikî?

SERWER BEG – Yê min, divê hûn xelkê çekhilgir ji yê ne çekhilgir veqetînin.

Zar û zêç bi rê xîn bila bikevin deşta Ecemîstanê herin nav Kurdên Erdelanê. Ên çekhilgir ji vî girî derbasî girê din bibin û heta paşiyê lê bimînin. Xwe giran bifiroşin. Belê xwe rind biparêzin zû zû xwe medin koştin. Ji hergavî bêtir mêrê mêrkuj bibin û ne xwekuj. Da ko dijminê xwe bê dijmin mehêlin û di erdê Kurdistanê de agirê serxwerabûnê medin temirandin (*dengê wî tête birîn, nema dilivê*)

BIJÛJK – (*Xwe digihîne wî, serê xwe dike sînga wî, çavên wî hêstir dikin*) Çû, herê serwerê me çû, stûna me a blind û xurt hilweşiya.

[*QUBAD û HEVIND xwe davêjin lingên wî, keçik digirîn, çavên xelkê hêstir dikin. Pêlekê di vî halî de dimînin*]

LEWEND AXA – Hevalno! Serwerê me çû. Herwekî BIJÛJKê me gotiye bayekî ne bi xêr stûna me a bilind û xurt hilweşand, konê me di ser serê me re xist, lê divêt em konê xwe rakin, vedin û şopa serwerê xwe wînda mekin.

Birano! Ne ji min ne ji kesekî din têt, herwekî divêt pesnê SERWER BEGê bidit û li ber bikevit. Heke em dixwazin giyanê wî şa bikin divêt em bixebitin û wesiyeta wî bînin cih. Di jîna wî de em bi emrê wî ve diçûn, paş mirina wî divêt em bi wesiyeta wî ve herin. (Alê ji şikêrê dibe û bi Serwer Bagê dadike) Bego! Di jîna xwe de te ew hildigirt, di mirina te de divêt ew te hilgirit.

[*LEWEND AXA, BIJÛJK, QUBAD û peyayên din dar û bestê hiltînin, datînin ser piyên xwe, hêdî hêdî diçin, xelkê didin pey wan. QEŞEM davêje ser:*]

Way li min, way li min, porkurê ax û ez ê
Serwero! Serwero! Serwerê qewmekî
Şehîdê, bilind î, şehîdê Bihuştê
Li te xist ne bi çav berikê korekî
Serwerê, geram î ax li me way ez ê
Bextreşê dayikê! Dotmamê porkurê
Reşa xwe girêdin, Serwer çû gorinê
Lê bêyî! Rebenê! Dotmama xwelîser
Lê bigrî! Lê bigrî, delal î! Torin î
Way li min, way li min porkurê ax ezê

[*Diyar pêlekê vala dimîne. Ji eniya şer dengê top û mitralyozan têt. Hêdî hêdî deng nêzing dibin. Qasid ji şeverê de tê û dikeve diyarî li dora xwe dinihêre ke-*

sî nabîne pêşve diçe. Dengê tivingan hêj nêzîngtir û xurttir dibe

Civanok – 13

LEWEND AXA, BIJÛK, qasid, HEVIND, QEŞEM, MENÛJE, û peyayên din vedigerin

LEWEND AXA – *(Ji qasid re)* te digot cih li yên me teng bûye. Dijmin ketiye newalê û dikişîne pehnave [*Deng û pêjn hêj nêzîngtir dibin. Çend berik li pehnave dikevin. Segmanek birîndar dibe û dikeve BIJÛK lê ditewe, yekî dîtir jî...*]

LEWEND AXA – Herçend em ê vî girî vala bikin lê niho nikarin. Me hêj kar û barê xwe nekiriye. Jû pê ve di vî halî de em ê çawan piştî xwe bidin dijminan û derbasî girê din bibin. Ji lewra divêt em bi êrîşkê dijminan ji çeperan hilkin û bavêjin rûbarê din. Dê xortino! Zarono! Herçî ko ziravê wî tenik e bila li paşiyê bimînît, êrîş zarono êrîş. . . [*Tevda xwe didin şeverê. LEWEND AXA dikeve pêşiyê. Peya dibezin dîkin ko ji hev derkevin. Birîndar gihane cankişiyê*]

BIJÛK – [Li dora xwe li keçikan dinihêre. Radihêje tivinga kuştîyekî] ez ko dizanim birînan derman bikim divêt bizanim birînan jî vekim. (*Dide şeverê*)

Civanok – 14

QEŞEM, MENÛJE, pêşde terxelkekî tevli hev

QEŞEM – Dijmin dîsan har bûye

MENÛJE – Emrê seyê har ne dirêj e

[Dengê tivingan li ser hev têt. Gule dikevin dorê, guregura balefiran jî dikevin navê. Qêrîn, ax, û nalîn. Ji aliyê rojavayî xelkekî tevli hev, jin û zaro, kal û kokim, çend birîndar dikevin diyarê. Hin li ser lîngan in. Hin jî bi zikişkê xwe digihînin hevalên xwe. Ji newalê ve deng tèn. Geh nêzing dibin, geh dûr. Balafîr tèn, diçin, bomban davêjin. Gurînek... balafîrek berbîjêr dibe û dikeve newalê...]

MENÛJE – Ma em çîre sekinîne. Birîndar nemane em li wan miqate bibin. Piranî bi birînên xwe ketine. Ên mayî bê me jî dikarin. An ewê sax bibin an xwe bigihînin hevalên xwe. Ê dî cihê me jî çeper e, eniya şer e (radihêje tivinga segmanê mirî û dide şeverê)

QEŞEM – Ma ez te kengê bi tenê dihêlim (*dide pey wê*)

Pîrejinek – Keçê! Keçino! Ku ve? Ku ve? Xwelî li serê we mebit. Mala min ê. . .

Civanok – 15

En berê ji du keçikan pê ve

KALEK – *(Ji pîrejî nê re)* tu jî dengê xwe bibire.

PÎREJIN – Ji xwe min tiştek negot. Ewe min dengê xwe jî birî.

KALO – Xwedêo! Tu bi rehma xwe bike. Li ber vî halî çawan hedara te têt. Heke te mirovên dîndar divêtin, em in. Heke te mêrên qenc, xudan bext û rûmet divêtin dîsan em in

PÎREJIN – *(Bi dengê nîzîm)* xebera te ye bira. Lê kes bi şolê Xwedê nîzane.

KALO – *(Ew jî bi dengê nîzîm)* Belê Xwehê welê ye. Lê ev şol bi darê çawan e.

[Dengê tivingan hinekî dûr dibe]

BIRÎNDAREK – Hey, ez qurbana dest û lepên we bim. Yên me pêş ve diçin. Dijmin pişta xwe da wan.

PÎREJIN – Ma tu ji ku zanî xorto? Tu jî wek me li hir î, tu kesî nabînî. An nav di me didî.

BIRÎNDAREK – Yadê, ma tu nabihîsî ko dengê tivingan dûr dikeve.

PÎREJIN – Ko dengê tivingan dûr diket

BIRÎNDAREK – Ko dengê tivingan dûr diket, jê dixuye ko dijmin bazdidin û yê me didin pey . .

KALO – Xebera wî ye xwehê. Niho tu nizanî çî kêf e. Dijmin di re ve, yê me dikevin pey. Carin hene bi seriyan bi sîngê li hev diqelibin. Hingê tiving wek çu ne. Tenê zîqezîqa şîlfa xenceran e *(bi dengê nîzîm dinihurîne)*

Lê xencerê lê xencerê

Qevdreşê kalanezerê

Ez li te geriyam delalê! çavreşê delalê! Tu kanê, enî zêrê kanî.

Jina KALO – Ma min negotibû tu xurufî yî, ma dema berdolaviyê ye?

KALO – Pîtê tu ker be, tu ji ku bizanî, belê berdolavî mazîçînê, ma tu ji ku bizanî wekî dengê top û tivingan dibihîsim çawan dilê min hildavêje. Herê mirin hebiwa kalbûn nebiwa. Xwezî! Xwezî! Li wan wextan, li wan zemanan. Heta ko em nedigihan sîngên hev me tiving bernedida hev. Ne ji paş talde û nav çeperan. Hertişt kurmançî bû. Ji xwe eskerê reş yekcar bi me nikaribû. Ji heft bavê wan zêde bû ko hilkişin çiyên û bikevin warên me. Ko me xwe digihand quntara çiyê ewan ruyê xwe badidan. Ji me vedibûn, heta sala din,

heta hingê ko em dikerin deştê.
[Dengê tivingan yekcar dâr dikeve]

Civanok – 16

En berê, QEŞEM, MENÎJE, GURGÎN, FELEMÊZ û pêşdetir HEVIND

[Tevde ji şeverê derdikevin. MENÎJE birîndar e, FELEMÊZ ew hilgirtiye. GURGÎN jî birîndar e, QEŞEM ketiye bin çengê wî. Birnên wan ne xedar in]

KALO – Axanino xêr e?

GURGÎN – Xêr e apo.

PÎREJIN – Mala min ê keçik jî birîndar e, min digot meçe, lê guh neda min.

BIRÎNDAR – Ma min negotibû dijmin şikiyaye.

FELEMÊZ – Belê şikiyaye.

GURGÎN – Şikiya û kişiya rûbarê din, yên me dane pey, heta ko wî bibin bajon hinda newala din.

FELEMÊZ – Dijmin gelek êşiya, di newalê de bikare xwe biparêze jî, heta ko xwe bi edilîne jê re çend roj divin.

KALO – Ji yên me pir hatine kuştin.

GURGÎN – Kuştiyên dijminan bêtir in.

KALO – Ji piran pir ji hindikan hindik.

BIRÎNDAR – Pismam, gelo niyeta mezinên me çi ye? Ma ji me re jî tevdîrek naye ditin. Ez biketam piştê keviyekî min dikaribû tivingê bişolînim. Lê çawan xwe bigihînim heta wê derê.

FELEMÊZ – (Bê hemdê xwe) Ko Xwedê hez kir, ew jî dibit (ji MENÎJE re) çawan gelek diêşê.

MENÎJE – Ma ez kengê di destê te û di hilma canê te de diêşim, tenê ditirsim.

FELEMÊZ – Ji çi ditirsî?

MENÎJE – Ne ji tu tiştî, ko ez bibêjim, mebe ko bixeyidî.

FELEMÊZ – Naxeyidim, ka bêje çi ye?

MENÎJE – Ma tu nizanî, belê ditirsim ko tu min dîsan berdî, em dîsan ji hev veqetin. Ma çire ji min veqetî, te nedît rex te de min jî şer dikir. Te bi xwe digot, berikên min qet şaş nedibûn, digihan armancê, êdî em ji hev veneqetin ne?

FELEMÊZ – Nizanim keçê! Kar zane, derb zane. Ez çi bêjim, dinya şer e, şer hero bi awakî ye.

HEVIND – (*Bi deng û qîr ji şeverê derdikeve bi destê wî re çend bombe hene*) Baş êvar axano! Hûn çawan in, rahet in, êdî metirsin, dijmin gelektî dûr ket. Piştî ta wî şikiya, zûzû nikare vegere (*bomban şanî wan dide*) ev sêvên ha jî ji we re rêkirine.

[*Xelk dîkenin*]

GURGÎN – Te ev ji ku peyda kirine?

HEVIND – Keko heke naxiyidî ez ê bêjim te.

GURGÎN – Qet naxeyidim, hema bêje.

HEVIND – Wektî dijmin bazda û hûn ketin paşîla destgirtiyên xwe kofî û guliyên wan diedilandin ez jî ketim hembêza çeperên dijminan û ev dane hev.

[*Xelk tevde dîkenin*]

QEŞEM – (*HEVINDî hembêz dîke û radimise*) Tu çi xortekî delal î.

HEVIND – Keçê welê mebêje GURGÎN Axa dê bidexise.

[*Xelk dîsan dîkenin*]

PÎREJIN – Xwedê te bihêle kuro di vî halî de te em kenandin

HEVIND – Di halê me de çi heye, me dijmin kevand, guhpehn revand, bûkên xwe civand. Ji xwe talaniya tevê êlê dawet e. Ez herim li BIJÎJKê xwe bigerim. (*Xwe dide şeverê*)

QEŞEM – Çi lawikekî delal û bi dil e.

MENÎJE – Xwedê wî bihêle (ji QEŞEMê re) birîna GURGÎN çawan e?

QEŞEM – Ji halê wî xuyaye, tu nabîni halê wî ne tu hal e.

GURGÎN – Guh mede xwehê, ma tu nizanî QEŞEM e, ji xwe re dibêje. Tu tiştê min nîne, niho dikarim tivingê hilgirim.

MENÎJE – Xebera QEŞEMê ye, tu ê çawan bikarî tivingê hilgirî, tu nikarî xwe hilgirî.

QEŞEM – Tu nizanî çi xwîn ji te çûye

[*Ji şeverê pêjna lîngan û dengên mêran tete bihîstin. LEWEND AXA û hevalên*

wî]

Civanok – 17

**Ên berê, LEWEND AXA, XURŞÎD AXA, BUÛK, HEVIND
û peyayên din û pêşdetir QUBAD**

LEWEND AXA – (*Lî xelkê dinihêre û ji havalê xwe re*) me tu wext nîne ko em winda bikin. Divêt tavil dest bi xebata xwe bikin.

XURŞÏD AXA – Belê, hima niho.

BIJÏJK – Dê rûnin, em biaxivin. [*Xwe ji xelkê vediqetînin û didin quncikekê*]

LEWEND AXA – Ji xwe rehmetî rêya me şanî me dabû.

XURŞÏD AXA – Ma jû pê ve rê heye.

BIJÏJK – Hingê ez û Xurşîd bikevin nav peyan. Xelkê çekhilgir ji yê neçekhilgir veqetînin û karwanê neçekhilgiran bi rê xin.

LEWEND AXA – Ji xwe ev e, tu şêwr û mişêwra din nîne.

XURŞÏD AXA – Tenê, divêt qederê deh panzdeh peyan jî bişînin ber bi eniya şer, arîkariya Filît bikin.

LEWEND AXA – Ne ji xwe.

XURŞÏD AXA – Bi peyan re tu ê kê bişîni?

LEWEND AXA – Bila GURGÎN bi wan re here.

BIJÏJK – GURGÎN birîndar e, bila ew bi te re bê.

LEWEND AXA – Hingê FELEMÊZ, herdu jî hêja ne, yek ji ê din çêtir e.

MENÏJE – Ax.

LEWEND AXA – (*Li xwe dizivire*) *ev çi deng e?*

FELEMÊZ – Ne tu tişt e ez benî, dengê birîndarekê (*ji Menîjê re*) dîn mebe.

MENÏJE – Dengê birînekê.

FELEMÊZ – (*Devê MENÏJE digire*) keçê, dîn mebe.

XURŞÏD AXA – Tu zanî, lê bi min ez biçûwama çêtir dibû. Tu li pêş ez li paş. Tu segmanên me bigihîni girê din ez jî herim pêşiya dijmin bi Filît ra heta sibe êvarê pêşiya dijmin bigirim û paşê digel peyan bêm xwe bigihînim we.
[*BIJÏJK û LEWEND AXA li hev du dinîhêrin*]

LEWEND AXA – (*Ji Xurşîd re*) keko tu gelek westiyayî. Di her deravê teng de tu. Lê heke te dil heye.

XURŞÏD AXA – Dilhebûn jî heye. Ji bona selametiya tevayiyê divêt ez herim.

BIJÏJK – Pezê nêr ji bo kêrê ye.

MENÏJE – (*Ji FELEMÊZ re*) Te dît ji te mêrtir hene.

FELEMÊZ – (*Bi em*) Ji min mezintir hene.

XURŞÏD AXA – Êdî divêt em dest bi karê xwe bikin.

LEWEND AXA – (*Ji xelkê re*) jinino! Mêrnino! Ev bûne çar sal em tevda di van çiyayan de ji bona azahî û serxwebûna welatê xwe dixebitin. Di nav van çar salan de me gelek tişt dîtine. Lê çavên me ji tu tiştî netirsiyane û di ber her dişwariyê de dilên me xurtir û zexmtir bûne. Em tevda malek bûn. Jin û mêr zar û zêç nav hev da diman. Herkesî karê xwe, wezîfa xwe kiriye. Tu

kesî nehiştiye ko loma jî bibit. Di mêranî û fedakariyê de hûn ji hev derketine. Rojin hebûn em birçî diman. Şevin hebûn em ji sermayê diqefîlîn. Lê gilî û gazind nedihat bîra me. Nedihat bîra tu kesî. Herkesî ji bona welat û milletê xwe her zehmetî dikişand û pê şadibû. Ji ber ko herkes bîrewerê kar û xebata xwe bû.

Kurdinon! Em ê îro mala xwe biguhêzînin. Em ê mala xwe a çar salîn berdin, jê derkevin. Lê di vê guhastinê de em ê bibin du ber. Xelkê çekhilgir derbasî girê din bibin, yên ne çekhilgir xwe bidin deşta Ecemîstanê, nav Kurdên Ecemê. Ko Xwedê hizkir pêşdetir em ê dîsan hev du bibînin. Di vê navê de herçî ko ji me mirine dibin hîmê avahiya serxwebûna me. Herçî ko dimînin sitûn û dîwarên wê. Avahiya bê hîm nikare bisekine, hîm bi tenê bi ser erdê nakeve. [*Xelk xwe ker dikin û li hev du dinihêrin. XURŞÎD AXA peyan dibijêre. BIJÛK bi birîndaran mijûl dibe*]

BIRÎNDAREK – Ma çîre? Ez bi çekhilgiran re naçim, birîna min sivik e.
Yektî din – Heke xwîn ji min diçe ez herim kuderê jî bi rê ve bimirim.

LEWEND AXA – Zaron! Wextê me hindik e, dev ji kurt û pistan berdîn. Peyayên ko divêt bêne hilgirtin ji me re ne gerek in. Dirêj mekin, divêt herkes qîma xwe bi qedera xwe bînit.

QEŞEM û MENÎJE – (Ji LEWEND AXA re) Ma Axa em jî ne çekhilgir in. Te bi çavên xwe dît, me çawan şer dikir.

LEWEND AXA – (Keçikan hembêz dike) Belê xebera we ye, min bi çavê xwe dît, hûn çekhilgir û segmanin rînd in. Lê xortin hene bê tiving in. Em ê tivingên we bidin wan.

KEÇIK – Ma em ne xort in. Tu me pîr dihesibînî. Tu ji ku zanî ko em hingê xortên te ne mêr in. Ka kî ne, wan şanî me bide.

LEWEND AXA – Çavên min canê min bê fêde ye

[*Keçik vedigerin nik destgirtiyên xwe, xatir dixwazin û dikevin nav neçekhilgiran*]

HEVIND – (Ji destê XURŞÎD AXA direve xwe li pêşiya LEWEND AXA dadiçikîne) Axa, ez dikim ji te re du pirsan bikim.

LEWEND AXA – Tu hêj nikarî tivingê hilgirî, hîn neh, deh salî yî.

HEVIND – Hûn jî ecêb in lo! Ez ji we re canê xwe pêşkêş dikim. Hûn ji min salên min dipirsîn. Ma hûn hatine hire tenê ji bona kuştinê, heke welê ye rabe

min jî bikuje. Ne heger we mirin jî daye çavê xwe hingê ez bi kêrî kuştinê meyim jî ma bi kêrî mirinê jî nayê. Dema ko tu bimirî ez dikevîm şûna te dimirim û te dihêlim ji bona ko tu bikujî û welê bi kêrî we tîm. Te seh kir Axao!

BIJÎJK – Ji xwe ew berdestiyê min e.

HEVIND – *(Direve nik Bijîskî)* Apo ez xulamê destê te me, min mehêle, ev LEWEND AXA zalimek e, dixwaze min bişîne deştê.

BIJÎJK – Metirse, tu ê bi min re bêyî.

[Karwanê neçekhilgiran bi rê dikeve, xelk ji hevdu xatir dixwazin. QEŞEM ketiye bin çengê Menîjê]

QEŞEM – *(Ji Menîjê re)* Xwezî em keç nebiwana.

MENÎJE – Ma hingê em ev çend bi van ve girêdayî dibûn.

Jinek – Hûn keç nebiwana, em jin nebiwana kê camêrên ha dianîn.

QEŞEM – Yên ko anîne.

Jinek – Yên ko anîn an mirine an nema ditînin, divêt sibe hûn jî ji bona dusibê bînin.

MENÎJE – Yadê dev ji me berde.

[Paşiya karwanî ji diyarê kuta dibe]

LEWEND AXA – Êdî dem e, divêt em jî bi rê kevin.

BIJÎJK – Ne ji xwe.

[Segman dibin du ber û çare çar rêz digrin. Berê XURŞÎD AXA serê xwe daye şeverê. Berê LEWEND AXA aliyê rohilatê]

LEWEND AXA – Hevalnon! Ma gerek e ez nav di we bidim. Hûn hemî mêr in şerdîtî û karê xwe bîrbirî ne. Tenê ji îro pêda [dê] şerê me ji şerên borî girantir û diwartir bibin. Ji lewra divêt hûn jî ji berê xurtir û zexmtir bibin. Dilên we dido û gurçikên we çar. Hevalnon! Bila çavên me hergav li pêşiyê bibin, wekî em pêş ve diçin didin pey mirinê û gava ko em xwe didin paş mirin dikeve pey me.

Lê herwekî rehmetî gotiye, herçend ji me têt divê em canê xwe biparêzînin û zû zû xwe medin kuştin, da ko dijminên xwe bê dijmin mehêlin. Pêşve zaronê pêşve, Xwedê bi me re ye.

[Segman tevda marşa jêrîn dixwînin û bi rê dikevin]

Marşa Segmanan

Em bira ne tevde kurd in
Enîbilind serevraz
Cihên me ne şehar, zinar
Em êlo ne, teyrê baz
Welatê me dêya me ye
Em tev jê re gorî ne
Hişyar bûne herçî Kurd in
Demên tarî borîne
Daxwaza me heqê me ye
Doza me ye serxwebûn
Em dixwazin serxwe bibin
Demên dîlî neman, çûn
Me sond xwarî ser bextê xwe
Bi rûmet û bi xencer
Welatê me aza bibit
Em bibin jî kerbiker
Mirin, mirin, mirin hebit
Vê jînê re bê serî
Êdî bes e, dîlî bes e
Şerm e Kurd re hesîrî
Top lê dixin, tiving teqîn
Deng e ceng e to! To!
Şer e, şer e lawno şer e
Teq e req e lo! Lo!
Di şerî de wekî şêr in
Kes namîne paş. . . paş
Pêşve diçin xortên me tev
Yek du sê çar marş marş

QUBAD – (Dikeve diyarê. Xwe dighîne paşiya segmanên LEWEND AXA. Tiving bi milê wî, dûrebîna SERWER BEGê bi stuyê wî ve ye. Destê wî de kiras) ev e kirasê wî ê bi xwîn.

[perde datêt]

HAWAR, hejmar 20, 1933

NAME

Şorbenîsk min ji bîr kir
tilîşewitî, hevrêşk û meyr...
xweziya
tasek dims li ber min bûya
nuha li wir...
lo esker çî dikir bila bikira...

bi min re ma
-newê gorê baş e-
hisreta qeraş aş e;
ya min şal û şapik...
di talda tahteke Gebar de nuha
min pal dabûya;
nanekî tenûrê ji hebûya
azad bûma hê çêtir;
ji xwe bindest im...

ez bêjim -têm çavên te-
nuha şil in...
û destên te binmil in, xuşka min
-silavan ragihîn xwarziyê min
bêje -xalê te radimîse
têr têr tê eniya te...

û li ber nekeve
li ber min jî...
ma ez xalê kê me?
ne, te digot -çî mêr e-
-berxê nêr ji bona kêr- e
êşa xwe nexe dilê xwe
sibehêkê rabe, xuşka min
bi ser wî bajarokî de bidêre.
birayê te...

ARJEN ARÎ

Not: Di hejmarê 171an de ev jîtra A. Arî bi şaşî min a şîreke Yılmaz Odabaşı hatibû pêşkêşkirin. Em rast dilên û ji herdu şairên xwe lêborîne dîrokan.

FELSEFE Û EDEBIYAT

N. ZAXURANÎ

Mîna ku tê zanîn, bi giştî huner û bi taybet û mîna şaxekî edebiyat, bîreweri-
ra mirovatiyê de xwediyê cihêkî girîng î bi reng jiyandî ye. Ji ber vê yekê jî, edebiyat di nav kultu-
ra mirovatiyê de xwediyê cihêkî girîng î bi reng jiyandî ye. Ji bilî vê yekê jî, edebiyat
mîna her şaxê huner dibe alîkar ji bo ku mirov bikaribe rastiya jiyana civakî ligel
hemû xeml û xêza wê ya rengîn ji nêzik ve binase. Hema bibêje, ji aliyê hemû kesî
ve tê pejirandin ku disîplînên bi reng zanistî di derbarê mijarên ku serçaviyên xwe
ji xweza an jî ji jiyana civakî digrin, lêkolînên zanyarî li dar dixin û bi alîkariya vê
yekê mirov dibin xwedî agahdarî di derbarê xweza û serpêhatina jiyana civakî de.
Lê, hinek kes an jî alîgirên hinek tevgêrên edebî yên ku serê xwe li ser kar û xebata
bi reng hunerî di serpêhatina dem û dewranan de têşînin, fonksiyona huner ya bi
reng înfomatîkî pesend (qabûl) nakin. Bi ya min, heger mirov li ser vê yekê kar û
barekî hêja li dar bixe, hingî dê mirov bikaribe cudabûnên di navbera huner û dî-
sîplînên zanistiyê yên ji hev cuda de qanc têbigihe.

Di destpêkê de, divê mirov destnîşan bike, ku disîplînên bi reng hunerî diyarde-
yên (fenomenên) bi reng xwezayî û civakî li gor metodên xwe yê xas zelal û şirove
dikin. Ango, huner jiyana mirovatiyê ya bi gelek alî ku di çerçeweya netewî de bi
xwîn û can dibe, li gel hemû bûyer û nakokiyên wê yên alozî ji hev cuda dinixîne.
Bêguman, gava ku mirovê hunermend vê yekê pêk tîne, hewl dide ku, têkiliyên ji-
yana civakî yên ku bi awyêkî nêzik bi xwezaya dorbera wî re rapêçayî ne, di prosesa
berhemkirina berhema xwe de li gor pîvanên bi reng estetîkî vebêje. Bi alîkariya vê
vegotina bi reng hunerî ya ku mirovê hunermend di serpêhatina berhemkirina ber-
hemên xwe de bikar tîne, hewl dide ku ji bo xwendevan, bîner an jî guhdarên xwe

re tiştêkî bibêje, diyardeyên bi reng civakî ji wan re şirove bike, bi gotineke din wan di derbarê sepehatiyên netewî û navnetewî de ronî bike. Ji bili vê yekê jî, mirov dikare bi hêsanî bibêje ku hinek bûyer û diyarde di jiyana civakî de hene, mirov bi tenê bi alîkariya vegotina bi reng hunerî dikare wan ji mirovatiyê re şirove bike. Bi qasî ku tê zanîn, dê ji ber vê yekê be ku mirovatiyê herdem berhemên bi reng hunerî parastine. Ji vê yekê wîrdetir, mirovatiyê bi qasî ku îmkânên wê mecal danê, bi awayekî tekûz li berhemên bi reng edebî xwedî derketiye.

Baş e, taybetmendiyên dîsîplînen bi reng hunerî bi çi awayî ji xislatên xas yê dîsîplînen bi reng zanistî têne cuda kirin? Bi peyveke din, xweseriya huner bi çi awayî ji ya zanistiyê tê cuda kirin? Bi ya min, cudabûna herî serekî beriya hertiştî bê nave-roka berhemên bi reng zanistî û naveroka berhemên bi reng hunerî bi kîjan alet û materyalî tên ronî kirin de ye. Bela vê yekê jî, mirovê ku bi kar û barê bi reng zanistî dilebike, berhemên xwe yê bi reng zanistî bi alîkariya mefhumên abstrak, lê heç mirovê ku bi kar û barê hunerî dilebike, berhemên xwe yê bi reng hunerî bi alîkariya îmajan dihûne.

Mîna ku tê zanîn, beriya nîha bi du hazar salan filozofên grêkî yê mîna Platon (Eflaton) û Aristoteles ku huner mîna "taqlîd" a diyardeyên bi reng xwezayî destnîşan dikirin, nerastûrê be jî, wan bal dikişandin ser xweseriya huner ya ku bi alîkariya îmajan tê hûnandin. Bêguman, ji serdema wan ta roja me, nerîna mirovatiyê ya di derbarê huner de bi gelek alî hatiye guhertin. Di prosesa vê guhertinê de, huner bi her awayî bi saya keda mirovên hunermend yê ku mensûbên kulturên ji hev cuda ne, mîna kulîlkên biharê şax û per da. Bi qasî ku tê zanîn, dema wan behsa xwezayê dikir, amanca wan bi xwezayê ew bû ku jiyana civakî ya ku ji diyardeyên bê hîjmar tê meydanê, bi xwe ye. Li gor filozofên grêkiyan mirovê hunermend bi alîkariya berhemên bi reng hunerî diyardeyên jiyana civakî "taqlîd" dikin, ango, mirovê resam bi alîkariya resamtiya xwe diyardeyên bi reng xwezayî yê ku di nav jiyana civakî de bi cih û war dibin, resm dike. Herweha mirovê şair jî bi alîkariya şairtiya xwe bûyer û diyardeyên jiyana civakî ji nû ve diafirîne, bêguman mirovê şanoger jî bi alîkariya xwenîşandana xwe ya li ser dikê, diyardeyên jiyana civakî ya rojane şanî bîneran dike. Vêca, mîna ku bi hêsanî tê xwiyakirin, li gor filozofên grêkiyan mirovê humermend bi alîkariya qabiliyeta xwe ya bi reng hunerî diyarde, bûyer û serpehatiyên jiyana civakî "taqlîd" dike.

Nerîna filozofên grêkiyan ya ku huner mîna "taqlîd" a xwezayê destnîşan dikirin, ta dawiya sedsala 18 an ji aliyê gelek otorîteyên huner ve hate parastin. Mînak, yek ji wan otorîteyan nûnerê ronahiya Fransî Denis Diderot digot, ku her berhema

huner ya ku xwezayê “taqlîd” dike, layiqî pesindariyê ye.

Bêguman, heçî Hegel bû, bi metodeke din nêzî kar û barê bi reng hunerî dibû. Lewra, wî ev sîstema terman di tasawûra xwe ya bi reng hunerî de bi kar tanî: Li gore wî, huner ji ramana mutlaq tê meydana, an jî tê afirandin. Ango, Hegel nave-roka huner “ramana mutlaq” bi xwe didît. Forma huner jî mîna “îmaj û hisan” destnîşan dikir. Lê, divê neyê jibîrkin ku gava mirov “ramana mutlaq” mîna bingeh ji naverokê re û herweha li “îmaj û hisan” jî mîna bingehê forma ku naverokê radipêçe, pesend bike, bi çi awayî dibe bile bibe, divê ev her du fenomenên hunerî bi hev re biguncin. Lewra, Hegel di vê baweriyê de bû ku mirov bêyî vê yekê weha bi hêsantî nikare hunerê “îdeal” biafirîne.

Ji aliyê din ve jî, gava ku mirov li ser dîroka huner di serpêhatina dem û dewra-nan de mijûl dibe, mirov dibîne ku şagirtên Hegel yên mîna Belînskî bi vê yekê tenê qîma xwe neanîne û peywendiyên di navbera felsefê û huner de weha bi vî rengî karekterîze kirine: “Mirovê filozof bi alîkariya hîpotezan kar û barê xwe yê felsefî birêve dibe, heçî mirovê şair e, bi alîkariya îmajên hunerî kar û barê xwe yê hunerî birêve dibe, lê tiştê ku herdu jî dibêjin, yek in. Mirovê ku li ser teoriya eboriyê ya polîtîkî kar dike, bi alîkariya statistîkan hewl dide ku li ser mêjîyê bîner an jî xwendekarên xwe bandorekê deyne. Heçî şair e, bi raxistina rastiye ya bi giyan û can hewl dide ku li ser tasawûr û xeyala xwendevanên xwe bandor bike û vê yekê bi alîkariya îmajan yên ku bi rastiye re diguncin, pêk tîne. Yek ji wan îsbat dike, yê din jî şanî mirov dike, lê herdu jî bawer dikin, bi tenê bi ferqekê: Yek bi alîkariya şewr û rayên mantiqî, yê din jî bi alîkariya îmajan.”

Mîna ku bi hêsantî ji Belînskî tê têgihiştin, bi kurtî huner tê vê watayê (manayê): His û pêjnên bi wate û kûr ku ji aliyê hunermendî ve ji bo mirovan têne pêşkêş kirin û li dorbera nerîn û ramanên yên bi reng felsefî, olî, welatperwerî û dîrokî tîn rapêçan, bi xwe ye. Bêguman, mirovê hunermend vê yekê weha bi hêsantî bi awayekî rast û rê nake, bi alîkariya îmajên ku bi jiyana civakî re hatine xemlandin, dike. Ji xwe, mirovê ku haya wî ji kar û barê bi reng hunerî hebe, rind dizane ku taybetmendîya herî serekî ya ku huner ji bîreweriyên din yên bi reng zanistî cuda dike, di îmajên wê de ye.

Baş e, dikare bê pirs kirin: Ma gelo çi cudabûn di navbera îmaj û delîlan de yên ku di xizmeta mefhûmên abstrak de ne, hene? Ango çi cudabûn di navbera îmajên bi reng hunerî û mefhûmên abstrak de heye?

Bi qasî ku tê zanîn, îmajên bi reng hunerî û mefhûmên abstrak di destê pêşî de jiyana civakî ya ku li dorbera diyardeyên bi reng dîrokî tê rapêçan, aks dikin. Li vir,

amanc ji akskirinê ew e ku rastiya civakî ji aliyê bîreweriya mirovatîyê ve bê raxistin û nirxandin bi xwe ye.

Vêca, miov dikare bi hêsanî bibêje ku mirovê zanyar bi alîkariya mefhûmên abstrak taybetmendiyên serekî yên diyardeyên bi reng civakî û dîrokî li gel nivş û xisla-tên wan di ramanên xwe de tasawûr dike, li ser ferdiyeta diyardeyên tipîk muşexes dike. Ji xwe, mirovê zanyar bi saya vî kar û barê xwe ji mirovê ku di jiyana rojane de kar û barê xwe bi awayekî asewî birêve dibin, tê cuda kirin.

Mînak, gava ku rezvanek ji herema Torê di jiyana xwe ya rojane de ji xwe re mijûl dibe: Heger ku îsal baran mîna ku mirov dixwaze li reza bibare dê rez bi bertir bin. Herçiqas, tasawûra wî di derbarê rez û baranê de hebe jî, amanca wî ji baranê ev e, ku baraneke konkret / mûeyyen ya ku dê li rezê wî bibare, bi xwe ye. Lê, qet ew narame bê baran fenomeneke meteorolojîkî ye, an na. Ma gelo çi cudabûn di navbera berf, teyrok û baranê de hene û ev fenomenên bi reng xwezayî berhemên prosesêke bi çi awayî ne? Herweha, rezvaniyê torî qet narame, bê rezê tîrî bi çi awayî ji werz / mixtî, xerzîkê meywe (fêkî) û ji bexçê şînayîyan / zebzan tê cuda kirin û di navbera berhemên wan de çi cudabûn hene. Bi peyveke din, mirov di jiyana rojane de, di nav serpêhatinên jiyana bi reng ferdî de liqayî xeml û xêza jiyana giştî ya rengîn tê, lê wesfên diyardeyan yên bi giştî li ser wasfên wan yên ferdî muşaxes nake, bi tenê cudabûna wan ya serekî ji hev cuda dike. Bêguman, gava ku mirov vê cudabûnê dike, rastûrê li ser wasfên wan yên bi giştî serê xwe naêşîne, bi tenê mirov li ser wasfên wan yên ferdî kar û barê xwe li dar dixê. Dikare bê pirs kirin: Ma gelo, ji ber çi mirov weha di serpêhatina jiyana rojane ya civakî de li ser diyardeyên bi reng civakî dirame?

Ji ber mirovê ku bi alîkariya mefhûmên abstrak dirame, awayê ramandina wî ji ramandina mirovê ku di jiyana rojane de bêyî ku mefhûmên abstrak di prosesê ramandina xwe de bi kar bîne, bi zehf alî cuda ye. Lewra, di destê pêşt de tiştên ku ji bo wî herî girîng in, wesfên diyardeyan yên bi giştî ne. Mirovê zanyar bi saya wan, wesfên diyardeyan yên bi giştî kategorîze dike. Amanca wî ji vê kategorîzekirinê ew e, ku peywendiyên di navbera prosesên bi reng dîrokî û diyardeyên bi reng civakî li gel peywendiyên wan yên bi hev re bi awayekî zelal bînin nirxandin. Ancax, bi alîkariya vê yekê, mirovê zanyar dikare fenomenên ferdî di nav hûnandina wesfên bi giştî de wek mînak ji xwe re bineqîne.

Ji aliyê din ve jî, divê neyê jîbirkirin, ku wasfên diyardeyan yên bi giştî pirê caran xwediyê hûnandineke alozî guherbar in. Ji ber vê yekê jî, naveroka mefhûmên felsefî, edebî û zanistî ji aliyê pisporên van şaxan ve bi alîkariya şirovekirinekê bi tenê

nayêne analîz kirin, ji berevajî bi alîkariya çend şirovekirina têne nixandin. Bêguman, di vî warî de gelek mînak hene ku mirov dikare serê xwe li ser wan biêşîne, lê bi ya min, mînaka herî berbiçav ya di vî warî de mefhûma îstîareyê (metapher) ye. Ji bo ku mirovê edebiyatzan wêjeya îstîareyê bi xwendevanên xwe bide nasandin, pêşiyapêşî wê bi nivîşê ku nêzikî wê ye, muqayese nake, ji berevajî bi nivîşên ku parîkî di ser de ne, muqayese dike. Bi alîkariya muqayesekirineke weha ya bi vî rengî mirovê edebiyatzan wêjeya îstîareyê weha didin nasandin: Îstîare, aletê vegotina bi reng hunerî ye. Piştî, mirovê edebiyatzan bi nivîşên ku dereceyekê di bin re ne, muqayese dike û dibêje: Mîna peyveke mecazî ku ji bilî wateya wê ya asasî ji aliyê hunermendan ve bi wateyên mecazî jî tê bi kar anîn, wê ronî dikin. Bela vê yekê jî, mirovê edebiyatzan bi alîkariya mefhûma îstîareyê vegotinên xwe yên bi reng hunerî bêtir bi heyecan û wate dikin. Lewra, wêjeya îstîareyê îmajên bi reng hunerî bêtir bi heyecan dike.

Mîna ku tê zanîn, mirovê ku bi felsefê, zanistiyê, teknolojiyê yên cur bi cur mijûl dibe, ji bo birêvebirina kar û barê xwe bi awayekî sistematîkî mefhûmên abstrak diafirîne. Pirê caran, afirandina mefûmên abstrak yên ku ji aliyê mirovê filozof an jî mirovê zanyar ve tînan afirandin, ji nav xezîneya wêjeyan ya zimanekî kevnar (mînak, weke zimanê latînî, yewnanî û erebî) li gor sistemeke termînolojiyê tînan hilbijartin.

Bêguman, ji bo ku mirov bikaribe sistemeke mefhûmên abstrak yên ku ji bo birêvebirina kar û barê felsefî, edebî û zanyarî tînan bi kar anîn, peyde bike, divê ku mirov xwedî nerîneke pîspor be. Ji xwe, mirovê ku di vî warî de haya wî ji karê pîspor hebe, rind dizane ku ev kar di warê hemû jiyandê de zehf pêwîst e. Bela vê yekê jî, mirov bi hêsanî dikare bibêje ku mirovê zanyar bi alîkariya mefhûmên abstrak dirame, ango kar û barê xwe yên zanyarî birêve dibe. Li himberî vê yekê, mirov dikare bi hêsanî bibêje ku mirovê hunermend bi alîkariya îmajan dirame, ango kar û barê xwe yên bi reng hunerî birêve dibe. Ji xwe, ev cudabûna herî serekiyê ye di navbera birêvebirina kar û barê hunerî û yê bi reng zanistî de. Baş e, mirov dikare pîspor bike: Ma gelo îmaj çî ne? Çî cudabûn di navbera îmaj û mefhûmên abstrak de hene?

Mîna ku tê zanîn, ji bo mirovê filozof "îmaj" ew e ku jiyana civakî ya bi reng dîrokî bi awayekî ji awayan di bîreweriya mirovî de bê aks kirin, ango rastiya civakî di şiklê diyardeyan de di bîreweriya mirovî de bê aks kirin. Beguman, hingî mirov dikare vê akşkirina diyardeyan mîna îmajan bi nav bike. Bi ya mirovê filozof tîgihiştina diyardeyêke bi reng civakî ji aliyê bîreweriya mirovî ve û di hemû demê de

peydebûna tasawûreke konkret ya wê diyardeyê di bîreweriya mirovî de, li gel tasa-wûrên ku li ser hîs û pêjnan şax û per didin, mirov dikare bi carekê hemûyan mîna îmajan bi nav bike.

Lê, ji bo mirovê hunermend peyve "îmajê" tê wateyeke din. Ji ber vê yekê jî, gava mirovên hunermend bahsa gotina "îmajê" dikin, ji wê bi tenê akşkirina fenomeneke jiyana civakî ya ku ji aliyê bîreweriya mirovî ve tê aks kirin, tê nagihijin, lê, di hemû demê de ev fenomenên ku ji aliyê bîreweriya mirovî ve hatiye aks kirin, bi alîkariya hinek alêtên bi reng materyalî, mînak bi alîkariya peyv, xêzik, reng û sistemeke îşaretan ji nû ve aks kirine.

Ji xwe, ev îmaj jiyana civakî bi diyardeyên wê yên ferdî, ango ya ku ji bo fenomenên rastiya jiyana civakî bi her awayê xwe karakterîstîkî ye, him bi aliyê wan yê ferdî û him jî aliyê wan yê giştî dikare li gel pêwendiyên wan yên bi hev re aks bikin. Bêguman, mirov dikare bi hêsanî xislatên mirovatiyê yên ku wê ji nivşên din bi gyan û can cuda dike di serdemeke dîrokî ya konkret de tasawûr bike. Lê, çi heye ku mirov nikare weha bi hêsanî îmajê ku, bi tenê tê wateya bi reng mirovî, ango îmajê ku bi tenê tê wateya mirovekî Çînî an jî mirovekî Hindî heme bibêje ne mumkun e. Heger ku mirov tiştekî weha di kar û barê xwe yên hunerî de bi kar bîne, bivê-nevê dê mirov pirsgirêkê şematîze bike. Lewra, îmaja bi reng mirovî di warê hunerî de ancax bi alîkariya fenomeneke ferdî ya bi reng mirovî di nav serdemeke konkret de li gel hemû aliyên wê mirov dikare destnîşan bike.

Ji aliyê din ve jî, divê baş bê zanîn, di bingehê xwe de kar û barê edebî çalekiyeke bi reng civakî ye. Ji ber vê yekê jî, edebiyat û felsefe xwediyê peywendiyên bi reng organîkî ne. Lewra, mijara kar û barê felsefî hemû cure pirsgirêkên ku serçaviyên xwe ji jiyana civakî digirin, bi xwe ne. Bê çawa mirovê fîlozof bi alîkariya çalakîyên xwe yên bi reng civakî hewl didin ku pirsgirêkên jiyane di çaxekî bi reng dîrokî de şirove bikin, herweha mirovê edebiyatzan jî, bi saya çalakîyên xwe yên bi reng edebî hewl didin, ku jiyana netewî li gel hemû pirsgirêkên wê yên cur bi cur li gora hinek pîvanên estetîkî raxînin ber çavên xwendevanên xwe.

Ji bilî vê yekê jî, hema bibeje hemû babetên bi reng edebî bi saya zimên, raman û pîvanen bi reng estetîkî têne afirandin. Bêguman, ev pîvanên estetîkî mirov dikare di formên ji hev cuda bi kar bîne. Ji xwe, gava ku mirov li kar û barê hunerî bi giştî dinere, mirov vê yekê bi hêsanî dibîne. Bê çawa mirovê şair bi alîkariya çarî-nên xwe hewl dide ku rewşa jiyana serdema xwe bi alîkariya pîvanên estetîkî zelal bike, herweha mirovê romannivîser jî, bi alîkariya metnên xwe yên edebî hewl dide ku serdema xwe bi alîkariya ramanên xwe lê bi kirasekî estetîkî raxîne ber çavên

xwendevanên xwe. Heme bibêje di hemû cure tekstên edebî de îdeolojî, felsefe, dîrok û jiyana netewî heye. Ji xwe, mirovê hunermend bi alîkariya van ramanên bi reng felsefî, dîrokî û civakî sempatî an jî antîpatiya xwe li pêşberî bûyer, hêz û serpehatiyên bi reng dîrokî li dar dixê. Bêguman, mirov dikare di vî warî de li ser gelek mînakên raweste, lê bi ya min mînaka herî berbiçav ya di vî warî de "Mem û Zîn" a Ehmedê Xanî ye. Xanî, xwestiye, ku di destê pêşî de bi alîkariya vê berhema xwe ya bi rûmet pirsgirêkên civata me kurdan ya serdema xwe bi alîkariya ramanên xwe yê bi reng welatperwerî, felsefî, dîrokî û tasawûfî li gor normên estetîkî raxîne ber çavan. Bi rastî jî, gava mirov "Mem û Zîn" a Ehmedê Xanî dixwîne, mirov dibîne ku, Ehmedê Xanî bi raman û xeyala xwe ya kûr mirov dibe serdema xwe ya ku welatê me Kurdistan tê de jiyaye. Vêca, kî dikare bibêje ku di nav çarînan Ehmedê Xanî de felsefe, tasawûf û welatperweriyêke bêhempa nîne. Heger, yek ji me li ser navê huner vê yekê bibêje, ewê di destê pêşî de xwe bixapîne. Lê, bêguman, yê ku xwe di nav me de dixapînin, ne hindik in. Vêca, mîna ku bi hêsanî tê xwiyakirin, peywendiyên felsefê û yê edebiyatê mîna giyan û can bi hevdu re bi gelek alî rapêçayîne.

Ji aliyê din ve jî, tiştêkî pir eşkere heye ku divê mirov li ser kûr mijûl bibe. Pirsgirêka felsefê û pirsgirêka metoda xebatê gelekî ji nêzik ve bi hevdu re girêdayîye. Lewra, neqandin û nixandina gelek bûyer û tîpên bi reng civakî di kar û xebata edebî de bi alîkariya metoda xebatê û nerînan felsefî tînan neqîşandin. Mirovê edebiyatzan, bi alîkariya metoda xebatê û nerînan felsefî hinek raman, dîtin û pîvanên estetîkî dipejirîne. Bê çawa mirov li Kurdistanê di dema benderan de bi alîkariya metoda dêranê genimê sor jin av qirş, zîwan û kayê diveqetîne, herweha mirovê filozof û yê edebiyatzan jî bi alîkariya metoda xebatê û ramanên bi reng felsefî paqijîya ramanan pêk tînin.

Ji aliyê din ve jî, divê neyê jibîrkirin, ku yê berhemên edebî diafirînin, mirov bi xwe ne. Bela ku mirov di nav jiyana civakî de mîna endemekî dijî, bivê-nevê mijarên jiyana civakî ya bi reng dîrokî û çinayetî ji berhemên xwe re dike mijar. Di vî warî de gava mirov li dîroka huner - çî ya kevna û çî ya nûjen - dimezêne, mirov dibîne ku devera ku jiyana civakî lê peyde bûyiye, bêguman, li wê derê jî hîlbihartina bi reng edebî jî tê kirin. Herçiqas li vir an jî li wir hinek kes bibêjin em tu carî hîlbijartinan nakin jî, lê gava mirov li praktîka wan ya di jiyana dinêre, mirov dibîne ku ew kes dîsa jî hinek bûyer û tîpan dihîlbijêrin. Vêca, mîna ku bi hêsanî ji mirovî re tê xwiyakirin, hîlbijartina van bûyer, tîp û ramanên bi reng felsefî bi alîkariya metoda xebatê û hinek pîvanên bi reng estetîkî tînan pêk anîn. Naxwe, mirov

vê yekê weha bi kurtî dikare formule bike: Bê ziman ji bo kar û barê edebî çiqasî pêwîstî bi reng jiyana ye, bêgîftûgo ramanên felsefî jî wîqasî ji bo birêvebirina kar û xebata edebî girîng in. Heger mirovê edebiyarzan bikaribe pêwendiyên di navbera ramanên bi reng felsefî û normên estetîkî de bi awayekî organîkî girê bide, dê hingî bi evîndariya felsefî ya ku zanyariyê ji hev dineqîne, şah bibe.

Di wî warî de, gava mirov li rewşa edebiyata me ya netewî dimeyzêne, mirov bi çavê serê xwe dibîne ku edebiyata me jî hêdî bi hêdî bi saya kar û xebata rewşenbîrên me ber bi başbûnê ve diçe. Lewra, di warê standartkirina wêje û mefhumên abstrak de - herçiqas mirov nikare edebiyata me bi gelek aliyên xwe bi ya netewên din re muqayese bike jî - gavên pîroz î zêrîn têne avêtin. Bi ya min, tiştê ku îro ji me tê xwestin, bi çî awayî dibê bile bibe, divê em di wî warî de kar û xebata xwe di warê hemû jiyana de bêwestan bidomînin, da ku bi alîkariya vê yekê edebiyata me ya îroyîn- mîna ya kevînar- li pêşberî hevçaxên xwe stûxwar nemîne. □

XUMAM

Cara çendan bû
Şûv hiştibû dil
Bayê reş
Bi wê de nebîribû tu ewrê baranê

Li ser lêvên ricifokî
Hêşiran
Xwe digihandin îskeşkan
Keser
Li çarde bû

Ma kê zanibû
Eş çî qasî kûr e
Û xunav çawa tîn xwarê
Gava ku çav
Xwe ewr girêde

Du caran
Qala yek tiştî kiribûn jê re
Bextê wê
û
Yê welatê wê

CEMİL DENLİ

OLOF PALME (3)

MIHEMED DEHSIWAR

Palme hê di xemgîniya diya xwe de bû, pê hisiya ku balafirên amerîkî dîsa Vîetnamê bombebaran dikirin. Bi sedan balafirên B-52 yên Amerîkayê di 18yê kanûna 1972an de seranserê Vîetnamê dabûn ber xwe û dida ber bombeyan. Gelê bajêrên Hanoî, Haiphongê û gelekên din di bin bombeyan de hatibû qirkirin. Ev êrîşên kesnedîtî zêdeyî heftiyekê dom kir. Leşkerê amerîkî ji berê ve van kiryanan pêk dianî, lê wê carê pîr bi xedarî diçûn ser gund û bajaran û gel bi çekên kîmyevî qir dikirin.

Her çiqas Amerîkayê şerê çekdarî wenda kiribû û lihevhatin nêzik bûbû jî, dîsa dixwast bi vî awayî hêza xwe nîşan bide û xofa xwe têxe ser gelên bindest. Tevî ku li Parîsê Henry Kissinger û Le Duc Tho lihev kiribûn daku şer bête sekinandin û leşkerê amerîkî xwe vekîşîne jî, dîsa bombeyan ji nişka ve dest bi teqandinê kiribûn. Amerîka jî dizanihû ku dê rewş neguhire lê bi vî awayî dixwast namûsa (!) xwe xilas bike.

Rojek piştî van êrîşan, wezîrê derve yê swêdî Krister Wickman bi daxwuyaniyekê van êrîşan protesto kir û ji Dewletên Yekbûyî bidawîanîna "şerê kor û metodên şer ên qirkirinê" daxwaz kir.

Palme bi van êrîşan pîr diêşiya. Tiştên ku li Vîetnamê dibûn ji berê ve ew di-êşandin, lê wê carê rewş cuda bû. Di odeya xwe de bêsebir diçû dihat û ji der-dora xwe dipirsî bê dikare çi bike. Pişt re wezîfe da sekreterê xwe Anders Ferm ku daxwuyaniyekê jê re amade bike. Êvarê piştî kar tevî nivîsa Ferm çû malê û ta şeveqê li ser wê xebat kir. Di dawiyê de daxwuyaniya xwe bi awayekî şîrkî nivîsand û pêşkêşî medyayê kir:

Divê ku mirov tiştan

bi navê wan ê rast binav bike.

Tiştê ku niha li Vîetnamê dibin

şeklekî îşkenceyê ye...

Lewra bombekirin qirkirin e

ku dîroka nûjen ji wan tijî ye.
Ew bi pirranî bi navê
-Guernica, Oradour, Babij Jar,
Karya, Lidice, Shaperville û
Treblinka tèn binavkirin.
Şiddet qêrîna serfiraziyê dike.
Lê dadgeha dawî zor daye
ser berpîrsiyaran.
Niha navekî din jî heye ku
ketiye rêzê - Hanoî, Cejna zayinê 1972.

Ajansa TTYê (Tidningarnas Telegrambyrå) vê daxwuyaniyê bi şeklekî kintir pêşkêşî medyayê û guhdaran kir. Lê ajansa Reuterê wê li çaraliyê dinyayê bela kir.

Kissinger li Nîkson digeriya û jê re wiha digot: "Me bi nazîstan re qiyas dikin!" Lê bersiva Nîkson ji yên berê ne cudatir bû: "Ax ji derdê wî qûnekê swêdî!" Kîssingerê ku bi eslê xwe yahûdî bû, ji daxwuyaniya Palme fêm kiribû û pê gelek êşiya bû. Ev pişt re di nivîsên wî de jî eşkere dibûn.

Piştî vê xeberê, serokkomarê Amerîkayê û wezaretê derva biryar dan ku hem ji hêla aborî û hem jî ji hêla siyasî ve ambargo deynin ser Swêdê. Tevî ku Fransa û Hollanda ne kêmtî swêdiyan bûyerê protesto kiribûn jî, ji wan re tu ceza tune bûn.

Aleksis Johnson, wezîrê derve yê nû çend saet piştî biryarê hukûmeta xwe, ji sefirê swêdî ku haziriya xwe dikir vegere welêt re "tiştên ku Palme dibêjin me gelek di-êşînin" digot. Bersiva sefirê swêdî Hubert de Besche jî wiha bû: "Hûn dibêjin ku daxwuyaniya me we diêşîne, lê bawer bikin ku bombeyên we jî me diêşînin."

Sefirê amerîkî ku dê biçûna Stockholmê venegeriya Swêdê û yê swêdî jî ku dê bi- ketina dewsa hemwelatîyê xwe, heta demekê "nedihat qebûlkirin."

Palme berî Cejna zayinê ji Nîkson re nameyekê rê kir. Di nameya xwe de, wî bi bîra Nîkson dianî ku Amerîka di jiyana de çiqas testîreke pozîtîf li ser wî kiribû:

"Ez bi taybetî û baweriyên dilpak spasî wan dîtin û hêviyên ku demokrasiya Amerîkayê dabû min û li ser min testîreke mezin kiribû, dikim. Lê bi şerê Vietnâmê re di hundirê min de êşeke giran dest pê kir û ez ji wan baweriyên hêvîşkestî kirim. Ya herî girîng jî ciwan ketin rewşeke wisa ku hêvî û baweriyên wan ên demokrasiyê hatin ber şikestinê."

Li gorî kes û hêzên dewlemend, ev name bi paş ve gavavêtin bû. Lê dîrokanan vê weke gazincên ku DYAYê ji bingehên tradîsyonên azadî û îdareya qanûnî bidûr- ketî dinirxandin.

Di 30ê heyvê de bombeyên ku Vietnâmê û bi taybetî jî Hanoiye şewitandibûn,

piştî 12 rojan bi dawî hatibûn. Sedemê bidawîanîna vê terora balafiran jî nebaşbûna hewayê bû. Ji % 15 balafirên amerîkî jî teref vîetnamîyan ve hatibûn daxistin. Sedemêkî din jî protestoyên hundurî û navneteweyî bû, li gora dîtînen Palme.

Li ser pîrsa ku çi tesîra axaftin û protestoyên wî di bidawîanîna bombebarankirina Vîetnamê de hebû, Palme wiha bersîv dida: "Em nikarin tesîra Swêdê bi xeyalan mezin bikin, lê ji ber parastina mirovantiyê protestokirina me pêwîst bû û ne bêmane bû."

Gava meriv bala xwe didê, êşkere dibe ku ev prensîb di daxuyaniya wî de cihêkî bîngehîn girtiye. Çaxê palme pêşgotina nivîsa xwe ya li ser şerê Vîetnamê ku di sala 1967an de çap bû, ji bo senatoya Amerîkayê nivîsand, ji Albert Camus hevokekê girtibû: "Tu ruh nikarin kuştîyên bêguneh biparêzin."

Palme di vir de ji kuştîyên şewitî nexweşxaneyê Bac Maiyê qesd dikir. Wekî din jî Palme gelek caran ji Camus gotînen girîng û bimane ku hissên wî dianî zimên, werdigirt.

Salek piştî dawîya şerê Vîetnamê, di 1976an de wezîrê derva Henry Kîssinger Stockholmê bi awayekî resmî ziyaret dikir. Kîssingerê ku ji ber gotarên Palme êşiyabû û wî gelek rexne dikir, wê rojê pîr bi kêf bû. Tevî dîtînen cuda jî Kîssinger pesnê Swêdê dida û siyaseta Palme dipesinand. Tevî vê jî Kîssinger ji bo başkirina rewşa navbera herdu dewletan, gavekî nû neavêt. Lê piştî vê ziyaretê, di navbera Palme û Kîssinger de nêzikahiyek peyda bûbû.

William Fulbright, serokê komîsyona derva ya senatoya Amerîkayê, yek ji wan mirovên herî dijberê şerê Vîetnamê bû. Wî rewşa Amerîkayê ya van salan di pirtûka xwe de wiha dinivîsand:

"Du Amerîka hene: Yek a Linkoln û Adlai Stevenson e, ya din jî ya Teddy Roosevelt û ya superpatriotên modern ên Amerîkayê ye. Ya pêşî merd û humanîst e, ya din çavteng û egoîst e. Yek xwe rexne dike, ya din xwe xwediyê her selahiyetê dibîne. Yek dilşewat e, ya din ji nava xwe razî ye û daxwaza mezintiyê dike."

Di sala 1979an de cîgirê serokkomar Walter Mondale hatibû Swêdê û di siyaseta Vîetnamê de yekemîn car poşmaniya xwe diyar dikir. Amerîkayê yekemîn car bi vî awayî xwe rexne dikir û ev di siyaseta navneteweyî de gavekî gelek girîng bû. Mondala bi kurtayî wiha digot: "Demek berê Swêd û Amerîka di şerê Vîetnamê de ne weke hev difikirîn. Lê ez bi dilpakî dixwazim bêjim ku hûn rast bûn û em şaş bûn."

Her wiha Robert McNamara, wezîrê wê demê yê ewlekariyê û yek ji wan mîmarê şerê Vîetnamê bû, di sala 1995an de pirtûkekê bi navê In Retrospect: The Tragedy and Lessons of Vietnam da çapkirin. McNamara di vê pirtûka ku li Amerîkayê û li dinyayê weke ku bombeyek biteqê de, bi kurtayî wiha dinivîsand: "Em şaş

bûn, bêhesab şaş bûn. Wekî din jî şerê Vîetnamê gelek zerar da Amerîkayê...”

Palme ne tenê bi name û daxuyaniyan bombekirina Vîetnamê protesto kiribû. Li ser daxwaza wî û kesên mîna wî li Swêdê nêzî sê mîlyonan îmze berhev kiribûn û nerazîbûna xwe diyar kiribûn. Ev rewş û propogandaya li dijî şer, bû yek ji wan bernameyên sosyaldemokratan ên hîlbijartinê. Berî hîlbijartinê 1973an Palme û partiya wî bi bernameyeke giran xwe amade dikirin. Her wiha reformên girîng ên weke sîgortaya betalîyê, ya diranan, a dêûbavan û nemaze ya nexweşiyê bernameya wan dewlemendtir kiribûn.

Di 26ê tîrmeha 1973an de bala hemwelatîyên xwe bi ser partiyên burjuvayan ve dikişand. Hêza aborî di destê wan de bû û pîrraniya medyayê jî di bin hukmê wan de kar dikir. Ger wan hukmê siyasî jî bixista destê xwe digot Palme, dê balansa ciwakê ber bi xerabiyê ve biçûya û karker jî bêînsiyatîf bimana.

Ji aliyê din ve partiyên rastemalî li dijî Palme û sosyaldemokratan propagandeyeke dijwar dimeşandin. Li gorî moderatan û serokê wan Gösta Bohman ger Palme dîsa qezenc bikira, dê gelek meriv ji welêt bireviyana. Lewma jî ev hîlbijartin gelek girîng bû û belkî jî ya azad a dawî bû, li gorî wan. Bohman wiha digot: “Tu welat tune ye ku tê de sosyalîzmê û demokrasîyê li hev kiribin.” Palme jî bersîva wî wiha dida: “Welatê ku em tê de dijîn xweş e, lê em dikarin wê hê bêtir xweş bikin.”

Hîlbijartinê 1973an ji Palme û partiya wî re baş neçûn. Partiyên sosyalîst 175 û yên burjuvayan jî 175 kursî kar kirin. Tevî vê jî dîsa sosyaldemokratan hukûmetê damezrandin. Gava di biryarên meclîsê de li ser tişteki li hev nedikirin, çêtik dikişandin. Lê Palme mirovekî dîplomat bû, dikaribû di gelek rewşan de, bi gelek kesan re kompromîs bike û karê xwe bimeşîne.

Heta niha Palme ji bîlî çend kesan bi hukûmeta Erlander wezîfe dimeşand. Wî dixwast êdî hukûmeta xwe nû bike û li gora dilê xwe endamên hukûmetê bineqîne, nivş û hêzên xurt wezîfedar bike. Lewra jî Palme di hukûmeta nû de cî da gelek navên nû.

Di vê demê de bala Palme çû ser du bûyerên nû yên navneteweyî. Yek jê cuntaya leşkerî li Şîleyê hatibû ser hukûm û Allendeyê sosyalîst ku bi rayên gel hatibû ser hukûm, pêşî xistibû zîndanê û pişt re jî xeniqandibû. Di vê pêvajoyê de bi dehhezaran kas hatibûn girtin, bi hezaran hatibûn kuştin û gelek jî xwe ji welat dabûn alî. Vê rewşê li ser Palme tesîreke mezin kiribû û ew gelek êşandibû. Palme dê li hember vê jî bêdeng nemana û cuntaya leşkerî û Pînoşet bi her awayî protesto bikira. Her wiha bi hezaran penaberên siyasîyên şîleyî xwe avêtibûn Swêdê û li vir bicî bûbûn.

Bûyera din jî şerê di navbera Misir û Îsrailê de bû. Ev şer ji hêla aborî ve tesîreke mezin li ser dinyayê dikir û Swêdê jî ji vê bêpar nedima. Bihayê neftê wisa bilind

bûbû ku aboriya dinyayê xistibû krîzeke mezin.

Bûyereke din jî ku rewşa Palme nexweş kir, ji teref polîs ve girtina rojnamevanên çep Jan Gullio û Peter Bratt bû. Herdu rojnamevan ji ber sedemê ku hinek kiryarên leşkerê parastinê êşkere kiribûn, hatibûn girtin. Kovara FiBê (Folket i Bild) bi navê herdu nivîskaran nivîsandibû ku FRAYê (Försvarets Radioanstalt) kodên hinek sefirên biyanî li Stockholmê (japonî, çekî, brazilî û turk) wergirtibûn û axaftinên wan guhdarî dikirin. Li ser vê polîsên SÄPOyê berê şeveqê herduyan ji malên wan û çend kesan jî ji redaksiyona kovarê girtibûn û xistibûn hepsê.

Tevî ku pêwendiyên Amerîkayê û Swêdê ji hêla siyasî ve pirr xerab bûn jî, di warê parastin û danûstandina înfomasyonê de, di teknolojiya parastin a leşkerî de her weke berê dimeşiya. Ev rewşa dawî jî dida nîşandan ku polîsên parastinê çiqas bi yê rojavayê ve girêdayî bûn. Palme ji vê rewşê gelek aciz bûbû lê nedixwest ji ber sedemek wiha rewşa navbera Swêdê û Amerîkayê xerabtir bibe.

Her wiha Parastina Leşkerî (IB) jî bi salan kesên çep û komunîst bi dizî guhdarî kiribûn û pîrraniya wan xistibûn dosyayên xwe. Gelek ji wan di bin çavan de bûn û gelek cîhên kar ên dewletê ji wan re qedexe bûn.

Dadgehê herdu rojnamevanan û karmendekî IByê ne li gora qanûnên azadiya çapemenî, lê li gora ajaniyê ceza kiribûn; li gora vê paragrafê her yekê salekê ceza dabûn wan.

Palme ji vê bûyerê nerihet bû. Wî nedixwast ku ev bûyer êşkere bibe lê nedixwast ji bo herdu rojnamevanan rexneyên giran ku ji her hêlê ve dihatin, bibihîze. Çaxê îddîayên ku Palme piştgiriya polîs û kiryarên leşkerê parastinê dike zêde bûn, Palme êškere diyar kir ku tu haya wî ne ji guhdarîkirina avahiyên sefiran û ne jî ji girtina rojnamevanan heye. Çerxa huqûqî bi serê xwe bû û di biryarên xwe de azad bû, digot Palme.

Li gorî hinek îddîayan SAPO (Spîonaja Partiya Sosyaldemokratan) di navbera şerê sar de, di salên 1950an de bi IByê re alîkarî kiribû. Ev alîkarî li karxaneyan, ji tesbîtîkirina mirov û rêxistinên çep pêk dihat. Li gorî dihat gotin ev xebat û hêz di sala 1969an de bidawî hatibû û niha tiştêkî wiha nemabû. Herçî Palme û meclîsê biryar dan ku ev bûyer û rewşa IByê ji teref komîsyonekê ve bête lêkolînkirin jî, rexneyên nivîskar, rojnamevan, hunermend, mamoste û ji çaraliyên civakê kêm nebûn.

Li gorî hinekan vê bûyerê dida xuyakirin ku Palme jî mirovekî siyasêvan bû û ji yê din ne zêde cuda bû. Li gora van kesan îdealîzm û gotinên humanîstî ku Palme bi her wesîleyê bikar dianî, êdî têr nedikir.

Not: Ev nivîs hê xelas nebûye, wê di rojên pêş de mîna kirêb derkeve

MA DIBÊJIN MIRÎ

EDIP CANSEVER

Ji bo Apê min Brûsk / Abidîn

Ma niha ji wan re dibêjin mirî
Sekiniye dilê wan ji zû de
Ma niha ji wan re dibêjin mirî
Nalivin bibikên wan
Erê ma dibêjin mirî
Li liinanên herî mezin lenger avêtûbûn
Wek keşiyên herî mezin
Nalivin bibikên wan
Mma niha ji wan re dibêjin mirî.

Ruyê wan şidiyayî
Ruyê wan bi biryar
Diyar e zêde li bende wê sibeha
Wek pirtûqaleke ku ji qalîkê xwe
derketibe û hatibe mane
Ruyê wan şidiyayî
Ruyê wan dişibe meydanaeke şer
Lêvên wan bi rewa
Cara dawî goştê xwe maçî kirin
Yanî cara dawî bi rastî goştê mirov
Wisa bi xweşî hatibûn girtin
Sarî di laşê wan re derbas nabe
Germî jî derbas nabe
Û çimên wan mîna du çemên ji hev
Diherikin bêdawiyê
Ma niha ji wan re dibêjin mirî.

Bila kes xemgîn nebe
Hîn ne dora xemgîniyê ye
Rojekê li meydana bajarekî
Li çavê loda mermerekî
Ger pelê çinarê bikeve ser milan
Bila wê demê ên din jî xemgîn bibin
Hîn ne dora xemgîniyê ye.

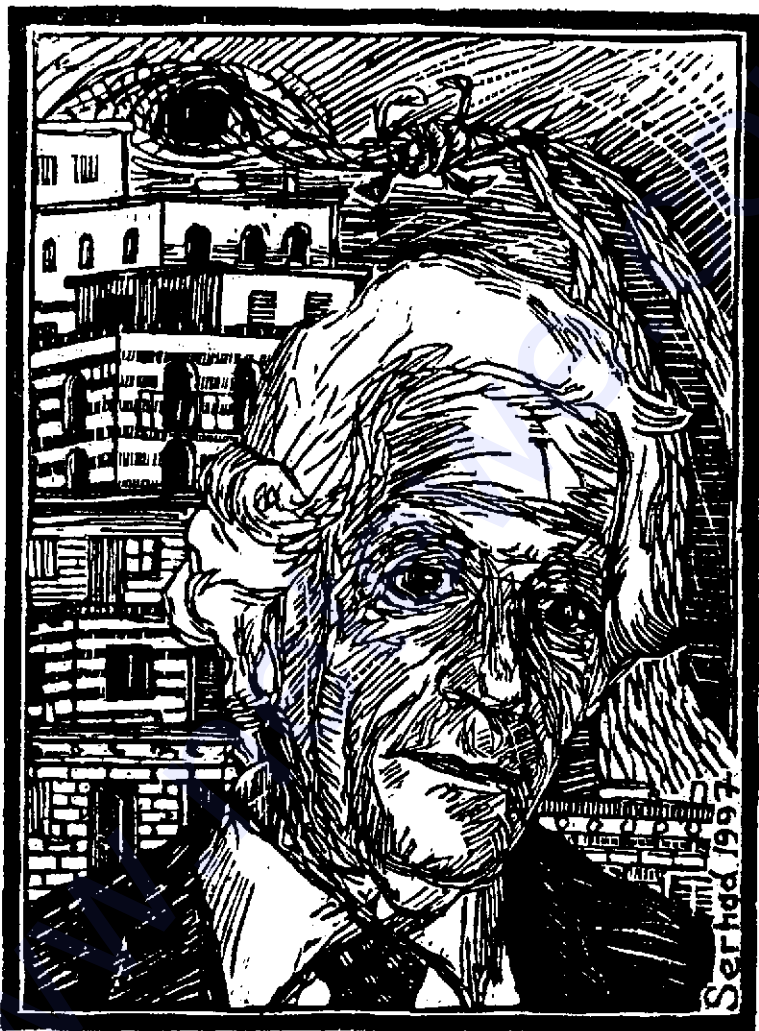
Ewçend şidandî ne kulmên wan
Bila baştir bişidin kulmên wan
Loma veşartin ev hişkiya wek diyariyê
Ewçend şidandî ne kulmên wan
Bila kes xemgîn nebe
Ji bo kes xemgîn nebe
Hîn ne dora xemgîniyê ye

Bila bê jibîrkinin hesreta daxwaza laşekî
Bila bê jibîrkinin ev xwestekên adetî
Evqas sade, evqas bi geremol e ku
Hêjayî jibîrkininê ye laşê wan mirovan
Û divê ji bîr bibe
Ji bo tîjî dilan bibin
Tîjî rehan bibin

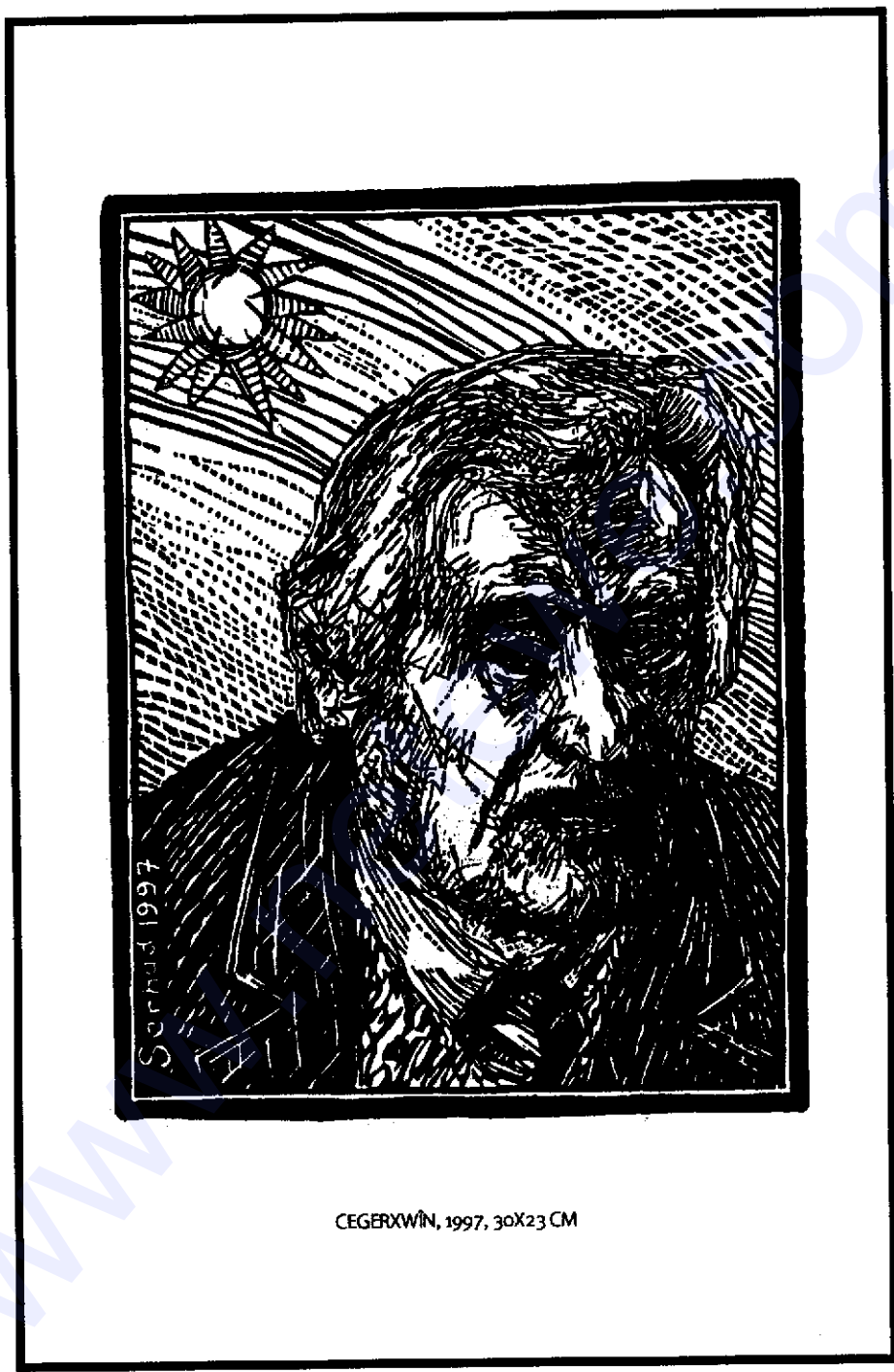
Ma dibêjin mirî
Ma niha ji wan re dibêjin mirî

Wergera ji tirkî: **ABIDÎN**

JI SERHAD BAPÎR ÇEND GIRAFÎKÊN NÛ

MÛSA ANTER, 1997, 30,5X22,5 CM

CEGERXWÎN, 1997, 30X23 CM

İSMAIL BEŞİKÇİ, 1997, 30,5X23 CM

SÎWAN

GUY de MAUPASSANT

Xanim Oreille gelekî çikûs û heya bi bihayê tiştê piçûk ji hayîdar bû; di xerckirin Xû komkirina pereyan de xwediyê gelek prensîbên hişk bû. Keçika xizmetkar ya ku li mala xanimê kar dikir, bi dijarî xerc û pereyên mesrefê li hev derdixistin. Heçî mêrê xanimê bû bi hezar qeda û belayê ji jina xwe pereyên bêrikê bi dest dixist. Ji hêla aborî de rewşa malbatê gelekî baş û çu zaroyên wan ji tune bûn. Lê xanim Oreille, destê wê tije garis ba, te tîfing herda libek jê nediket. Her cara ku ew mecbûrê, çiqas pêwîst ba jî, mesrefekê giran bibaya, wê şevê xewa wê direviya.

Mîrza Oreille hertim ji bo jina xwe tîkar dikir:

– Tu bi rehetî dikarî hinekî din destvekirî bî. Em ne li ber iflasê ne.

Xanimê:

– Mîrov qet nizane ka dê sibeyê çu biqewime; hebûna pir ji ya hindik çêtir e.

Ew jineke hûr û çil salî, jîndar, rû qermiçî û bi rêkûpêk bû û pir zû aciz dibû.

Ji ber ku jina wî ew neçarê kêmxerciyê dihîst, wî hertim gazind dikir. Ū hin caran gelekî li ber xwe diket, ji lewre xurûra wî dihate şikandin.

Li daîreya wezareta şer wek mudirê buro kar dikir; di wî karî de tenê ji bo xatirê jina xwe mabû; ji lewre wê dixwest, heta mimkin be, mêrê wê xwediyê meaşekî herî baş be.

Ev du sal bûn ku ew bi eynî sîwana pînekirî diçû karê xwe, welê lê har ku sîwan bû sebebê zimandirêjiya hevalên wî, yê kar. Ji ber liberxweketina henekpêkirina wan, wî jina xwe îkna kir ku jê re sîwaneke nuh bikire. Wê çu sîwanek -li mexazeyeke mezin ji bo reklamê dihate firotin- kirî. Gava hevalên wî, ew sîwana ku jê bi hezaran li Parisê hatibûn firotin, dît; henekên wan cardin dest pê kir. Sîwan gelekî bêqalîte bû.

Di sê mehan de ji hev ket ku nema dihat bikaranîn û ev jî bû sebabe kure-pistê li temamê daîreya şer. Stranek li hev anîbûn û sibe heta êvarê geh li jêr geh li jor li hemî qatan ew stran dinuhurandin.

Şaşbûyî û jixweçûyî wî doz li jina xwe kir ku jê re sîwanekê nuh ji hevrişim bi bihayê 20 frankan û ji bo garantî tevî mekbûzê bikire.

Wê çû sîwanek bi hejdeh frankan kirî û ji hêrsan sorbûyî ji mêrê xwe re got:

– Bi kêmasî divê tu pênc salan vê sîwanê bi kar bînî.

Oreille bi serbilindî çû karê xwe û bi rastî jî serketî bû.

Gava êvarê hat malê, jina wî bi şik awirek da sîwanê û got:

– Divê te sîwana xwe

bi lastîkî ewqas neşidanda; bi vî awayî hevrişim diqete, ji hev diçe. Divê tu baş lê bifikirî, ji lewre heta demeke dirêj ez nema tişteki nuh dikirim.

Wê sîwan ji destê wî girt, lastîkê wê sist kir û sîwan ji hev vekir. Welê li piyan mit û mat ma. Quleke girover, bi qasî bişkojekê, di sîwanê de xuya dibû. Ji ber cixareyê wisa bû bû.

Zimanê wê li hev digeriya:

– Çi... ew çi ye?

Mêrê wê bi awayekî sakin bersiv da, bêî ku li hêla wê binêre.

– Xêr e? Tu behsa çi dikî?

Xanimê ji hêrsbûnê bi dijwartî nefes digirt û berdida, bi zehmetî dipeyîvî.

– Te... te... te sîwana xwe şewitandiyê! Ma te... ma te... aqilê xwe winda kiriye? Ma tu difikirî ku mala me xira bikî?

Wî berê xwe zivirand û hîs dikir ku çawa spîçolkî dibû.

– Tu çi dibêjî?

– Ez dibêjim te sîwana xwe şewitandiyê, qulek lê ye! Mêze bike!

Bi bayê bazdanê ber bi wî çû mîna ku difikirî li wî bide; ji xwe çûyî bi hêdet sîwana qulkirî da ber çavên wî.

Mit û mat mayî li sîwanî mêze kir û ji xwe ne bawer bû miz-miza wî.

– Ew... ew... erê ew çi ye? Ez nizanîm... Min tiştê nekiriye, sond dixwim... çu hayî û gumana min jê nîne ka çi bi sîwanê hatiye!

Ew bi ser wî de qêriya.

– Ez dikarim bi şert bigirim ku te li daîreyê dinîtîne kirine, ji bo xwe nîşandanê te quretî û qeşmerî kiriye!

Wî got:

Bi tenê carekê ji bo ku nîşan bidim çiqasî xweşik e, min sîwan vekir. Ewqas. Ez sond dixwim...

Ji hêrsê piyên xwe li erdê dixist; wê tofanek welê li malê rakir ku mirov xweziya xwe bi gulebarana qada şer dianî.

Paşê, xanim rûnişt da ku ji sîwana hevrişimî ya kevin ku rengê wê cida bû zuhêlekê jê bike û ya nuh pîne bike. Serê sibeyê bi awayekî mutewazî ew tiştê pînekirî li ser piyê wî çû karê xwe. Wî, ew li dolaba cilan danî û nema lê fikirî.

Lê êvarê ji derî bi ketina hundir ve, jina wî dest avêt sîwanê, ew vekir da ku bibîne, lê çi bibîne; li pêş afetek bêçare di nav dehşetê de sar ma. Sîwan, mîna seradekê, qulqulî bû; êşkere bû ku bi cixareyê haribû şewitandin. Te digot qey qelûnek tije û pêxistî bi ser sîwanê de rijandine. Sîwan nema bi kêr dihat.

Wê midetekê li sîwanê mêze kir bêî ku tiştêkî bêje, ji lewre pir qeherîbû û nedikarî gotinekê jî bêje. Mêrê wê jî li xisarê difikirî; mit û mat mayî.

Paşê li hev mêze kirin. Çavên wî li hember awirên jina wî şikestin. Piştî, wê sîwan ber bi serçavê wî avêt. Bi şeweyekî xurt û bi dengêkî bilind û jihêrsbûnê hêzgirtî bi ser wî de qêriya:

– Ey xebîs, ey xebîs! Te bi zanebûn wisa kiriye! Lê tu dê ceza xwe bibinî! Tu hew...

Xircirê ji nû ve dest pê kir. Piştî êriş û gotinan bi saetekê, fersendek ji wî re çê bû da ku ew karibe izahetekê bide. Wî sond xwar ku hayê wî ji tiştêkî tune; heye tune mizir an hesûdekî ji bo tolhildanê wisa kiriye.

Dengê lédana derî ew ji izahetên zêde rizgar kir. Yê ku hat dostekî malbatê bû ku ji bo bi hev re şivê bixwin hatibû.

Xanim Oreilleyê bûyer ji mêvên re got. Herçî kirîna sîwaneke nû, ne mimkin bû; mêrê wê nema yeke nuh bi dest dixist.

Mévan îtiraz kir:

– Lê belê xanim, wê gavê dê cilên mêrê te telef bibin; ku ji sîwanê gelekî bihatir in.

Jina hûrik bersîv da; hîn jî bi hêrs bû:

– Wê gavê bila sîwana mitbaxê bi kar bîne. Ji lewre ez yeke nuh ji hevrişim jê re nakirim.

Bi vê fikrê re mîrza Oreille nerazibûna xwe eşkere kir.

– Madem welê ye, ez dê ji kar îstîfa bikim! Ne mimkin e ku ez bi sîwana metbaxê herim daîreya kar!

Mévanê wan pêşniyar kir:

– Mirov dikare rûyê sîwanê biguhere; ez ne bawer im ku zêde biha be.

Xanim Oreilleyê bi zîmaneke giran û şaşbûyî:

– Ji... ji bo guhertina rûyê wê bi kêmasî heşt frank dê lê biçê. Heşt frank lêkom hej-deh dike bîst û şeş! Bîst û şeş frank ji bo sîwanekê, ne karê aqilan e, dîntî ye!

Dostê wan yê ku bajariyekî feqîr bû, weha got:

– Madem wisa ye bila şîrketa sîgortayê xisarê bide! Ew tezmînata tiştên şewitî didin, bi şertê ku xisar li malê çêbûbe.

Vê şîretê, xanima hûr sakin kir. Piştî deqîqeyekê lêfikirînê, ji mêrê xwe re got:

– Sibe serê sibê gava tu biçî kar, rêya xwe li şîrketa sîgortayê bixe, vê sîwanê nîşanê wan bide û dawa tezmînatê bike.

Mîrza Oreille îtiraz kir:

– Qet ne mimkin e, ez cesaret nakim herim! Wan hejdeh frankan ji bîr bike we selam. Herhal ji ber vê yekê em namirin.

Roja dinê bi gopalekî xweşik çû kar. Ji siûda wî re dunya xweş bû.

Li malê, bi tena serê xwe, ji ber xisara hejdeh frankan, Xanim Oreille, aciz dibû, sebra wê nedihat. Sîwan li eywanê, li ser maseya xwarinê danîbû; li dora maseyê digeriya bêî ku karibe biryarekê bide.

Fikira şîrketa sîgortayê ew bêhizûr dikir; lê wê bi xwe jî cesaret ne dikir, ku xwe li kêmnêrînên karmendên şîrketê bigire. Bi rastî, ew yeke şermoke bû, bêî sedem rûsor

dibû û gava ji mecbûriyetê bi kesên nenas re bipeyîviya şaş dibû.

Lê kula wan hejdeh frankan, mîna êşa birîneke vekirî, ew diêşand. Êdî nedixwest bifikire, lê biranîna xisara hejdeh frankan bêwestan ew diêşand. Ma divê çi bike? Saet bihurîn. Nedikarî biryarê bide. Ji nişkê ve çawa ku yên tirsonek bi curet dibin, wê biryara xwe da.

– Ez dê herim wê derê. Ka em mêze bikin çi dibe!

Ji bo ku karibe bi awayekî serbest bazara xwe bi şîrketê re bike, ewil xisara li sîwanê mezin kir. Kibrîtek ji kêleka ocaxê hilda û heryek bi qasî kefa destekî di navbera şîşên sîwanê de gelek qul çêkirin. Paşê bi diqet sîwan li hev pêça û lastîk lê şidand; şala xwe avêt ser milên xwe û bi lez berê xwe da şîrketa sîgortayê, li rue de Rîvolî.

Lê bi nêzîkbûna şîrketê re, lezbûna gavên wê sist dibûn. Dê çi bigota? Wan dê çi bersîv bida?

Li numareya xênî mêze kir hîn bîst û heşt avahî li pêşiya avahiya şîrketê bûn. Pir baş e, wê gavê dikarî bifikire. Hêdîtir, hêdîtir diçû. Ji nişkê ve li xwe varqilî. Deriyê avahiyê û navê şîrketê ku bi herfên zêrîn û dibiriqîn li pêş çavên wê bû: şîrketa Sîgortayê Maternelle. Çi zû! Midereke kurt rawestiya, paşê ji avahiyê bihurî, vegeyriya, paşê cardin di ber re derbas bû; û ji nû ve vegeyriya.

Li dawiyê xwe bi xwe got:

– Çawa be ez mecbûr im herim hundir; çiqas zûtir be ewqas çêtir e.

Lê bi ketina hundirê avahiyê re bû kulpekulpa dilê wê.

Hat eywaneke mezin ku li çar aliyên wê li dîwaran şibakên piçûk hebûn. Û li her şibakekê mirovekî ku serî tenê xuya bû, hebû.

Mirovekî ku hin kaxez di destê wî de bûn; nêzîkê wê bû. Xanim sekinî û bi dengêkî şermoke jê pirsî:

– Li min bibore, gelo li kû derê mirov dikare ji bo tiştên ji şewatê xisardîtî, miracata tazmînatê bike?

Wî mirovî bi şeweyekî xurt û awazxweş bersîv da:

– Qatekî jor li milê çepê, beşê xisartanzîmkirinê.

Vê gotinê yekcar tirs xiste dilê wê. Dil dikir ku bireve di rêya xwe de here, qet tiştêkî jî nebêje, wan hejdeh frankan feda bike. Lê hizira wan pereyan cardin piçekî cesaret da wê, di derenceyê re çû jor, lê welê bêhn lê çikiyabû ku, di her gavekê de radiwestiya û bêhna xwe dida.

Gava ku gihast qata ewil deriyek dît. Li derî xist; dengêkî bilind û zelal bersîv da.

– Fermo werin hundir!

Wê derî vekir û ket hundirê odeyê mezin ku sê zilam lê, li piyan bi rûyêke cidî bi

hev re dipeyvîn.

Yekî ji wan pirsî:

– Xanim, fermo daxwaza te?

Çu gotin nehatin bîra wê, lalbûyî:

– Ez... ez ji bo... xisareke şewatê hatime.

Bi şeweyekî nazikane sandalyeyek nîşanê wê da û got:

– Fermo rûne. Bi izina te, tenê çend deqîqeyên din...

Piştî berê xwe da wan herdu zilaman û sohbeta xwe domand.

– Geli began, şîrket difikire ku zêdeyê çarsed hezaran xwe nexistiye bin bar. Ji lewre çî mixabin ku, daxwaza we ya sed hezarê din nikare qebûl bike. Qîmet jî nîşan dide...

Yekî ji wan mirovan gotina wî birî:

– Baş e, bila dadgeh biryarê bide. Tiştêkî ku em karibin lê zêde bikin tune.

Bi şeweyekî nazik û rêzgirtî ji odayê derketin çûn.

Ax, heke ew jî kariba bi yê din re biçûya! Ji dil û can wê dê welê bikira, dev ji her tiştî berda û bireviya! Lê çî mixabin nedikarî. Ew zilamê nazik ber bi wê ve hat û serê xwe xwar kir:

– Fermo xanim, ez dikarim di xizmeta te de bim?

Bi dijwarî got:

– Ez ji bo vê yekê... hatime.

Mudirê daîreyê ecêbmayî li tiştê ku wê dirêjî wî kir mêze kir. Wê bi destên xwe yê lerezokî hewil dida ku sîwanê ji hev veke; piştî cefayeke dijwar sîwana xisarîdî ji hev vekir.

Mudir bi şefqet got:

– Belê, xuyaye ku pir xisar dîtiye.

Piştî lehzeyeke bi teredut wê got:

– Li ser min bi hîst frankan bûye mal.

Mudir ecêbmayî dîxuya.

– Nebêje. Rastî. Ewqas pir.

– Belê, sîwaneke mikemel bû. Min xwest bi tenê xisarê nîşan bidim.

– Belê belê, ez dibînim. Lê... bi rastî ténagehîjim, gelo çî pêwendiya min bi vê heye?

Bêhizûrî bi wê girt. Xwe bi xwe fikirî, heke şîrket ji bo xisarên weha tazmînatê nedel? Got:

– Wek tu dibînî şewitiye!

Wî inkar nekir:

– Rast e, ez jî dibînim.

Devjihevçûyî nedizani çî bêje. Ji nişkê ve hat bîra wê ku divê çî bogota û bi lez:

– Navê min xanim Oreille ye. Sigortaya min û mêrê min li şîrketa La Maternelle heye. Ez hatime vir da ku tazmînatê ji bo vê zîrarê werbigrim.

Ji tîrsa ku tazmînat bête redkirin bi lez axaftina xwe domand:

– Ji bilî nûkirina rûyê sîwanê tiştêkî din naxwazim.

Pir ecêbmayî, mudir weha bersîv da:

– Lê... Xanima delal, em ne sîwançêker in. Ne mimkin e ku em karekî weha bikin.

Xanima hûr xwe bi hêz hîs dikir û baweriya wê bi wê xurt dibû. Divê têbikoşa. Dê bi mêrxasî têbikoşa. Nema ditirsiya. Domand:

– Ez bi tenê mesrefa ku lê biçê dixwazim. Karê tamîratê ez dê bi xwe bikim.

Mudir nedizani çî bêje, şermezar dixuya.

– Bi rastî jî pereyekî piçûk û hêja ye, xanim. Lê çî mixabin tu car naqewime ku ji bo xisarek weha mirov tazmînatê dixwaze. Em nikarin, tu bi xwe jî têdigihî, tazmînatê bidin ji bo destmal, lepik, melkis, pêlavên kevin, ûhwd. ku herroj dibin qurbana agir û pêtî.

Rûyê wê sor bû; û hîs dikir ku kela hêrsbûnê ji nû ve lê radibû.

– Beg, par di meha kanûnê de, ji ber kuçikê me şewat li malê çêbû, bi kêmasî em pêncsed frank xesirîn û mêrê min doza yek qiruşî jî li we nekir. Vêca ma ne heq e ku şîrket zîrara sîwana min bide?

Mudir dizani ku derewa dike, bişîrî û got:

– Divê tu qebûl bikî ku gelekî ecêb e; mîrza Oreille çu tazmînat nexwest, gava ku bi bihayê pêncsed frankan zîrar dît, lê niha pênc an şeş frankan tazmînat ji bo xisara sîwanê dixwaze?

Xanim ji ya xwe daneket:

– Li min bibore, ew pêncsed frank ji kîsê mêrê min çûn, lê ev hejdek frank ji berîka min, kîsê min xerc bûne; diyar e ku ne eynî tişt e.

Mudir fam kir ku roja wî li ber têkçûnê ye û ew nikare xwe ji jinikê xilas bike. Teslîmbûyî pîrsî:

– Gelo tu dikarî bêjî ka qeza çawa çêbû?

– Belê, li malê... li çardaxê cihê ji bo sîwan û gopalan heye, tu dizani. Gava çend roj berê ez hatim malê, min sîwan li wê derê danî. Li ser cihê sîwanan refikeke piçûk ku ez find û kibîrtan daftim heye. Min destê xwe dirêjî kibîrtan kir û çar heb jê hildan. Yê yekê pênekê; yê dido û sisêyan jî pênekêtin.

Mudir bi henek got:

– Îhtîmala mezin kibrîtên dewletê bûn?

Wê tinazê wî fêr nekir, domand:

– Mimkin e welê be. Werhasil min yê çaran hilda û find pêxist. Paşê ez çûm odeya razanê da ku rakevim. Lê piştî çarîkekê bêhna şewatê hat. Ez ji agir û pêtiyê gelekî ditirsim, panîk bi min digire! Belê, heke li mala me şewat çêbe herhal kes nikare min sûcdar bike! Dehşet bi min digire, bi taybetî piştî wê bûyera kuçikê ku min hinek berê behs kir. Ez tavil rabûm, li her derê geriyam, mîna segekî ez li pey bêhnê bûm. Li dawiyî min fêr kir ku ji sîwanê tê! Îhtîmala mezin kibrîtek keribû nav sîwanê û dişewitand... Belê, vaye tu bi xwe jî dibînî çî bi serê sîwanê hatiye!

Mudir bi temamî teslîm bûbû. Pirsî:

– Bi ya te bi çiqasî zîrar çêbûye?

Lehzeyekê bêdeng ma, cesaret nedikir hejmarekê bêje. Paşê bi carekê ve bi destfirehî weha got:

– Şirketa sîgortayê dikare tamîr bike. Hûn bi xwe biryara zîrarê bidin.

Wî ev pêşniyar red kir û got:

– Nexêr xanim, em nikarin welê bikin. Tu ya xwe bêje, tu çiqas tazmînat dixwazî?

– Ez... ez nizanîm... ez naxwazim tişteki zêde qezenc bikim... Lê gelo mimkin e em tişteki weha bikin, ez dê sîwanê bibim dikanekê, bila rûyê wê biguherin, bi hevrişimê baş, paşê ez meqbûzê tînim vir. Ma ne mimkin e?

– Belê, belê dibe. Pir baş e. Em wek tu dibêjî bikin. Vê kaxezê li kaseyê dayne ew dê mesrefê bidin.

Wî qertek dirêjî wê kir, xanim Orelleyê spas kir, tavil rabû ser xwe ji odeyê bi derket, ditirsiya ku mudir poşman bibe.

Bi gavên sivik li kolanê meşiya, çav li dikanekê sîwanan, yeke luks digerland. Gava dikanekê biha û luks dixuya, dît, çû hundir û bi xwe bawer got:

– Sîwaneke min heye, dixwazim rûyê wê, bi hevrişim, bête guhertin. Divê hevrişimê pir baş be. Ji yê herî hêja hilde. Bihayê wê qet ne fikire, bi çî dibe mal bila bibe. □

Wergera ji swêdî: **SERDAR ROŞAN**

Guy de Maupassant (1850-1893) nivîskarekî bi nav û deng î frensî ye. Li dora sêsed çîrok û şeş romanên wî hene. Yek ji romanên wî *Bel Ami* ye. Ev çîroka Maupassant ji swêdî, *En Novel Samling*, hatiye wergerandin.

ŞIROVEYA DÎWANA MELAYÊ CIZÎRÎ (2)

MELE EHMEDÊ ZIVINGÎ / ji erebî: EMÎN NAROZÎ

Îsmê te ye Mektûb-i di dîwanê qîdem da
'Herfek, qelemî 'ilmê bi teqwîmê reqem da

Encama maneyê: Ey Muhammed navê te ye ku di dîwana kevnare [lew'h el-me'hfûzê] de nivîsandî ye. Xameya zaniyariya wî [Xwedê] yê pak bi delaltrîn û qencitrîn reqaf-tin û rêzkirinê herfek nivîsandiye ku ew jî ew nav e; ji xwe piştî wî cîhan hemî ji nûra wî [navî] hatiye afirandin.

Eşkal û xetên daîreyê nuqteê 'ilm in
Ev neqş û mîsalên di xeyalatê 'edem da

Encama maneyê: Ev nexş û nimûş û xetên ku di xeyalên nebûnê de hene û ji wan hebûnên gerdûnî yên alema jorî û xwarî pêk hatine, tev ji şekî û xetên wê dorcixêza xala (nuqteya) zaniyariya Xwedayî ya kevnare peyda bûne; lewra ew li gor zanîna Xwedê ya herhebûyî (ezelî) hatiye holê. [Mebest ji alema jorî alema manewî, yanî ya semawî ye ku stêr, stêrên geroke, (gerdîş, pergar), çerxa felekê û melaîketên ber wan in û mebest ji alema jorî jî alema maddî ya ser ruyê erdê ye ku em dibînin - Narozî].

Mîm metle'ê şemsa e'hed ayînesîfet kir
Lami' ji Ereb berqê li fexxarê Ecem da

Encama maneyê: Pêxemberiya Muhemmed - mehrîvanî û aştiya xwedê lê be - bû ci-hê avêtina roja yekîti û wehdaniyeta (tenhabûna) Xwedê. Ew ji bo kesên ku Xwedê xwest bên ser riya rast weke neynikeke zelal û bi rohnî diyar bû, wan jî erê kir û îman pê anîn. Ew nûra muhemmdî ku li nav diyarê Ereban şewq vedaye, tîrêjên xwe avêtine nav wan welatên Eceman yên ku diwarên avahiyên wan bi acûran lêkirî ne. Çawa ku hatiye gotin dema çêbûna wî [Muhemmed] aşti lê be, tîrêjên nûra wî avêtine qesrên Busrayê ku bajarek ji yên erdê Şamê bûye û hingê di destê Bizansiyan de bû ye.

Da şahidê esma' bi hemî wechî binasin
Yek mestê Semed kir bi yekî neqşê senem da

Encama maneyê: Bê guman Xwedayê pak, bi afirandiyên (mexlûqatên) xwe re dan û sitandinên curbicur kir da ku em [afirandiyên wî] wan nav û xesiyetnavên wî yên ku li gor daxwaziya wî hukum li gerdûnê dikin, bibînin û binasin. Ew Xwedayê pak li gor vîna xwe hukum li yekî dike û wî tîne ser riya hizkirinê ya rast û bi evîna bêniyaziya xwe serxweş û mest dike, lê yekî din jî şaş dike, wî dixê ser riya çewt û wêneyên pûtan tîne pêşberê, wan pê delal û şêrîn dike ta ku ew jî wan pûtan dipêrêse (ji wan re ibadet dike) û ji riya rast averê dibe. Bêşik ji bo afirandinê li nik Xwedê rewş û sedemên cuda û girîng hene.

Yek girtiye zulfê we yekî xalê numa î
Ayîne bi Îskenderî û camê bi Cem da

Encama maneyê: Dîsa ji şanê diyarkirina (tecelliya) wî Xwedayê pak e ku evîna kakul û zulfên dildarê daye yekî û wî jî zefî pê girtiye û herweha xalên ruyê evîndarê jî şanî yekî din daye û wî kiriye dilketiyê wê. Wî neynika fîqzelal a wek dûrebîn daye melik Îskender û piyaleya badeyê ya kesnedî jî daye şah Cemşîd. Ew Xwedayê pak, ji bo hin şarezahiyên (hikmetên) hêja yên ku aqil nagihîje bingehe rastiya wan, dan û sitandinê di şolê beniyên xwe de dike. Teserufkarê rastî her ewê pak î mezin û qedirşînas e.

Erwa'hê muqeddes şebê qedran te dixwazin
Nûra te ye mîsba'h-i di qindîlê 'herem da

Encama maneyê: Canikên pîroz î paqij di şevên leylet ul-qedran de divên ku leqayî te bibin û bên hizûra te, da ku bi şerefa dîtina te payedar bibin Ji xwe nûra te ye ku bûye

rohnî û çira di wan qendîlên ku li Mekkeya rûmetbilind daleqandî ne. Ji wê bonê ji dûr û nêzîk ve mirov tev qesta wê dikin.

Da weqtê liqayê bi te 'hey bin di beqayê
Min neqdê dil û can di fenayê bi selem da

Encama maneyê: Min dil û canê xwe li cihê nemanê (fenayê) bi selef da û ew tîrot, yanî min dirav pêşin dan û mal bi deyn hişt da weku dawiyê wextê hatina ba te ya ji bo hevdtinê ez bi te şa bibim, li cem te jiyanê sermedî bijîm û bi xêra te bigihîjim cihê mayinê (beqê) ku meqamê herî bilind e.

Yaqûtî-firoşan di kef elmasî şikestin
Ev sef'heê elmasî ku neqqaşt reqem da

Encama maneyê: Gava wênekêşê pergariya (qudreta) Xwedê ruyê dildarê yê wek el-maseke spî û paqij bi nexş û nimûş gerand û bi çav û birûyan, bi dêmên sipehî û yên din ediland, hingê kevirên yaqûtî di destên yaqûtfiroşan de şikestin û li ber wî ruyê delal î bedew bê rewac man.

Ya reb ji çî rû, leb bi senaya te kuşayem
Sub'haneke len u'hsiye fî şe'nîke 'hemda

Encama maneyê: Ey Xweda ma bi çî rûyî û kîja rê û dirbî ez dikarim devê xwe ji bo rewşa şolên te vekim; na ez nikarim çî ku ew ji karîna mirovan der e. Bêguman tu pak û parastî yî û hejmartina pesn û wêfên derbarê rewşa te de zêdeyî geweta min e.

Mînnet ji Xudayî ku bi 'ebdê xwe "Melayî"
'ksîrê xemê 'îşqê, ne dînar û dîrem, da

Encama maneyê: Gelek minêkarî û spaskarî ji wî xwedayî re be ku kul û derdên wê evîna wek nasûta sifirkele daye koleyê xwe Melê û ne diravên ji ziv û zêr. Yanî evîna Xwedahî kire rizqê wî û pertalên vê dîhana gemarî para wî nexist.

Meşşateê 'Husna ezel çengalê zulfan tabî da
Da 'îşqî hilbit pêli pêl, qelbê me bê cellabî da

Encama vê ev e: Çi dema evîn ji tabî û kemînên xwe derket û li ser laşê me bandorî kir hingê bi alîkariya ribatê nêçîrkêş dilê me bi ser wê dafîkê ve dahf (tam) da ku dildar wî bigre û bike dilê ber destê xwe.

Cellab ji kewê gozel î kedikirî re tê gotin; ev kewê han di wextê nêçîrê de ji rikêba (qefesa, rikêwa) xwe derdikave diçe serê dareker* nêzî dafan datîne û dibe qebe-qeba wî dixwîne. Gava kewên kovî dengê wî dibihîzin ew jî bersîva wî didin, dixwînin û bi ser ve diçin. Ku ew diçin nêzî kozikan li wir kewekî din jî ku jê re "ribat" tê gotin, di rikêbê de dibînin. Ew di cih de êrîşî ser kewê rikêbê dikin û di nav wan de şerekî hijbîrî derdikave. Ger ku ribat jêhatî û xurt be ew kewê kovî diherîşîne û bi ser dafan ve tam dide, hingê nigê wî li xilpokên dafan dieliqê û dikeve wan. Êdî ew nikare bifire û nêçîrvan jî diçe wî digire.

Ev li wan çiyayên welatên me feneke seyde ye ji bo nêçîra kewan ku bi vê helbestê Şêx [Melayê Cizîrî] bi bal ve îşaret kiriye û gotiye: "Bedewkira delaliya bêdestpêk - mebest jê aferînende [Xwedê] ye - wan baqên guliyên dildarê yên bi ser ruyê wê ve berdayî şeh kirîye û serê wan baqan mîna dafên nêçîrê xilpoq kirîye da ku evîn jî fena ribatê rikêbê yê kemîndayîyê ber kewê kovî, ji kemîna xwe derkeve û dilê me bi ser dafên xwe ve bikişîne û têxe wan ta ku dildar jî were wî bigre. Bes ferqa wan ew e ku evîn bi tenê bê alîkariya ribatî jî ji heqê vê nêçîrê derdikave lê kewê ribat hewceyî alîkariya ribatekî din yê nêçîrkêş e.

Dibe ku peyva "tab" a farisî ji "tafetin" be û bi maneya lefandin û tewandin be; peyva "hilbit" bi maneya heyecan û hilperikîn be; "pêl" bi maneya dem be û ya duduyan ji bo domandinê be yanî dem bi dem, timî; peyva "bê" ji "pê" be yanî bi zulfan; peyva "cellab" jî ji "celb" a erebî be û malika pêşî sedem be ji bo ya duymîn.

Li gor vê encama maneyê dibe ev: Bê guman bedewkirê ezêlî (bêdestpêk) dildarê edilandiyê û serê guliyên wê mîna tîpa lam (l:v) a erebî xwarkiriye, kiriye mîna xelek û qulpên çengelan û berdaye da ku dilê me were heyecanê û evîna me hertim bilibite û qet sist nebe. Herweha ji bo ku ew bi wê rindiya bêhempa ya wan biskan dilê me bi ser dildarê ve bikişîne ta ku bi evîna wê ve bê girêdan û jê danegere. Heke ne ji xerakirina peyva "celb"ê bi ya "cellab"ê be ev mane xweştir e û nêzîktirî fehmê ye, lê ev yek jî (xerakirina gotinan) ji bo helbestan rewa ye û zerar nake.

'Husna 'hebîb û lutfî yar, avête dil 'îşqa xedar
Lew selb-i kir jê îxtiyar, wê 'husnê ev îcabî da

Encama maneyê: Delalî û nazikiya dildarê evîneke pîrr dijwar avête dil ta ku bû sedemê sewsîbûn û bengîbûna wî û mafê vîne û azadiyê jê sitand. Her ew bedewî ye ku vê rewşê xwestiye û aniyê holê, çiku bes bedewî ye ku evîne radike û wê dixê heyecanê.

Min dî seher zulfên di mest hatin sema f' hram-i best
Çûn secdeya xalê bi qest, lew 'haciban mî'hrab-i da

Encama maneyê: Di dema sewgurê de min dît ku ew gulangên ku mîna serxweşan dişewişin û di hejhejin, bi reqş û govend tîn. Wan li pêşberî xalên ruyê yarê dest kemend kir û çûne secdeyê; a ji ber vê yekê ji biruyên dildarê xwe jê re kirin wek mîhrab.

Rûh û rewanê min hebîb dîsa bi telbîsa reqîb
Rencîde kir miskîn xerîb, terka dilê ehbabî da

Encama maneyê: Ev dildarê ku wek rih û canê min e dîsa bi sedem fizûlî û fesadiyên hemberan min rebenê biyanî eşand û dilê min şikand; ji xwe wî dildarî qet li dilên dostên xwe jî ku ez jî yek ji wan bûm, nenihêrt.

Me'hbûb û reyhan purgulav, kerkir li min cerg û hinav
Zehra helahil bû di nav, lew saqî ew cullab-i da

Encama maneyê: Gulangên dildarê yên wek reyhanê reş î bihxweş û pîrr gulavkirî hinav û cergên min erçiqandin û kirin parî parî; ji xwe ji ber ku jehriya xweşkuj li gulavê hatibû kirin loma meygêr jî min pê av da ji bo ku min bikuje.

Wan dest û zend û sa'îdan mey dane şeyx û zahidan
Mestî bi çêsmê şahidan ew nêrgiza sîrab-i, da

Encama maneyê: Dest û zend û bazûyên dildarê bûn ku araqê yanî evîna rastî, gerandin û dane şêx û zahidan ('abidan) bê we ku dilpeyrewan. Yanî ya ku av da ew bû û ne kesekî din. Her ew çavên yarê yên ku mîna nêrgiza têrav bûn ku mestî û serxweşiyê dabûn çavên jinên delal î nazenîn; ew çavên narîn yên fena nêrgizên têrav mestî û sêra xwe ji çavên dildarê girtine.

Miskê reşandî ez dibêm, wan nuqteyan hin bûne kêr,
Lê xettê reyhanî li dêm katib ji nû 'îrabî da

Encama maneyê: Ez texmîn û hesab dikim ku ew nuqte û şanikên reş ên ser ruyê gu-
lover ê dildarê misk e lê hatiye reşandn û ew deqandiye. Hinek cih û nuqte ji ruyê evîn-
darê [bê misk] mane lê ew xeta rihanî yanî ew xala reş î dirêj ya di rû de, katib ew zêr û
ziber kiriye û piştî wê reşandinê ji nû ve xetên delal lê kişandine da ku piçek ji ruyê
yarê çî ji reşandina miskê be û çî ji ser û berkirina nivîskarê şiyar û qudretê be, vale û
ne lihevhatî nemîne.

Nazîkqeda nûrînbeşer, ew bû li min neqşê beser
Dîna xiyalî herseher nav dîdeyê, bêxwabî da

Encama maneyê: Her ew dildara beijnzirav û rûgeş bû ku bû nexşê çavên min yanî
bû wek mirova nava biboka çavên min û wêneyê nimûşê wê li çavên min hate kişan-
din. Dîtina xeyala wê ya ku hersibe tê ber çavên min û dikeve navê wan bê xew dihêle.
Yanî ji ber ku xeyala evîndarê herşev li ber çavên min e û ew ji ber bînahiyên min qet
naçe êdî xew nakeve çavên min û ez ranakevim.

Ew tiliyên nazîkreqîq purr da me fîncana 'eqîq
Ew badeya nûrînre'hîq minnet bi min Wehhabî da

Encama maneyê: Ew tiliyên dildarê yên nazîk î zirav gelek caran qedchên mişt ara-
q dane me, lê yê ku bi wan tiliyên narînî ew fîncana heqîq a tije araqa xalis û safî gihîştan-
diye ber destên me û me pê avdaye, pêşkêşkarê rastî Xwedê ye. Digel ku gihîştandina
berbiçav bi destê evîndarê be ji lê ji bo vê pêşkêşkirina giranbiha ez minêkarî û sipasiyên
xwe ji herwekarê (hubbekarê) rastî Xwedê re pêşkêş dikim.

Da xef nebit bejna ferî, mey hate şehkasa sirrî
Minnet ku îro dêmdure dîsa şeraba nabî da

Encama maneyê: Araq rijîya ser wê sirra ku mîna ye piyaleya şahîyane û di ser re qeli-
bî da ku ew bejna dildarê ya giran î xurt û bi xêş ji ber çav û bînahiyên me wenda ne-
be. Yanî evîna rastî ya xwedahî dilê me zêft kir ku şexsê dildarê rastî ji bînahiyên me
dûr nekeve, lewra daxwazkarê gihîştinê heya ku bi araqa evîne sergêj nebe û ji cîhana

minandî (mecazî) dûr nekeve ew nagihîje cihê ditinê [dîtina Xwedê]. Şêkir û spasî ji Xwedê re be ku îro evîndara rûdurr şeraba safî û zelal daye me, me pê serxweş kiriye û gihîstandiye hizûrê û cihê ditinê.

Mey hate fincana sedef, kes dê vexwit îro bi xef
Saqî bi çeng û nay û def ferfûriya mehtabî da

Encama maneyê: Piyaleya sedef ji bo badevexwiran ji araqê hate dagirtin û badegehê jî bi dengê çeng, ney û defê re îskana ferfûrî ku wek tavehîvê rohnî dida da ber wan. Vêca ma di vê rewşê de êdî kes dikare vê badeyê nihênî vexwe? Na herê, di vê xirecîrê û di nav van dengên bilind de ti kes jî nikare.

‘Îd e w hebîbê nezr e lê yan dê bi qurban bî ”Melê”
Ya Rebb bibînim roj hilê sikkîn di dest qesabî da

Encama maneyê: Roja cejna qurbanê nêzik bûye û dildarê jî li xwe nezir kiriye ku di şûna beran de dê Melê ji xwe re bike gorî. Ey Xweda, xwezî ez bibînim ku roja roja cejnê hilkişê, cihê qurbanan hazir bibe, kêra tujkirî û amade jî di destê qesabî de li benda serjêkirinê ye û dildar jî fermana serjêkirina min bide ta ku nezra wê bê cih; a ev daxwaza min a dawî ye.

Dûmahik di hejmara bê de

Noteke biçûk: Me di hejmara Nûdemê ya 27an de ji bilî şiroveya şîrên Melê, ferhengokek jî amade kiribû. Lê ji ber nebûna cih, em bi tenê qîma xwe bi şiroveyê tînin û ferhengokê jî kirêbê re dihêlin. Bi hêviya ku wê xwendevan maqûl bibînin.

DI ROMANÊ DE XEYAL Û TESWÎR

DILBIXWÎN DARA

Zîndan, ji bo xwendin û nivîsandinê belkî cihekî baş be. Wekî din di tu lîteraturan de tu nikarî navekî baş ji zîndanê re bibînî. Ev dîwarên mirî, weke dîwarên zîndanên Kurdistanê nabin bîranîn jî. Ne bi te re dikenin, ne bi te re digirin û ne jî dikarin bi te re biaxivin û hinekî sebra te bînin.

Di nava van çar dîwaran de, çiqas zor be jî nivîsandin pir bi te xweş tê û pêûsa di nava tiliyên te de ji hemû derd û êşên te re dibe derman. Wê demê, ji her demê zêdetir tu bi hezkirina pêûsê, bi bedewî û germaya wê dihesî.

Eve cara yekemîn ji nava sermaya zîndanê lê bi germaya dilê xwe vê nivîsê dinivîsînim.

Ev çend meh in ku berhemeke kurdî neketiye destên min, berî çend rojan birêz Firat Cewerî Nûdem ji min re şand. Spas dikim!

Di hejmara Nûdemê ya 23an de gelek nivîsên hêja di derbarê xwendin û nivîsandinê de hene, wek xwendevanekî ji bo min jî balkêş hatin.

Nivîskar ji xwendevanê xwe çi dixwaze, xwendevan ji ji nivîskarê xwe çi hêvî dike? Di xwendina berhemeke edebî weke romanê xwendevan bêhtir ji çi hez dike? Çi xwendevan bi xwe ve girê dide; cih, qehreman, teswîr, fantazî, xeyal, diyalog... Lê babet? Li gora vê yekê romana ku em dixwînin û dinivîsînin wê çawa be, em çawa dixwazin...

Hefteya derbasbûyî nameyek ji min re hat. Ji ber ku naveroka wê girêdayî pirsên jorîn in, loma ez qala wê dikim. Weke ku birevînim min ew name ji destê gardiyan girt. Kesek tu caran nikare weke mirovekî girtî bi xweşiya xwendina nameyan ku ji derveyî hucreyê tê bihese. Di nameya xwe de nivîskar behsa romanê dike. Bihiştiye ku min dest bi xebateke weha kiriye û dixwaze bi hinek pêşniyaran alîkariya min bike.

Ji nameyê hinek paragrafên girêdayî van pirsan ji we re dixwînim:

"...Ji edebiyata rûsî û îngilîzî min gelek roman xwendine. Ji edebiyata tirkî jî ez bi piranî yên Yaşar Kemal dixwînim. Çi bibêjim vê dawiyê min *Çiyayên bi xwîne auidayî* ya Bavê Nazê xwend. *Çiyayên bi xwîne auidayî* ji romanekê zêdetir çîrokek e.

Bavê Nazê tenê ji bo kesên Omerî ew nivîsandiye. Yanî kesê ku Omeriya nas neke, tiştêkî ji wê fêr nake...”

Di nameyê de nivîskar hest û êşên xwe di dema romanê de tîne zimên. Roman mirov bi çi dihesîne? Kîjan aliyê wê bêhtir te nêzîkî xwe dike û dersa ku tu ji xwendina wê romanê distînfî çi ye?...” Xwendina nameyê berdeyam dikim:

... Min çar cildên *Durgun Don* xwendin, Şoloxov ew nivîsandiye. Belkî te berê ew xwendibe... te xwendibe jî dîsa bixwîne. *Durgun Don* xelata Nobelê ya edebiyatê stendiye. Uslûb û teswîrên ku nivîskar bi kar anîne pir hêja ne. Bavê Nazê jî di *Çiyayên bi xwînê avdayî* de Omeriya teswîr dike. Lê belê mirovekî ku Omeriya nedîtibe, bi rîya teswîra Bavê Nazê tu caran nikare Omeriya nas bike... Dema ku mirov *Înce Memed* dixwîne, mirov herêma Çukurovayê gav bi gav nas dike û bi qehremanên pirtûkê re diçe wê derê... Dema ku min *Durgun Don* dixwend min digot belkî ez li gundekî derdora Donê hatime dinyayê. Yanî di romanê de teswîr pir girîng e...”

(...)

” Dema ku min cildê duwemîn yê *Înce Memed* qedand ez tirsîyam ku dest bi cildê 3 û 4an bikim. Min ji xwe re digot eger Yaşar Kemal di dawîya romanê de *Înce Memed* bikuje, ez tu caran nema pirtûkên wî dixwînim... lê tiştêkî weha çênabe, baş e...”

Nameyê careke din berê min da wan şaheseran. Min bi awayekî ew roman peyda kirin û xwendin. Lê min ew ne weke berê xwendin. Niha ez dixwazim Çukurova, Don û insanên wan deran nas bikim.

Du nivîskar û du berhemên mezin. Her yek ji wan behsa herêm û bûyereke taybetî dike. Cih cuda, qehreman cuda, ziman cuda, nav, paşnav, şekil, tîp... ji her alî ve ji hev cuda. Tevî van cudabûnan jî mirov dibîne ku her du nivîskar ji gelek hêlan ve teşbîhî hev dibin. Belkî rastiyeke weha hebe; nivîskarên mezin weke hev difikirin, weke hev xeyal dikin, weke hev li bûyeran, li insanan û li tebîetê dinerin. Ji axê gelekî hez dikin, pêwîstiyê mezin didin teswîrkirina cihê bûyeran, xurtbûna fantazî û ferehbûna xeyala wan mirov mecbûr dikin ku ji qehremanên wan û cihê ku lê dijîn hez bike.

Bi rastî jî gava ku mirov *Înce Memed* dixwîne, bê ku pê bihese xwe insanekî ji wê herêma dibîne. Qer tiştêkî ji mirov re xerîb nayê. Tu dibêjî qey te di hemû kesên di romanê de hevaltî kiriye. Ew te nas dikin, tu wan nas dikî, ji hinekan hez dikî, hinek ji te hez dikin, ji hinekan jî nefret dikî û bêguman li tîpolojîya Topa Alî ecêbmayî dimînî.

Bi wê hunera xwe ya bilind Yaşar Kemal te mecbûr dike ku tu ji gundê xwe zê-

Yaşar Kemal

Şoloxov

detir Çukurovayê nas bikî û bi kêmanî bi qasî diya xwe ji Huru Ana, bi qasî evîndara xwe ji Hatçe û Seyranê hez bikî.

Kuştina Hatçe te pir diêşîne. Lê belê derketina Seyranê ispat dike ku tu caran tiştek nikare evîne bikuje. Ji xwe berî ku ew di şikêftê de were kuştin ji Înce Memed re Înce Memedekî tîne. Lê pişt re Yaşar Kemal diyar nake û xwendevanan di meraqê de dihêle: "Gelo çi hatibe serê Înce Memedê zarok?"

Teswîrkirina zivistan, bihar, havîn û payiza herêmê; ax, av, ba, çem û cobar, dar û berên wê, û heya bi heyv û stêrkên li ser wan xaniyên gundan... û çûk û çivîkên li ser şaxan, te bi xwe re dibin dinyayeke din. Xurtbûna nivîskar jî hinekî di vir de ye; bi destê te bigire û te bi qehremanê xwe re bigerîne. Hisî be jî te bi xwe ve girê bide. Di dema xwendina *Înce Memed* de mirov bi vê yekê dihese. Û weke ku nivîskar di nameya xwe de ji min re dinivîsîne, ez bi xwe jî li pirseke weha rast hatim û bi tirs nêzikî dawiya romanê bûm. Min di dilê xwe de got: "Lê ku di dawiyê de Înce Memed were kuştin, ez ê çi bikim?!" Te digot qey birayê min an jî yek ji malbata min e. Weha ez bi êşa wî diêşiyam. Sebeba ku heta niha berhemên klasîk zindî mane jî, belkî yek jê ev e.

Şoloxov jî wiha ye. Bi destê te digire û te gav bi gav li Donê digerîne. Hewce nake tu biçî di pirtûkên cografyayê de li nexşeya Donê binêrî. Bi rastî jî tu dibêjî qey tu li gundekî Donê hatiyî dinyayê. Piştî *Durgun Don*, de her du berhemên xwe

yên din de *Uyandırılmış Toprak* û *Don Kıyısında Hasat* ku hev tamam dikin, Şoloxov teswîreke pir bilind dide bûyerên ku li herême çêdibin. Hûn dizanin li dawiyê qehremanê wî Davîdov tê kuştin. Di nêrîna min de ji destpêkê ve Davîdov şexsiyeteke mirî bû. Di nava probleman de wenda bûbû. Li aliyekî zora partiyê li aliyê din jî zora gundiyan. Nikarîbû tişteki bike. Şoloxov belkî bi zanebûn tipekî wiha peyda kiribû. Ji ber ku ew ne ji Stalîn ne jî ji sistemê razî bû.

Her xwendevanek bi awayekî romanê dixwîne û dinirxîne. Ev bêguman e. Çi romanên dîrokî dibin, çi yê evînî, çi yê şer, çi jî yê civakî; lê belê hemû xwendevan babeta romanê çi be jî piştgiriya qehreman dikin. Ji ber vê yekê hilbijartina kesên ku rola sereke dilîzin gelekî pêwîst e. Loma jî di romanên klasîk de tîpên ku rola sereke dilîzin taybetî ne.

Kurdistan bi bûyerên ku her yek bi serê xwe romaneke welatekî dewlemend e. Di bin her kevirekî de destanek, li ser her çiyayekî qehremaniyek heye. Di devê her birînekê de êşek, di her êşekê de helbesteke şer, çîrokeke evînî heye. Di şer de evîn, di evînê de jî şer heye. Em serê xwe deynin ser dilê insanê xwe û li şerê di navbera jîyan û mirinê de guhdarî bikin, wê demê em ê bikaribin baş binivîsîn.

Berî niha, bi nivîsan, min nêrîna xwe li ser romanê anîbû zimên. Weke gelek nivîskarên kurd ez jî ditrisiyam ku rahêjim pênuşê û nêzikî wê bibim. Li ber çavê me bûbû weke bombeyeke ku pîma wê hatibe kişandin.

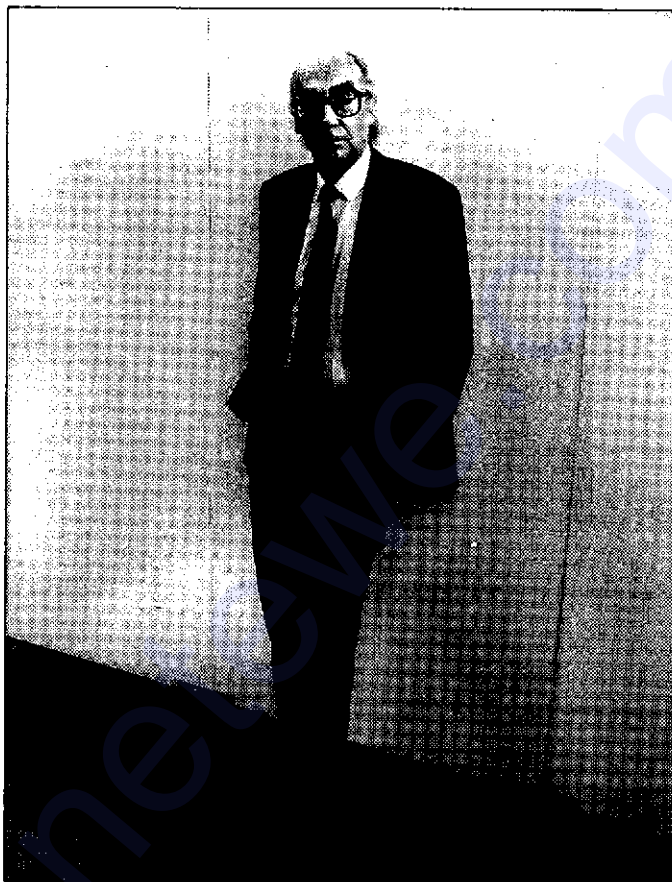
Madem em xwe hinekî xwedî xeyal û fantazî dibînin, madem me ev pênuş ji xwe re kiriye bar, em binivîsîn. Ji yê ku hatine nivîsandin îstifade bikin û gava xwe biavêjin. Ma şert e ku em bi *Dayik*, *Şer û Aştî* û *Zengil ji kê re lêdikevin?* dest pê bikin? Qet nivîskarekî jî şertekî weha nedaye pêşiya xwe û dest pê nekiriye. Ez bawer dikim em çiqasî xwe û hev bitirsîn, ewqasî jî em ê ji pêşkêşkirina berhemeke weha bi dûr bikevin, ev jî bê sûd û fêde ye. Bi taybetî gava ku ez hatim girtin, ez gelekî li ser vê pirsê fikirîm, ji xwe li derve jî projeyeke weha di serê min de hebû. Bi rastî jî weke ku mirov lingê xwe deyne ser mayinekê û ji ser rake, li min jî wiha hatiye. Her roj li bûyerekê û li hinek kesan rast tîm. Her tişteki tişteki bi xwe re tîne, di navbera min û vê pênuşê de bi dehan kes diçin û tên, qet bi tenêbûnê nahesim. Di vê hucreyê de ji nale nala jina ku diwelide bigire heya qehremanên ku sed carî ji nav mirinê derdikevin û xwe li bedena jîyanê dipêçin, bi min re radibin û rûdin, digirîn û dikenin, diaxivin û dilê xwe ji hev re vedikin, li derd û êşên hev guhdarî dikin.

Hêviya min pir bilind e ku hûn ê jî sibe bi destê van qehremanan bigirin, ji wan hez bikin, xwe yek ji wan, wan yek ji xwe bibînin û belkî bi wan re bigirî jî, lê ji bîr nekin, wê di wî giriyê wê de kenekî pir şêrî hebe. □

Almanya, zindana Rheinbachê, 28.01.1998

XELATA NOBEL YA ÎSAL BÛ MALÊ PORTEKÎZÊ

Xelata Nobel ya Edebiyatê ku ji sala 1901 ê û vir ve li Stockholmê, ji aliyê Akademiya Swêdê ve tê dayîn, îsal bû malê Portekîzê. Heta niha 95 nivîskarên dinyayê bûne xwediyê vê xelatê. Herçî Portekîz e, ev cara yekem e ku dibe xwediyê vê rûmetê. Xwediyê xelata îsal José Saramago mîna zarokê malbateke belengaz, li gund tê dinyayê. Ew di maleke bêkîtêb de tê dinyayê, lê paşê dibe gurekî xwendinê. Ew di pêvajoya jiyana xwe de ferqiyetên sinifa, newekhevîyên civakê û berberî û nakokîyan dibîne û loma cihê xwe li ba hejaran digire. Di sistemeke kapitalist

Xelata Nobelê ya edebiyatê îsal gihîşt José Saramago

de jî, hejar xwe li îdeolojiyên çep digirin û loma José jî dibe komunist û ji bo azadiya çîna karker têdikoşe. Lê digel miltaniya xwe jî ew dibe yek ji nivîskarên Portekîzê yê herî navdar. Ew di berhemên xwe de jî berberiyên civakî bigire, heta li ser dîrök û dîn jî dinivîsîne.

Mîna tê zanîn her sal li ser biryara komîteya Akademiya Swêdê reaksiyon û rexneyên cihê tete kirin. Lê biryara îsal hem ji aliyê xwendevan û edebiyatvanên Swêdê ve, hem jî ji aliyê rexnegir û çapemeniya dinyayê ve erîni hate dîtin. Herçî li welatê wî ye, rewş hebekî cihê ye. Li gora rojnamcya Dagens Nyheterê, hin ji hevvelatîyên wî kêfxweş bûne, hinan jî ew rexne kirine. Yê ku kêfxweş bûne çep û komunist û yê ku di çapemeniya xwe de rexne li Saramago girtine jî, çapemeniya rast bûye. Li gora rexnegir û çapemeniya rast, Saramago demekê piştgiya dîktatoriya Stalin kiriye. □

BEŞEK JI ROMANA SÊ ŞEV Û SÊ ROJ

LALEŞ QASO

SALA 1969AN. Qereqola hidûd di sala 1958an ji hêla başûr di berpala girê Qesra de hatibû ava kirin. Di serê gir de ji wextê ku qereqol hatibû ava kirin pênc dîrekên dirêj çikandibûn. Bi van dîrekan ve daliqandî gelek mirovan can dabû. Li hawêrdorên gir bi kevirên bestan, boyax û kilsê wiha hatibû nivîsîn:

"Tirkek bedelî cîhanê hemî ye! Her tirk leşker çêdibe! Ev welatê me ye! Welat yekperçe ye!"

Di rohilat û roavayî gir de dîsa ji kevirên bestan bi qasî deriyên sûr û dêrên kufarî mezin rengareng du wêneyên leşkerên tirk hebûn. Wêne bi haweyekî pir balkêş hatibûn çêkirin. Mirov ji wan heybet digirt! Serê leşkeran bi mîxfer, newqên wan yekser bi rext û fişek û bomban rapêçayibûn. Potînên wan ên bi niçik, bi qasî tabûtên zarokan dirêj û mezin bûn. Mîxên kubikî ku seranser di qiraxên potînan de çikandibûn; mîna qesnaxên cenceran xwe dabûn der. Destên xwe ên çepê kiribûn kulm û danîbûn ser sênga xwe. Tivingên wan ên bi qezetore di destên wan ên rastê de bûn û berê tivingan jî bi bakur ve bû. Qezetore heta ku digiha lûla tivingê bi carekê ve ji boyaxê sor bûn. Ji serikên qezetoran mîna ku xwîn binisile bi lez dilopên boyaxê xwe berdidan. Di nav şeqên wan de kelaxekî bêserî, ji kelax hinekî dûr di bin lingê çepê de seriyekî devjilhev û zimankişiyayî hebû. Li jêra gewdê serjêkirî jî boyaxa sor bi tîpên mezin jî wilo nivîsîbû:

"Xwezî bi dilê wî ê ku dibêje ez tirk im! Tirk mezin e!"

Gava mirov bi terempelê ji Kiziltepê ber bi Nisêbînê û ji Nisêbînê ber bi Kiziltepê de diçû û nêzîkayî li gir dikir, gir ji leşker û termê insên di çavên mirov de bi

qasî çiyayekî bêper bilind dibû. Ji sawa ku vî girî dida, Reşo her ku diçû Nisêbînê xwe berdida ser rêya Menderê û li vegerê dîsa di rêya vî gundî re dihat malê. Gir, ji gundiyan derûdor bêtir tesîra xwe li ser qesiriyan dikir. Remoyê qesirî di rojên ku wê ber bi derekê de biçuya, ji gund heta ku dihat ser rêya Îpekê, da ku gir nebîne, şifqa xwe dixist nav çavên xwe, ziq li erdê dinerî û dimeşiya. Dû re jî ji ber gir mala xwe bar kir û li Zorava bi cih bû.

Li vê qereqolê sih û şeş leşker diman. Ev serhejmar carinan bilind jî dibû. Li hewşa qereqolê seraqet cîb û cemsek û panzêrek sekinîbûn. Leşkeran bi van terempêlan hidûd saxtî dikirin û didan pey qaçaxçiyên. Îcar di şevên ku teqîn dibû û bi qaçaxçiyên re remî dikirin, ji qereqola Kewke û Nisêbînê jî hewar bi qereqolê ve dihat, hejmara terempêl û leşkeran bilind dibû. Li vê qereqolê wekî din jî di hindurê heftê de bi kêmanî sê, çar caran terempêlên ku ji hêla Nisêbînê ber bi Mêrdînê û Kiziltepe de diçûn, saxtî dibûn.

Qereqolê keriyek pez xwedî dikir. Li vir her roj du pez ser jê dibûn. Qesabiya qereqolê jî Cimoyê zoravî dikir.

Besta Zorava ji aliyê rohilatê di ber gir re dirêjî nav mayinan dibû; binya hesin derbas dikir û xwe bi nav erdê binxeriyên de berdida. Best heta bi çend sal berê jî seraqet diherikî; lê di dû re hêdî hêdî av ji ser qut bû û best ku lehî raneba, di zivistanan de jî nema herikî. Di jêra gir re rêya Îpekê derbas dibû. Deriyê qereqolê li rê dinerî. Di qiraxa rê de pêşberî hev du qilûbên leşkerî hebûn. Bi tîpên mezin li ser hêtên qilûbê hatibû nivîsîn ku Tirk bahoze! Tirk birûskê! Li jêra hema bi rê ve dirêkên tîlên erda mayînkirî ji hindama qereqola Kewke heta ku diçû Nisêbînê, yek di ber yekî de çikandîbûn. Gundê Qesra li jêra Îpekê dima. Navbera gund û qereqolê latek erd ne digirt. Dêrûdorên gund bi tîlên ristîn rapêçayîbûn. Ji vî gundî tenê rêyek derdiket. Rêya gund di ber deriyê qereqolê re derbasî ser Îpekê dibû. Li jêra tîlan mayin û li jêra mayinan jî rêya trêne bû. Trêna di hidûdê Binxerê re derbas dibû. Li binya hidûdê gelek gund hebûn. Leşkerên Sûrî tîkilî hidûd ne dibûn. Leşkerên tirk hidûd diparastin. Di vî warî de selahiyeta wan bêsinor bû. Heta yekcarinan xwe berdane gundên binya hesin, di van gundan de bi mebesta qaçaxê hin mirov girtine û di nava mayinan de kuştine. Leşkerên Sûrî şelû ne dibûn. Di sala 1967an de gava leşkerên tirk êrişî ser qereqola Doda dikin, Hemîdê hezextî digirin û di qereqolê de dikujin, ne leşkerên Sûrî desthiltînin û ne jî dewleta Sûrî bersivêkê dide dewleta Tirkîyê. Gelek bûyerên wiha çêbûne. Û leşkerên Sûrî jî tu carî li xwe ne qewimandine.

Zorava û Sirêçkê diketin bakurê qereqolê. Besta ku ji Herbê destpê dikir, di bin-

ya Cinata re xwe berdida Hebîsê, Kurikê, Sitilîlê û di ber Atxê re dihat, di navbera van herdu gundan re derbas dibû. Gund di nêzikî hev de hatibûn ava kirin. Di roavayî Sirêçkê de tibabê kilometrekê dûr, oda axayê sarinciyar xuya dikir; hema bi Sarincê ve Pîrebokê an jî Gundik û Kuçûka dihat. Şêxderbik, Gundikê Evidirehman, Gundikê Semho, Domiza û Darê jî li roavayî Pîrebokê û Kuçûka dima. Gund hemû bi ser hev ve bûn. Menderê li jêra Zorava ji aliyê rohilat hinekî ber bi başûr de dima û bi qasî beza yextiyarekî nêzikî hev bûn. Çûva tam di rohilatî Menderê de ava bûbû. Herdu gund jî hema hema bi hev ve bûn. Şivanekî tamam, bi kevirê koçanîkê xwe ji Menderê dikarîbû çûvayiyek birîn bikira. Dêrê, Dala, Cibilrînê, Bamidê, Xirbê Hinarê, Xirbê Zil û Eferê diketin rohilatî Zorava. Di nav van gundan de gundên ji hidûd herî dûr Xirbê Hinarê, Şahbanê, Xirbê Zil û Eferê bû. Pênc, şeş kilometran ji hidûd dûr bûn. Zivingê, Arxê, Qûzo û Gurik li rajorî Zorava di çiyê de diman. Gundê ku ji hidûd hinekî dûr diket Gurik bû. Ew jî qey hemû heft, heşt kilometre digirtin. Bi tevayî xelkê van gundan hemû jî xal û xwarzê, ap û birazî, dotmam û pismamên hev bûn. Ên mayîn jî pisêpismaman bûn. Bi giştî ji hev dizewicîn. Dotmam a pismêm bû. Bira dimir, jinbir bi birayê din dima. Zilamekî dikarîbû bi deh, duwanzdeh pîrekan re bizewiciya. Lêbelê herçî pîrek bû, tu carî nikarîbû bi du zilaman re bizewiciya. Zilamê ku zewaca xwe nuh dikir, cotek qundere û bedlek jê re dihat kirîn. Û pîreka ku li ser zewaca bi du zilaman re hema piçikekî bifikirîya, demaçê di serî de vala dibû. Çimkî li gor wan a ku zilêm dikir exlaqî û a pîrekê jî bêexlaqî dibû. Di civatê de navê zilamê ku li dor pîrekê digeriya bi tolazî û ê pîreka ku li dor zilêm digeriya jî bi qûnekî derdiket. Herdu jî sûc bû. Lêbelê zilam bi çend qurûş pere cirm dibû û pîrek jî dihat kuştin. Zilêm di civatê de dikarîbû bi haweyekî serbest behsa çûna xwe a kerxanê bikira, lê pîreka ku di ber deriyê kerxanê re derbas bûba, di devê wê de demaçê vala dibû. Dema lawîk çêdibû dawet li dar diket; ku keçîk çêdibû şîn û girîbû. Li vê herêmê mirovên xwedî çar jin gelek û ên xwedî duwanzdeh jin kêr hebûn. Civatê ji ber ku li dinyayê nêr temaşê dikir, diruvê pîrekê bi hertiştî dixist û bi lebatekî wê bi nav dikir. Civak nêr û dînê civakê nêr bû. Heta li ba wan navê Xwedê jî nêr bû. Lêbelê ev jî hebû:

Di nav xelkê omeriyan û bi giştî jî di nav bûblaniyan de pîreka ku bi ser pêncî diket, wek her zilamî dikarîbû di civatê de rûniştin. Li gor terbiya islamê, pîrekê tu carî nikarîbû di nav koma zilaman de cih bigirta û wek zilaman bipeyiviya. Mihemed û xelîfên wî ev yeka ha li ser navê Xwedê lê qedexê kiribû. Lêbelê sitilîlî û bûblaniyan jî ev zilma islamê tu carî qebûl ne kirin û bi pîrekê re rûniştin. Heta li

Zivingê di sala 1955an de Fesla Enter kiribûn muxtarê gund û li gundê Gurik jî Emîna Ehmê bûbû mela gund. Ji %90ê stilîlî û bûblaniyan tu carî tam misilman ne bûne. Ya jî mirov bibêje ku wan li gor xwe misilmaniyek saz kiribû, belkî bêtir di cih de be. Mizgeft çêdikirin mele ne dianîn gund. Mele bianîna, mizgeft çênedikirin. Merş û alavên di mizgeftan de didizîn. Diçûn hecê niv-soft, ji hecê vedigeriyan limêj ne dikirin. Bi Xwedê û pêxember re li ser sicadê dikufirîn. Û dû re jî limêja xwe dikirin. Şêx dianîn gund, tobe ne dikirin. Rojî digirtin, limêja eydê ne dikirin. Di civatê de devjenga li ser islamê serbest bû. Herkes bi melan re dikarîbû li ser qencî û xerabiya islamê û xwedayê wê bi rehetî bipeyiviya. Li gor islamê zekat li mitirbên kurd ne diçû, ew jî ji bo ku muzîk, govend û dîlana kurdî li ser ligan dihiştin. Lêbelê xelkê herêmê jî ji feqe û melan bêtir zekata xwe dida mitirban. Bûblanî jî êzîdiyên derûdora Wêranşahirê bûn. Li dor sê sed salên wan çêbûbûn ku hatibûn herêmê. Li vir dibin du beş, beşek misilman dibe û beşê din jî misilmaniyê qebûl nake û ber bi çiyayê Şingalê de koç dikan. Heta pêncî sal berê jî têkiliyên axê bûblaniyan û êzîdiyên Şingalê bi hev re hebûn. Ji hev re digotin, "pismam." Pîsê pismamên Sarê jî di nav wan êzîdiyên Şingalê de hebûn. Taybetmendiyek din a sitilî û bûnaniyan, pir henekçî û ewqasî jî xeberokî bûn. Û xeberên wan jî wek şekir şêrîn bûn. Di vî warî de hin ji wan pir li pêş bûn. Ewqasî xweş digotin, pîrekên yextiyar û zilaman ew bertîl dikirin ku bi wan re hema siqêfekê bikin.

Wek li temamê gundên herêmê, li Zorava jî berberî hebû. Ji gundên din tenê belkî ferqa zoraviyan ew bû ku berberî bi hawayê du bendan digeriya. Çimkî bi giştî di her gundî de sêbendî, çarbendî û pêncbendî hebû. Û hemiyar jî bi hev re xirecir û şer dikirin.

Pizûrî hemû li taxa jorê diman. Gund sê tax bû. Rêyên kolanan ji ser hev qut kiribûn. Ne ji jorê kesek dikarîbû daketa jêr û ne jî ji jêrê kesek hilkişiya jor. Mercên ku Circîs û Heso danîbûn pirole dijwar bûn. Li vî gundî têkilî û hevkarî qedexe bû. Pîrekên terefan nikarîbûn digel hev biaxiviyana; qedexe bû ku zarokan pev re bilîstana. Her hêlekê çend tenûrên xwe hebûn. Du gavan û sê şivan di gund de hebûn. Heta bi ava ku ji Sitilîlê diherikî birka gund, li hev hatibû parkirin. Birka avê ji danê sibehê heta ku saet dibû duduyê rojê di mista benda pizûran û saet ji duduyan heta sibehê jî di mista benda hûran de bû. Gol û sarinca gund ew jî bi dorê di hate bikaranîn. Pez bi dor dianîn ser avê. Bi dor diçûn cilşo yê. Tahta birxulan havînan herhefte wê dest biguherta bûba malê bendekê. Her hêlekê du cot destarên xwe hebûn. Berî ku terempêl têkeve gund, heta bi aş û darteraşên Sitilîlê li hev pişk kiribûn. Yanî benda ku dan û sitendina wê bi kîjan aşî û darteraşî re bûbûya, ben-

da din t kiliy n xwe ji wan dibir . Elba gund bi tevay  bi kar ne dian n. Herdu bendan j  elbek xwe heb . Di v  gund  de yekaheng, tu ti t tune b . Dema elba genim li taxa jor bi b st   heft wereqan bihata firotin, taxa j r w  ev s r t k bibira, elba genim daxista b st    e  wereqan.  iyayiy n ji v  qay   f de dikir   qerf n xwe bi berivaniyan dikirin. L bel  berivaniyan j  ji qay   nav wan f da xwe did t   he nek   laqirdiy n xwe bi wan dikirin. Mewij, dims, bast q    zing erzan dikirin. Heso CHP    Circ s j  AP  b . Li ser van herdu partiyan j  di roj n hilibjartine de  end carek   er kirib n. Heso pa nav  xwe   malbat  kirib  "Kaplan," Circ s j    xwe   malbat  kirib  "Aslan." Ti tek  wan ne di ibiya hev.

Bacanfiro  n Newal  ji ber ku bi rew a gund dizan b n, bi  ar cembiy n ve zozo dihatin gund: Yek  bar  xwe li taxa piz ran, yek  j  li taxa h ran datan . Bacan   tirifiro  n Newal  m na kose   berkosan li xelk  gund dikirin. Dema koseyek  ji taxa jor n bang dikir   digot, "Ha werin bacana ser bi ser!" Kos  din li taxa j r bang dikir, "Ha werin bacana, du ser genim bi serek bacan!"  car kos  ku li taxa jor b  w  dev biguherta, s ra ber  betal bikira   w  j  dikir du ser genim. Kose   berkosan carinan bay  s r  pir radikirin. Li v  gund  serpi  k, gelek car  serek bacan bi  ar ser genim firotine. Terbiya Circ s   Heso r  dida hem  babet n  elihandin . Xwe mecb r did tin. Gava li gor s ra kosan bi kosan re neme iyana, b guman kose w  li taxek  biciviyana. L bel  k man  dihat ser taxa din. Nemaze ev kiriyara ha j , w  di nav benda din de, dest ra peyrew   ik s   qelsok bihata d tin. Bi kurt , li v  gund  herti t di reng  belay    xerabiy  de ava b b .

Heso   Circ s b ray n hev b n. P  destiya malbata piz ran di dest  Heso   a h ran j  di dest  Circ s de b . Gotin n van herdu mirovan di nav malbat  de wek  n p xemberan b n. Malbat ji gotin n wan dernediketin. Tar xa dijminatiya malbatan ji kevin de dihat. Kalikkalik n Circ s   Heso pis n pismaman b n. Li gor ku digotin, ev mirov rojek  bi siwar  digel hev di in n  tra xezalan. Li hindama Am d  di nav qendirxan de xezalek  dikujin. La  t nin mal    li hev pi k dikin. H r   piz r li aliyek  go t   ser p  li aliyek  go t dat nin. H r   piz r pi ka Xido dikeve. Kido li gotina xwe diqulipe v  yek  qeb l nake   dib je, "H r ji min re piz r ji te re" Xido bi xwe ne xwe  t ne. Gotin gotin  dik  ne, radibin hev. Xido Kido dikuje   dijminay  dest p  dike. Xelk  her m  ji bavik  Xido re, "Piz ran"   ji bavik  Kido re j  "H ran" dib jin.

Li her m  gelek nav n wilo heb n. Nav n wek "Mala Kezebo, Mala Ser p yan, Mala  ermo, Mala Simo, Mala Teneko, Mala Qerase, Mala Zirzopan, Mala  otiran, Mala Hotiran, Mala Dimso, Mala Mewijo, Mala Meyiro, Mala Masto, Mala

Terîşo" û hwd. bi giştî li nav omerî û toriyan civiyabûn.

Bi kuştina Kido re, kuştin ji kuştinê vedikeve heta ku digihê bavê Heso Rûto û bavê Circîs Şûto.

Rûto û Şûto bi armanca ku neyariyê ji nav xwe rakin, qîzên xwe berdêlt dabûn hev. Xweha Heso Perîxanê jina Circîs û xweha Circîs Sarê jî jina Heso bû. Lê mixabin wê ev dostaniya wan dom neke û li ser çima ku mirîşk û elok ketine ziyanan, Şûto Rûto bikuje. Bi kuştina Rûto re sereketî derbasî Heso û Circîs dibe. Van herdu malbatan ji dewra kalikkalikan heta dewra Heso û Circîs bêwestan bi hev re berberî kirine. Di vê berberiyê de bîst û heft mêr birîndar dibin û nozdeh mêr jî tîn kuştin. Ji bîst û heft kesên ku birîndar bûbûn, sêzdeh jê ji ling, zend û piştê seqet dibin û neh jê jî, ji derba ku ji serî xwaribûn tirodîni dibin.

* * *

Şeveke reş û pir tarî ye! Ji reşaya şevê, çav tiliyên destan ji hev nafesilînin. Hawêrdor ba û bahoz dixurbile. Rewşa şevê ji êvar de xuya kiribû. Bi êvarkî re teyr û tilûr li şênîyan vehewiyabûn; di kulek, derî û taqan re xwe avêtibûn hinduran. Çilapekên baranê rû çipîsk dikin. Dar û devî dihejhijin. Tayik tewiyane, şaxên tayikan taht û latan dimalin. Ewrên weke qîrê reş di ser hev re dikelin, perên ewran xwe berdane ser kavilên gundê Zorava û her der di nava reşayê de xerq kiriye. Ji qir û seqemê, guve guva bayê reş û bapêşkên ku li borangehan dixînin, kevokan xwe bi ser hev de qurnisandine. Gur paşpûk bûne û di ber pêlên bagerê de disûrikin. Hirç, keftar û çeçelan di qorzîbirên kunan de xwe qoçandine. Kûçikan gasîn û kola-nên gund ji guran re berdane û xwe avêtine taldên tenûr, tifîk, pang û hefşoyan; serê xwe xistine nav lingên xwe, dinya biqîre jî ew taqet nakin ku ji cihê xwe rabin. Dizên herî bi nav û deng di vê şeva reş û tarî de nikarin sewêl ji hewş û axuran bidizin. Di bejayê de, ne çirûskêk xuya dike û ne jî pêjina rihberekî tê. Ezman bêwestan pêdikeve û vedimire. Li jêr mîna ku hertişt sekiniye û li jor jî hertişt heralî di hereketê de ye. Ezman erdê dilerizîne. Tu dibêjî qey du ordî bi balafiran li hev didin, gire gir bi ezmên ketiye û agir bi ser dinyayê de dirije. Dinya bi temamî teslîmî ezmên bûye.

Heso hîn ji êvar de dilerizî, ketibû tayê. Bûka wî Meyro li ber sobê doşeka herî qalind jê re raxistibû û du lihêfên hîrî bi ser dakiribûn...

MÊRXASIYA MÛSO

ŞEREFXAN CIZÎRÎ

Li herema Omeriya dawiya havînê hatibû. Wex-
ra miştaxan hindik mabû. Xelkê xwe ji bona
karên giran amade dikirin. Ji nava rezan xilbexilbek
dihat û di ber re jî firte firtek hebû. Eşkere xuya di-
kir ku ew ê di demeke nêzîk de guherînên mezin
pêk bîn. Li Kevreza, li bin dara hirmiyê cih ji bona miştaxê hatibû çêkirin. Erd ji
kevir, kêstek, darik, qilçix, pûş û gîhayê hatibû paqijkirin. Diva bû ku şûna erda
miştaxê rast û nerm bibûya. Ji ber ku tiriye Kerkûş, Zeytî, Qirfok, Dirêjik, Merzo-
ne ew ê li ser vê erda nerm bihata raxistin. Mewjên herema Omeriyan ku li welêt
bi nav û deng bûn, ew ê li ser vê erda nazik bistewyana. Helbet hemû babetên tîrî
nedibûn mewjên xweş. Tiriye Kerkûş û Qirfok ji bona çêkirina mewjîjan, tiriye
sereke bûn. Tiriye Merzone tenê ji bona dimsê bû. Lê ji bona meraq, kêf û ceri-
bandinê, gelek caran gundiyan hinek tiriye teham jî dikirin mewjî. Di vî warî de
ceribandin ji bona pêşketinê dibû gava helî pêşî. Bêyî ceribandinê nû, jiyana weke
herdem dubare dibû. Îsal dibû weke par û par jî dibû weke pêrar...

Li çiyayên Kevreza kewên ribat dibowendin. Di newala Kevreza de, kewên ribat bi
qewmê xwe re şer dikirin. Kewan bi xurtî davêtin ber hevdu. Dengê kîjanî xweş

ba, ewê din aciz dibûn. Nêrkew, mêkew û çêlkew bi hevdû re diketin qayîşê. Ji hevdû re bi zimanê xwe digotin; dengê min xweş e an yê te? Ez xweşik im yan tu? Li ser vê yekê wan li hevdû nedikirin. Di rastiya xwe de dengê wan bi hevdû re xweş bû. Lê belê kewên qure hebûn ku dengê xwe ji yên hemû kewan bêtir dieci-bandin. "Li vir ez tenê kewê ribat im", "Ji min pê ve kewên ribat li Kevreza tune-ne" digot, yekî ji wana. Na, "esil kewê ribat ez im" digot, yekî din î qure. Qaqûb-xewa kewan li ser vê yekê bû. Di vê qayîşê de ew gelek bi kêf bûn û di şerê navxweyî de jî, ew gelek bi eşq bûn. Kew jî dişibiyên gelê Kurdistanê. Tiriye Omeriyan, vê salê pir bi kêf van Kewan hatibû. Her yek ji wan, wekî mirîşkên malan mezin bûbûn. Nêçira kewan vê salê bûbû nesîbê hemû kesan. Naşiyên, kalan, jinan, seqetan; erê, mirovên kerr û kor jî vê salê, ji nêçira kewan destevala venedigeriyan. Şerê kewan yên navxweyî karê nêçîrvanan hêsantî kiribû...

Li bin siya dara hirmiyê tîfîkek hatibû avakirin. Li ser vê tîfîkê gundiyan distek mezin danîbûn. Beroş û satilên xwe jî danîbûn derdora wê. Li tenîştî tîfîkê wan dar û berên xwe danîbûn cem hevdû. Selik, mekeb, zembîl û qatûfên vala jî li vî alî û wî alî belav bûbûn. Wexta ku tirî dihate çînîn, ew dixistin qatûfan, mekeban, zembîlan, selikan û dibirin li ba distê datanîn. Dista miştaxê tijî ava kelandî bû. Pelqe pelqa avê weke kaniyek avgerma xwezayî dikeliya. Ariya êzingan tevî avê hatibû kirin. Dûv re ev av, hatibû parzûnandin. Ariya êzingan mewîj diparastin û rahm dida wan. Tiriye stewyayî di vê avê de dihate dakirin û dûv re jî li ber rojê dihate raxistin. Piştî çend rojan li ber roja dijwar, hêdî hêdî mewîj distewiyan...

Ber bi êvarê de, Ehmed Gêl jî miştaxa xwe ya Kevreza, vedigeriya mala xwe. Palûta wî jî pê re bû. Palûta li nav eşîra Omeriya tiştêkî xas bû. Gundî bi dorê diçûn alîkariya hevdû. Qeflek zîlam bi hevdû re diketin nava kar û bar. Bi hêza xwe wan mirovan keleh dikaribûn feîh bikirina. Weke çûkê similmil, wan bi dûv xwe de tiştêk nedihîştin. Her der dihate safîkirin. Hemû karên giran tar û mar dikirin. Bi vê tempoya kar jî, keda mirovan zû berê xwe dida.

Divabû her malbateke gundî çend kesên xwe bişandina palûtê. Roja palûtan kêf, qerf û eşq, bi hemû haweyî dikete nava mirovan. Qiymet jî keda mirovan re hebû. Li vir mirovên karker dibûn weke sembole jiyane. Karkeran bi karê xwe çerxa cîhanê dizivirandin. Di civata eşîrî de, bi alîkariya palûtê karê kollektîf derdikete pêş. Hekariyê li ba mirovan tov dida û jiyana sosyal jî hîna xurtir dibû.

Ehmed Gêl lawê Hiseynê Sarê bû û li gundê Kaniya Şêx rûdinişt. Gundê Kaniya Şêx hemû bavikê Mala Sarê bûn. Mala Sarê li nava eşîra Omeriyan, bavikêkî naskirî bûn. Him bi mêraniya xwe û him jî bi dizîya xwe kesî nikaribû berberî bi Mala

Sarê re bikirana. Li herema Omeriya Ehmed Gêl weke mirovekî mêrxas, merd, dilovan û xwedî bext dihate naskirin. Ew dostê dostan û dijminê dijminan bû. Şerê xwe eşkere dikir. Ehmed Gêl mêrê heyfa bû. Heyfa xwe ji kesî re ne dihişt. Wî neheqî û çavsorî tu caran qebûl nedikir. Li hemberî zulmê wî li berx we dida. Teorî û pratîka Ehmed Gêl weke ya gundiyanê jêhatî bû. Qedir û marîfet li ba wî hebû. Kesên derdora wî jê re digotin "Gêlo". Ehmed Gêl tenbûrvan jî bû. Gelek caran wî ji min re strana "xanimê lê xanimê, tu bûka mala bavê minê" digot.

Gêlo xwarziyê malbata Axayên Omeriyan bû. Diya wî qîza Brahîmê Atman Axa bû û Brahîmê Atman Axa jî birayê Mihemedê Cizîrî bû. Du xuhên Gêlo dîv re bi kesên ji malbata Mihemedê Cizîrî re zewicî bûn. Ferha bi Brahîmê Osman re û Sara jî bi Mihemedê Ehmed re zewicî bû. Bi kurtasî Ehmed Gêl him dibû xwarziyê Axayên Omeriyan û him jî dibû xalê wan. Ne tenê xalê Axayên Omeriyan bû Ehmed Gêl, lê belê her wilo ew xalê Apê Mûsa (Musa Anter) jî bû. Diya Mûsa Anter Fesla, ew bi xwe jî xuha Ehmed Gêl bû. Weke ku baş tê zanîn, Apê Mûsa hergav pesnê xwe bi mala xalanên xwe dida...

Vê êvara hanê mêvanên Ehmed Gêl hatibûn. Dengbêjê hêja Mihemed Eliyê Kercosî li Kaniya Şêx bûbû mêvan. Mihemed Elî xwediye hespek Şînbaz, bi bedil û bi qerewat bû. Wî weke maqûlekî eşîran tevger dikir. Mihemed Elî jî bav û kalên xwe de ji malmezînan bû. Hinekî qapaniya Kercosîyan pê re hebû... Piştî şîvê, nîmêj û bêhnvekirinê gundî hemû li mala Ehmed Gêl civiyan. Rê û rêwanî di oda Ehmed Gêl de nema bû. Ewê îşev Mihemed Eliyê Kercosî strana Mûso ji civatê re bigota. Şevbuhêrka oda Ehmed Gêl wê îşev bi epopên mêrxasiyê bihata xemilandin. Ji ber ku kiryara mêrxasiyê, yek ji wan stûnên îdeolojîkî yê helî giring bû, ku hemû civatên eşîrî avaniya xwe ya jorîn li ser vî esasî bilind dikirin. Hemû eşîr mêrxasên wan hebûn. Navên van mêrxasan bi cûreyekî dihatin guherandin, lê belê karakterên wan yê sosyal gelekî dişibiyên hevdu. Ji bona hinek sixletên başiyê, eşîran navê mêrxasiyê li hinek kesên xwe dikirin. Ev navê mêrxasiyê ketûber li hinek kesên ne dihatin kirin. Kiryar û sixletên kesên dibû bingeh ji bona vî navî. Herkes li gora pratîka xwe dibû xwedî nav.

Ez bi hêsanî dikarim bibêjim ku gelek sixletên Mûso û Ehmed Gêl dişibiyên hevdu. Ehmed Gêl mêrxasê dem, civat û eşîra xwe bû. Wî li nava eşîra Omeriyan tu caran cilika bêxretiyê qebûl ne dikir. Weke ku tê zanîn, di nava civata eşîrî de, mêrxasî li hemû deveran dihat pesinandin. Di huner û edebiyata kurdan de ev rastî hergav heye. Heta mirov dikare bibêje ku hemû edebiyat û kultura devkî li Kurdistanê, babetekî mêrxasiyê tê de heye...

Mihemed Eliyê Kercosî li qorziya odê keysa xwe xweş kir, ribaba xwe kok kir û bi dengekî nerm, hûrik hûrik dest pêkir û got;

Hey hê, hey hê...
Ax begê min wê çawa be
Li vê dewra pîs
Hakimê min wê çawa be
Li vî zemanî
Van mîrekan şewir danîn
Ax begê min nabe, mîrê min nabe
Şewir giran e ra lê nabe.

... Heçî Mihemed Beg bû di welatê Botan de bû. Xulamekî wî hebû, mirov bigeriya li Himisê, li Hemayê, li Kerkûkê, li Bexdayê, li Ruhayê, li çar nîkarê Botan, li nava Rûs û Misqofan, heft qonaxan ji mala Xwedê û bi wê de, Xanekî jî Xanê Dewlan, Xanê Teteran, kesekî xortên weke wî nedîtibûn û nebihîstibûn. Xortên wilo nehatibûn ser rûwê vê dinyayê, ji xêynî wî û pê ve.

Digotin; sê pîrekên Mihemed Begê Botî hebûn, hineka digotin xulam li dor wan digeriyan, hinekan jî digotin fitneyî di navbêna Misûr Begê û Erdeşêr Mîrê Botan de dikir. Mihemed Begê Botî got; bi rebê alemê mecala min nagîhêje kuştina vî zîlamî. Ma ne vî heyamî kêlîka bêbextiyê hatiye. Bi Xwedê ez ê kelemekî bavêjim nava lingên wî, ku ew bi serî û lingan ve jê xelas nebe.

Mihemed Begê Botî şand dû Zeynal Begê maqûlê Mûşiyân, Hesên axa maqûlê Hekariyan, Sadûnê Nûhê Gergerî, Hecî Ebasê Mîrekê Kelaha Pozreşa, Erdeşêr, Misûr Begê û Şaqûlê Berwarî. Timamê gîrgîrek û Mîrekên welatê Botan li xwe vehewandin. Şewra kuştina yek xulamî di oda xwe de, di meclîsa xwe de danî.

Xanimê, biçûka her sê pîrekên Mihemed Begê Botî bû. Di ber xwe de digot; bi Xwedê wî zîlamî gelek mêr ji me re kuştine, gelek terş û talan li me veşandine, gelek tadeyên me ji zîkê dijminan derxistine. Ez ê îşev ji bona Xwedê xeberekê bigihînimê. Bera ew îşev neyê odê, ev ode lê nayê. Bi Xwedê ku ew ji vir ve here, ew ji wê de nayê. Mûso bi rastî zilamekî nesitêla ye. Ma çi heqê me û Xwedê lê heye?

Xanimê daw û delingên xwe çikandin. Berê xwe da mala Mûso. Geh li vir û geh li wir. Deriyê malê vekir û dît ku Mûso li ser doşek û maxfûran rûniştiye. Hayê wî ji bayê felekê qet nîne, mirov dibêje qey evqas dinya hemû bişewite, baqekî pûşê wî di nav de tune. Evqasî bê xem e. Wexta ku Mûso Xanimê dît, ew ji ser doşek û

maxfûran rabû û pêrgî Xanimê de hat. Mûso ji Xanimê re got; ha Xanimê Xwedê xêr bike? Ma Ecem di Bexdayê re derbas bû? Ma dinya ketiye rengê din? Ka derdê te, kîna te, êşa te û mereza te çi ye? Xanimê, tu ji siyê neçûye ber rojê. De ka ji min re bibêje...

Xanimê ji Mûso re got; ma hey malxerabo te hîna tiştê nebihîstiye? Mûso lê vegerand û got; na Welleh. Xanimê gotina xwe her berdewar kir. Got malmîrato heçî Mihemed Begê Botî ye, li oda xwe şewra kuştina te daniye. Mihemed Beg îşev hemû girgirekên Botan li oda xwe vehewandine. Mûso de wayê, bi Xwedê ku tu îşev herî odê, tu ji wê de nayê.

Mûso fikirî... Kelehek ava kir û yek jî xera kir. Ji xwe re got; li vê ecêbê, ez Mûso me, Bavê Xelef im. Dengê min li odên ciwamêran belav bûye. Him bi diziya xwe û him jî bi mêraniya xwe, pîrek pêçekên xwe bi min ditirsînin. Dibêjin hişin vaye Mûso hate we, heta ku ew zarokên xwe di xew re dibin. Sibehekê ez û girgirekên welatê Botan em ê rastî hevdû bîn. Di dora ku ez tê de derbas bibim, divê wî çaxî ez serê xwe bitewînim. Bi Xwedê ez Mûso me, ez Bavê Xelef im, ez cilika bênamûsiyê di Welatê Botan de tahmûl nakim...

Mûso bangî Xanimê kir; got Xanimê wa xanimê, bejna te zirav e weke dara rimê, gotina ku tu pêhatiye ez ê herimê, heger ku serê min têkeve ber qewêrê û ber kuştinê.

Mûso û Xanimê ji hevdû re gelekî gotin birin û anîn. Heta berê sibehê wan li ber hevdû dan. Hevdû ji pîr aliyên de westandin. Xanimê kir û nekir Mûso qanî nekir. Mûso biryara xwe dabû, ew divabû biçûya oda Mihemed Begê Botî. Xanimê ji Mûso re got; Mûso tu xortekî nesitêle yî, çavên eşîrê li bejna te ye, dilê eşîrê li cem te ye, de ka îşev nere dîwanê. Ma ew ê çi bibe? Mûso jî gelek tişt li aqilan xistibûn, ew baş fikirî bû, gelek piyvên exlaqî di bêjîngan re derbas kiribûn û dîv re jî bi zanebûn biryara xwe ya çûnê dabû. Kesî êdî nema karîbû ew ji vê biryarê bida vegeandî. Ji ber ku Mûso mîrxasekî Botiyan bû...

Mûso dîsa ji Xanimê re got; ez Mûso me Bavê Xelef im, ez ribatekî bi def û lef im. Ji odên began û mîrekan ez ne direvim û ne jî dibezim, yê ku namûsê dike her û her ez im. Ez Mûso me xortekî pakim, ez tu qanûnan qebûl nakim, cilika bêxîretiyê di welatê Botan de ez tu caran tahmûl nakim...

Çiqasî Xanimê singek kuta, Mûso cûherek pê vekir. Gotinên wan îcar nema bi serê hevdû de diçûn. Xanimê ji Mûso re got; heyran va melê sibehê azan da, heger tu ê here oxir û felekên te yê xêrê bin. Na heger tu neçe jî, dîsa tu bi kêfa xwe yî. Xanimê ji dîwana Mûso derket û bi lez vegeya mala xwe...

Piştî tibabekî du xulamên Mihemed Begê Botî hatin mala Mûso. Bangî Mûso kirin; Mûso, Mûso... Ji Mûso re gotin ku îşev hemû girgirekên Botan wê li dîwana Mihemed Begê Botî bicivin. Ev çardeh panzdeh salên te û Mihemed Begê Botî ye ku hûn bi hevdû re nasitexilin. Ji hemû şevan hema îşev were odê, qehweyekê an çixareyekê bide destê hinek maqûlên Botan. Kurebav an jî xwedî wijdan hene ku dikarin di nav we de du gotinan bêjin. Heger ku tu îşev were dîwanê, belkî hinek di nav we de bixivin, dilê we bi hevdû xweş bikin û rûwê we bi hevdû geş bikin. Dikare madê we dîsa bi hevdû re xweş bibe. Îşev wê şeva lihevhatinê be...

Mûso bi kurtî bersiva xulaman da. Ew ji xwe berê amade bû. Ji xulaman re got; erê xebera we ye, rast e. Ez ê îşev bêm dîwana Mihemed Begê Botî. Mala we jî ava be... Xulam di cih de vejeriyan cihê xwe û zû xeber gîhandin Mihemed Begê Botî. Mûso jî qama xwe de rabû ser piyan. Ew derbaşt aliyê malê bû. Mûso etfiyeye Misrî kiribû. Nav û dengê etfiya Mûso li dinyayê belav bûbû. Mûso etfiya Misrî xiste ber bejna xwe. Di nava piştî Lahor de etfiya Misrî, bi qapanî disekinî û bejna Mûso dixemiland. Etfiya Mûso di nava şal û şapên Botanî de, estetîkek bedew çêdikir. Cil bi rastî li bejna Mûso dihatin, yê ku Mûso didîtin bi dengên bilind digotin; maşelleh ji te û ji bejna te re! Di bin cilan de, li ser taziyê xwe jî Mûso etfiyek Soranî edilandibû. Wê Mûso xwe ji êrîşan bi du etfiyan bihimanda. Mûso bi tedbîr riya dîwana Mihemed Begê Botî girt û meşiya. Hîna di devê deriyê odê de Mihemed Beg cih nîşanî Mûso da, wî jî silav li dîwana Beg kir û çû li cihê edeba xwe rûnişt...

Oda Mihemed Begê Botî tije mêvan bû. Mêvanan li gora qiymet û statuyên sosyal, di oda Mihemed Begê de cihên xwe girtibûn. Di oda Mihemed Begê de struktura (avaniya) civata kurdan ya eşîrî hemû dihate temsîlkirin. Her kes li gora giraniya xwe bi cih bûbû. Hiyerarşiya civata eşîrî di oda Mihemed Begê de, gelekî zelal derketibû pêş. Misûr Begê û Erdeşêr ku birayên hevdû bûn, ji ber mîrekiya xwe, ew li cihê desthilatê rûniştî bûn. Balîf û doşeka wan ji ya hemû kesan mezintir û bilindtir bû. Mazûbanê wan Mihemed Begê Botî jî li teniştî wan bi cih bûbû. Li teniştî Mihemed Beg ya çepê jî, Mûso xwe pal da bû. Li aliyê mîrekan î rastê, girgirek û maqûl li teniştî hevdû rûniştî bûn. Li gora giraniya siyasî mêvan hatibûn bicihkirin. Kî derecakê nêzikî mîr rûniştîba, ew di mîrekiya Botan de xwediyê cihekî payebilind bû. Xeleka desthilata mîrekiya Botan, di rêzana rûniştîna civatê de, derdikete pêş. Ji rêzkirina mêvanên di odê de, avaniya civata eşîrî bi hemû hawayên xwe, xwe dida destan. Odê ji mêvanan re digot; li min binêre û cihê xwe baş nas bike!

Oda Mihemed Begê Botî, odeyek tekûzkerî bû. Li aliyekî odê xaliyên bijarte, li aliyekî din kulav û merşên neqandî bi dûv hevdû de hatibûn raxistin. Li cihê mîr doşek û maxfûr hebûn. Her rengê xaliyekê, her rengê kulavekî, her rengê merşekê cihê cihê bûn. Ji balifan bigire heta perdên odê, ji aliyên rengande hevdû timam dikirin. Di raxistina oda Mihemed Begê de, estetîka rengan hebû. Her rengêkî warek, navçeyek, gundek, eşîrek, malbatek li welatê Botan temsîl dikir. Hemû mêvanên Mihemed Begê Botî xwe di civîna wan rengan de nas dikirin. Rengan û însanan silav li hevdû dikirin. Ew bûbûn destbirakên hevdû.

Di nivê odê de jî, maseyek fireh danîbûn. Li ser vê masê, di selikên biçûk de hejîrên Şingalê, bastêqa Çermûgê, mewjîjen Omeriyan, gûzên Hekariyan, fisteqên Entabê, benî û qetîtkên Toriyan, Hinarê Bilalan; erê hemû tahmûtîkên Kurdistanê li ser vê masê hebûn. Li ser qorziya masê tûtina Xursê, Mûşê û Bedlîsê ya neqandî hebû. Li cem vê rûtîne qeflek pelê Şamî danîbûn. Li qiraxa odê tifika qehwê li dar xistibûn. Qehwa Yemenê ya bijarte li mêvanan dihate belavkirin. Di oda Mihemed Begê Botî de xulam û xizmetkar diçûn û dihatin...

Atmosfera odê her ku diçû xweş dibû. Lê di nav vê xweşiyê de jî, bêhîzûriyek hebû. Di hewa odê de hûrik hûrik guhertin çêdibûn. Ba diqulipî...

"Mihemed Begê Botî hema bi carekê re bangî Mûso kir û got; Mûso deya sed car deya, lawo îşev ji evqas girgirekên Botan, tu li ser çavên min û yên bavê min hatiye. Mûso, îşev bêhna min gelekî bi te derketiye. Malmîrato ev çardeh pazdeh salên te qediyar. Te li miqabîlî min xwe tije kîn, xerez û tehdît kiribû, dibêje. Mûso jî hema bi carekê re li Mihemed Begê Botî vedigerîne; axa dem e sed car dem e, tu şehîdê li dewsa xeman. Bi kuştîne û bi pevçûnê ez ne barê te me, ez ne qama te me. Axa; bîstîka ku biqewime ez xulamê te me, lê rojên qewamê jî ez li xwe ewle me. Axa; ez ji qalibê xwe zêde me.

Mihemed Begê Botî di dilê xwe de got; "Kûçîk kurê wî satûlî. Min ji wî zilamî re çî got ewî çî li min veqerand. Tu dibêji qey ew kesî bi zilaman na hesabîne. Mirov dibêje qey zilam li ber çavên wî weke kevir û kuçikan in. Weleh ku ez her gav nezeza xwe bidim ser wî û pê re biştexilim, ewê dilqetandin jê re çêbibe. Mihemed Begê Botî dîsa li mêvanên xwe veqerîya û bi wan re kete şitexaliyan...

Pîştî tibabekî Mihemed Begê Botî, Mûso dîsa xalî kir û di kerika guhê wî de got; Mûso deya sed car deya, lawo ji evqas girgirekên Botan, îşev bêhna min bi te derketiye. Mûso, min bihistiye ku te etfiyeke Misrî kiriye. Lawo kanî, em ji xwe re li etfiya te binêrin, bê ma bira ka etfiya te Misrî ye. Mûso wê gavê bersiva Mihemed Begê Botî da; Axa, ez ne har im û ez ne dîn im. Ez xortekî zirav im, lê ez mêran di-

xapînim. Ez bi eniya Mîrekên Ezîzan bikim, li odê tu ciwamêran û tu lawê bavan vê etfiyê ku ne li xwînê be, ez nakişînim...

Erdeşêr, birayê Misûr Begê li Mûso kir qêrin û gazî; eman Mûso dilê min xemgîn e, dûrî vê hizûrê, di nav evqas zilaman de, lawo ez te bi pîrekan dişibînim. Agirmalo ka em li etfiya te binêrin, belkî em ji xwe re yekê didiwa jê bistînin.

Mûso li Erdeşêr vegerand; axa waye, sed car waye. Teqla te ji ya hemû Begên Botan zêde ye. Axa, bera tu bizanibî ku ew etfî bi ruhê zilamên weke te ye.

"Mûso wayê, sed car wayê
Mûso min ji te re got;
Neçe dîwana Mihemed begê Botî
Dîwan li te nayê,
Mûso ku tu ji vir de herê
Tu ji wê ve nayê" ...

Piştî tibabekî îca Zeynal Begê Mûşî li Mûso kir qêrin û gazî. Got; Mûso lawo tu ne har î û tu ne dîn î, tu xortekî zirav î lê civatxapîn î. Agirmalo ka em li etfiya te binêrin. Belkî em ji xwe re yekê didiwan jê bistînin.

Mûso got: Axa wayê sed car wayê. Pêşiyên me ji paşiyên me re gotine; em silehên xwe tu caran bêyî xwînê nadin destên tu kesan. Axe dilê min dixemînê, aha waye tu etfiyê di ber bejna min de dibîne...

Evqase gîrgîrekên Welatê Botan tişteke ji Mûso, Bavê Xelef fahm nekirin. Hema wê bêhnîkê zilamek ji nav evqas zilaman rabû ser piyan. Ew çû û li Mûso, Bavê Xelef sekinî. Wî namerdî nekir, got mirç û çû rûwê Mûso. Got; Mûso malmîrato ma nûra çavên te rijiyaye? Ma qey te ez ji binî de nas nekirim? Ez destbirakê te Şaqûlê Berwarî me. Mûso, ma nayê bîra te, min û te me bi hevdû re heft salan feqetî kir. Tûrikên Quran û Kitêban milên me qetandin. Mûso, min û te bi hevdû re heft salan rastî kir, got Şaqûl. Mûso jî namerdî nekir, wî jî rûwê Şaqûlê Berwarî maçî kir û Şaqûl jî dûv re çû li cihê edeba xwe rûnişt.

Gîrgîrekên Welatê Botan, dîsa tişteke ji Mûso Bavê Xelef fahm nekirin. Dor zivirî û zivirî heta ku dîsa hat ser Şaqûlê Berwarî. Şaqûl got; Keko nabe, bi min nabe. Melek daxilî erdan bin. Keko ez dibêjim ku, ma ji nav evqas gîrgîrekên Welatên Botan tu li destbirakê xwe jî amin nabe...

Mûso di dilê xwe de got; "Li vê ecêbê. Min û vî malxerabî heft salan bi hevdû re feqetî kir. Welleh tûrikên Quran û Kitêban milên me qetandin. Me bi hev re heft

salan rastî kir.”, got û ponijî. Mûso hema wê gavê nemerddî nekir. Rabû etfiya tazî da destê Şaqûlê Berwarî...

Şaqûlê Berwarî etfiya Mûso quliband vî alî û aliyê din. Got keko Mûso etfiya te pîroz be, xalis Misrî ye. Dûv re Şaqûl etfî da destê Hecî Ebasê Keleha Pozreşa li teniştaya xwe. Hecî Ebas etfî quliband vî alî û aliyê din. Got; Mûso haye, sed car haye, ez bi eniya Mîrekên Ezîzan bikim, min bala xwe baş daye. Ew etfî ji xeynî Mûso û pê ve, bi kêrî tu lawên havan, tu cara nayê. Dûv re Hecî Ebas etfî da destê Sadûnê Nûhê Gergerî, siwarê Şilha kekê Nûrê li teniştaya xwe. Sadûn etfî quliband vî alî û aliyê din. Got; Mûso eman te kir, sed car te kir. Bila tu tenê bêjî min ji xwe re sîleh peyde kir. Ji devê te dibare barek şekir û xortan li bejna te meyze kir...

Etfî dîsa li civatê zîvirî û zîvirî. Dûv re hat ket destê Erdeşêr birayê Misûr Begê li teniştaya wî. Erdeşêr etfî quliband vî alî û aliyê din. Di bin hûrikên çavan re li Mûso nêrî. Rehê xezebê li ber çavên Mûso bel bûn. Di ber qeytanên simbêlan re kef herîkî. Çavên Mûso weke du gulên topê, di nava serê wî de sor bûn. Mûso bûbû weke gayekî şerabvexwarî ku mirov du qedehên xwînê berde ber çavê wî. Erdeşêr bi vî yekê tirsîya û etfî da yê teniştaya xwe.

Etfî dîsa li civatê zîvirî û zîvirî... Vê carê etfî kete destê Mihemed Begê Botî. Mûso xwe ber bi Mihemed begê Botî de livand. Ji tirsîya Mûso, etfî ji destê Mihemed Begê Botî de ket erdê. Li piştaya şibakan pîrek bi Mihemed Begê Botî kenîyan...

Etfî dîsa zîvirî û zîvirî, du carî bû. Vê carê etfî hat û dîsa ket destê Şaqûlê Berwarî. Şaqûl ji Mûso re got; Ma keko te ev etfî bi çiqasî kiriye? Hema bi carekê re, hîna gotina wî di devê wî de bû, Mûso lê vegerand û got; keko li ser min sekinî bi şo zêrên Osmanî ye. Hîna gotina wî di devê wî de bû, Şaqûl etfî dawêşand xalka Mûso. Şaqûlê Berwarî şelişî û etfî di laşê Mûso de hişt û bi lez xwe gîhande deriyê dîwanê...

Birîn û nalîn bi Mûso Bavê Xelef ket. Hema bi carekê re destê xwe avêt etfiya Soranî ji bin taziye xwe kişand. Bi awira xwe li vî alî û li aliyê din î odê nêrî. Dora xwe baş saxtî kir. Şad û şudê Mûso hebûn, hema di wê bîstikê de çend girgirekên Botan bi ser hevdu de qulibandin. Çavên xwe li Mihemed Begê Botî digêrand. Mûso dît ku Mihemed Begê Botî xwe, hema hema gîhandiye deriyê dîwanê. Wextî xelas bibe. Di vî navê re jî Mihemed Begê Botî dixwast ku baz bide. Lê Mûso vî gavê berda ser piştaya wî, ew di devê deriyê mala wî de girt û da ber etfiyan.

Mûso mîrxasekî bi nav û deng bû, hema wê gavê cendekê Mihemed Begê Botî bi ser xwe de quliband. Mûso di vî navê re germ bûbû. Destê xwe avête gurzên simbêlan bi ser pêlên xwînê de, ba da. Mûso nav di xwe da;

"Ez Mûso me Bavê Xelef im
 Ez xortekî bi def û lef im
 Ji odên Began û Wezîran
 Ez ne direvim û ne jî dibezim..."

Li oda Mihemed Begê Botî, Mûso çû vî alî û hat aliyê din.

Pîrekan li ber şibakan li vê bûyerê temaşe dikirin. Pîrekek ji yê Mihemed Begê Botî ji hevalên xwe re got; bi rebê alemê min bi çavên serê xwe dît ku derb li Mûso ket. Mûso li odê dîsa çû wî alî û hat aliyê din. Pîrekê dît ku tiştek weke xilçekî di teniştê Mûso de çikandiye. Pîreka Mihemed Begê Botî xwe avête erfîyê ji teniştê Mûso derxist. Lê heyfa mêrê çê, wê gavê jî bi carekê re xwîna Mûso belîqî ser erdê. Mûso hema bi carekê re bi ser laşê Mihemed Begê Botî de xiliya û ket. Mûso bi vê birînê re çû ser heqîya xwe. De bera serê hazir û guhdaran jî sax be..." Got Mihemed Eliyê Kercosî.

Baş xuya dike ku epopa Mûso, bi haweyekî trajedî xelas dibe. Îcarî mirov dikare ji pir aliyan de li ser vê epopa hêja bisekine. Ji pir aliyan de mirov dikare li ser ziman, li ser kiryar, li ser avaniya epopê, li ser qerekerên civakî, li ser mîrekî û eşîretîya li Kurdistanê; li ser rêzana civatî ûhw, hûr û kûr bibe. Lê beriya hemû tiştî, ez dixwazim li ser gotina mêrxasiyê hinek piyvanan bînim zimên.

Navên ku dişibin gotina mêrxasiyê li Kurdistanê gelek in; egît, qehreman, fêris ûhw. Ev gotin hemû manayên wana gelekî nêzikî hevdû ne. Gotin û manên wan li gora deman, welatan, kulturana, civatan dikarin werin guhertin. Bi vî haweyî jî navên mêrxasiyê pir dibin. Ev navên hanê kêma an jî zêde, di eynî manayê de têne bikaranîn. Ev nav ji bona hinek kiryanan têne gotin. Kesên fêris ji ber kiryarên xwe dibin fêris, kesên egît jî wilo ne. Heger di fêrisiyê de kiryarî tunebe, navê fêrisiyê jî wê gavê tunebe. Mêrxasê ku tiştekî neke, ma ew dikare bibe mêrxas? Na. Mêrxasî, egîtî, fêrisî û qehremanî hemû bi kiryarên mirovan re pêk tê. Ji bona ku hinek mirov van navan karibin qezenc bikin, di vî warî de kiryarî şertê yekemîn e. Ma nivîskarekî ku pirtûkan nenivîsîne dibe nivîskar? Mêrxasî, fêrisî, egîtî tu caran nikare bibe helwesteke teorîkî. Helbet li ser çilobûn û çawabûna mêrxasî, egîtî û fêrisiyê jî teorî hene, lê belê ew tenê li ser ronîkirina mêrxasî, egîtî, fêrisiyê hatine nivîsandin. Kiryara mêrxasî ji gelek aliyan de dikare were zelalkirin, norm û qiyametên wê jî werin berbiçavkirin. Dem hene ku gotin ji naveroka xwe dûr dikeve. Ji bona vê yekê jî pêwîst e mirov hergav, gotin û kiryanan ji aliyê semantîk de, piralî û gelek ca-

ran bide tefsilandin. Bêyî tefsilandina gotinan, di nava mirovan de dikare hergav sergêjî çêbibe. Em dizanin ku tixûbên mêrxasî û tirsonekiyê jî carinan dikevin nava hevdu. Ev jî divê ji hevdu werin veqetandin. Gelek caran di dîroka gelan de kesên tirsonek xwe weke kesên mêrxas nîşan dane. An jî mêrxasiya ku hinek ciwamêran kirine, dikin para xwe. Ew babetên kesan, mêrxasên ji kîsên xelkê ne. Di dema feodal de li gelek welatên Ewropa, hinek esilzade hebûn ku sifata mêrxasiyê, egîtiyê, fêrisiyê bi peran dikirîn! Ew kes qehreman, mêrxas, egî û fêrisên bêyî kiryarî bûn! Ango ew nekirkêr bûn. Lê li welatê kurdan tu caran kesî mêrxasî bi peran nekiriye. Di civata kurdan ya feodal û eşîrî de, pere û mêrxasiyê li hevdu ne dikirin. Kesên mêrxas gelek caran bê mal û bê pere bûn. Mêrxas jî li hemû deveran, herdem weke civata xwe bûn. Mêrxasê civata kurdan bi piranî ji grûbên kedkar derdiketin. Mûso Bavê Xelef, Derwêşê Evdî û Hemê Gozê mêrxasên grûba kedkar in. Helbet ji serdestên kurdan jî mêrxas hebûn. Ew jî bi nav û deng bûn. Lê mêrxasên civata kurdan yê navdar, ji aliyê sosyal de bi taybetî ji çîna kedkaran dihatin. Li dijî zulma axan, li hemberî bêbextiyê, li ser neheqiyê, li ser namûsê, li hemberî xayîntî û mûxbiriyê hergav wan serê xwe rakirine. Li hemberî mercên zehmet ew tu caran çîz nebûne. Ji desthilanîn neketine. Xwe teslîmî dijminên xwe nekirine.

Li gora hemû tarifên ferhengî kesê mêrxas yekî wilo ye ku; ew ji tehlûkê natirse, neheqiyên qebûl nake, xwedî li namûs û şexsiyeta xwe derdikeve, serê xwe li ber zulmê danayne û li gora civata xwe piyvanên exlaqî yê baş diparêze. Bi kurtî kesên mêrxas li gora îdealên civata xwe dijîn. Heger civata kurdan desthilanînê bipesinîne, divê mêrxasên kurdan bi desthilanîn bin. Heger civata kurdan comerdiyê bipesinîne, divê mêrxasên kurdan comerd bin, heger civata kurdan zilamtiyê bipesinîne, divê mêrxasên kurdan zilam bin, ûhw. (Helbet mêrxasî ji bona pîrekan jî derbas dibe, lê bêle ev mijarekê din e). Mêrxasiya kurdan tu caran fen û sextekariyê qebûl nake. Mêrxasên kurdan şerê xwe eşkere dikin. Di kultura kurdan ya bi devkî de bi milyonan mînakên heja di vê mijarê de hene.

Di tevgirêdana civata eşîrî de mêrxas kesekî bi tenê ye. Mêrxas, ji hinek tevgirêdanên sosyal û çîneyetî xwe piçekî azad kiriye. Ev azadî ne mutlaq e lê belê relatîf e. Tevgera kesên mêrxas xweser e. Tiştên ku hemû kes nikarin bikin, ew dikin. Mêrxas, derdora xwe fireh dikin û sêncên li pêşiya xwe jî yeko yeko belav dikin. Xwe ji civata xwe re didin îspatkirin û şexsiyeta xwe jî di kiryarên xwe de didin diyarkirin. Weke min li jor jî got kiryarîyên mêrxasan mohra wan bûn. Mohra sosyal jî bi fen û sextekariyê çênedibû. Heger biba jî ew ê temenê wê pir kin bûya.

Helbet mêrxasî ne tenê bûyerên sosyal in. Ne tenê şer û pevçûn e. Bi qasî kiri-

nan, di gotinan de jî mērxasî heye. Kesên ku xwediyê gotinên xwe derkevin, rastiye biparêzin, li hemberî derewan tekoşînê bidin, sozên xwe xerab nekin û li gora exlaq û wijdanê xwe tevgerê bikin, ew jî dibin mērxas. Dem heye ku gotin ji kiryanan girîngtir dibe. Heta mirov dikare bibêje ku gotin û nivîsandin di hinek demên berbiçav de, dibe weke zêr. Desthilatdarî pir caran ji gotin û nivîsandinê ditirse, lê belê ji kiryarên sosyal zêde natirse. Weke tê zanîn gotin û nivîsandin jî babetekî kiriyariyê ne. Li ser gotin û kiriyariyê gotineke kurdan heye, gotin wilo tê gotin;” Ewê ku bêje û neke, nekirkêr e, ewê ku bêje û bike, mêr e, ewê ku nebêje û bike, şêr e”. Li vê derê mēranî an jî mērxasî weke him gotin û him jî kirin bi hev re tê fahmkirin. Heger mirov hinekî din li ser vê mijarê kûr bibe; ewê eşkere bê xuyakirin ku gotin bêyî kirin, kirin jî bêyî gotin, li ba civata kurdan ne mērxasiyek îdeal e. Mērxasê îdeal ewê ku him bêje him jî bike ye...

Erê, Mûsa Bavê Xelef mērxasekî kurdan bû. Di vê epopê de Mûso weke niwênerê kedkarên mērxas tevger dîke. Di welatê Botan de Mûsa cilika bēnamûsiyê qe-bûl nekir. Serê xwe ji zulma axa û mîrekan re dananî. Mûso tixûb û sava axayê fenek, bi kirina xwe ji hevdû belawela dîke. Mûso bi zanistî diçe dîwana Mihemed Begê Borî û weke kewekî ribat li hemberî fen, zulm û tada mîrek û axayên çavsor derdikeve. Ew li xwe gelekî amin e û bi tedbîr çûye dîwanê. Mûso namûs û şerefa xwe di ser kuştina xwe re digire. Qîma xwe bi kuştinê tîne lê belê qîma xwe bi bēnamûsiyê, bi stûxwariyê û bi jiyanê bêrûmet nayîne. Heger ji vî alî de mirov li epopê binêre û bixwaze Mûso fahm bike; wê gavê Mûso weke mērxasekî îdeal ye civata kurdan derdikeve pêşberî mirovan. Di civata eşîrî ya kurdan de hinek sixlêrên mērxasan hene ku li ba kêm civatên cihanê peyda dibin. Mērxasên civata kurdan ne kesên fenek, cambaz û durû ne. Lê li gelek welatên Ewropa kesên mērxas fenek û durû ne. Ev rastiya ha li gelek welatên din jî derbas dibe. Mērxasên welatan jî weke kultur, norm, exlaq, îdeal û piyyanên civata xwe, formên xwe yên dîrokî digirin. Weke ku em hemû dizanin naveroka mērxasiyê gerdûnî ye, lê belê formên mērxasiyê jî dîrokî ne. Mērxasên civatan bi hevîrê welatê xwe têne stiran û heyvanê wan jî dibe formekî etnîk. Yanî bi kurtî mērxasî û mērxas tu caran nikarin ji tevgerêdanên civata xwe werin îzolekirin. Di tevgerêdanên sosyal de, di qiyametên kulturî de, di avaniya civatan de kesên mērxas derdikevin meydana dîrokê.

Kuştina mirovan jî li gora welatan dikare were guhertin. Li miqabîlî çavê gelek kesan, di civatê de, di cihên ku dostanî û nêzikayî lê çêdibe kuştina mirovan lidarxistin, bûyerek kulturî ye. Armanç, çavtirsandina mirovan e. Ma gelo çima Mihemed Begê Borî Mûso li dereke xalî nade kuştin? Ji bona çî kuştina Mûso li dîwana

Mihemed Begê Botî, li miqabilê çavên gelek mirovan tê pilankirin? Bersiva van pirsyaran ji nêzik de bi kultura mîrek û axatiya kurdan ve girêdayî ye. Kuştina Mûso li dîwana Mihemed Begê Botî weke semboleke desthilatdariyê divê were fahmkirin. Mûso bi kirinên xwe li hemberê desthilatdariya Begên Botan rabûye. Çavso-riya axan qebûl nekiriye. Li miqabilê vê kiriyariya Mûso, divê Mihemed Begê Botî û hevalbendên wî, ji nû ve otorîta xwe tekûz bikin. Ew otorîte û desthilata ku Mihemed Begê Botî û hevalbendên wî ku demekê winda kiribûn, divabû sembolîk be jî, dîsa li dîwana Mihemed Begê Botî were li darxistin. Bi kuştina Mûso ewê mîrekan dîsa hefsarê civatê bikirana destên xwe. Ji ber vê yekê jî Mûso dibû gorî ji bona tekûzkirina desthilatdariya Mîrekên Botan.

Tiştêkî din ku li vir balkêş e ew e; hemû kes li kuştinê temaşe dikin. Pîrek, di penceran re li bûyerê temaşe dikin. Di Dîwana Mihemed Begê de herkes zane ku ewê îro xwîn birije erdê. Zanebûn li vir nikare têkeve pêşiya kuştina Mûso. Zanebûn li vir rola xayîntiyê dilîze. Herkes bûyerê dizane lê belê bédeng dimînin. Weke filmekî, an jî piyesekekê herkes li bûyerê temaşe dike. Mirov li benda xwînê sekinî ne. Mûso divê li oda Mihemed Begê Botî, were qurbankirin. Lê ew qurban jî ne berxek e, ne karek e, ne mîhek e, ne dewarek e, lê belê mîrxasekî ku bi nav û deng e. Ew şêr û mîrxasê welatê Botan e. Li oda serdestan Mûso pîlan û şêwra mîrek û Begên Botan xera dike. Mûso qurbantiyê qebûl nake.

Di epopa Mûso de, Şaqûlê Berwarî rola helî xerab dilîze. Şaqûl bi dostanî û hevaltî dixwaze ku Mûso bine listikê. Mûso bi tedbîr e. Lê li oda Mihemed Begê jî li tu kesî amin nabe. Lê wexta ku hevaltî, dostanî û nasîti dikeve holê, wê gawe Mûso hinekî sist dibe. Bi kêmanî dixwaze ku li destbirakê xwe amin bibe. Ji ber vê yekê jî xwe bi destan ve berdide. Di nava atmosfereke dijminayetî û xayîntiyê de, Şaqûl weke dostekî destê xwe dirêjî Mûso dike. Şaqûl weke marê kor e. Hema ku keysa wî li Mûso bê, ewê derbê lêxîne. Mûso, ne li benda Şaqûl û xerabiyê ye. Lê Şaqûl mirovekî durû ye. Şaqûl, ilmê tûrik xwendiyê, ew rastiya hanê jî li gora dema xwe îşareta paqijiyê bû. Kesî di vê tevgerêdana civatî de hêviya xerabiyê ji Quran, Mishef û ilmê dînî nedikir. Şaqûlê Berwarî û Mûso bi hev re ilmê dîn xwendibûn. Wan nan û avê hevdû xwaribûn. Tûrikê Quran û kitêban milên wan qetandibûn. Lê di dawiya dawî de jî dîn û hevaltî bûn encam ji bona xayîntiyê. Li vir dîn helwesta xwe li ba desthilatdariya politîk datîne û ji îdeolojiya xwe ya dînî bi dûr dikeve. Rola Şaqûl ya eşîrî, zora rola Şaqûl ya dînî dibe. Realîta civatê bi ser realîta dînî dikeve.

Tîpên weke Şaqûlê Berwarî di kultura kurdan ya devkî de gelek hene. Di hemû

epopên kurdan de mijara mêrxasiyê, fedakariyê û hevaltiyê, bi mijara xayîntiyê, bêbextiyê û mûxbirtiyê re, bi hev re dimeşin. Kiryar raserî hevdû pêşda diçin. Heger mirov hinekî din li ser vê mijarê hûr û kûr bibe, rehê vê yekê dikarin bighêjin Felsefa Zerdeşt. Li gora vê felsefê di gerdûnê de xerabî û başî, tarî û ronahî li miqabilî hevdû, herdem tekoşinê didin. Hunermend jî dixwazin bi gelek cureyan praktîka mirovan raxînin ber çavan. Hunermend ewê ku sixletên tîpên civatî, bi haweyekî piralî zelal bike, ji xerabî an jî başiya wî tu şikê nehêle. Ji ber vê yekê jî di epopên kurdan de karakterên sosyal pir xurt in. Kesê xerab bi rastî xerab e. Weke hunermendê hêja Mihemed Arîfê Cizîrî jî di straneke xwe de dibêje; "xerabo, tu ji xeraba jî xerabtir î." Bi rastî, xerabê ku ji xeraban xerabtir bin, ma gelo ew çava ne? Ma gelo tu sixletê mirovatiyê li ba wan mane? Di epopa Mûso de kiryarên Şaûlê Berwarî xerab in. Mihemed Begê Botî bêbext e. Pîreka Mihemed Begê Botî Xanimê jî, baş û dilovan e...

Ma gelo cihê ku lê mêrxasî hebe, civat dikarin bêyî bêbext û xayînan bijîn? Bi baweriya min na. Him ji aliyê îdeolojî de, him ji aliyê pratîk de û him jî ji aliyê exlaqî de ev bûyer û gotin bi hevdû ve girêdayî ne. Mêrxasî li hemberî bêbextî û xayîntiyê derdikeve meydanê û pêşda diçe. Di epopên kultura kurdan ya bi devkî de mêrxasî, egîtî, fêrisî, qehremantî, bi hawê avaniyêke sistematîk, bi bêbextî, bi xayîntî, bi durûtî û mûxbirtiyê re, hevdû timam dikin. Eynî weke herfên elfabeyê, ew girêdayî hevdû ne. Yek bêyî ya din nabe. Yanî li aliyekî sixletê başiyê û li aliyê din jî sixletên xerabiyê, weke du stûnên exlaqî li raserî hevdû disekin. Qayîşê bi hevdû re dikişînin. Ew bi hevdû re pevdiçînin. Yek bêyî ya din nabe. Cihê ku xayîn lê hebin ewê hergav mêrxas jî lê hebin û cihê ku mêrxas jî lê hebin ewê hergav xayîn jî lê hebin. Ev yeka han di huner û edebiyatê de jî wilo ye. Ji xwe di civat û dîrokê de ev realîta han hîn baştir xuyanî dike. Civata ku xayîn tê de tune bin, mêrxas û qehremanên wê jî tunene. Ev rastiyeke dîrokî ye. □

ŞEREFNAMEYA BI KURMANCÎ Û BÎRA ME YA MILLÎ

ROJEN BARNAS

Di vê bihara 1998 an de Şerefname "Tarîxa Kurdistanê ya kevn" a Şeref Xanê Bedlîsî cara pêşîn bi kurmancî çap û belav bû^(*). Kurdperwerê hêja û nefspiçûk Ziya Avcî bi wergerandina vê pirtûkê ji xwendevanên kurmancî re xizmeteke mezin a bêhempa kiriye. Destê wî terr û hêşîn be.

Şerefnameya bi hîmê xwe bi farisî nivisandî, piştî wergerên xwe yên bi fransizî, erebî, tirkî û soranî çarsedsal şûn de bi kurmancî dikeve berdestê neviyên arkinci-yên mîrîtiyên hingê û bi kurmanciya gewr a ku serhedî jî, berriyî jî bikarin bi hêsanî jê fehm bikin û bi uslûbeke rewan ku ji xwendina wê meriv têr nabe, hatiye wergerandin. Werger Ziya Avcî bi rastî serê xwe di ber de gelek êşandiye, herçend wergera mamosta Hejar ji xwe re bingeh wergirtiye jî lê bi nusxeyên herdu zimanên dinê re (farisî û tirkî) jî daye berhev, têvelî û nelihviyên ku hema rast lê hatiye, wan bi şandekan nîşan daye. Piştî vê kira hêja, Mîr Şeref Xan dikare êdî bi firêqetî û sersiqirandî di gora xwe de binive. Ragihandina wî wînda nebû û niha gihişt-te zarûkên wî welatî ku wî tevî bêîmkanî an kê-mîmkaniyên bidestxistina pirtûkan ên dema xwe serê xwe di ber de gêj kir, canê xwe di ber de azirand, tarîxekê nivisand û ji me re hişt. Bi munasebeta çarsed û yek saliya nivisandina vê berhema hêja selam, hurmet û spasên xwe ji giyanê nivîskarê wê, Mîr Şeref Xan re pêşkêş dikim.

Bîra merivekî hişê wî ye: Merivekî bêhiş bibîr nayîne ku kengê li ku derê çî kiriye, çî gotiye, çî pirsîye an çî xwariye. Merivekî wisa li eynî derê, li eynî kevirî dikare sed caran biartile, ciyekî xwe biêşîne û neyê bîra wî ku ev berê jî bi serê wî de hatiye. Ji ber bêbîrî an bêhişiya wî, ciyê wî li civatûcaxiyan tune. Merivên wî zûbizû wî nayinin nav civatan, herçend ew kes berî vê rewşê mêrxasekî bi navûdeng, alimekî bêhempa, xweşuhbetekî yekta bûbe jî.

Bîra neteweyekî jî tarîxa wî ya nivîskî ye: Bêyî tarîxa nivîskî dîroka devkî wek çî-

roka Mala Zalê ye, yanî efsane û galegala vala ya li ser pesin û forta ye. Lê Şerefname tarîxa nivîskî ya perçeyekê ya bîra neteweyê me ye: Gava ew di pêş de bi tarîxa Ebû-l-Ezreq û yên dinê yên temamker bê temamkirin hingê bîra me ya neteweyî wê dest bi fonksiyona xwe ya xebatê bike.

Navê vê pirtukê "Şerefname Tarîxa Kurdistanê ya kevn" an li gora ya çapa St. Petersburg - 1862 "Şerefname Tarîxa Kurdan" e. Lê bi rastî Şerefname ne tam tarîxa Kurdistanê ye û ne jî tam tarîxa kurdan e: Ew tarîxa xanedan û mîrîtiyên Kurdistanê ye. Bi qasî ku têkiliya wan bi mîr û xanedanan re heye behsa tişt, bûyer, eşîr, dever û kesan tê kirin. Behsa şairên mîna Melayê Cezerî, Feqiyê Teyran, Melayê Bateyî ku berî Şeref Xan jiyane an hemdemê wî ne nayê kirin. Lêbelê behsa şa'irtiya Yaqûb begê kurê Mihemed begê zirkî tê kirin û texmîna hebûna dîwaneke wî ya şî'rên bi kurdî jî tê kirin ku heta niha kesî bi vî navî şa'irekî kurd nebihîstiyê. Herwisa eşîra Xerzan eşîrek mezin û melbenda wê jî herêmek gelek fereh e, ji aliyê devok û kulturê ve jî xwedî çiyekî taybetî ye, lêbelê behsa wê nayê kirin. Bi tenê li

derekê, tekûtenê gotina "nahiya Xerzan" derbas dibe.

Şerefname erê tarîxa mîrîtiyên Kurdistanê ye, lê pê re jî rapora zanistî ya psîkolojiya kes û civaka kurd e. Tesbîten Şeref Xan û yê Şêx Ehmedê Xanî yê di xisûsa karakterê ferdî û civakî yê kurdan de eynî wek hev in:

Ne bîst û çar kes, bîst û çar eşîr di rojekê de digihîjin hev (ev mû' cîze ye), federasyonê datînin [federasyona Rojî] (ji bona me kurdan ev mû' cîzeyê herî mezin e), lê derdê giran ev e ku ji nav xwe, ji xwe re mîrekî an sermîyanekî hilnabijêrin, ji Bedlîsê diçin Xelatê du birayên bi eslê xwe nekurd tînin yekî dikin mîrê Bedlîsê, yekî jî yê Hezoyê.

Weyaxud yekî ebasî, emewî, tirkmen, xalidî filan tê deverêkê tafilê li dora xwe çend qebîleyên kurd dicivîne, dibe mîrê wan. Ew herêm an eyalet bi erêkirina xelîfe, şah an sultan dibe mîrîtî an milkê wî kesî û nav an naznavê wî kesî jî li wê herêmê û eşîrên herêmê tê danîn; herwekî [Behdînan (î), Şemzînan (î), Silêman / Silîvan (î), Zirkan (î)] û kurd jî li dijî vê bûyerê dernakevin. Heta di bin serekatiya wî kesê nekurd de heta Gurcistanê, Xorasanê an deverên ji war û welatê wan dûr di karin herin xwedênegiravî li hemberî dijminê xwe şer bikin. Lê li hemberî qebîle û eşîrên kurd ên birayên xwe serê xwe danaynin û mezîniya yekî kurd qebûl nakin û şayet gumana tiştekî wisa ji wan bikin bêlêbûrîn bi şûr û xencer dibezin wan.

Şerefname neynika rûhiyeta me ye û bêy armanceke taybetî, nîşanî me dide ku em kurd çendî biyanîperest in. Em ne ku xerîbdost in, lê xerîbperest in. Li alîkî dibînî Hulagû Xan, Tîmûrleng, Şahê Ecem, Sultanê Romê, Xelîfeyê Şamê an Bexdayê aliyekî Kurdistanê daye ber xwe serûbin xopan û kaviîl dike, li aliyê dinê bala xwe didiyê ku hêzên wan ên herî dijwar û şerkar hin eşîrên kurd ên ji herêmeke dinê ne.

Rewşa rûhî ya xwenda û alîman jî ji kesên sade ewçend pir ne cuda ye. Mîr behsa heşt "mewlana" yê mezîn ên ji Bedlîsê derketî dike: Mewlana Ebdurehmanê Bedlîsî, Mewlana Mihemed Berqel' î, Şêx 'Emmar Yasîr, Mewlana Husamedînê Bedlîsî, Mewlana Îdrîsê Bedlîsî, Ebû'l Fadil Efendiyê kurê Mewlana Îdrîs, Şêx Ebû Tahîrê Kurdî, Şukrî Şa'îr. Lê di nav wan de yekî ku ji bona Xwedê rêzek li zîman an kultura kurdî zêde kiribe tune. Xizmetkarê erebî, farisî, tirkî û tirkmenî bûne.

Piraniya mîr û serwerên kurdan bi eslê xwe biyanî ne, ne kurd in: Li gora tesbîta Mîr Şeref Xan mîrekên Hekar, Îmadiye, Mirdasî, Çemîşgezêk (? selçûkî) û Kîlîsê ebasî, yê Boxtan (Botan) xalidî, yê Zirkan seyîd, yê Dînewer-Şehrezor û Bîradostan hesnewî (?), yê Sohran û Dînbiliyan erebên wekî dinê ku ev gişt bi eslê xwe ereb in. Mîrekên Bedlîs û Sasûnê sasanî, yê Kelhûrî keyanî û yê Suwêdî bermekî ne ku ev jî faris (pars) in. Yê gelbaxî tirk in. Fermanrewayê Diyarbekir û

Cezîrê (merwanîyên Meyafarqînê yê dema Badê Dostik), yê Lora Mezin û Lora Piçûk, yê Erdelanê (ji merwanîyên Meyafarqînê ne), fermanrewayên eyûbîyan, melikên Hesenkêfê (eyûbî) jî kurd in. Eslê mîrekên Xîzan (Hîzan), Şîrwan, Baban, Mekrî, Baneyê ne binavkirî ne.

Gerçî ji edeba xwe ya bilind gava Mîr Şeref Xan behsa her mîr an fermanrewayekî dike bi sifetên wek aza, serbixwe, mêrxas pesnê wan dide, lêbelê tu yek ji wan jî bi maneya îro û heta ya wê demê jî azad û serbixwe nebûye. Gişt jî girêdayê hin merkezên mîna xelîfetiyan (Bexda, Şam, Qahîre, di pey re Konstantîniye) an mîna yê şahîtiya Tebrîz û sultaniya Konstantîniyeyê bûne. Di nav wan de yê herî mezin û muqtedîr Selahedînê Eyûbî yê sultanê Misir û Şamê ye ku ji Nûredîn Meh-mûd re qasid dişîne û dibêje: "Ne hewce ye ku tu heta vê derê cefa bikişînî, werî. Kolekî xwe bişîne bila were zincîrê bavêje stuyê min û min hetanî ber hizûra te li pey xwe bikişîne. Ez kolê te me."(*)

Ku Sultan Selahedîn bi vî awayî be, hun werin li halê rebenên dinê bifikirin.

Mîrekên dinê herwekî walî, qeymeqam, mudurê nahiyê; piçek guhartî lê mîna memûr in û li ser kêfa xelîfe, sultan, şah, wezîr û carîna jî ya paşayê (mîrmîranê) Diyarbekir, Wan an Bexdayê ji mîrîtiyê têne avêtin an bi cî kirin. Mîrê Hekariyê, yê Boxtan (Bohtan), yê Kilîsê tayînî Bosnayê, Buxdan û Temeşwarê dibin.

Mîrên me jî wekî me ji yekîtî û fikra yekîtiyê her dûrin. Li ser pêşniyara Îdrîsê Bedlîst, Sultan Selîm dixwaze ku mîrên me di nav xwe de mezinêkî hilibijêrin, ew kes bibe mîrêmîran an melikê Kurdistanê ku Sultan pê re bide û bistîne. Ji mîrên me heryek xwe pêşniyar dike û ji xwe pê ve kesî qebûl nake. Li ser vê Sultan Selîm jî wan re Çawîşbaşiyê xwe "Bıyıklı Mehmet (Paşa)" dişîne û dike mezinê wan û mîrên me jî ji vî derdî xelas dike.

Em fikra yekîtiya mîran li wê derê bihêlin, ew bi xwe di nav xwe bi hev re xayîn in; de bira bi bira, kur bi bavê xwe re ne rast e. Heryek ji wan li pey payeya mîrîtiyê ye û ji bona wê payeyê jî dikare hav, bira, kur û mamê xwe li bejiyê bifroşe, bikuje an bide kuştin. An jî jibona ku her wisa mîr bimîne dikare dev ji mîrîtiya herêmeke mezin berde û bi ya bi qasî çend gundan qaîl bibe. Mefhûma "welat" ji bona wan ew erdê di bin mîrîtiya wan de ye ku bi berat an fermana şah, sultan an xelîfe hatiye dayîn. Mefhûma "Kurdistan"ê jî yek jê di berat û fermanên resmî de bi tenê ji bona mîrîtiya Çemişgezek (herêma Dêrsima îroyîn) tê bi nav kirin û ya diduyan jî gava kurd û mîrên kurdan ji welatê xwe dûr in; li Konstatîniye, li Tebrîz an li xerîbiyê ne; ji dêlva bajar û gund an eşîra xwe bi vî navî xwe didin nasîn an têne nas-kirin.

Mîr Şeref Xan bi qencî, dilsozî û şîranî pesnê kurdan û mîrên kurdan dide. Di vê

nivîsê de tiştên ku dibe wek rexne bêne fêmkirin, ne gotinên camêr in; jêfankirin û dershilanîna min a ji tarîxa me ye. Dibe ku ev dersjêhılanîn li xweşa meriva, li xweşa meriva wek merivekî kurdê dilperitî neçe; lê xweşî tiştêkî ye û rastî tiştêkî dinê ye. Heta meriv nexweşîna xwe veşêre meriv ne dermanê xwe dibîne û ne jî sax dibe. Heta meriv şaşîya xwe nebîne û li xwe daneyne, meriv ji şaşîtîkirinê nafilite. Ku meriv xerabiyê ji qencyê neniqîne çawa bikaribe qencyê bike?

Çi ji me kêm e?

Ji me sultan (yên merwanî û eyûbiyan) derketine, fatih derketine ku heta Hîcız û Yêmenê kirine bin hukimê xwe (zarûkên Necmedîn Eyûb), mîrên me yên ji neslên tahir (seyid, ebasî, xalidî, emewî, keyanî) jî hebûne, xortên kurd hetanî Xorasan, Gurcîstan û deverên dinê çûne û canê xwe jî dane; yanî mêrxasên me yên canfeda hebûne û hene. Xwenda û zanayên me jî hebûne ku dîwanên şah û sultanen xemilandine, di medreseyan (zanîngehên) paytextên herêmê de dersdar bûne. Li ser navê me ne tapo kiribe jî axa me ya bi navê me bi nav kirî jî heye, ku em bac û xeraca wê jî didin. Lê wisa be çi kêm e?

Qewlî Xocê Menşûr ve lê wisa be em çima helawê çênakin?

Em nikarin helawê çekin. Em nikarin û ku wisa here emê nikaribin jî. Lewra tiştê hevduçîrtinê jê kêm e: Ruhê kurdîtiyê...

Roja ku em kurd wekî ferd bikaribin kurdbûna xwe ji eşîr, navçê, dîn, mezheb, terîqet, baweriya siyasî û felsefî, partî û serokatiya partiya xwe pêşîr bigirin; menfeta kurdîtiyê di serdestî van hemûyan û helbet ya xwe ya kesî û malbatî de bigirin, hingê şefeqa me wê bavêje û sibeha me zelal bibe.

Roja wekî ferd em bikaribin bêjin: Ez pêşiyê kurd im û dûre bisilman im, ez pêşiyê kurd im dûre neqşebendî me, ez pêşiyê kurd im dûre alewî me, ez pêşiyê kurd im dûre êzidî me, ez pêşiyê kurd im dûre komunîst im, ez pêşiyê kurd im dûre ateîst im, ez pêşiyê kurd im dûre endamê partiya xwe me, ez pêşiyê kurd im dûre bendeyê serekê xwe me û vê di nav civakê de bidin bicihkirin, di axaftin û nivîsandinê, li mal û li derve, di karê rojane û yê entelektuelî de pêşîkî bidin zimanê kurdî û berhemên wê; hingê ewê rûhiyeta kurdî mîna çîmantoyê eşîr, mezheb, gundî, bajarî, kurd û esilkurdan bigihîne hevdu û ji gelê me yê bêçare re çareyê ji bûtîka guliyê dara hêviyê mîna gul bibişkifîne.

Berevajiyê vê hemû xewn û hemû derew.

Şerefnameya bi kurmancî bixwîne, carekî dîtir bixwîne û bi tenê ne rêzên nivîsandî, navbera rêzan jî bixwîne. □

(*) Navnîşana Çapxanê: Apec-Förlag, Box 3318 163 03 Spånga / SWEDEN

(**) Şerefname, rûp. 108.

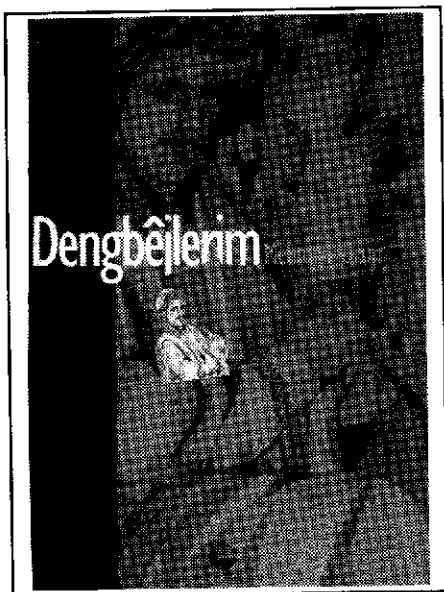
DENGBÊJÊN MEHMED UZUN

ŞEREFXAN CIZİRÎ

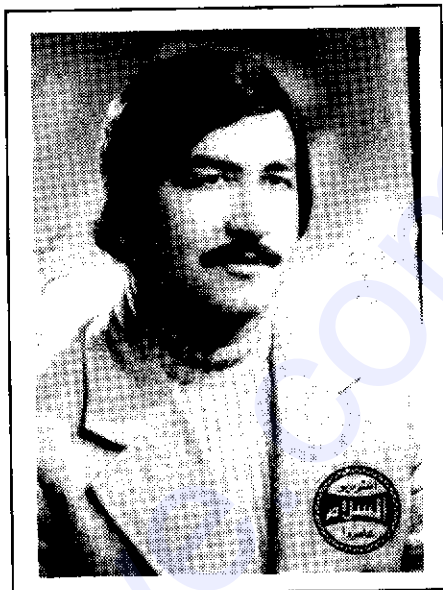
Li ser dengbêjên Kurdistanê kêrî tiştê tene nivîsandin. Ev rastiya hanê pir caran hatiye dubarekirin. Ji ber vê yekê wexta ku pirtûka Mehmed Uzun ya bi navê "Dengbêjlerim" kete destê min, bi rastî ez pir kêfxweş bûm. Bi hêviyê mezin û çêçê xurt min pirtûkê xwend. Li gora navê pirtûkê diwiyabû nivîskar zanebûna xwendevanan li ser dengbêjan zêde kiriba. Di derheqê dengbêjan de agahdariyên heja derxistina pêş. Min wilo hêvî dikir. Lê belê nivîskar ji bo vê pirtûkê metodeke din hilbijartiyê. Wî bêtir behsa xwe û pêwendiyên xwe bi hinê dengbêjan re kiriyê. Hilbet ew jî hawayekî nivîsandinê ye. Lê belê bi vî metodê nivîsandinê nivîskar mecbûr dimîne ku xwe û dengbêjan bi hevdu ve girêbide. Di vê pirtûkê de danûstandinên nivîskar û dengbêjan, bi hawayekî kesayetî derdikevin pêş. Mehmed Uzun di vê pirtûkê de bêtir tecrûbe, zanebûn, dilbijandin û piyvanên xwe derdixîne pêşiya xwendevanan. Berhemên dengbêjan zêde roleke sereke naleyîzin. Ew jî kêmasiyê mezin e. Ez dibêjim heya ku ew mijar wilo hatiye nivîsandin. Nivîskar

karibû giranî bida ser berhemên dengbêjan. Mehmed Uzun dikaribû xwe hinekî biêşanda û berhemeke hîn baştir û bi kalîtekirinê afiranda. Mirov hêvî dike ku Mehmed Uzun bi vê pirtûkê tenê qayil nebe. Weke xwendevan mirov li benda Mehmed Uzun û berhemên hîn bi kalîtekirinê e. Ev heqê hemû xwendevanan e.

Di vê pirtûkê de dengbêjên balkêş Evdalê Zeynikê, Fermanê Kîkî û Rifhetê Darî ne. Hilbet di pirtûkê de gelek dengbêjên din jî hene. Lê belê bi raya min ev hersê dengbêjên helî balkêşin di pirtûkê de. Li ser Evdalê Zeynikê Mehmed Uzun, ji xwe berê jî romanek nivîsandibû. Fermanê Kîkî jî weke dengbêjê mala Celadet Bedir-Xan hatiye naskirin. Fermanê Kîkî bêtirîn bi riya Kovara Hewarê bû xwediyê navekî. Li ser Evdalê Zeynikê gelek kes dipçyivin, dinivîstin, dibêjin, lê belê hîna jî li ser Evdalê Zeynikê agahdariyên heja pir kêrî in. Carna fantazî û realîte dikevin nav hevdu. Evdalê Zeynikê weke kesekî xeyalî. Mehmed Uzun ne Evdalê Zeynikê ne jî Fermanê Kîkî şexsî nedîtine. Ji ber ku ew herdu dengbêj, deng-

Pirtûka M. Uzun, *Dengbêjlerim*

Hunermend Rifhetê Darî

bêjên heyamên kevnare ne. Danûstandinên Mehmed Uzun, li gora agahdariyên pirtûkê, di derheqa Rifhetê Darî de, bi haweyekî din bûne. Mehmed Uzun dibêje; ez hifdeh rojan li cem mala Rifhetê Darî mame. Ew rastiya hanê divabû biba encamê ku Mehmed Uzun li ser Rifhetê Darî agahdariyên rast bide xwendevanên xwe. Lê Mehmed Uzun di pirtûkê de, beriya hemû tiştî xwe xistiye navenda bûyeran. Ji dengbêjan bêtirîn, ew behsa serpehatiyên xwe dike. Beriya hemû tiştî Mihemet Uzun, Rifatê Darî (ne Rifhetê Darê weke ku Uzun şaş dinivîsîne) dike malbateke Serhedî. Lê belê ev agahdari ne rast e. Rifhet ji gundê Darê ye. Ev gund jî di ser bajarê Amûdê re û dikeve bînya quntara Çiyayên herema Omeriya. Gundê Darê girêdayî bajarê Mêrdînê ye. Gund di-

keve navbêna Mêrdînê û Nisêbinê. Darê berê bajarekî antîk bû. Dibêjin navê Darê jî Şahê Farisa Darîus tê. Bi kurtî ez dibêjim; Rifhet dengbêjê herema Mêrdînê ye. Çima nivîskar Dengbêjên Mêrdîniyan dike dengbêjên Serhediyên, bi rastî min baş fahm nekir. Heger Darî vê yekê bibihîzîn ewê xwe jî Mehmed Uzun pir aciz bikin.

Rifhet di sala 1935 an de hatiye cîhanê û di 1990î de çûye rehmetê. Rifhet ji malbateke xizan bû. Uzun dibêje ku Rifhet di malbata xwe de lawekî bi tenê bû. Ez baş dizanim ku Rifhet di malbata xwe de ne lawê bi tenê bû. Birayê Rifhet îro li Amûdê diji. Pêşî malbata wan jî Darê diçin gundê Xirbê Kerma, li nêzîka bajarê Amûdê. Hilbet jî ber xizaniyê. Dûra Rifhet di hijdeh saliya xwe de li gundê Hazda bi cîh dibe. Piştî ku

dizewice mala xwe dibe Amûdê. Wî him rençberî û him şîfêrî (di şirketa Petrolê ya Rimelan de) kiriye. Du caran zewiciye û nozdeh zarokên wî hene. Yanzdeh law û heşt qîz. Rîfheta bi nexweşîya şekir çûye...

Pirtûka "Dengbêjlerim" bi zimanê tirkî hatiye nivîsandin. Ev jî kêmasiyeye mezin e. Gelo çima Mehmed Uzun pêwîst dît ku mijara dengbêjan bi tirkî binivîsîne? Mehmed Uzun yek ji pêşengê edebiyata zimanê kurdî ye. Xwe wilo daye naskirin. Di nava

pirtûka "Dengbêjlerim" de senteza du zimanan heye. Dengbêj bi kurdî û "lerim" bi tirkî bi hevdu ve hatine pînekirin. Çima? Ez hêvî dikim ku ev helwest nebe encamê ku nivîskarên kurd, weke zimanê berê, navê pirtûk, kovar û rojnamên xwe bi kurdî, lê belê naverokê jî bi tirkî binivîsin. Tîştên ku bi zimanê tirkî werin nivîsandin divê bi tirkî bin û kurdî jî divê bi kurdî be.

Bi taybetî divê Mehmed Uzun di van mijaran de hay ji xwe bike. □

JI WEŞANÊN NÛDEMÊ ÇAR KITÊBÊN NÛ

Evîn û Şewat

Beşekî biçûk ji romanê:

"Wê periyê ji ciwanîyê tîrhavêj, demê wê yê gilovir yê wekî heyva geş ya çardeşevî, hinarokên rûçikên wê yên sor û spî, wan reşçavên mezin û mestker, wê bejna dirêj û navtenga zirav, wê şepalê, şoxê, dilê Serdarî bi çavdîtina yekemîn dagîr kir..." □

EVÎN Û ŞEWAT

Sîdîqî Hirorî

NÛDEM

ÇIROKA MALBATA EVDO

Çiroka Malbata Evdo ji çavkaniya bûyereke rastî hatiye hûnandin. Navên gernasên çirokê û navên cih û deran jî rast in.

Gernasê vê çirokê Evdo, pismamê min e. Min bûyer bi çavên xwe dîtiye û ez jî destpêkê heta dawiyê bi wan re bûm.

Min di sala 1979an de li welêt dest bi nivîsandina vê serpêhatiyê kiribû û di dawiya sala 1980yî de ew li Swêdê xelas kir. Min hingî ev çiroka ha nişani R. Zilan jî dabû. Şîret û pêşniyazên wî yên di derheqa zimên de pir bi kêrî min hatibûn. Ez gelekî spasî wî dikim.

Paşê min di sala 1981ê de çiroka xwe bi deqîlo nivîsand û çend kopyayên wê derxistin. Min dixwest ez çap bikim lê îmkana tunebû. Di sala 1983an de min kopyayeke wê ji rehmetiyê Qanatê Kurdo re şand Leningradê, da ku ew jê re pêşgotinekê binivîsîne. Qanatê Kurdo bi nameyekê hezkirina xwe anibû zimên û li ser jiyana min hin agahdarî xwestibû. Lê berî ku Qanatê Kurdo bigihîje pêşgotinê binivîsîna, wî wefat kir. Çiroka min ma. Êdî min bêûr meyla xwe berdabû ser prosayê (nesrê) û min dev ji nivîsandina bi vî celebî berdabû. Paşê îmkane çapê çêbû jî lê min nexwest ez çap bikim. Min nedixwest ez bi vî şiklî çap bikim. Ez demekê fikirîm ku wê mîna roman an jî piyês binivîsînim, lê ew jî nebû. Êdî min ew bi tenê weke bîranînekê hilanî bû. Piştî 17-18 salan, min îsal ew derxist û xwend. Min xwend û min rojên buhurî bi bîr anîn. Rewşa karkerên pembo û bêçaretîya wan hat ber çavên min. Di bîranîna salên buhu-

ÇIROKA MALBATA EVDO

Firat Cewerî

NÜDEM

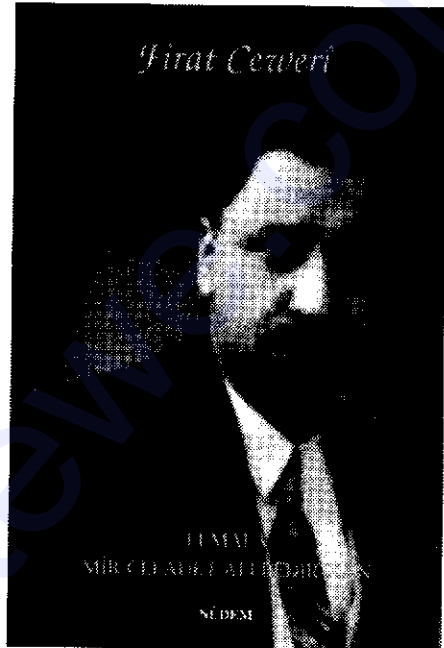
rî de resimekî salên heftêyî di serê min de diyar bû. Gelek tişt hatin bîra min. Wê jî ber resîra 18 salên surgunê û dûriya ji welêt be, ez hisî bûm. Loma min biryar da ku ez vê berhemê çap bikim û gernasên wê di bîranînan de zindî bihêlim. Çi di aliyê zimên de çi jî di aliyê naverokê de min tu guhertin di vê berhemê de nekir.

Bêguman ger min îro ev berhem binivîsanda min ê ew bi awayekî din, bi raman û felsefeyêke din, bi celebekî din ê edebî binivîsanda; lê ez ê tu carî evqasî realist nêzîkî mijarê nebûma û ez bawer nakim ku min ê bikarîba zîmanekî weha zindî û xwezayî bi kar bîaniya. □

Firat Cewerî

LI MALA MÎR CELADET ALÎ BEDIR-XAN

Pîştî ku min navê Celadet Alî Bedir-Xan bihîstîye û Hawara wî xwendîye ew li ba dilê min şêrîn û li ber çavên min mezin bûye. Fikrên wî bala min kişandine, kurdayeta wî ya ji dil kurdûbûyîn bi min şêrîn kirîye. Îro, çî bigire Celadet ji aliyê hemû kurdan ve tête qebûlîkirin, hemû kurd ji ber kapasîteya rewşenbîriya wî xwe serbilind hîs dikin. Rojekê, min xwe kar kir û ez çûm mala wî, an ji mala kevaniya wî Rewşen Xanimê. Min li mala Rewşen Xanimê mêvandariyeke kurt lê tije derbas kiribû. Wê di hundurê kurtedemekê de ji min re qala dirrokê kiribû. Hevdîtina Rewşen Xanimê hê bêtir bala min kişandibû ser Celadet û xebat û dûrbîniya wî. Loma min dest pê kir ku ez Celadet û xebatên wî bidim naskirin û wî careke din di nava kurdan de zindî bikim. Berî min jî hin camêran hewl dabûn ku Celadet û Hawara wî bidin naskirin. Xebata hevalên berî min jî ji xebata min re bûne piştgir. Di pêvajoya ji nû ve derxistina hemû hejmarên Hawarê de, fikrek hat min ku ez bi riya diyalogan Celadet bidim naskirin û portreyekî wî derxînim. Ez careke din li berhemên wî vegeyiyam, min hemû hejmarên Hawarê (1932-1943), hemû hejmarên Ronahiyê (1942-1945), Nameya ji Mustafa Kemel re, Pirsgirêka kurd û rojnotên wî, ji nû ve xwendin û li gora bersivên ku nêrîn û felsefeya Celadet diyar dike,

pirs derxistin û bi Celadet re sohbet kir. Bersivên di vê kitêbê de hemû rast in û hemû ji berhemên wî hatine hîlbijartin. Lê belê pirs yên min in û bi riya pirsan min Celadet daye peyivandin û xwestiye ramana wî raxim ber çavan.

Kitêb bi awayê diyalogî hatiye nivîsandin, bi xewnê dest pê dike, rastiye tûne zîmên, bi hişyarbûnê dawî tê. Lê diyalog li mala Celadet, di odeya wan de dest pê dibe. Ez diçim mala wan, piştî saloxdana odeyê, Rewşen Xanim du albuman ji kitêbxaneyê derdixê, albuma ku resimên Celadet tê de

ne vedike û resim bi resim dide naskirin. Ez ji bi alîkariya resiman derdikevim rêwîtiyê-ke dîrokî û ji dema niho bi dûr dikevim. Piştî rêwîtiyê ez ewqasî westiya me ku ez razizem û di xewnê de em li albuma duda dinêrin. Derengê şevê ji ber derî dengê kuxukelê tê bihistin. Ez ji Rewşen Xanimê pirsra mêvanê bêwext dikim. Ew dibêje, apê te Celadet e. Û Mîr Celadet dikeve hundur:

"Mîr Celadet derbasî hundurê odeya me bû û bi devkenî got:

– Wey mêvanê delal, tu bi xêr hatiyî!

Min albuma di destên xwe de danî ser masê û ez rabûm ser xwe ku herim destê wî, lê wî nehişt û em çûn rûyên hev.

Paşê wî destê xwe yê rastê danî ser milê min û ji min xwest ku ez li cihê xwe rûnê. Ez rûniştim. Wî jî çakêrê xwe yê reş li ser piştî kursiyê bi cih kir û li kêleka min rûnişt. Ji kincên wî dixuya ku ew jî şahiyekê dihat. Êlegê gewr, gomlekê spî û qerewata belek pir lê hatibû. Simbêlê wî û riha wî ya li ser çengê sivik bû. Bi dostanî destê xwe avêr ser milê min û bi germî got:

– Min bihistiye ko te daye ser riya Hawarê û te Hawar ji nû ve çap kiriye. Te bi vê yeka ha pir kêfa min anî, Xwedê emrê te dirêj bike. Ji xwe min Hawar ji bo we derdixist, şikîr ji Xwedê re ko hûn bi hebûna wê hesiyane. Êdî ez ê bi rehetî di gorê de binivim.

Gava cigare pêxist, ji bo ku dixana wî bi ser min de neyê, ji kêleka min rabû û li ser qoluxa hemberî min rûnişt. Min jî tavilê kasetek xist teyba xwe ya biçûk û xwe ji pirsan re amade kir.

Min dixwest ez bi wî re li ser her tiştî bi-peyivim. Min jê pirsî:

FIRAT CEWERÎ: *Gava birayê te BedirXan dimire, rehmîtiyê bavê te ji bo wî loriyekê dinivîsîne. Bi rastî jî ew şîtra bavê te êgir berdide dilê mirov, mirov pir xemgîn dike. Min ê bixwesta ku tu ji me re wê şîtrê bixwînî, lê ez naxwazim derdên te tev bidim, hîranînên ne xweş zindî bikim, ez dixwazim tu hebekî behsa dê û bavê xwe û malbata xwe bikî. Tu bikaribî ji kerema xwe re pêşî bi çend gotinan kalikê xwe Bedir-Xan bi me bidî naskirin wê baş bibe.*

MÎR CELADET ALÎ BEDIR-XAN: Ew Bedir-Xanê ko ji bona yekîtiya Kurdistanê xebitiye, ji bona serxwebûna Kurdistanê ketiye şer û qrênan û her tiştên xwe di vê reyê de feda kiriye û ji bona wê jî miriye.

– *Bavê te Emîn Alî jî dabû ser şopa bavê xwe, wî jî ji bo Kurdistanê şer û pevçûn kiriye. Gelo tu ê bavê xwe çawan bidî naskirin?*

– Ev bavê ko ji min re ne tinê xwîna xwe a pak daye –ew xwîna kurdi ko bi hezar salan ve di zozanên Botan de bi bayên bakurî honik dibû û di Cizîrê de di nav germiya lat û zinarên Burca-belek de dikeliha, û her gav di meydanên şer û rûmetê de ji singên dahatîyên malbata Azîzan dihat rêtin û ji rayên wan vedimîzt –lê ez bi dil û hişê kurdanî bi xwedî kirim û xistim wê rêya ko ew bi xwe û bavê wî tê de mirin."

Kitêb bi metoda pirs û bersivan dom dike. Di kitêbê de li ser dîroka Kurdistanê, li ser rengên ala kurdan, li ser ziman û edebiyata kurdi, li ser şair û şexsiyetên kurdan, li ser nijadê kurdan, li ser zewacê û li ser gelek babetên din tête rawestandin. Ev kitêba ku mîna piyeskê dikare were listin, dikare bi hêsanî mîna kitêbeke nesirê jî were xwendin. □

FIRAT CEWERÎ: *Gelo mîletên bindest bi çî awayî dikarin heyîna xwe ji serdestên xwe biparêzin?*

MÎR CELADET ALÎ BEDIR-XAN: *Mîletên bindest heyîna xwe ji serdestên xwe bi du tiştan, bi quweta du çekan diparêzin.*

– *Çî ne ew herdu çek?*

– *Ol yek, ziman dido.*

– *Baş e, mamoste, heke ola mîletê serdest û bindest yek be, wê çaxê divê mîletê bindest kîjan çekê li hemberî serdestên xwe bi kar bîne da ku bikaribe heyîna xwe biparêze?*

– *Heke ola mîletê serdest û bindest yek be, hingê çek yek bi tenê ye û bend tenê ziman e.*

ÇÎROKÊN HEZAR Û ŞEVEKÊ

Carek ji caran siltanek hebûye. Xatûne-ke siltên a pir spehî hebûye ku siltên ji her tiştên li ser rûyê dinyayê bêtir jê hez dikir. Ji ber hezkirin û evîna wî ya li hemberî xatûna wî, ew ji welatîyên xwe re jî qenc bû, li hemberî wan dilovan bû û welatê xwe kiribû mîna buhuştekê. Lê belê rojekê xatûna siltên wî dixapîne, cezayê wê xapandinê ji dibe kuştin. Piştî wê bûyerê, dilê siltên dişikê, ew li hemberî jinan bi gir dibe û ji berdêla evîne dilê wî bi kîn û nefretê tê rapêçan. Herweha ew li hemberî welatîyên xwe jî bi kîn û nefret dibe, jiyana wan ya buhuştî li wan dike mîna dojhê. Jinên ku paşê siltan bi wan re dizewice, ji şevêkê pê ve li ba siltên namînin, doura rojê tînin kuştin. Siltan nema dilê xwe dispêre jinan, baweriyê bi wan nayne. Heta dor tê ser keça wezîr Şehrezadê. Şehrezad keçeke spehî û biaqil e. Ew şeva pêşî dest bi çîrokekê dike, çîrokeke pir balkêş û tîjî fantazî. Gava tîrêjên rojê davêjin hundur û celad derî vedike ku Şehrezadê bibe û serê wê jê bike, siltan nahêle û dixwaze li dewama çîroka wê guhdarî bike. Şehrezad her şevê çîrokekê dibêje, dawiya çîrokê nayne û siltên di meraqan de dihêle. Bi vî awayî, ew hezar û şevêkê ji siltên re çîrokên dibêje. Di vê navê re ew ji siltên re la wekî tîne û dilê siltên yê şikestî dîsan dicebirîne.

ÇÎROKÊN HEZAR Û ŞEVEKÊ

Wergêr: *Serdar Roşan*

NÛDEM

Çîrokên di vê kitêbê de hinek ji çîrokên Hezar û Şevêkê ne. Ev çîrokên ku Serdar Roşan kirine malê ziman û edebiyata kurdî, di edebiyata dinyayê de xwediyên cihêkî taybetî ne.

Armanca Weşanên Nûdemê ew e ku bi riya wergêrê zimanê kurdî bike şîrkê zimanên dinyayê û edebiyata kurdî bi term û formulasyonên edebî dewlemendtir bike. □

HOZANVANÊT KURD

Ev pirtûka klasîk, ji aliyê Sadiq Behaedîn Amêdî ve bi devoka kurmançî hatiye amadekirin û cara pêşî di 1980yî de bi tîpên erebî li Bexdayê çap bûye.

Zeynelabidîn Zinar pirtûk ji tîpên erebî wergerandîye tîpên latînî û ji nû ve daye çapkirin.

Pirtûk bi giştîya xwe 470 rûpel e.

Babeta pirtûkê li ser 19 helbestvanên kurd e ku wan bi kurmançî berhem nivîsandine. Herweha nivîskarê hêja Sadiq Behaedîn li ser jiyana wan helbestvanan lêkolînine berfireh kirine û serpêhatiya wan bi dirêjî nivîsandîye, behsa berhemên wan kiriyê û yên hinekan ji destnivîsên wan bi xwe bi dest xistine. Ew li pir deveran geriyaye, guhdariya gelek pîremêrên li şax û çiya-

yên Kurdistanê jî kiriyê û tiştên ku ji devê wan bihîstîye di pirtûka xwe de nivîsandine. Di pirtûkê de hin babet û çavkaniyên girîng hene ku heta niha pir hindîk kurd pê agahdar bûne.

Nivîsandina pirtûkê li gora devoka Behdînan hatiye amadekirin. Di wergera wê ya bi tîpên latînî de jî, Z. Zinar têkil nebûye û pirtûk her wekî wê hiştîye. □

SÊKÊŞAN

Ev pirtûka rengklasîkî, di 1963-64an de ji aliyê Mele Evdilhadiyê Comanî ve bi kurmançî (bi kêş, qafîye û kirejimar) hatiye nivîsandin.

Pirtûk ji du awayan ve girîng e; a) Di wê demê de li Bakurê Kurdistanê kesî nediwêrî bi kurdi/kurmançî binivîsîne. b) Forma nivîsandina melayên kurd a wê

demê têne ber çavan. □

HEMDÎN Û ŞEMDÎN

Yek ji destanên folklorî ya bi navûdeng ji serpêhatiya Hemdîn û Şemdîn e ku li Zozanê Şerefîdîne rûdaye û heta niha jî tenê bi stiranî ji aliyê Rîfhetê Darî ve dihate gotin. Lê navero-ka bûyerê ji aliyê Zeynelabidîn Zinar ve hatiye berhev- kirin, nivîsandin û wek pirtûk di havîna 98an de ji daye çapkirin. □

Navnîşana Xwestinê:

Pencînar

Box 3088, 161 03 Bromma/Stock-
holm-SVERIGE

ŞEŞ PIRTÊKÊN NÛ JI ENSTITUYA KURDÎ YA BRUKSELÊ

Enstituya Kurdî ya Brukselê di neh mehên pêşin yên sala 1998 an de şeş pirtûkên nû weşandin. Raporê Delegasyona Beljîkî ku di dema Newrozê de çûbûne Kurdistanê jî ji aliyê Enstituyê hate weşandin.

Berhemên ku hatine weşandin:

RAPPORT van de Belgische Delegatie naar Turks koerdistan van 18 tot 26 maart 1998)

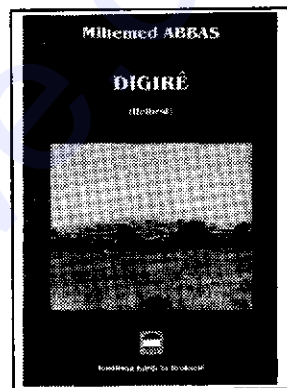
(RAPORA Delegasyona Beljîkî ku di tarîxa 18 26 Adar de çûbû Kurdistanê, bi zimanê holandî, 26 rûpel e.

Naveroka vê raporê pirs û bersivên endamên delegasyonê yên li ser pirsê kurdî ne. Delegasyon bi mehan xebata amadekirina vê ziyareta Kurdistanê kir, li ser vê mijarê rojên axaftin û minaqeşê amade kirin. Amanc ew bû ku pirsê kurdî pêş çûwina xwe baştir bizanin.

Paş vegeza xwe ji Kurdistanê hemî endamên delegasyonê, ku pîrraniya wan rojnamevan in, di kovar û rojnameyên Beljîka de pirsê kurdan weke ku dîtin nivîsandin. (Ev nivîsar û hevpeyvînen wan di kovara Enstituyê ya sê mehî de bi remamî hatine weşandin). Di vê raporê de jî bi kurtayî dîtînen xwe, bersivên xwe û pêşniyazên xwe ji bo Wezareta Karên Derve ya Beljîka nivîsandine û ev rapor hem dane wezareta Beljîka û hem jî li sedan rêxistin û kasan belav kirin. □

DIGIR, Mihemed ABBAS, helbest, 86 rûpel.

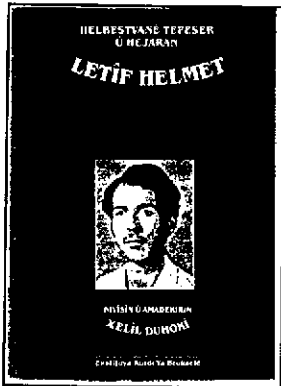

Mihemed ABBAS di vê pirtûka xwe de bi awayekî nû, xîstîsî û sivik helbestên xwe pêşkêşî kurdan dike. Awayê serbest bi kar anî ye. Lê dîsa mirov dibîne ku ew ritmîk in. Ji sîrana kurdî re amade ne.

Demê mirov helbestên wî dixwîne mirov pê dihesê ku ew jî dûriyê hatine nivîstin. Yan jî ew di nava xwe de ji her tiştekî Kurdistanê, ji hebûna ax û gelê xwe xwe dûr dibîne. Ji rûhê kurdî

gazinan dike. Bang e. Daxwaz e. Hêvî ye? □

LETÎF HELMET, helbestvanê tepeser û hejaran, Xelil Duhokî, 124 rûpel

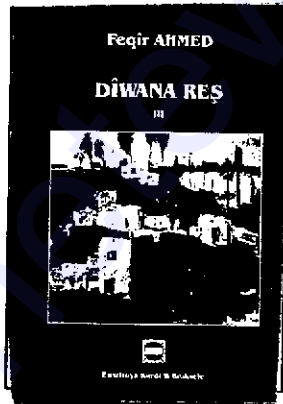
Berhemeke balkêş li ser bhuner û jiyana helbestvanê kurd ji Kurdistan Başûr Letîf HELMET, ku ji aliyê Xelil DUHOKÎ hatiye nivîsandin. Mîna tê zanîn Letîf Helmet şairekî kurdî bijarte ye. Ew ji başûrê Kurdistanê ye û berhemen xwe bi zaravayê soranî û bi alfabeya erebî dinivîsîne. Xelil Duhokî bi pêşgotîneke şiroveyî Letîf Helmet û şîrên wî daye naskirin û herweha hin şîrên wî jî wergerandine tipên latînî.

Helbestên wî tîjî rûhê kurdî û serbixwe ne. Kîrîk in. Ew di nava helbestên xwe de diji. Ji nivîsandina wan şewet stendîye. Di gotinên xwe de sererast e.

Evin û hezkirina welat û azadiyê bi gotinên xweşik, bi rêzên neqîşandî danîne ber xwendevanan.

Bi weşana vê berhemê Enstîtuyê amanca hevnasîna û nêzîkbûna kurdên ji navçeyên cihê da ber xwe. Daxwazek û gaveke di ciyê xwe de ye. Bê nasîn û hevbihîstin, bê diyalog û hevkarî, yekabûn jî zehmet e. Edebiyat jî rola xwe ya girîng divê bilîze.

DÎWANA REŞ III, helbest, Feqîr AHMED, 216 rûpel.

Di helbestên klasîk yên Feqîr Ahmed de bîna kurdiya bav û kalan tê. Ew çawa diaxive û çawa difikire weha jî dinivîse. Helbestên xwe ritmîk nivîsandine û ji ber vê yekê ye ku pîrrianiya berhemen wî ji aliyê dengbêj û hozanên me dibin sit-

ran.

Di helbestên Feqîr Ahmed de derd û kulên kurdan, gazin û hêviyên xwe bi awayekî xwe anîne ziman. Di her gotin û di her rêza helbestên wî de bîna daxwaza ji hev hezkirinê, diyalogê, yekbûnê tê.

Xuya ye ku Feqîr Ahmed, hem di jiyana xwe de û hem jî di helbestên xwe de mirovhiş e aşîrxwaz. Evîndar e. Ji azadiyê hez dike. Weke ku ji xwe re ji azadiyê hez dike, ji derdora xwe re, ji cihana mezin re jî bê şert û şîrût azadiyê dixwaze.

Ji sî salan zêdtir e ku Feqîr Ahmed li Kölnê, bajarê Elmanyayê diji. Di xerîbiyê de diji. Ji welatê xwe dûr, ji ax û ava bav û kalan re hesret e. Di mala xwe de, di rabûn û rûniştina xwe de adedên kurdî dide jiyane. Û ev xasletên wî di helbestên wî de jî xuya dikin. □

DE KOERDEN, Een volk op weg naar zelfstandigheid, Veerle VAN BE-ECK, 200 rûpel.

(KURD, Neteweyekî di rêya azadiyê de, lêkolîn, bi zîmanê holandî)

Di vê pirtûkê de ku ji aliyê Veerle VAN BE-ECK hatiye nivîsîn, pîrsa

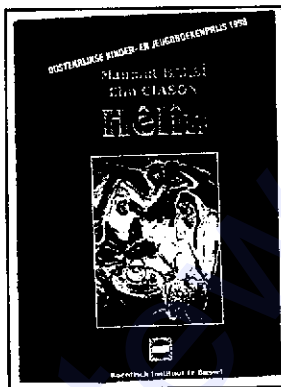
kurdî bi hemî aliyên xwe ve bi awayekî kurt tê axaftin. Tiştê ku Veerle Van Beeck giranî daye ser pirsê kurdî û tewra çihana Rojava ye. Wê di vê lêkolînê de axaftin û biryarên Hikûmeta beljîka, axaftin û biryarên Parlementoya Ewropa û daxwazên kurdan bi hev re miqeyese kirine.

Balkêşiya vê berhemê ew e ku vê pirsê di roja îro de bi awayekî pirr fereh dinivîse. Ew weke kesekî ne kurd li pirsê Kurdî dinêre û objektîvîtiya xwe diparêze. Hem ji bo kurdan hem ji ji bo Çihana Rojava zimanekî dijwar bi kar anîye.

Pirsê kurdî bi pirsê gelên din re jî miqayese dike. Dema ew vê miqayesê dike şertên navçeyî, ekonomîk û siyasî jî dide ber çavan. Ev jî giringiya vê berhemê girantir dike. □

H LÎN, roman, Mahmut BAKSÍ û Eflin CLASON, wergera bi zimanê Holandî, 112 rûpel.

IK WAS EEN KIND IN KURDISTAN, roman, Mahmut BAKSÍ, wergera bi zimanê Holandî, 80 rûpel.
(LAWIK XERZAN, roman, Mahmut Baksî)

Enstituyê di nava weşanên xwe de çiyekî teybetî dide wergeran. Hem ji kurdî û zimanên din werdigerîne zimanê holandî û frensizî û hem jî ji zimanên din werdigerîne zimanê kurdî.

Berî nîha jî Pirtûkên bi navê *Binêr & ez mezin dibim*, *Bîna Gezo ji Hêlin dihat*, *Kurdên Tirkiyê*, *Zindana Nr. 5*, *Dr. Kasimlo*, *Nasyonaltîzma di Mem û Zîna Ehmedê Xani de* hatibûn wergerandin û weşandin.

Hêlin û Lawikê Xerzan, du romanên M. Baksî ku bi kurdî bûn ji bo zimanê holandî hatine wergerandin û weşandin.

Di her du romanên de jî serborînên kesekî kurd li Kurdistanê û reva ber bi xerîbiyê, mîna pîrrianiya kurdan, bi zimanekî xweş hatiyê nivîsandin. Di wergera zimanê holandî de jî ev yek bi awayekî paqij hatiyê kirin.

Amanca Enstituyê du alî ye: bi rêya wergeran nasîn û dîtina edebiyata kurdan ji bo xwendevanên ne kurd. Bi rêya wergerê jî zimanên din jî nasîn û dîtina bîr û bawerî, kultur û edebiyata xerîb ji bo kurdan. Bi rêya wergeran çihana edebî, siyasî, civakî, aborî û bîr û bawerî nêzî hev dibin. Hevnasîn zêde dibe û ew jî dibe sebeba hevhezkirinê. □

Zinarê Xamo
hindik-rindik
(Dokuman)

Hindik rindik

Ev kitêba han Eji pêkeninên Zinarê Xamo pêk hatiye. Cara pêşî ev pêkenin di sala 1986an de di rojnameya Ar-

mancê de hatine weşandin. Zinarê Xamo hem pêkeninên ku di Armançê de hatine weşandin hem jî hin pêkeninên din lê zêde kirine û mîna kitêb di nava weşanên Apecê de derxistiye. Em li vir mînakekê jî kitêbê pêşkêşî xwendevanan dikin:

"Di raxistina Pablo Picasso de camêrek jî temaşa risman zêdetir bi navê tabloyan mijûl dibû. Li ber rismê bi navê "masî" sekinî, piştî ku dirêj dirêj lê nerî, jî yê kêleka xwe re got:

– Ma tu bi qedrê Xwedê dikî kudera vî masî ye?

Di wê bîskê de Picasso jî kêleka wan derbas dibû, bi nezaket got:

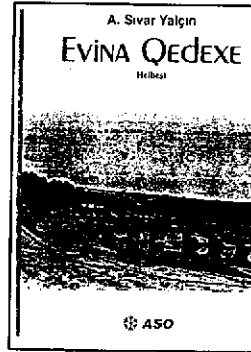
– Ew ne masî ye.

– Ê heger ne masî ye, le çî ye?

– Risim e!"

Evîna Qedexe

Di van çend salên dawî de li Tirkîyeyê weşanxaneyên kurdan dest bi weşandina kitêbên kurdî jî kirine. Di nava van ki-

têbên ku têne weşandin de hejmareke mezin şîr in. Ev kitêba ku vê dawiyê gihiştîye me jî ji şîran pêk hatiye. Nivîskarê kitêbê A. Sivar Yalçın

e. Di kitêbê de tu agahdarî di derheqa şair de tune. Lê xuyaye şair li surgunê dijî. Loma jî şîran bêhna evî, hezkirin, hesret û bêrikirinê difûre.

Ji te hez dikim

Hez dikim ji te

Çavên te

Porên te

Kenê te

Tu jî wek min

Bi hevî

Tu jî wek min

Bi evî î

Germîtiya te

Narîniya te

mîna pelek payizê ku diweşe

Tu jî wek min tenê

Bê helbest û bê xwedî

Belkî jî ji ber ku tu yî

Nizanim çima

Lê hez dikim ji te.

A. Sivar Yalçın
Evîna Qedexe
Weşanên ASO

HUNER KOVAREKE NÛ YA XWERÛ BI KURDÎ

Di van salên dawiyê de di warê çapemeniya kurdî de hin gavên baş têne avêtin. Hejmara weşanên bi zimanê kurdî roj bi roj zêdetir dibin. Ev yeka han ji xwendevan û nivîskarên nû bi xwe re digihînin. Yek ji van mînakên kovara HUNERê ye. Vê payîzê bi navê HUNER kovareke xwerû bi kurdî gihîşt me. Ev kovara ha ji aliyê Akademiya Çand û Hunera Kurdî ve li Almanyayê derdikeve. Li gora agahdariyên kovarê wê ji sê mehan carekê derkeve. Berpirsiyarê kovarê Kakşar C. Oremar e û redaksiyon ji jî Kakşar C. Oremar û Sebrî Agir pêk tê.

Di hejmara Hunerê ya yekê de li ser huner, muzîk û edebiyatê nivîsên balkêş hene. Hejmara yekê bi sergotara Esat Faraşîn *Rojbaş* dest pê dike. Esat Faraşîn di gotara xwe de behsa kovara Hunerê, armanca derxistina wê û pêwîstiya wê dike. Berpirsiyarê kovarê Kakşar C. Oremar ji bi navê "Bilbilê çiya û zozanên Kurdistanê: Kawis Axa" nivîseke balkêş nivîsandiyê. Mîna tê zanîn Kawis Axa yek ji dengbêjên kurdan yê ku Kurdistanî bûye û ji aliyê piraniya kurdan ve tê hezkirin e. Oremar di nivîsa xwe de li ser jiyana Kawis Axa, li ser hunera wî ya dengbêjiyê û li ser naverok û stîla stranên wî radiweste. Hunermend Dr. Xemgîn Bîrhat bi nivîsa xwe "Kilamên kurdî di civaka kurdan de" beşdarî li vê hejmara Hunerê kiriye. Bîrhat di nivîsa xwe de girîngiya kilaman a di civaka kurdî de tîne zimên. "Huner, şoreş û siyasat" jî navê nivîsa Fehmî Balayî ye. Balayî di nivîsa xwe de li ser dîroka hunerê radiweste û girîngiya hunera şoreşger tîne zimên. Faysal Dağlı bi nivîsa xwe "Ronakbîr û Têgehîştin" li ser ronakbîriya kurdî û berpirsiyarên ronakbîriyê radiweste.

Hin nivîsên din yên balkêş ku kovara Hunerê xemilandine ev in: Baqî Hemdulah li ser Mehemed Şêxo bi navê "Jiyana evînadarekî dişikestî", Seîd Dêreşî li ser Meryemxanê û gelek nivîsên din di vê hejmara Hunerê de cih girtine.

Nûdem bixêrhatinê li Hunerê dike û jê re jiyaneke dirêj hevî dike. □

ÊDÎ GAZINA NEBÛNA KITÊBÊN KURDÎ MEKE, NÛDEMÊ Û WEŞANÊN WÊ BIXWÎNE!

- Bingehên Gramera Kurmancî / Celadet Alî Bedir-Xan
- Dê û Dêmarî / Egîdê Xudo
- Keskesor/ Nûredîn Zaza
- Di Folkloro Kurdî de Serdestiyeke Jinan / Rohat
- Hêz û Bedewiya Pênûsê / Mehmed Uzun
- Mîrza Mehemed / Medenî Ferho
- Milkê Evînê / Rojen Barnas
- Zaroka Şevê/ Jack London / Werger: Mustafa Aydogan
- Biyanî/ Albert Camus / Werger: Fawaz Husên
- Mîrziyê Biçûk / A. de Saint-Eksupéry / Werger: Fawaz Husên
- Gotin / Yaşar Kaya
- Antolojîya Çîroka Nû ya Kurmancên Başûr / Xelîl Duhokî
- Şevên Spî / Dostoyevskî / Werger: Fîrat Cewerî
- Mişk û Mîrov / John Steinbeck / Werger: Fîrat Cewerî
- Bexçeyê Vişne / Çexov / Werger: Fîrat Cewerî
- Li Benda Godot / Samuel Becket / Werger: Fîrat Cewerî
- Gotinên Navdaran / Fîrat Cewerî
- Girtî / Fîrat Cewerî
- Kevoka Spî / Fîrat Cewerî

- Kultur, Huner û Edebiyat / Firat Cewerî
- Dara Hinarê / Yaşar Kemal / Werger: Firat Cewerî
- Dîwar / Sartre / Werger: Firat Cewerî
- Çiroka Malbata Evdo / Firat Cewerî
- Li mala mîr Celadet Alî Bedir-Xan / Firat Cewerî
- Xezal / Sîma Semend
- Evîna Reben / Derwêş M. Ferho
- Banga Hawarê / Medenî Ferho
- Kultur û Raman / Şerefexan Cizîrî
- Kurê Zinarê Serbilind / Sidqî Hirorî
- Şîrên Bijarte / Mayakovskî / Werger: Süleyman Demir
- Pêlên Bêrikirinê / Mustafa Aydoğan
- Şerefa Wendabûyî ya Katharina Blum / H. Böll / Werger: Ş. B. Soreklî
- Hîngê / Rojen Barnas
- Sorê Gulê / Süleyman Demir
- Pêşmerge / Rehîmê Qazî / Werger: Ziya Avcî
- Keça Kurd Zengê / Cemşîd Bender / Werger: F. Cewerî û S. Demir
- Epîlog / Hesenê Metê
- Siltanê Filan / Yaşar Kemal / Werger: Mustafa Aydoğan
- Evîn û Şewat / Sidqî Hirorî
- Çirokên Hezar û Şevkê / Werger: Serdar Roşan
- Nûdem WERGER
- HAWAR 2 cild